

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ปริญญานิพนธ์

ของ

นภเกตุ สุขสมเพียร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาคุณวุฒิปบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่

เมษายน 2549

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

บทคัดย่อ

ของ

นภเกตุ สุขสมเพียร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาคุณวุฒิปบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่

เมษายน 2549

นภเกตุ สุขสมเพียร. (2549). รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย. ปรินญาณพนธ์ กศ.ด. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญแข ประจณปัจจนีก, รองศาสตราจารย์ ดร.ธาดา วิมลวัตรเวที, อาจารย์ ดร.ละเอียด รักษ์เฝ้า.

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย และสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ตลอดจนเพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุดังกล่าว

ขั้นตอนการวิจัย ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาทฤษฎีแนวคิด ผลงานการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับการเกษียณอายุการทำงาน ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ ตลอดจนรูปแบบแนวทางการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุทั้งในแง่ของแนวคิด ทฤษฎี และรูปแบบการดำเนินงานจัดการศึกษาในทางปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้ามาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อสร้างร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย และจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบที่สร้างขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแล้วไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรง ถูกต้อง ชัดเจน ของเนื้อหาและนำไปทดลองใช้กับข้าราชการเกษียณอายุกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ โดยสอบถามความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการพลเรือนสามัญ สังกัด 3 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงสาธารณสุข ที่เกษียณอายุราชการในปีงบประมาณ 2547 จำนวนทั้งสิ้น 192 คน ที่มีต่อความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบที่สร้างขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 ดำเนินการตรวจสอบร่างรูปแบบที่ 2 โดยดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบที่นำเสนอ คือ ร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากข้อเสนอแนะและความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิจากการสนทนากลุ่ม นำมาปรับปรุงรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ฉบับสมบูรณ์

สำหรับผลการวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ข้าราชการพลเรือนไทยมีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก
2. รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย มีองค์ประกอบสำคัญด้วยกัน 5 ส่วน คือ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ/แนวคิด องค์ประกอบที่ 2 เป้าหมายการจัดการศึกษา องค์ประกอบที่ 3 เนื้อหาสาระสำคัญ องค์ประกอบที่ 4 แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา และองค์ประกอบที่ 5 การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา
3. องค์ประกอบที่ 1 หลักการ/แนวคิดของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย โดยหลักก็คือ การศึกษามีความจำเป็น เป็นสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ และช่วยเพิ่มพูนศักยภาพและพัฒนาการตามวัย
4. องค์ประกอบที่ 2 เป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย โดยหลักก็คือ เพื่อช่วยให้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ขณะเดียวกันจะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า สามารถช่วยเหลือสังคมและใช้เวลาหลังเกษียณได้อย่างมีความสุข
5. องค์ประกอบที่ 3 เนื้อหาสาระสำคัญในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ควรเป็นองค์ประกอบเพื่อส่งเสริมด้านร่างกาย จิตใจ ช่วยในการปรับตัวเชิงเศรษฐกิจและสังคม และตามทันการเปลี่ยนแปลงได้
6. องค์ประกอบที่ 4 แนวทางและวิธีการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ควรเป็นการศึกษาในรูปแบบของการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย โดยมีการจัดการเรียนการสอนในหลากหลายรูปแบบ โดยร่วมกันระหว่างองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ
7. องค์ประกอบที่ 5 การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ควรมีการติดตามผลอย่างเป็นรูปธรรม เข้าใจง่าย มีความครอบคลุมเนื้อหาที่สำคัญ มีการประเมินก่อน-หลังเรียน และควรมีความต่อเนื่องในการติดตามผลด้วย

A MODEL FOR POSTRETIREMENT EDUCATION FOR THAI CIVIL OFFICERS

AN ABSTRACT

BY

NOPPAKATE SUKSOMPEAN

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Doctor of Education degree in Adult Education
at Srinakharinwirot University

April 2006

Noppakate Suksompean. (2006). *A Model for Postretirement Education for Thai Civil Officers*. Dissertation, Ed.D. (Adult Education). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc. Prof. Dr. Penkhae Prachonpachanuk, Assoc. Prof. Dr. Thada Wimonvatvaetee, Dr. Laead Rugpao.

The main purposes of this study was to find out the needs for postretirement education of Thai civil officers, to develop a model for postretirement education for Thai civil officers and to evaluate the efficiency of the model.

The processes of model development covered 6 steps as follows:

First step. Literature research for related theories, concepts and research results in Thailand and foreign countries were made concerning retirement, the needs for postretirement education and the model for postretirement education.

Second Step. Data from the first step were analyzed to develop a first draft of a model for postretirement education for Thai civil officers.

Third Step. The questionnaire was then evaluated by a group of experts in terms of the content validity. Then the try-out of the questionnaire was made.

Fourth Step. At this step, the first draft of the model was evaluated by the samples of this study (192 persons) in terms of the suitability and feasibility in using. The second draft of the model was made.

Fifth Step. At this step, the second draft of the model was evaluated by a group of experts (15 persons) in terms of the suitability and feasibility in using.

Sixth step. Data analysis from the evaluation of a group of experts was made. The final draft of the model for postretirement education for Thai civil officers was developed.

Research results were as follows:

1. The Thai civil officers had high level of needs for postretirement education.
2. A model for postretirement education for Thai civil officers was comprised of 5 parts as follows.
3. The first part was philosophies and concepts of the model: Education is need for changes Postretirement for supporting full growth to the development of life.

4. The second part was objective of the model: The objective is to help self development of the elderly as well as to help the elderly live more happily after retirement.
5. The third part was the contents of the model: Should be help cope with life in terms of psychological economical and environmental changes.
6. The fourth part was the process of the model: Should be concentrated on nonformal and informal education.
7. The fifth part was the evaluation of the model: Evaluation should be made before and after the program. Follow-up study should also be made.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดี เป็นเพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญแข ประจันปัจจนึก ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ท่านได้ เสียสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำปรึกษา แนะนำ ในการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอน รวมทั้งให้ความ กรุณาทุ่มเทกับลูกศิษย์อย่างไม่เหน็ดเหนื่อย และผู้วิจัยยังได้รับความกรุณาชี้แนะจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ธาดา วิมลวัตรเวที และอาจารย์ ดร.ละเอียด รักษ์เผ่า กรรมการควบคุม ปริญญานิพนธ์ ตลอดจนการได้รับคำแนะนำอันมีคุณค่ายิ่งจากคณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ และรองศาสตราจารย์หวน พินธุพันธ์ ผู้วิจัยขอกราบ ขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามทุกท่าน ซึ่งได้ให้ คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เป็นผลให้การร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ สำหรับข้าราชการพลเรือนไทยมีความสมบูรณ์อย่างยิ่ง ทั้งนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่าน ผู้อำนวยการโครงการอบรมข้าราชการส่วนท้องถิ่น ร้อยโท ขจรยศ เหมพันธุ์ และท่านผู้ทรงคุณวุฒิ ทุกท่าน ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าเข้าร่วมประชุมสัมมนากลุ่ม ในการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับ ร่างรูปแบบดังกล่าว ซึ่งทุกท่านได้ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอันทรงคุณค่าและเป็น ประโยชน์ต่องานวิจัยอย่างมาก

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้แก่ลูกศิษย์ในการศึกษาตามหลักสูตร การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งตลอดระยะเวลา กว่า 5 ปีที่ผ่านมา ได้กลายเป็นการเรียนรู้ที่จะต้องสืบเนื่องต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ตามปรัชญาแห่ง การศึกษาตลอดชีพ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อคุณแม่ (พันตำรวจเอก เกื้อ – คุณอนงค์จันทร์ สุขสมเพียร) ที่ได้กรุณาอบรมเลี้ยงดูบุตรและปลูกฝังความสนใจใฝ่รู้ในการศึกษาเล่าเรียน และ ขอขอบพระคุณพี่ชาย (พันตำรวจโท อาชวพล สุขสมเพียร) น้องสาว (คุณอริญญา สุขสมเพียร) และภรรยา (คุณอรุณี สุขสมเพียร) ที่คอยให้กำลังใจและดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีตลอด ระยะเวลาแห่งการศึกษาและทำงานวิจัยจนสำเร็จในครั้งนี้ นอกจากนี้ขอขอบคุณเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ นายตำรวจ ผู้ร่วมอุดมการณ์ เพื่อนร่วมงาน ตลอดจนผู้ได้บังคับบัญชาทุกท่าน ที่ส่งแรงใจเป็น กำลังใจฝ่าอุปสรรคได้อย่างดีเยี่ยมตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

นภเกตุ สุขสมเพียร

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย	5
	ความสำคัญของการวิจัย	5
	ขอบเขตของการวิจัย	6
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	6
	นิยามศัพท์เฉพาะ	7
	กรอบแนวคิดในการวิจัย	9
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
	แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	11
	ความหมายของผู้สูงอายุ	11
	การเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุ	15
	ความต้องการของผู้สูงอายุ	16
	ข้อมูลพื้นฐานด้านประชากรสูงอายุและการดำเนินการของประเทศไทย	20
	แนวคิดเกี่ยวกับการเกษียณอายุราชการ	22
	ความหมายของการเกษียณอายุ	22
	การกำหนดอายุของการเกษียณอายุราชการ	22
	ระยะต่าง ๆ ของการเกษียณอายุ	24
	ผลกระทบของการเกษียณอายุ	25
	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ	26
	วิวัฒนาการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในประเทศไทยและนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	28
	การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ	32
	รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ	32
	การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ	33
	การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการช่วยเหลือผู้สูงอายุ	40

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
นโยบายและมาตรการด้านการศึกษา	41
โครงการและกิจกรรมที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุในต่างประเทศ	46
แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ	50
ความหมายของประสิทธิภาพ	50
การประเมินและวัดผลประสิทธิภาพ	51
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	54
งานวิจัยภายในประเทศ	54
งานวิจัยในต่างประเทศ	75
3	วิธีดำเนินการวิจัย
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	84
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	86
ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	87
การเก็บรวบรวมข้อมูล	88
การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	88
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล
ส่วนที่ 1 ร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการ	
พลเรือนไทย (ครั้งที่ 1)	91
ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของข้าราชการ	
พลเรือนไทยที่มีต่อรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับ	
ข้าราชการพลเรือนไทย ที่ได้มาจากแบบสอบถาม	94
ส่วนที่ 3 ร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการ	
พลเรือนไทย (ครั้งที่ 2)	123

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4(ต่อ) ส่วนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีต่อรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการ พลเรือนไทย ครั้งที่ 2 จากการสัมมนากลุ่ม	129
ส่วนที่ 5 การปรับปรุงรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับ ข้าราชการพลเรือนไทย ตามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ ผู้ทรงคุณวุฒิ	138
ส่วนที่ 6 รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการ พลเรือนไทยฉบับสมบูรณ์	140
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	148
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	148
ความสำคัญของการวิจัย	148
ปัญหาในการวิจัย	149
วิธีดำเนินการวิจัย	149
สรุปผลการวิจัย	150
การอภิปรายผลการวิจัย	155
ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ	161
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย	164
บรรณานุกรม	166
ภาคผนวก	173
ภาคผนวก ก หนังสือขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถาม	174
ภาคผนวก ข แบบประเมินเครื่องมือวิจัยจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ.....	178
ภาคผนวก ค หนังสือขอข้อมูลเพื่อการวิจัย	191
ภาคผนวก ง แบบสอบถาม	195

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก จ โครงการประชุมสัมมนา	209
ภาคผนวก ฉ รายนามผู้เข้าร่วมโครงการประชุมสัมมนา	236
ภาคผนวก ช รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการ พลเรือนไทย	239
ประวัติย่อผู้วิจัย	246

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (จำแนกรายกระทรวงที่เป็นตัวแทน 3 กระทรวง)	85
2	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ	96
3	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับตำแหน่งก่อนเกษียณอายุ ...	96
4	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพการสมรส	97
5	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด	97
6	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสาขาวิชาเอกที่สำเร็จการศึกษา ในระดับสูงสุด	98
7	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้ต่อเดือน	98
8	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามหน่วยงานที่สังกัดก่อนเกษียณอายุ	99
9	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนปีที่รับราชการ	100
10	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรม	100
11	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ	101
12	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัว ของท่าน	101
13	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการใช้เวลาว่างทำกิจกรรม อะไรบ้าง	102
14	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามภาวะสุขภาพ	102
15	ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณ อายุของข้าราชการพลเรือนไทย โดยรวมและรายด้าน	103
16	ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณ อายุของข้าราชการพลเรือนไทย ด้านความต้องการด้านเนื้อหา จำแนกเป็น รายข้อ	104
17	ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณ อายุของข้าราชการพลเรือนไทย ด้านความต้องการด้านวิธีการจัดการศึกษา จำแนกเป็นรายข้อ	106

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
18 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณ อายุของข้าราชการพลเรือนไทย ด้านความต้องการด้านสถานที่จัดการศึกษา จำแนกเป็นรายชื่อ	108
19 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการ ศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย โดยรวมและรายด้าน	110
20 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษา หลังเกษียณอายุ ด้านแนวคิดในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ จำแนกเป็น รายชื่อ	111
21 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการ ศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้านเป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ จำแนกเป็นรายชื่อ	113
22 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการ ศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้านการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลัง เกษียณอายุ จำแนกเป็นรายชื่อ	115
23 ข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือน ไทยเกี่ยวกับแนวคิดและเป้าหมาย	117
24 ข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือน ไทยเกี่ยวกับเนื้อหาสาระสำคัญ	119
25 ข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือน ไทยเกี่ยวกับแนวทางและวิธีการ	120
26 ข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือน ไทยเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผล	121

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย	35
2 รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	36

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในโลกยุคปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการสาธารณสุข ตลอดจนวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ ล้วนส่งผลให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ และป้องกันตนเองจากโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ได้มากขึ้น อีกทั้งการรักษาพยาบาล และการให้บริการด้านสุขภาพจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน ก็เป็นไปในลักษณะทั่วถึงกว้างขวางมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากกว่าในอดีต ด้วยเหตุและปัจจัยหลากหลายประการนี้ ส่งผลให้อายุขัยโดยเฉลี่ยของประชากรโลกยืนยาวมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งนั่นก็ย่อมหมายถึงว่า จำนวนประชากรในวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ได้ทวีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ สามารถประมาณการได้ว่า อัตราส่วนที่พึ่งพิง (Dependency Ratio) ระหว่างบุคคลที่อยู่ในวัยแรงงานกับกลุ่มที่พึ่งพิง (เด็ก และ ผู้สูงอายุ) จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยจะมีจำนวนบุคคลที่อยู่ในวัยแรงงานลดลง และมีกลุ่มผู้สูงอายุมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุในวัยกลาง อายุ 75 - 84 ปี และวัยปลาย อายุ 85 ปีขึ้นไป และอายุเฉลี่ย (Median Age) ของประชากรก็จะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนอัตราการตายก็จะลดลงเรื่อย ๆ ในปี ค.ศ. 2045 เชื่อว่า คนจะมีอายุยืนยาวได้จนถึง 85 ปี (เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม, 2544: 49) จากข้อมูลทางประชากร และการฉายภาพของโครงสร้างประชากรในอนาคต สามารถทำนายได้ว่า โลกในอนาคตจะเป็นโลกของคนชรา หรือโลกที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งมีผลมาจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก การเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุจากการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาสภาพแวดล้อม และการพัฒนารูปแบบการรักษาพยาบาลที่จัดให้แก่ประชากรสูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ นอกเหนือจากการควบคุมอัตราการเกิด ประการที่สอง ความรู้ความเข้าใจของผู้สูงอายุเองเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เป็นผลให้อายุของคนยืนยาว ซึ่งอาจอยู่ได้ถึง 15 ปีเป็นอย่างต่ำภายหลังอายุ 60 หรือ 65 ปีไปแล้ว (เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม, 2544: 52)

ปัจจุบัน ในยุโรปมีจำนวนผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มากกว่าร้อยละ 20 ของจำนวนประชากรทั้งหมด และในอีก 50 ปีข้างหน้า หรือในปี พ.ศ. 2593 จะเพิ่มเป็นร้อยละ 35 และประเทศที่มีประชากรสูงอายุจำนวนมากอยู่แล้ว เช่น จีน และญี่ปุ่น เป็นต้น จะมีประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้นเป็น 2 ถึง 3 เท่า ของปัจจุบัน (เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม, 2544: 50) จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักวิชาการที่มีชื่อเสียงของไทย ดังเช่น ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประสพ รัตนากร (2545) ได้กล่าวไว้ว่า ในอนาคตมีแนวโน้มว่าผู้สูงอายุทั่วโลกจะมี

มากขึ้นเฉลี่ยถึงร้อยละ 15 ของประชากร ทั้งหมด และในอีก 50 ปีข้างหน้า ก็จะเพิ่มสูงขึ้น ร้อยละ 22 สำหรับประเทศไทยนั้น ในปัจจุบันมีประชากรสูงอายุอยู่ร้อยละ 10 หรือประมาณ 9 ล้านคน จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลมาจากแหล่งใดก็ตาม ในปัจจุบันจะพบแนวโน้มตรงกันว่า จำนวนผู้สูงอายุหรือบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้งของประเทศต่าง ๆ และของโลกจะเพิ่มจำนวน สูงขึ้นเรื่อย ๆ และโลกในอนาคตจะเป็นโลกของผู้สูงอายุ (เพ็ญแข ประจณปัจจนิก. 2544)

ด้วยเหตุนี้ ผู้สูงอายุจึงเป็นกลุ่มประชากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคม และควรได้มีส่วนร่วมนในกิจกรรมทางสังคม เพื่อที่จะได้ดำรงชีวิตที่ดี สิ่งต่างๆ เหล่านี้ จึงเป็นสาเหตุให้นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญงานด้านผู้สูงอายุต่าง ๆ ให้ความสนใจ และต้องการจะศึกษาข้อมูล เกี่ยวกับผู้สูงอายุให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการด้านการศึกษาคหา ความรู้ของผู้สูงอายุที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพของตัวผู้สูงอายุเอง

สำหรับในประเทศไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้รายงานว่ ปัญหาผู้สูงอายุนับวันจะยิ่งกลายเป็นปัญหาใหญ่มากขึ้น โดยองค์การสหประชาชาติระบุว่า ในอีก ไม่ถึง 50 ปีข้างหน้า สัดส่วนจำนวนผู้สูงอายุ (อายุเกิน 60 ปี) ต่อประชากรทั้งหมด จะเพิ่มขึ้นถึง 1 เท่า และจากการสำรวจของสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คาดได้ว่า ประชากรสูงอายุหรือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่มีประมาณ 5.7 ล้านคน หรือ ร้อยละ 9.19 ของ ประชากรทั้งหมด ในปี 2543 จะเพิ่มเป็น 7.6 ล้านคน หรือ ร้อยละ 11.4 ในปี 2553 แนวทางการ รับมือกับปัญหาดังกล่าว คือ การศึกษาบทเรียนจากประเทศอื่นๆ เพื่อจะได้นำมาปรับใช้ในการ แก้ไขปัญหาในบ้านเรา ไม่เช่นนั้น ปัญหาจะรุนแรงมากขึ้นในอนาคต หากรัฐบาลไม่มีนโยบาย เพื่อรองรับคนกลุ่มวัยทำงานที่กำลังจะกลายเป็นผู้สูงอายุ ในช่วง 20 ปี ต่อจากนี้ (มัทนา พนา นิรามัย. www.manager.co.th. 2547) ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับ เพ็ญแข ประจณปัจจนิก (2545: 2) ได้กล่าวถึงประเทศไทยว่า มีประชากรในวัยสูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มมากขึ้นเป็น ลำดับ จัดได้ว่า เป็นประเทศที่มีการเพิ่มของผู้สูงอายุมากที่สุดในโลกด้วยประเทศหนึ่ง ดังนั้น ผู้สูงอายุจึงเป็นกลุ่มบุคคลที่สังคมจะต้องหันมาให้ความสนใจ และเอาใจใส่มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ มิใช่เฉพาะแต่เพียงเหตุผลจากข้อมูลด้านจำนวนตัวเลขประชากร สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่ กลุ่มบุคคลในวัยสูงอายุยังนับได้ว่า เป็นกลุ่มบุคคลในวัยที่จะต้องเกษียณการทำงาน หรือพ้นสภาพ จากภารกิจหน้าที่ซึ่งเคยปฏิบัติ และพ้นจากสถานภาพ หรือบทบาท ที่เคยดำรงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งเป็นข้าราชการที่จะต้องเกษียณอายุตามกฎหมาย โดยที่ประเทศไทยได้ กำหนดให้ผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ออกจากราชการ หรือที่เรียกว่าเกษียณอายุราชการ ตาม พระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการฉบับที่ 19 พ.ศ. 2543 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 117 ตอนที่ 29 ก วันที่ 1 เมษายน 2543) การเกษียณอายุจึงถือได้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้ง

สำคัญในชีวิตของข้าราชการ ผู้มีอาชีพทำงานประจำมาตลอดช่วงชีวิต จากการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและ บทบาทครั้งสำคัญ เนื่องมาจากการเกษียณอายุราชการนี้เอง อัมพล สุอัมพันธ์ (2531 : 75) ได้กล่าวว่า การออกจากการงานเนื่องจากการเกษียณอายุ อาจก่อให้เกิดความยุ่งยากอย่างมาก เพราะส่วนใหญ่บุคคลที่ปลดเกษียณงาน มักมีตำแหน่งหน้าที่มั่นคงถาวรอยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อต้องหยุดจากการงานจะรู้สึกว้าเหว่ ศักดิ์ศรีลดลง รู้สึกอาย เสียหน้า ไร้สมรรถภาพ ว้าเหว่ ซึมเศร้า เพราะงานเป็นภารกิจหนึ่งในชีวิตประจำวัน และเป็นองค์ประกอบของบุคลิกภาพของบุคคลนั้น เมื่อออกจากงาน จึงเท่ากับได้สูญเสียบุคลิกภาพของตนเองไป นอกจากนี้ ผู้เกษียณอายุยังต้องปรับตัวหรือเตรียมรับกับสภาพอื่น ๆ อีก เช่น การจากไปตั้งครอบครัวใหม่ของลูก การเปลี่ยนแปลงในฐานะการเงิน รายได้ลดลงเมื่อเกษียณ การปรับตัวกับการจากไปของกลุ่มสมรสและเตรียมรับกับความตายของตนเอง นอกจากนี้ที่กล่าวแล้ว งานวิจัยที่ได้ทำในต่างประเทศเกี่ยวกับการเกษียณอายุยังพบว่า การปรับตัวของบุคคล ต่อการเกษียณอายุจะไม่เหมือนกัน และปัจจัยที่มีส่วนสัมพันธ์กับการปรับตัวต่อการเกษียณอายุ ได้แก่ ความรู้สึกเชิงบวกต่อการเกษียณอายุ ซึ่งก็คือ ความมุ่งหวังที่มีต่อการเกษียณอายุ เช่น รายได้ เพื่อน กิจกรรมที่จะทำ และการเตรียมพร้อมต่อสิ่งเหล่านี้ (Glammner, 1976 อ้างใน ศศิดา นรินธนาชาติ, 2540: 2) บุคคลที่มีการเตรียมพร้อมที่ดี มักจะมีความรู้สึกเชิงบวกต่อการเกษียณอายุ นอกจากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ยังมีประเด็นอื่น ๆ ที่ควรคำนึงถึง ได้แก่ เรื่องอายุขัยเฉลี่ยของประชากรไทย กล่าวคือ จากรายงานการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย ปีพ.ศ. 2543 โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ในปี พ.ศ. 2543 ชายไทยมีอายุขัยเฉลี่ย 71 ปี และหญิงไทยมีอายุขัยเฉลี่ย 76 ปี และเป็นไปได้ที่ คนบางคนอาจมีอายุยืนไปถึง 80 ปี หรือมากกว่า และยังกรณีผู้สมัครใจลาเกษียณก่อนถึงกำหนดวันเกษียณอายุทำงานจริง ก็จะทำให้ชีวิตภายหลังการเกษียณอายุทำงานยิ่งยาวนานขึ้น อาจจะขยายไปถึง 25 ปีหรือมากกว่านั้น ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า จะทำอย่างไรให้ระยะเวลา 20 - 25 ปี หรือมากกว่านั้นของชีวิตนั้นปลาย เป็นช่วงชีวิตที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตใจสงบสุข สามารถช่วยเหลือตนเองได้มากที่สุด และมีประโยชน์ต่อส่วนรวม (วิจิตร บุญยะโทตระ. 2535: 1) ในปีหนึ่ง ๆ ข้าราชการพลเรือนไทยจะมีการเกษียณอายุเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี โดยแบ่งเป็นข้าราชการประเภทต่าง ๆ จากกระทรวงต่าง ๆ สำหรับข้าราชการพลเรือนไทยที่สังกัด ก.พ. นั้น ในปีหนึ่ง ๆ จะมีผู้เกษียณอายุอยู่ประมาณจำนวน 3 พันกว่าคน ซึ่งบุคลากรเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นผู้มีประสบการณ์การทำงาน ได้ใช้ความรู้ความสามารถในการทำงานเพื่อประเทศชาติมาเป็นอันมาก จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ข้อมูล และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่าการจัดรูปแบบการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยนั้น นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้บุคลากรที่เกษียณอายุ สามารถปรับตัวในการดำเนินชีวิตหลังการเกษียณอายุอย่างมี

ความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งเป็นการลดภาระของครอบครัว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ของการปรับตัวให้แก่ บุคคลวัยหลังเกษียณ ซึ่งที่สำคัญ ก็คือ การจัดการกิจกรรม และการเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้แก่ผู้เกษียณอายุ เพื่อเป็นการส่งเสริม และสนับสนุนในการดำรงชีวิตที่ดี หลังการเกษียณอายุของบุคคล ซึ่งก็คือ การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุให้ นั่นเอง ซึ่งการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลหลังวัย 60 ปี นั้น ถือเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้ผู้สูงอายุปรับตัวได้เป็นอย่างดี และสามารถเพิ่มพูนทักษะต่าง ๆ ที่จะประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของตนเอง และการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคมด้วย ดังที่แมคคลัสกี (McClusky. 1975) นักปราชญ์และนักวิชาการทางด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุได้ให้ความเห็นไว้ว่า ในช่วงปลายของชีวิตมนุษย์นั้น มีสิ่งที่ดีกว่าความเสื่อมถอย และความสิ้นหวัง นั่นก็คือ การศึกษา จะเป็นเครื่องมือให้ผู้สูงอายุสามารถที่จะปรับตัวได้ และดำรงชีวิตที่ดีในสังคม ขณะเดียวกัน แมคคลัสกี (McClusky. 1975) ได้เสนอทฤษฎีว่าด้วยความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบไปด้วยความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ ที่สำคัญ 5 ด้านหลัก ดังนี้

1. ความต้องการความรู้พื้นฐานในการปรับตัว
2. ความต้องการการแสดงออก
3. ความต้องการที่จะให้ และถ่ายทอดแก่ผู้อื่น
4. ความต้องการควบคุมสถานการณ์
5. ความต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้น และไม่มีจุดมุ่งหมายแต่เพียงอย่างเดียว

อย่างไรก็ตาม สำหรับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุราชการ นั้น นับได้ว่าเป็นเรื่องที่จะต้องมีการจัดวางแผนที่ดี และมีการเตรียมการพอสมควร ทั้งยังจะต้องมีข้อมูลปัจจัยพื้นฐานหรือลักษณะทางชีวสังคมที่สำคัญของข้าราชการเกษียณอายุ ที่หลากหลาย และรอบด้าน อันจะนำไปประกอบในการค้นคว้า เกี่ยวกับความต้องการของบุคคลผู้เกษียณอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการด้านการศึกษาหลังเกษียณอายุ เพื่อเป็นการสนองตอบความต้องการของข้าราชการหลังเกษียณอายุได้มากที่สุดโดยคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานหลัก หรือลักษณะทางชีวสังคมของกลุ่มข้าราชการเกษียณอายุเป็นสำคัญ

ในปัจจุบันนี้ ประเทศไทยยังไม่มีการคิดคำนึงถึงเรื่องนี้มาก่อน และยังไม่มีการเตรียมการรองรับต่อปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น นั่นก็คือ การมีอายุที่ยืนยาวหลังการเกษียณอายุราชการของข้าราชการไทย ซึ่งในระยะเวลาอันไม่นานนักจากนี้ ก็จะมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะหาแนวทางในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุราชการที่เหมาะสมให้แก่ข้าราชการเกษียณอายุของไทย

จากเหตุผลและความสำคัญ ดังที่กล่าวมานี้ ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะค้นคว้าเกี่ยวกับกลุ่มข้าราชการพลเรือนไทยผู้เกษียณอายุ ในปีงบประมาณ 2547 ซึ่งถือได้ว่า เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนประสบการณ์ และทักษะความชำนาญในหน้าที่การงาน ซึ่งมีความหลากหลาย และเป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยคุณวุฒิ วิทยุติ จากการผ่านงานในระบบราชการมาเป็นเวลายาวนาน จนกระทั่งถึงระยะเวลาเกษียณอายุจากชีวิตราชการ ซึ่งกลุ่มบุคคลวัยสูงอายุที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกนี้ ก็เพื่อที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ ซึ่งจะนำไปสู่การนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่ชัดเจน และเหมาะสมสำหรับกลุ่มข้าราชการพลเรือนไทย โดยจะได้วิจัยค้นคว้าถึงลักษณะทางชีวสังคม หรือปัจจัยพื้นฐานหลัก ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ และจากความต้องการการศึกษาของข้าราชการเกษียณอายุดังกล่าว จะได้นำมาเสนอแนะแนวทางในการจัดรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ในรูปแบบใด และอย่างไร เพื่อที่จะเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาทรัพยากรบุคคลวัยสูงอายุของชาติ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย
2. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย
3. เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ความสำคัญของการวิจัย

1. ได้ทราบถึงความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
2. ได้รู้รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาสำหรับข้าราชการผู้เกษียณอายุ
3. ได้ข้อมูลและแนวทางเพื่อการวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับข้าราชการหลังเกษียณอายุ ทั้งในระยะสั้น และระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. สามารถเชื่อมโยงและบูรณาการการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรผู้เกษียณอายุในหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนได้อย่างเป็นระบบ และมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพราะ

จะเห็นภาพรวมในการที่จะจัดการศึกษาสำหรับบุคคลวัยเกษียณอายุในลักษณะต่าง ๆ และมีรูปแบบในการจัดการศึกษาที่เหมาะสม โดยมุ่งเน้นที่ความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ และรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนสามัญสังกัด 3 กระทรวง คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงสาธารณสุข
2. ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย โดยมุ่งศึกษาองค์ประกอบสำคัญในการจัดการศึกษา ดังนี้
 - 2.1 หลักการ/แนวคิดในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ
 - 2.2 เป้าหมายการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ
 - 2.3 เนื้อหาสาระสำคัญในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ
 - 2.4 แนวทางและวิธีการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ
 - 2.5 การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

กลุ่มประชากรของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการพลเรือนสามัญที่อยู่ในความควบคุมดูแลของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ซึ่งเกษียณอายุราชการในปีงบประมาณ 2547 สังกัด 3 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงสาธารณสุข จำนวนรวม 1,746 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างจากข้าราชการพลเรือนสามัญสังกัด 3 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงสาธารณสุขที่เกษียณอายุราชการในปีงบประมาณ 2547 ทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) (บุญชม ศรีสะอาด. 2535: 43) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 192 คน คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จำนวน 52 คน กระทรวงมหาดไทย จำนวน 58 คน และกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 82 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย
2. ประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ข้าราชการพลเรือนไทย หมายถึง ข้าราชการพลเรือนสามัญที่อยู่ในความควบคุมดูแลของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ซึ่งจะเกษียณอายุในปีงบประมาณ 2547

การเกษียณอายุราชการ หมายถึง การให้ข้าราชการยุติการทำงาน และพ้นจากราชการเมื่อมีอายุครบตามเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนด และได้รับค่าตอบแทนความชอบที่ได้รับราชการเป็นบำเหน็จ หรือบำนาญ

ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ หมายถึง ความมุ่งหมายที่จะได้รับการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้อย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากที่กลุ่มตัวอย่างได้เกษียณอายุราชการไปแล้วในปีงบประมาณ 2547 ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาสาระสำคัญ ด้านวิธีการจัดการศึกษา และด้านสถานที่จัดการศึกษา

การศึกษานอกระบบ หมายถึง การเรียนการสอนนอกระบบที่จัดโดยแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ และสื่อประเภทต่าง ๆ ด้วยการเรียนรู้แบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มสนใจ การฝึกอาบรรม การประชุม และการสัมมนา เป็นต้น

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การเรียนที่ไม่มีรูปแบบซึ่งผู้เรียนทำการศึกษาค้นคว้า หรือเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น การศึกษาค้นคว้าจากข้อมูลที่สนใจจากแหล่งสื่อต่าง ๆ การฟังข่าวสาร และการเรียนรู้จากสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

รูปแบบ หมายถึง วิธีการหรือแนวทางที่มีลักษณะชัดเจน แน่นนอน สามารถปรากฏหรือแสดงออกมาให้เห็นถึงวิธีดำเนินการ เพื่อให้บุคคลอื่นสามารถรับรู้หรือมีความเข้าใจได้

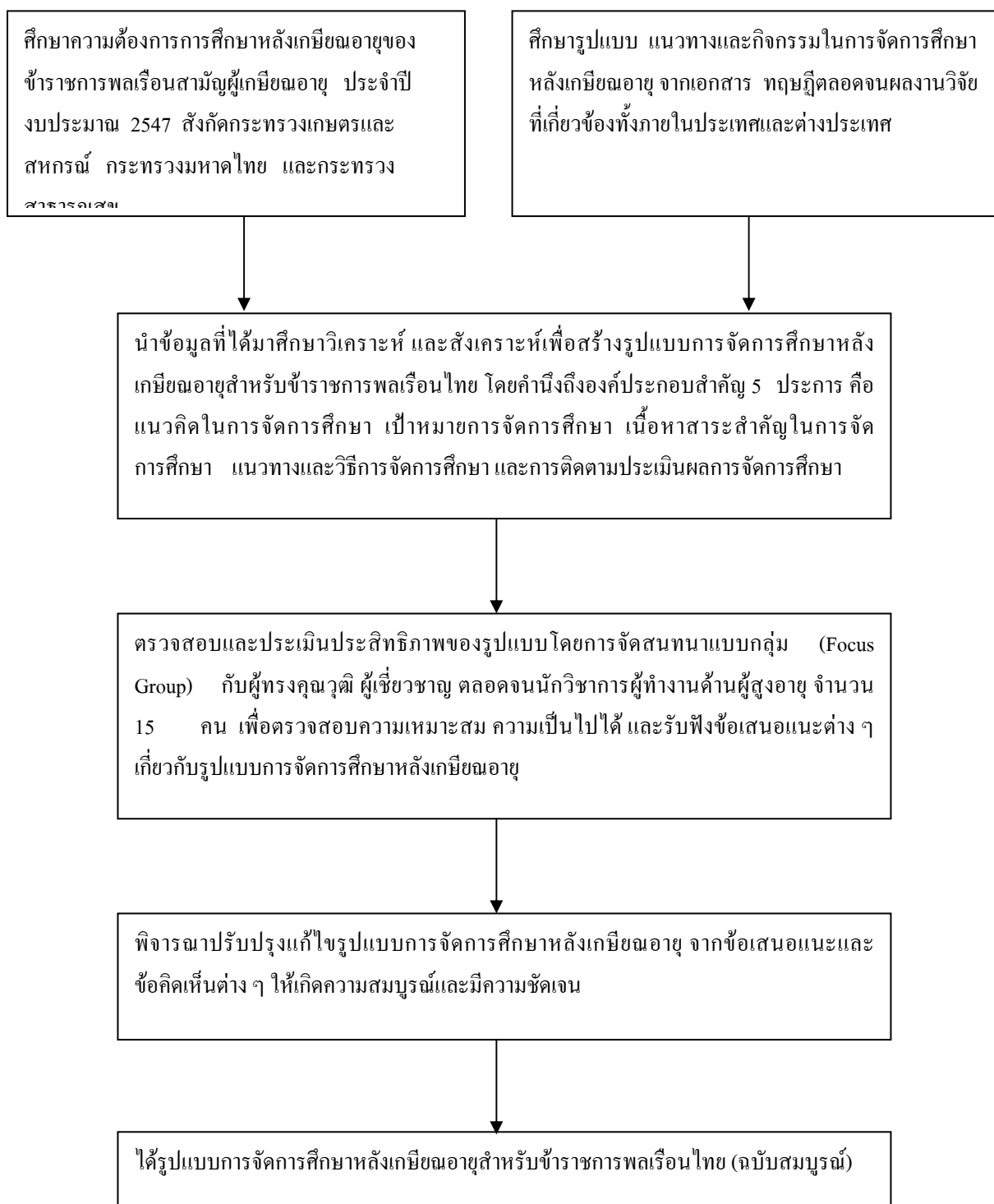
รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ หมายถึง แนวทางในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุราชการของข้าราชการพลเรือนไทย ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ โดยมีองค์ประกอบสำคัญด้วยกัน 5 ประการคือ

- หลักการ/แนวคิดในการจัดการศึกษา
- เป้าหมายการจัดการศึกษา
- เนื้อหาสาระสำคัญในการจัดการศึกษา
- แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา
- การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

ประสิทธิภาพของรูปแบบ หมายถึง ความเป็นไปได้และเหมาะสมในทางปฏิบัติของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่ได้สร้างขึ้นในการดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับข้าราชการพลเรือนสามัญผู้เกษียณอายุ ซึ่งได้รับการตรวจสอบและประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบโดยการจัดสนทนาแบบกลุ่ม (Focus Group) กับผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนนักวิชาการด้านผู้สูงอายุ และบุคคลผู้เกษียณอายุราชการเอง จำนวน 15 คน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวความคิด นโยบาย ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความชัดเจน ครอบคลุมและได้นำเสนอไว้ เป็นขั้นตอน ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
 - 1.1 ความหมายของผู้สูงอายุ
 - 1.2 การเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุ
 - 1.3 ความต้องการของผู้สูงอายุ
 - 1.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของผู้สูงอายุ
 - 1.3.2 ความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ
 - 1.4 ข้อมูลพื้นฐานด้านประชากรสูงอายุ และการดำเนินการของประเทศไทย
 - 1.4.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร
 - 1.4.2 ภาวะประชากรสูงอายุกับภาวะพึ่งพา
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเกษียณอายุราชการ
 - 2.1 ความหมายของการเกษียณอายุ
 - 2.2 การกำหนดอายุของการเกษียณอายุราชการ
 - 2.3 ระยะต่าง ๆ ของการเกษียณอายุ
 - 2.4 ผลกระทบของการเกษียณอายุ
3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ
4. วิวัฒนาการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในประเทศไทย และนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
5. การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ
 - 5.1 รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ
 - 5.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ
 - 5.3 การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการช่วยเหลือผู้สูงอายุ
 - 5.4 นโยบายและมาตรการด้านการศึกษา
 - 5.5 โครงการและกิจกรรมที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุในต่างประเทศ

6. แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ
 - 6.1 ความหมายของประสิทธิภาพ
 - 6.2 การประเมินและวัดผลประสิทธิภาพ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยภายในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

1. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

1.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

ความสูงอายุเป็นการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเริ่มตั้งแต่เกิดและดำเนินต่อเนื่องไปจนถึงสิ้นสุดอายุขัยของชีวิตนั้น ๆ

คำว่า คนแก่ คนชราภาพ หรือคำอื่นที่มีความหมายสื่อถึงผู้สูงอายุ ที่มีความหมายเดียวกันนี้ จะให้ความหมายถึง บุคคลที่มีความทรุดโทรมของร่างกาย พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า ชรา ว่า “ความแก่ ความชำรุดทรุดโทรม” คนแก่หรือคนชรา เป็นวัยที่เก็บสะสมความชำรุดทรุดโทรมไว้ในร่างกาย การจะเรียกผู้ที่มีอายุมากกว่า คนชรา ไม่เป็นที่นิยมมากนัก เพราะจะเป็นการตอกย้ำความรู้สึก ที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทั้งกาย จิตใจ โดยเฉพาะ ฟังดูแล้วทำให้หดหู่และสิ้นหวัง ดังนั้น ในวันที่ 1 ธันวาคม 2512 ซึ่งมีการประชุมคณะผู้อาวุโสครั้งแรก พล.ต.ต.หลวงอรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร จึงได้เสนอคำว่า “ผู้สูงอายุ” ขึ้น และใช้กันมาแพร่หลายจนถึงปัจจุบัน (ประสพ รัตนกร. 2524)

การจะพิจารณาว่าบุคคลใดจะเป็น ผู้สูงอายุ หรือชรา นั้น ก็ยังมีเกณฑ์ในการพิจารณาที่แตกต่างกันอยู่บ้าง แต่โดยทั่วไปแล้ว เมื่อพูดถึงคนชราหรือผู้สูงอายุ ก็เป็นที่เข้าใจกันเบื้องต้นว่า เป็นผู้มีอายุมาก มีผมหงอกขาว หน้าตาผิวน้ำหนักเหี่ยวแห้ง มีริ้วรอย หูตึง หลังโก่ง ความจำระยะสั้นเริ่มเสื่อม ชอบเล่าความหลังที่สำเร็จ และประสบการณ์ชีวิต อย่างไรก็ตาม ได้มีนักวิชาการที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ มีความพยายามที่จะกำหนดความหมายของผู้สูงอายุไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

บาร์โรว์; และ สมิธ (Barrow; & Smith. 1979) ได้เสนอข้อคิดและแนวทางในการพิจารณาผู้สูงอายุ จากองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. ประเพณีนิยม (Tradition) เป็นการกำหนดผู้สูงอายุ โดยยึดตามเกณฑ์อายุที่ออกจากรากฐาน ซึ่งในแต่ละประเทศก็มีความแตกต่างกัน เช่น ประเทศไทยกำหนดอายุ 60 ปี เป็นวัยเกษียณอายุ สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดอายุ 65 ปี เป็นต้น

2. การปฏิบัติหน้าที่ทางร่างกาย (Body Functioning) เป็นการกำหนดโดยยึดเกณฑ์ สรีรวิทยา หรือทางกายภาพ บุคคลจะมีการเสื่อมสลายทางสรีรวิทยาที่แตกต่างกัน ในวัยสูงอายุ อวัยวะต่างๆ ในร่างกายจะทำงานน้อยลง สังเกตได้ บางคนอายุ 50 ปี ผิวหนังจะมีร่องรอยความเหี่ยวย่น ฟันอาจจะหลุดทั้งปาก ผมจะหงอกขาว แต่บางคนอายุถึง 80 ปีแล้ว ฟันจึงจะเริ่มหลุด เป็นต้น

3. การปฏิบัติหน้าที่ทางด้านจิตใจ (Mental Function) เป็นการกำหนดโดยยึดถือตามเกณฑ์ของความสามารถ ในการคิดสร้างสรรค์ การจำ การเรียนรู้ และความเสื่อมทางด้านจิตใจ สิ่งที่พบมากที่สุดกับผู้สูงอายุ คือ ความจำเริ่มเสื่อม ขาดแรงจูงใจ แต่มีได้เป็นกับผู้สูงอายุทุกคน

4. ความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self Concept) เป็นการกำหนดโดยยึดตามแนวความคิดที่ผู้สูงอายุได้มองตนเอง ผู้สูงอายุมักจะเกิดความรู้สึกทางด้านจิตใจ และการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน จึงเปลี่ยนแปลงไปตามแนวความคิดของผู้สูงอายุนั้น ๆ

5. ความสามารถในการประกอบอาชีพ (Occupation) เป็นการกำหนดโดยยึดตามความสามารถในการประกอบอาชีพ จากแนวความคิดในเรื่อง การเสื่อมถอยของสภาพทางร่างกาย และจิตใจ คนทั่วไปจึงกำหนดว่า วัยสูงอายุ เป็นวัยที่ต้องพักผ่อน หยุดการประกอบอาชีพ ดังนั้น บุคคลที่อยู่ในวัยสูงอายุ จึงมีความหมายถึง บุคคลที่มีวัยเกินกว่าวัยที่จะอยู่ในกำลังแรงงาน

6. ความกดดันทางอารมณ์ และความเจ็บป่วย (Coping with Stress and Illness) เป็นการกำหนดโดยยึดสภาพทางร่างกาย และอวัยวะต่างๆ และยังอาจเผชิญกับปัญหาทางด้านสังคมอื่น ๆ ทำให้เกิดความกดดันทางอารมณ์เพิ่มขึ้นอีก ส่วนมากมักจะพบกับผู้มีอายุระหว่าง 60-65 ปี

บุลเตอร์; และ ลีวาย (Bulter; & Lewis. 1979) ได้อธิบายถึงภาวะความเป็นผู้สูงอายุ และ สุขภาพจิต โดยชี้ให้เห็นคุณลักษณะบางประการ ที่เป็นลักษณะธรรมชาติของผู้สูงอายุ มีดังนี้

1. ความปรารถนาที่จะละทิ้งสิ่งที่มีคุณค่าไว้ให้คนรุ่นหลัง มนุษย์ต้องการที่จะละทิ้งบางสิ่งบางอย่างของตนเอง เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่า การมีชีวิตอยู่ของตนเป็นสิ่งที่มีความหมาย สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ได้แก่ บุคคลในครอบครัว เช่น เด็ก หรือผู้สืบทอดมรดกของตน ธุรกิจ การเงิน ความสำเร็จในวิชาชีพ หรือการประสบความสำเร็จในการสร้างสรรค์ทางศิลปะ เป็นต้น

2. การแสดงหน้าที่ในฐานะที่เป็นผู้สูงอายุมากกว่า ผู้สูงอายุมีนิสัยโดยธรรมชาติ ที่ชอบแบ่งปันความฉลาด และความรู้ให้กับผู้ที่อ่อนอายุกว่า ซึ่งเป็นความเกี่ยวพันของคนรุ่นต่าง ๆ ในแต่ละรุ่น และเมื่อผู้มีอายุอ่อนกว่า มีความสนใจในสิ่งที่พวกเขาได้รับทราบ นับเป็นการเพิ่มคุณค่าและเพิ่มการนับถือตนเองให้กับผู้สูงอายุ การสื่อสารและติดต่อกันระหว่างคนแต่ละรุ่นนั้น ในบางครั้ง อาจเกิดปัญหา จากการไม่ยอมรับไม่เชื่อ การขาดความอดทน และเบียดเบียนต่อผู้สูงอายุ จึงทำให้การสื่อสารไม่ได้ผลเท่าที่ควร

3. การแสดงความรู้สึกผูกพันกับสิ่งของสิ่งของบางอย่างนั้น มีคุณค่าในทางจิตใจสำหรับผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก เช่น รูปภาพ เสื้อผ้า เฟอร์นิเจอร์ เขามักจะสะสมไว้ด้วยความหวงแหน และเป็นการเพิ่มคุณค่าแก่ชีวิต การสูญเสียความเป็นเจ้าของ จะก่อให้เกิดความรู้สึกสูญเสียเป็นอย่างมาก และส่งผลให้เกิดความไม่มั่นคงต่อชีวิตในอนาคตของผู้สูงอายุด้วย

4. การเปลี่ยนแปลงความรู้สึกเกี่ยวกับเวลา ผู้สูงอายุจะไม่สนใจเกี่ยวกับเวลา และพยายามจะสร้างความรู้สึกเกี่ยวกับ “เวลานี้ และที่นี่” อยู่ตลอดเวลา และมักจะไม่มีการวางแผนสำหรับอนาคต

5. ผู้สูงอายุที่มีความรู้สึกทางด้านจิตใจและอารมณ์ที่รุนแรง มักจะเลือกสิ่งที่สำคัญในชีวิตของเขา และพยายามให้คงอยู่ต่อไป สำหรับสิ่งที่ไม่สำคัญ เขาจะพยายามทิ้งไปอย่างไม่แยแส

6. ความรู้สึกเกี่ยวกับวงจรชีวิต ผู้สูงอายุมีประสบการณ์ส่วนตัวที่ผ่านเข้ามาในวงจรชีวิตแต่ละช่วง และมักจะพัฒนาเป็นความสนใจเกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา ความรู้สึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และภาพพจน์ของมนุษยชาติ จะเป็นคุณลักษณะของผู้สูงอายุมากกว่าผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว

7. ความคิดสร้างสรรค์ ความอยากรู้อยากเห็น และความประหลาดใจ เป็นสิ่งที่ยังคงมีในช่วงชีวิตของผู้สูงอายุ มีคนเป็นจำนวนมาก ที่กลายเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ในวัยสูงอายุ เช่น ศิลปินที่มีชื่อเสียง นักการทูต นักธุรกิจ บุคคลเหล่านี้ ยังคงมีความคิดสร้างสรรค์ และเป็นผู้สร้างผลิตผลที่ดีเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

8. ความรู้สึกในการประสบความสำเร็จในชีวิต การประสบความสำเร็จในด้านวัตถุนั้น ไม่ได้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการสมปรารถนาในชีวิต เขาอาจจะละทิ้งสิ่งนี้ไปได้

ข้อสรุปของ บูลเตอร์; & ลีวาย (Bulter; & Lewis. 1979) เป็นการมองภาพผู้สูงอายุ ในเรื่องของการยึดมั่นต่อภาพชีวิตที่เคยประสบผลสำเร็จในอดีตที่ผ่านมา และต้องการหยุดชีวิตไว้กับภาพที่ดีเหล่านั้น

นวลศิริ เปาโรหิตย์; และ คณะ (2520) ได้ให้ความหมายทางจิตวิทยาพัฒนาการไว้ว่า “บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ให้อยู่ในขอบข่ายของบุคคลที่อยู่ในวัยสูงอายุ ซึ่งการกำหนดอายุบุคคลวัยชรา นั้น แม้จะไม่มีเกณฑ์ตายตัว แต่โดยทั่วไปนั้น มักนิยมแบ่งระดับอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ซึ่งแต่เดิม มีผู้ใช้เกณฑ์อายุ 60 ปี เป็นวัยชรา แต่ในปัจจุบัน อาจเป็นเพราะสภาพการดำเนินชีวิต และความเจริญทางด้านการแพทย์ ทำให้บุคคลโดยเฉลี่ยมีอายุยืนขึ้นกว่าเดิม จึงได้ใช้อายุ 65 ปีแทน”

นิสา ชูโต (2525) ได้เขียนไว้ในงานค้นคว้าวิจัยเรื่อง “คนชราไทย” ได้แบ่งเกณฑ์การพิจารณาไว้โดยสรุป 3 ด้าน คือ

1. ความเสื่อมถอยของร่างกาย เวลาของการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์นั้นมีความสัมพันธ์กันโดยตรงกับการเจริญและเสื่อมถอยของร่างกาย ดังนั้น เมื่อคนมีอายุนานจนสังขารเริ่มเสื่อมถอยลงก็เรียกว่า เริ่มแก่

2. การแบ่งช่วงอายุแต่ละวัย เป็นการพิจารณาตามแนวคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ช่วงที่ 1 คือ วัยเด็ก หรือปฐมวัย อายุระหว่าง 1-25 ปี อันเป็นวัยที่ต้องขวนขวายหาความรู้และศึกษาเล่าเรียน

ช่วงที่ 2 คือ วัยผู้ใหญ่ หรือมัชฌิมวัย ประมาณอายุ 25-50 ปี อันเป็นวัยที่จะต้องประกอบอาชีพ สะสมทรัพย์สมบัติ

ช่วงที่ 3 คือ ช่วงปัจฉิมวัย อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป เป็นวัยสุดท้ายของชีวิต สังขารเริ่มเสื่อมถอย ทрудโทรม เป็นวัยที่ควรหาความสุขของชีวิตโดยการเห็นพระธรรม สงบสติอารมณ์ ดังนั้นคนชรา หรือผู้สูงอายุ จึงถือว่าเป็นผู้ที่อยู่ในช่วงวัยสุดท้ายของชีวิตมนุษย์ นั่นเอง

3. หน้าที่ และกิจกรรมทางสังคม ในขณะที่สังคมกำหนดกฎเกณฑ์ว่า “คนชรา” หรือผู้สูงอายุ เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ อายุเท่านั้นเท่านั้นเรียกว่า “ชรา” แล้วเมื่อบุคคลผ่านกระบวนการไปถึงจุดที่สังคมกำหนดไว้ เขาก็จะเริ่มรู้สึกเปลี่ยนแปลงไปตามเกณฑ์ดังกล่าวเช่นกัน ความรู้สึกนึกคิด การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์ของกลุ่มผู้สูงอายุ อันเนื่องมาจากสภาพของสังขารและสภาพสังคม ทำให้มีพฤติกรรมผิดแผกไปจากกลุ่มคนอื่น ๆ ก็เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการชราภาพทางด้านจิตใจ

เอก ธนะศิริ (2534) แบ่งความชราเป็น 4 ประเภท

1. ชราโดยอายุ เกิดมานานเท่าใด นับปีได้ตามอายุปฏิทิน

2. ชราโดยสังขาร คือ สภาพเรือนร่าง เป็นไปตามสังขาร เช่น หลังโค้ง เนื้อหนังเหี่ยว ย่น ตามัว หูตึง ผมหงอก ฟันหัก เป็นต้น

3. ชราโดยจิตใจ คือ สภาพเรือนร่าง ที่มีจิตใจหรือประสาทไม่ปกติ มีจิตวิตกกังวล ช่างคิด ช่างระแวง อิจฉาริษยา อาฆาตพยาบาท สิ่งเหล่านี้จะช่วยสะท้อนเรือนร่าง คือร่างกายของคน จะดูว่าแก่และเศร้าหมอง ดูว่าชราเกินกว่าอายุจริง

4. ชราโดยสังคม คือ ชีวิต การงาน และสังคม เช่น ตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ

จากความคิดเห็นของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ข้างต้น ที่ได้นำเสนอมาแล้วนั้น จะเห็นชัดว่า การกำหนดความหมายของผู้สูงอายุนั้น มีความแตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และสถานภาพทางสังคมของแต่ละบุคคล และสถานการณ์ที่กำหนดของแต่ละประเทศ แต่ที่พบว่ามีลักษณะใกล้เคียงกัน คือ หมดภาระจากหน้าที่การงาน ตลอดจนบทบาทหน้าที่ทางสังคม ดังนั้น การที่จะใช้เกณฑ์อายุใดมาเป็นตัวบ่งชี้ว่า เป็นผู้สูงอายุนั้น จึงไม่

ค่อยจะชัดเจนมากนัก แต่ก็ยังเป็นแนวทางที่สามารถบอกให้ทราบได้ว่า บุคคลใดสมควรเป็นผู้สูงอายุ สำหรับในภาครัฐของประเทศไทย ได้ใช้เกณฑ์อายุที่ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้สูงอายุ ดังนั้น การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้ใช้อายุ 60 ปีดังกล่าวมาเป็นเกณฑ์กำหนด

1.2 การเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถเห็นได้อย่างชัดเจน และสรุปสาระสำคัญได้ 3 ด้าน คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจ การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย สังเกตได้จากลักษณะภายนอกที่มองเห็นและสัมผัสได้ เช่น ผิวหนัง สิวผด สายตา การได้ยิน และการลิ้มรส ลักษณะภายใน เช่น ระบบขับถ่าย ระบบกระดูก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว รวมทั้งความเจ็บไข้ได้ป่วย ย่อมส่งผลกระทบต่อจิตใจ เช่น ความจำเริ่มเสื่อม ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อารมณ์หงุดหงิด จี๋หลังจี๋ลืม จู้จี้ ใจน้อย บางครั้งซึมเศร้า ต้องการให้มีคนเอาใจใส่เหมือนวัยเด็ก กลัวถูกทอดทิ้ง และเกิดความกลัวต่างๆ (เชียรศรี วิวิธศิริ. 2527) ดังนั้นสิ่งที่ยึดเหนี่ยว และทำให้จิตใจอารมณ์ดี มีความสุข สงบพ้นจากความวิตกกังวล ก็คือ หลักธรรมะคำสอนทางศาสนา (วิรัช แฝ้วสกุล. 2527)

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ฐานะทางเศรษฐกิจ จะเป็นตัวบ่งบอกถึงสภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ และความพึงพอใจในชีวิต ได้แก่ การมีรายได้ การมีงานทำและอื่นๆ จากผลการวิจัยของบุญยืน สุภาพ (2522) พบว่า ปัญหาที่สำคัญที่สุดของผู้สูงอายุในประเทศไทย และทำให้ต้องเข้ารับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์ ก็คือ ปัญหาทางเศรษฐกิจ และนิศา ชูโต (2525) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของคนชราไทย พบว่า ปัญหาที่สำคัญที่สุดของผู้สูงอายุ ได้แก่ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เช่นกัน

3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ผู้สูงอายุจะรู้สึกสูญเสียสถานภาพ และบทบาททางด้านสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงทางหน้าที่การงาน การสูญเสียบทบาทในการเป็นผู้นำในครอบครัว จากบทบาทที่เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวกลายเป็นผู้พึ่งพาอาศัย เป็นผู้รับมากกว่าผู้ให้รู้สึกสูญเสียอำนาจ กลัวเป็นภาระของลูกหลาน จึงมีผลกระทบต่อผู้สูงอายุ และในปัจจุบัน ค่านิยมในเรื่องการเคารพผู้สูงอายุก็ลดน้อยลง เพราะรับค่านิยม และวัฒนธรรมทางตะวันตกเข้ามา ผู้สูงอายุจึงมักถูกมองว่า เป็นคนไม่ทันต่อเหตุการณ์ ประสบการณ์ที่มีอยู่ก็ล้าสมัย ไม่สามารถที่จะแนะนำสั่งสอนใครได้ (สุธีรา นุ้ยจันทร์. 2530) การสูญเสียบทบาทและสถานภาพจึงนับว่าเป็นการสูญเสียทางจิตใจอย่างมาก ทำให้เกิดอาการต่างๆ ตามมามากมาย

จึงอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุ มีผลกระทบต่อจิตใจ สถานภาพ และการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมาก ผู้สูงอายุยังต้องการความรัก ความเข้าใจ และความเอาใจใส่ เช่นบุคคลในวัยอื่น ๆ กับทั้งยังต้องการให้ผู้อื่นเห็นคุณค่า ต้องการความยอมรับนับถือ หากได้มีการประคับประคองกลุ่มบุคคลในวัยนี้ไว้ ด้วยการสนับสนุน ส่งเสริม กระตุ้นให้เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีกิจกรรมทำในยามว่าง และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อครอบครัว สังคมและชุมชนก็จะเป็นการนำทรัพยากรมนุษย์มาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีคุณค่ายิ่ง และทำให้ผู้สูงอายุเกิดความมั่นคงทางจิตใจ เกิดความเปี่ยมสุขทางใจ แต่ทั้งนี้จะต้องขึ้นอยู่กับสถานะทางเศรษฐกิจ และสุขภาพทางร่างกายของผู้สูงอายุนั้น ๆ ด้วย

1.3 ความต้องการของผู้สูงอายุ

1.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของผู้สูงอายุ

ความต้องการ โดยทั่วไป มีความหมายถึง สิ่งที่เป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ สำหรับความต้องการของผู้สูงอายุนั้น ได้มีนักวิชาการ ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ให้ความหมายไว้ ดังนี้

มาสโลว์ (Maslow. 1970) นักจิตวิทยา ที่มีชื่อเสียงด้านทฤษฎีความต้องการ ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ไว้ 5 ขั้นตอน โดยเริ่มจากความต้องการขั้นพื้นฐานดังนี้

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) ได้แก่ อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้น เมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองความต้องการประเภทนี้แล้ว จึงจะแสวงหาความต้องการระดับขั้นต่อไป

ขั้นที่ 2 ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) การป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ การแสวงหาความมั่นคง ปราศจากความหวาดกลัว

ขั้นที่ 3 ความต้องการความรัก และความเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Needs) การยอมรับจากสมาชิก หรือเพื่อนในกลุ่ม ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ

ขั้นที่ 4 ความต้องการได้รับการยกย่อง มีชื่อเสียง และเกียรติยศ (Self-Esteem Needs) ได้แก่ การได้รับความเคารพ ความเชื่อถือ และความมีชื่อเสียงในด้านต่าง ๆ

ขั้นที่ 5 ความต้องการได้กระทำการตามความสามารถที่เป็นจริง (Self-Actualization) ต้องการเป็นตัวของตัวเอง เป็นการพัฒนาเพื่อความสำเร็จของตัวเอง เป็นความต้องการขั้นสุดยอดของบุคคล

จากแนวความคิดเรื่อง ความต้องการ ของมาสโลว์ ทั้ง 5 ขั้นตอน มีข้อสังเกต 2 ประการ คือ ในประการแรก แต่ละขั้นตอนของความ ต้องการ จะมีความต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต ของบุคคล และคงอยู่ตลอดไป สำหรับประการที่สอง นั้น บุคคลจะต้องได้รับการตอบสนองใน ขั้นต้นหรือขั้นต่ำเสียก่อน จึงจะเกิดความต้องการในขั้นที่สูงขึ้นต่อไป และอาจจะไม่เกิด ความ ต้องการครบทั้งห้าขั้นได้เสมอทุกคนไป

คิคค์ (Kidd. 1973) ได้เน้นถึงความต้องการเฉพาะของผู้ใหญ่ ซึ่งประกอบด้วย สิ่ง ต่อไปนี้ คือ ความต้องการด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว และความสัมพันธ์ ในครอบครัว ต้องการเป็นผู้บริโภคและการยังชีพ ต้องการมีความสัมพันธ์ทางสังคม ต้องการมี อาชีพ ต้องการมีความบันเทิง และต้องการที่จะมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2525) ได้เน้น และกล่าวถึง ความต้องการของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการในสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ต้องการให้ตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม
2. ต้องการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง หรือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน
3. ต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ หรือให้เกิดความพึงพอใจแก่ตนทุกวิถีทาง
4. ต้องการเข้าร่วมสนุกกับเพื่อนตามปกติ
5. ต้องการความยอมรับนับถือ
6. ต้องการแสดงออกในผลสำเร็จของตน

นอกจากนี้ พันธุ์ทิพย์ รามสูต (2527) ได้กล่าวถึงความต้องการของผู้สูงอายุไว้ 2 ประการ คือ

1. ความต้องการขั้นพื้นฐาน (Fundamental Needs) เป็นความต้องการความมั่นคง และ ความสำเร็จในชีวิต ได้แก่ ความปรารถนาที่จะมีชีวิตยืนยาว ต้องการรักษาความสัมพันธ์กับ กลุ่มเพื่อนฝูง และร่วมกิจกรรมกลุ่ม ต้องการเกียรติและเป็นที่พอใจ เมื่อถึงเวลาตายจะได้ตาย อย่างมีคุณค่า

2. ความต้องการขั้นสูง (Instrumental Needs) เป็นความต้องการที่มีผลสืบเนื่องของ วัฒนธรรมที่ต้องปรับปรุง ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของวัฒนธรรมนั้น ๆ เช่น ในวัฒนธรรม ตะวันตก ผู้สูงอายุมีความต้องการขั้นสูง คือ ต้องการมีงานทำที่เหมาะสม มีรายได้เพียงพอ มี บริการทางสุขภาพที่รัฐจัดหาให้ มีบ้านพักอาศัย มีการศึกษาผู้ใหญ่ ส่วนในวัฒนธรรมตะวันออก เช่น สังคมไทย ความต้องการดังกล่าวไม่สำคัญเท่ากับการเอาใจใส่ดูแลจากบุตรหลาน และ ครอบครัว การเข้าสู่วัยชราอย่างมีคุณค่านั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากสังคมและตัวบุคคล

ร่วมกัน เพราะเหตุว่าบุคคลไม่สามารถบรรลุถึงวัยชราที่มีความสุข และมีความหมายได้โดยลำพังตนเอง

จากแนวคิดเรื่อง ความต้องการของมนุษย์ในทฤษฎีต่าง ๆ สามารถที่จะสรุปได้ว่า ความต้องการของผู้สูงอายุ นั้น มีความต้องการที่สำคัญ ๆ อยู่ดังนี้ คือ

ประการแรก คือ ด้านสุขภาพทางร่างกายและจิตใจ เพื่อให้สามารถสนองตอบต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ประการที่สอง คือ ด้านเศรษฐกิจ ต้องการมีอาชีพ มีรายได้เพื่อการยังชีพ เพราะฐานะทางด้านเศรษฐกิจ ย่อมจะแสดงให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ และเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตด้วย

ประการสุดท้าย คือ ด้านสังคม เป็นความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ต้องการทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น และชุมชน ทั้งนี้เพื่อนำไปปรับตนเองให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ในการเปลี่ยนแปลงของวัย และสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ

1.3.2 ความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ

สำหรับความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ ซึ่งมีนักวิชาการ ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญ ด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ได้ให้ความเห็นไว้ดังนี้

แมคคลัสกี (McClusky, 1975) นักปราชญ์และนักวิชาการด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ กล่าวถึงหลักการจัดการศึกษาสำหรับผู้เกษียณอายุนั้น ควรยึดหลักการจัดตามความต้องการของผู้เกษียณอายุเอง คือ การจัดไปตามความต้องการได้รับความรู้ (Educational Needs) ของผู้เกษียณอายุ นั้นหมายถึงว่า การศึกษาจะเป็นเครื่องช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถที่จะปรับตัวได้ และดำรงชีวิต ที่ดีในสังคม ซึ่งเขาได้เสนอทฤษฎีว่าด้วยความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบไปด้วยความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่สำคัญซึ่งควรจัดเพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในสังคม (Social Participation) และการพัฒนาศักยภาพถึงขีดสูงสุด (Self Actualization) ด้วย (Moody, 1967) ซึ่งมีอยู่ 5 ประการ ดังนี้

1. ความต้องการความรู้เพื่อสามารถดำรงตนอยู่ในสังคม (Coping Needs) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การปรับตัวด้านจิตใจ สังคม และร่างกาย และข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดี

2. ความต้องการทักษะเพื่อสามารถเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมได้ (Expressive Needs) ทักษะเหล่านี้ มีอาทิเช่น ทักษะการเข้าร่วมกลุ่ม ทักษะในการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลกลุ่มต่าง ๆ รวมไปถึงทักษะในการสร้างงานอดิเรกต่าง ๆ เป็นต้น

3. ความต้องการความรู้เพื่อสามารถถ่ายทอดให้แก่สังคม (Contributive Needs) ได้แก่ ความรู้และทักษะเพื่อสามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถที่มีให้แก่สังคมและอนุชนรุ่นหลัง อาทิ เช่น ความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอด อบรม และข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมอาสาสมัครประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

4. ความต้องการความรู้เพื่อควบคุมสภาพแวดล้อม (Influence) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับชุมชนและสภาพแวดล้อมรอบตัว ความรู้ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเข้าใจการเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้

5. ความต้องการความรู้ที่จะพัฒนาตนให้ดีขึ้นกว่าเดิม (Transcendence) ได้แก่ ความรู้และการศึกษาที่จัดในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เกษียณอายุสามารถพัฒนาตนให้ดีขึ้นกว่าเดิมได้ และทำให้เกิดความพอใจกับชีวิตหลังเกษียณ

ความต้องการได้รับความรู้ 5 ประการ ของ แมคคัลสกีนั้น สอดคล้องกับความต้องการที่จะมีส่วนร่วมในสังคมกับความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพถึงขีดสุดของ มูดี ดังกล่าวแล้ว นั่นก็คือ ผู้สูงอายุหรือผู้เกษียณอายุมีความต้องการที่จะเข้ามีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจและสังคมเช่นเดียวกับบุคคลในกลุ่มอื่น ๆ นอกจากนี้ยังต้องการความรู้ ทักษะ และการฝึกอบรมประเภทต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนด้วยการศึกษาที่จัดให้ผู้สูงอายุ ซึ่งการจัดการให้ความรู้ดังกล่าวควรตั้งอยู่บนรากฐานของความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุเหล่านี้เป็นสำคัญ

จากแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุดังกล่าว นับได้ว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของ เพ็ญแข ประจณปัจจนิก (2545) ที่ศึกษาถึงความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการไทย ซึ่งพบว่า งานที่จะทำนั้นมีความต้องการที่จะทำงานด้านวิชาการมากที่สุด รองลงมาเป็นงานด้านบริการ ที่เหลือเป็นงานด้านอื่น ๆ และกลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาให้แก่ข้าราชการเกษียณอายุนั้น ควรเป็นการจัดการสอนประเภทนอกระบบโดยแหล่งสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และควรมีการจัดรายการการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุให้มากขึ้น ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวนี้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญคือ กลุ่มเป้าหมายมีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณมีค่าเฉลี่ยความต้องการการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับสูง ได้แก่ การจัดชมรมผู้สูงอายุกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้มีการรวมตัวกันของผู้สูงอายุและให้มีการพบปะเพื่อที่จะสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันได้

นอกจากนี้แล้ว เพ็ญแข ประจณปัจจนิก (2535: 3-10) ยังได้กล่าวถึงความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุว่า การจัดการศึกษาเพื่อสนองตอบต่อความต้องการดังกล่าว โดยเฉพาะผู้ที่

อยู่ในวัยเกษียณอายุ มีเป้าหมายหลักคือ เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ ได้อย่างดี และเป็นการตอบสนองความต้องการที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมี ประสิทธิภาพ อีกประการหนึ่งการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุนี้ ก็เพื่อสนองตอบต่อปรัชญาการศึกษาตลอดชีพ (Lifelong Education) ที่มุ่งประสงค์ให้บุคคลในกลุ่มวัยต่าง ๆ ได้มีโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้สูงอายุซึ่งเป็นผู้ใหญ่ในอีกช่วงอายุหนึ่งจึงมีความต้องการการศึกษานี้

1.4 ข้อมูลพื้นฐานด้านประชากรสูงอายุ และการดำเนินการของประเทศไทย

1.4.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร

โครงสร้างประชากรของประเทศไทยอยู่ในระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปี หรือมากกว่า) มีจำนวนเพิ่มขึ้นจาก 1.21 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2503 ไปเป็น 4.5 - 5.7 ล้านคนในปี พ.ศ. 2543 และคาดว่าจะเพิ่มเป็น 6.8 - 7.6 ล้านคน และ 11 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2553 และในปี พ.ศ. 2563 ตามลำดับ ประการสำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงนี้กำลังจะนำประเทศไทยไปสู่สถานะที่เรียกว่า “ภาวะประชากรสูงอายุ” (Population Aging) ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. 2503 สัดส่วนประชากรสูงอายุไทยต่อประชากรทั้งหมดเท่ากับ ร้อยละ 4.6 และได้เพิ่มเป็นร้อยละ 9 ในปี พ.ศ. 2543 โดยในปี พ.ศ. 2553 และ พ.ศ. 2563 สัดส่วนประชากรสูงอายุได้รับการคาดหมายว่า จะเพิ่มขึ้นถึงระดับ ร้อยละ 11 และ 15 ตามลำดับ ซึ่งตามเกณฑ์ของสหประชาชาติ ได้กำหนดว่า เป็นภาวะประชากรสูงอายุ เมื่อประชากรนั้นมีสัดส่วนของประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งหมด ดังนั้น ประชากรไทยจะเข้าสู่ระยะภาวะประชากรสูงอายุในราว ปี พ.ศ. 2547 - 2548 (แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 - 2564) ซึ่งภาวะประชากรสูงอายุ เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ที่มีการลดลงของอัตราการเกิดและอัตราการตาย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสามารถแสดงให้เห็นได้โดยง่าย จากการเปลี่ยนแปลงของลักษณะปิรามิดของประชากร (Population Pyramid) ในระยะเวลาต่าง ๆ อย่างชัดเจน โดยจากลักษณะโครงสร้างที่มีรูปร่างปิรามิดชัดเจน ในปี พ.ศ. 2503 ไปเป็นลักษณะรูปประหลาดกว่าในปี พ.ศ. 2543 และรูปเจก้น ในปี พ.ศ. 2563 สำหรับอายุคาดหวังเมื่อแรกเกิด (Life Expectancy at Birth) ของทั้งชายและหญิงไทย มีการเพิ่มขึ้นโดยตลอด ในปี พ.ศ. 2507 - 2508 อายุคาดหวังเมื่อแรกเกิดของชายและหญิงไทย เท่ากับ 55.2 และ 61.8 ปี ตามลำดับ และในสิบปีต่อมา (พ.ศ. 2528 - 2529) อายุคาดหวังเมื่อแรกเกิดเพิ่มขึ้นเป็น 63.8 ปี ในชายไทย และ 68.9 ปี ในหญิงไทย และคาดหมายได้ว่า ในปี พ.ศ. 2543 - 2548 อายุที่คาดหวังเมื่อแรกเกิดทั้งในชายและหญิงไทยจะอยู่ระหว่าง 66.3 - 71.1 ปี และ 72.4 - 76.1 ปี ตามลำดับ

จากข้อมูลด้านโครงสร้างประชากรที่น่าเสนอข้างต้น จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรสูงอายุในประเทศไทย โดยมีอัตราสูงขึ้นรวดเร็วเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงไปของภาวะประชากรสูงอายุดังกล่าว เป็นสาเหตุให้เกิดผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งในด้านสังคมและสุขภาพ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ ทำให้โอกาสในการปรับตัวด้านโครงสร้างประชากร และการเตรียมการเพื่อที่จะรองรับต่อผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นไปอย่างจำกัดและมีความยากลำบากยิ่งขึ้น

1.4.2 ภาวะประชากรสูงอายุกับภาวะพึ่งพา

อัตราส่วนพึ่งพา รวม (Total Dependency Ratio) ประกอบไปด้วยอัตราส่วนพึ่งพาเด็ก (Child Dependency Ratio) และอัตราส่วนพึ่งพาผู้สูงอายุ (Aged Dependency Ratio) โดยเป็นการบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ของขนาดประชากรวัยทำงาน (Working-Age Population) ที่มีอายุระหว่าง 15 - 59 ปี กับขนาดของประชากรพึ่งพา (Dependent Population) อันได้แก่ ประชากรเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) และประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปี หรือมากกว่า) อัตราส่วนพึ่งพา รวม แสดงถึงภาระของประชากรวัยทำงานในการที่จะต้องดูแลเด็กและผู้สูงอายุในขณะเดียวกัน ในปี พ.ศ. 2503 อัตราส่วนพึ่งพา รวมเท่ากับ ร้อยละ 91.55 โดยเกือบทั้งหมดของประชากรพึ่งพา คือ เด็ก ต่อมา อัตราการเกิดได้ลดลงเป็นลำดับ ทำให้อัตราส่วนพึ่งพาเด็กลดลงและส่งผลให้อัตราส่วนพึ่งพา รวม ลดลงไปด้วย ในระยะหลัง โครงสร้างประชากรเริ่มมีสัดส่วนของผู้สูงอายุมากขึ้น เป็นผลให้อัตราส่วนพึ่งพาผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ จากแนวโน้มดังกล่าว การรอกกลับของทิศทางอัตราส่วนพึ่งพา รวม จากการลดลงไปเป็นเพิ่มขึ้น จะเกิดขึ้นในราว ปี พ.ศ. 2551 และภายหลังจากนั้น อัตราส่วนพึ่งพาผู้สูงอายุจะสูงกว่าอัตราส่วนพึ่งพาเด็กอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น จากแนวโน้มสถานะของอัตราส่วนพึ่งพา แสดงว่า ความได้เปรียบในเรื่องแรงงานของประเทศไทยนั้น จะหมดไปในอีก 10 - 15 ปี ข้างหน้า (แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 - 2564)

ตามข้อเท็จจริงที่ผ่านมา ในกระบวนการเกิดภาวะประชากรสูงอายุ นอกจากจะมีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นแล้ว ผู้สูงอายุที่มีอายุสูงมาก ยังมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นอีกด้วย ในปี พ.ศ. 2503 ร้อยละ 34.9 ของประชากรสูงอายุไทย เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ 70 ปี หรือมากกว่า และจะเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 38 ในปี พ.ศ. 2563 ถึงแม้การเปลี่ยนแปลงนี้จะดำเนินไปอย่างช้า ๆ แต่เป็นที่ตระหนักกันดีว่า ผู้สูงอายุที่อายุมาก ๆ มีลักษณะแตกต่างจากผู้สูงอายุที่อายุน้อย และผลกระทบ หรือผลต่อเนื่องจากผู้สูงอายุที่อายุมาก ๆ จะรุนแรงกว่า ที่พบในผู้สูงอายุที่อายุน้อย การให้ความสำคัญต่อความต้องการ และการสนับสนุนแก่ผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการวางแผนนโยบาย และแผนการดำเนินงานเป็นอย่างยิ่ง

จากข้อมูลที่ได้ในการศึกษาและค้นคว้าข้างต้น จะพบว่า การดำเนินการเพื่อที่จะวางแผนต่อภาวะการประชากรสูงอายุ นับเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ข้อมูลจำนวนตัวเลขประชากรต่าง ๆ ที่ปรากฏ ชี้ชัดออกมา แสดงให้เห็นว่า ปัญหาด้านโครงสร้างประชากรที่ไม่สมดุลของประเทศไทย กำลังจะกลายเป็นปัญหาที่ทวีความสำคัญ และต้องเร่งรีบที่จะวางแผนรองรับเพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว อย่างรอบคอบรัดกุม และเหมาะสม สามารถสนองตอบต่อความต้องการด้านต่าง ๆ สำหรับประชากรสูงอายุ ได้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ด้านสวัสดิการ และการดูแลสุขภาพสภาพที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการเกษียณอายุราชการ

2.1 ความหมายของการเกษียณอายุ

การเกษียณอายุ หมายถึง การที่ต้องหยุดทำงานที่เคยทำอยู่เป็นประจำ เพราะเหตุอายุครบกำหนดที่หน่วยงานนั้นกำหนดให้ (บรรลุ ศิริพานิช. 2537: 43)

ราชบัณฑิตยสถาน (2538: 112) ให้ความหมายว่า การเกษียณอายุ หมายถึง ครบกำหนดอายุรับราชการ สิ้นกำหนดเวลารับราชการหรือการทำงาน

การเกษียณอายุงาน (Retirement) หรือเกษียณอายุราชการ เป็นกระบวนการทางสังคมในการประกอบอาชีพ ที่กำหนดให้ บุคคลที่ได้รับการจ้างงานนั้น ต้องออกจากงานเมื่อถึงช่วงอายุที่กำหนดไว้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การเกษียณอายุ หมายถึง การถอนตัวออกจากภาวะการหนึ่งไปสู่อีกภาวะการหนึ่ง จากสิ่งแวดล้อมหนึ่งไปสู่สิ่งแวดล้อมใหม่ เช่น การถอนตัวออกจากภาวะการเป็นข้าราชการเพื่อไปสู่ภาวะการของการเป็นอิสระ หันมากระทำความดีที่ต้องปฏิบัติ หรือไปสู่บทบาทหน้าที่ด้านธุรกิจส่วนตัว (สุรกุล เจนอบรม. 2534: 25)

แคสเตเตอร์ (Castetter. 1976: 476) กล่าวถึง การเกษียณอายุงานว่า เป็นกระบวนการให้บริการอย่างต่อเนื่องแก่คนงาน ซึ่งถือเป็นการรักษาระบบในการทำงานไว้ โดยจะมีบุคลากรในจำนวนที่เหมาะสมกับงาน และอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมในเวลาอันสมควรแก่การปฏิบัติงาน

เบอร์นไซด์ (Burnside. 1981: 603) กล่าวถึง การเกษียณอายุว่า เป็นวงจรชีวิตในการประกอบอาชีพที่อยู่ในช่วงต่ำสุดของการจ้างงาน ความรับผิดชอบต่ออาชีพ และโอกาสในการทำงานต่าง ๆ จะลดต่ำลงอย่างสุดขีด บุคคลที่เกษียณจะมีรายได้ในรูปของบำเหน็จบำนาญโดยที่ไม่ต้องทำงาน ดังนั้น การเกษียณอายุจากงาน จึงเป็นบทบาททางสังคม ที่กำหนดให้มีระบบการแทนที่บุคคล ตามสิทธิ หน้าที่และความสัมพันธ์กับคนอื่น นอกจากนี้ การเกษียณอายุงาน ยังเป็นกระบวนการให้แต่ละบุคคล ได้มีการจัดเตรียมชีวิตเพื่อการเริ่มแสวงหาสิ่งใหม่ เพื่อการปรับตัวหรือแม้แต่การปลีกตัวออกจากสังคม เมื่อเกษียณอายุงานแล้ว

2.2 การกำหนดอายุของการเกษียณอายุราชการ

การกำหนดอายุเกษียณของแต่ละประเทศแตกต่างกันไป ตามสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม แต่จะอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 55-65 ปี ซึ่งบางประเทศก็พิจารณาลักษณะงานเข้าไปประกอบด้วย คือ งานระดับบริหารหรืองานใช้กำลังสมอง จะให้เกษียณอายุราชการสูงกว่างานที่ใช้กำลังกาย หรือ ระดับล่างลงมา ดังตัวอย่างการกำหนดอายุเกษียณในบางประเทศ ดังนี้ (พูนทรัพย์ จรรยาสุภาพ. 2530: 39-40)

1. ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดตามอายุตัวและอายุงานมี 3 อายุ คือ

- 1) อายุตัว 55 ปี เมื่ออายุงาน 30 ปี
- 2) อายุตัว 60 ปี เมื่ออายุงาน 20 ปี
- 3) อายุตัว 62 ปี เมื่ออายุงาน 5 ปี

นอกจากนี้ ในประเทศสหรัฐอเมริกาเอง ก็ยังมีการเกษียณอายุราชการเมื่อ 65 ปี ด้วยเช่นกัน และในบางอาชีพ เช่น อาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่มีความสามารถและผลงานดีเด่นเป็นพิเศษอายุเกิน 65 ปี อาจจะได้รับรางวัลจ้างให้ทำงานสอน หรือวิจัยในมหาวิทยาลัยต่อ เมื่อถึงอายุ 70 ปี บุคคลนั้นจะต้องถูกปลดออกจากการรับบำนาญ โดยไม่มีข้อแม้ใด ๆ (พิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์; และ คณะ. 2523: 152-153)

2. ประเทศอังกฤษ ได้กำหนดการเกษียณอายุที่ 60 ปี โดยมีระบบการเลือกเกษียณก่อนกำหนดได้

3. ประเทศฝรั่งเศส กำหนดตามระดับผู้ปฏิบัติงาน มี 3 อายุ คือ

- 1) งานระดับต้น เกษียณเมื่ออายุ 55 ปี
- 2) งานระดับกลาง เกษียณเมื่ออายุ 60 ปี
- 3) งานระดับสูง เกษียณเมื่ออายุ 65 ปี

4. ประเทศญี่ปุ่น กำหนดเกษียณเมื่ออายุ 60 ปี

5. ประเทศฟิลิปปินส์ กำหนดเกษียณเมื่ออายุ 65 ปี โดยต้องมีอายุงาน 15 ปี

6. ประเทศมาเลเซีย กำหนดเกษียณเมื่ออายุ 55 ปี โดยมีระบบเลือกเกษียณ

7. ประเทศอินโดนีเซีย กำหนดตามระดับตำแหน่ง มี 3 อายุ คือ

- 1) ต่ำกว่าผู้อำนวยการ เกษียณเมื่ออายุ 58 ปี
- 2) ผู้อำนวยการ เกษียณเมื่ออายุ 60 ปี
- 3) สูงกว่าผู้อำนวยการ เกษียณเมื่ออายุ 65 ปี

นอกจากนี้ สำหรับประเทศอินโดนีเซีย ยังได้มีการกำหนดให้เกษียณอายุราชการ เมื่ออายุ 55 ปี ได้ด้วยเช่นกัน (จิระ เจริญเลิศ. 2529: 98)

8. ประเทศสวีเดน และเดนมาร์ก ซึ่งมีคนอายุยืนมาก กำหนดเกษียณอายุราชการเมื่ออายุได้ 70 ปี (สมบุรณ์ ศาสดาชีวิน. 2526: 59)

9. ประเทศอิตาลี เกษียณอายุราชการ 55 ปี (สมบุรณ์ ศาสดาชีวิน. 2526: 59)

สำหรับประเทศไทย นั้น ได้กำหนดอายุราชการไว้ 60 ปี ตามพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2494 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 13 พ.ศ. 2523 เว้นไว้แต่กรณีที่ทำเป็นอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของราชอาณาจักร เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา การพัฒนาประเทศ คณะรัฐมนตรีจะอนุมัติให้ต่อเวลาราชการต่อไปอีกคราวละ 1 ปี จนอายุครบ 65 ปีบริบูรณ์ก็ได้ (ทรงวิทย์ แก้วศรี และทัศนีย์ คุณิตสุทธีรัตน์. 2526: 262-263)

2.3 ระยะต่าง ๆ ของการเกษียณอายุ

แอลเลย์ (สุรกุล เจนอบรม. 2534: 55-56; อ้างอิงจาก Atchley. 1988: 196-198) ได้กล่าวไว้ว่า การเกษียณอายุงาน เป็นกระบวนการที่บุคคลจะต้องพบกับการเปลี่ยนแปลงในระยะต่าง ๆ 5 ระยะ คือ

1. ระยะก่อนการเกษียณ (Pre - Retirement) เป็นระยะก่อนการเกษียณอายุงาน แบ่งออกเป็นสองช่วง คือ Remote Phase กับ Near Phase เป็นระยะก่อนเกษียณนาน ๆ ผู้เกษียณจะไม่วิตกกังวลต่อการที่ต้องพบกับการเกษียณอายุ ในระยะนี้ ถ้าบุคคลนั้นมีการเตรียมตัวที่จะเกษียณอายุจากการทำงาน ก็จะมีความพร้อมที่จะเกษียณอายุ ไม่วิตกกังวลต่อการเกษียณอายุ หรือมีความวิตกกังวลเพียงเล็กน้อย

2. ระยะหลังเกษียณใหม่ ๆ (Honeymoon Phase) เป็นระยะช่วงหลังเกษียณใหม่ ๆ เป็นระยะที่มีความสุขที่ได้พักผ่อนจากการทำงาน รู้สึกหลุดพ้นจากหน้าที่ ได้ทำในสิ่งที่ต้องการ มีเวลาว่างที่เป็นอิสระในระยะนี้ แต่ละบุคคลจะอยู่ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน อาจจะเป็น 1 - 5 ปี หรือน้อยกว่า 1 ปีก็ได้

3. ระยะเริ่มเบื่อหน่าย (Disenchantment Phase) เป็นระยะที่เริ่มมีความรู้สึกเบื่อหน่ายต่อการเกษียณอายุงาน มีความเหงาและขาดเพื่อน หงุดหงิดง่าย เกิดความรู้สึกไม่พอใจต่อชีวิตที่ดำเนินอยู่ ปรับตัวไม่ได้ต่อการเปลี่ยนแปลง

4. ระยะเริ่มปรับตัว (Reorientation Phase) เป็นระยะของการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงและสภาวะหลังการเกษียณที่ต้องเผชิญต่าง ๆ

5. ระยะปรับตัวได้ (Stabilization Phase) เป็นระยะของการปรับตัวได้แล้ว และมีความเคยชินต่อการดำเนินชีวิตหลังการเกษียณอายุงาน

6. ระยะสิ้นสุด (Termination Phase) เป็นระยะสุดท้ายของการดำเนินชีวิต ผู้เกษียณต้องพึ่งพาผู้อื่นไม่สามารถช่วยตัวเองได้ ระยะนี้จะรวมไปถึงสภาวะสุดท้ายของการมีชีวิตด้วย

2.4 ผลกระทบของการเกษียณอายุ

สุรกุล เจนอบรม (2534: 57) กล่าวว่า การเกษียณอายุงาน ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้ที่เกษียณในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งล้วนแล้วแต่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้ที่เกษียณ และการดำเนินชีวิตอย่างมากมาย สิ่งกระทบเหล่านั้น ได้แก่

1. ด้านร่างกาย ผู้เกษียณเป็นผู้สูงอายุด้วย ดังนั้นเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุทำให้ต้องพบกับความเสื่อมของอวัยวะต่างๆ อย่างมากมาย เช่น ระบบกระดูกเสื่อมลง ทำให้มีปัญหาในการเดินหรือระบบประสาทต่างๆ เสื่อมลง ตามองไม่ชัด หูตึง ทำให้ผู้สูงอายุที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงของร่างกายไม่ได้ เกิดความไม่พึงพอใจต่อชีวิต และถ้าขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพ ก็จะมีสุขภาพที่เสื่อมลงอย่างรวดเร็ว

2. ด้านจิตใจ เมื่อเกษียณ ต้องทำให้ผู้เกษียณถูกตีตราว่าเป็นผู้สูงอายุด้วย ทำให้ผู้เกษียณถูกมองว่าไม่มีความสามารถ และเมื่อออกจากงาน อำนาจที่เคยมีอยู่ก็หมดไป ไม่ต้องทำงานประจำ ทำให้มีเวลาว่างมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ ถ้าผู้เกษียณปรับตัวไม่ได้ จะทำให้หงุดหงิด มีความซึมเศร้า คิดว่าตนหมดความหมาย ไม่มีคุณค่า ขาดความพึงพอใจต่อสภาพชีวิตในปัจจุบัน

3. ด้านสังคม การเกษียณอายุงาน เป็นการถอนบทบาททางสังคมภายนอก ทำให้ผู้เกษียณมีสังคมแต่ภายในบ้าน ขาดการพบปะกับเพื่อนร่วมงาน บทบาททางสังคมลดลง อำนาจต่างๆ ที่เคยมีหมดไป ส่งผลให้ผู้เกษียณคิดว่า ตนหมดคุณค่า ขาดคนเคารพยกย่อง ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านจิตใจ มีความเหงา และว้าเหว่ ถ้าไม่มีบทบาทใหม่มาแทนที่ จะทำให้เกิดความไม่พึงพอใจต่อชีวิต

จากผลกระทบดังกล่าวสอดคล้องกับการวิจัยของ สมศรี กันธมาลา (2528 - 2529: 23) ที่พบว่าปัญหาของผู้เกษียณอายุงาน ได้แก่

1. คนที่เคยมีศมีตำแหน่ง จะรู้สึกตนเองหมดคุณค่า ถ้าปรับตัวไม่ทัน จะบั่นทอนสุขภาพ และเสียชีวิตลงในเวลาอันสั้น
2. ไม่รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จึงทำให้รู้สึกเบื่อหน่ายต่อชีวิต
3. รายได้ลดลง
4. มีความเหงา เนื่องจากขาดเพื่อน

5. ไม่ได้เตรียมตัวที่จะเกษียณ ทำให้ปรับตัวไม่ทัน เกิดความท้อแท้

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เป็นทฤษฎีที่ให้คำอธิบายถึง กระบวนการมีวัยสูงอายุการเปลี่ยนแปลงในบทบาท และสถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ ที่เป็นสาเหตุสำคัญแห่งการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ ซึ่งมีอยู่หลายทฤษฎีด้วยกัน แต่จะได้กล่าวในรายละเอียดเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ 3 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) ทฤษฎีการแยกตัว (Disengagement Theory) และทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory)

1. ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) เป็นทฤษฎีที่ได้พัฒนาขึ้นมา จากการศึกษา ค้นคว้าของ โรเบิร์ต เฮวิกเฮิร์สต์ (Robert Havighurst : 1963 - 1968) โดยเป็นการศึกษาเกี่ยวกับชีวิตของผู้ใหญ่ ที่เมืองแคนซัส ซิตี้ (Kansas City) ซึ่งเป็นคนผิวขาว จำนวน 300 คน ที่มีฐานะระดับปานกลาง และมีสุขภาพดี กลุ่มตัวอย่างมีอายุระหว่าง 50-90 ปี การศึกษาดังกล่าว ได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลทั้ง 300 คน เป็นระยะ ๆ ในช่วงระยะเวลามากกว่า 6 ปี ผลสรุปที่ได้ของทฤษฎีกิจกรรม แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมปฏิบัติอยู่เสมอ ๆ มีบุคลิกภาพกระฉับกระเฉง และการมีภารกิจอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้มีความพึงพอใจในชีวิต และสามารถปรับตัวได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่ปราศจากกิจกรรม หรือบทบาทหน้าที่ ในทฤษฎีนี้ชี้ชัดว่า กิจกรรมทางสังคมจะถูกผูกมัดไว้กับบทบาททางสังคมของบุคคล และถ้าบุคคลนั้นถูกกีดกันออกจากบทบาททางสังคม กิจกรรมทางสังคมของบุคคลดังกล่าวก็จะลดลง ซึ่งจะส่งผลให้ความพึงพอใจในชีวิตลดลงตามไปด้วยเช่นกัน

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ ทฤษฎีกิจกรรม จึงบ่งชี้ว่า ผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมสูงนั้น จะมีการปรับตัวได้ดี ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม และบุคคลที่สามารถดำรงกิจกรรมทางสังคมได้ ก็จะเป็นผู้ที่มีความพึงพอใจในชีวิตสูง และมีภาพลักษณ์เกี่ยวกับตัวเองที่ดี ซึ่งบุคคลเหล่านี้ จะเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ในทำนองเดียวกัน ผู้สูงอายุที่พยายามหากิจกรรมอื่นมาทดแทนกิจกรรมเดิมนั้น ทำให้ยังคงบทบาทบางอย่างของเขาไว้ได้ ก็จะทำให้บุคคลนั้น เป็นผู้สูงอายุที่มีความพึงพอใจในชีวิต ทำให้มองโลกได้อย่างมีชีวิตชีวา ไม่หดหู่ ทฤษฎีกิจกรรม ยังอธิบายอีกว่า กิจกรรมนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญของมนุษย์ทุกวัย ผู้สูงอายุจึงมีความต้องการที่จะเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อความสุข และการมีชีวิตที่ดี นักวิชาการทางด้านชราภาพวิทยา (Gerontologist) ได้

พยายามพัฒนาทฤษฎีนี้เรื่อยมา จนเป็นที่รู้จัก และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทฤษฎีนี้ถือได้ว่าเป็นแนวคิดหลักในการมอง และวิเคราะห์ผู้สูงอายุ (Barrow and Smith. 1979)

นอกจากนี้แล้ว นักทฤษฎีกิจกรรม ยังเชื่อว่า กิจกรรมทางสังคมนั้น เป็นแก่นแท้ของชีวิต และมีความจำเป็นสำหรับทุกวัย กิจกรรมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งนี้เนื่องจากการมีบทบาทที่ดีทางสังคม (Social Well - Being) ของผู้สูงอายุ จะขึ้นอยู่กับความคล่องแคล่วที่ยังคงมีอยู่ ทักษะที่เกี่ยวกับตัวเอง (Self Conception) และเกี่ยวกับโลก ซึ่งจะเป็นทักษะที่ถูกต้องเพียงไรนั้น ล้วนเป็นผลมาจากการสังสรรค์ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ทฤษฎีกิจกรรมนี้จึงยืนยันว่า ผู้สูงอายุที่สามารถดำรงกิจกรรมทางสังคมไว้ได้ จะเป็นผู้สูงอายุที่มีความพึงพอใจในชีวิตสูง มีภาพพจน์เกี่ยวกับตนเอง (Self Image) ในทางด้านบวก (Decker. 1980)

โดยสรุปแล้ว ทฤษฎีนี้จะช่วยในการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้สูงอายุ โดยอาจจะพิจารณาจากผลของการเข้าร่วมกิจกรรมในทางสังคม เป็นการลดการสูญเสียบทบาททางสังคมจากในวัยที่เคยทำงานไปสู่วัยที่เกษียณอายุ และมุ่งสนใจที่จะมีการเปลี่ยนแปลงในการเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น ตามความพร้อมของแต่ละบุคคลที่อยู่ในวัยเกษียณ การผ่านเข้าสู่วัยสูงอายุ จึงเป็นขั้นตอนก่อนสุดท้ายของวงจรชีวิต

2. ทฤษฎีการแยกตนเอง (Disengagement Theory) ทฤษฎีแยกตนเองเชื่อว่า ผู้สูงอายุที่ถอนตัวออกจากบทบาททางสังคมนั้น เพื่อให้โอกาสแก่คนรุ่นใหม่ ได้เข้ามามีบทบาทแทนตนเอง เป็นเรื่องธรรมดา และหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในการที่ผู้สูงอายุจะต้องลดกิจกรรมของตนเอง และบทบาททางสังคม เมื่อตนเข้าสู่ในวัยสูงอายุ ผู้สูงอายุจะพยายามหลีกเลี่ยง หลีกหนีจากความกดดัน และตึงเครียด (Stress) โดยถอนตัวออกมาจากสังคม (Withdrawal) ซึ่งเป็นผลมาจากการที่รู้สึกว่าคุณเองนั้นมีความสามารถลดลง (Decker : 1980) นักทฤษฎีแยกตนเอง เชื่อว่า ในการที่ผู้สูงอายุไม่ข้องเกี่ยวกับกิจกรรม และบทบาทของสังคมนั้น เป็นการถอนสถานภาพ และบทบาทของตนให้แก่คนหนุ่มสาว หรือคนที่จะมามีบทบาทหน้าที่ได้ดีกว่า ด้วยเพราะว่า ความต้องการสูงสุดของสังคมคือ ต้องการทักษะ และแรงงานใหม่ มากกว่าการได้จากผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป จะคุ้นเคยกับการไม่เกี่ยวข้องกับสังคม หลังจากที่มีชีวิตที่กระวนกระวายใจ วิตกกังวล และมีความบีบคั้นมาในช่วงต้น ๆ แต่ในที่สุดแล้ว ผู้สูงอายุจะมีการยอมรับต่อสภาพการใหม่ นั่นคือ การไม่เกี่ยวข้อง (Dowd. 1975)

นักทฤษฎีแยกตนเอง ยังมีความเห็นขัดแย้งกับนักทฤษฎีกิจกรรม ซึ่งนักทฤษฎีแยกตนเองกล่าวว่า เป็นเรื่องปกติ และเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ สำหรับผู้ที่เข้าสู่วัยสูงอายุ ในการถูกลดกิจกรรมลง และแสวงหาบทบาทที่เฉื่อยเฉื่อยมากกว่าการทำกิจกรรม จึงไม่เชื่อว่าสิ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้สูงอายุ คือ การคงสภาพการมีกิจกรรมไว้ โดยอ้างว่าตามปกติแล้ว ผู้สูงอายุอาจจะลด

กิจกรรมให้น้อยลง ในขณะที่พวกเขาปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงตามปกติของกระบวนการมีวัยสูงอายุ (Decker. 1980)

3. ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory) แนวความคิดของทฤษฎีนี้ ได้กล่าวถึงความต่อเนื่องของบุคคลจากอดีตสู่ปัจจุบัน แอชลีย์ (Atchley. 1977) กล่าวว่า การที่ผู้สูงอายุจะมีการดำเนินชีวิตในบั้นปลายอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพความเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และจิตสังคมที่ได้เปลี่ยนแปลงไป และยังขึ้นอยู่กับการพัฒนาพฤติกรรมของแต่ละบุคคล การแสดงออกทางบุคลิกภาพ และแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ผ่านมา ผู้สูงอายุที่เคยมีบทบาทในสังคมมาก่อน ย่อมต้องการที่จะมีกิจกรรมต่อไป (Atchley 1977: quoted in Robb. 1984) การที่ผู้สูงอายุจะประสบผลสำเร็จ หรือล้มเหลวในการที่จะดำเนินบทบาทต่อไปนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้คือ บุคลิกภาพเฉพาะบุคคล ได้แก่ แรงจูงใจ สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม สุขภาพ และยังขึ้นอยู่กับการลักษณะทางสังคมอื่นๆ เช่น ความยืดหยุ่น หรือข้อจำกัดของสังคม เช่น ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพทางสังคมสูง เป็นที่ต้องการของสังคม ก็ย่อมต้องการที่จะยังมีบทบาทต่อไปในสังคม เป็นต้น (Covey. 1981: quoted in Robb. 1984)

จากการศึกษาในรายละเอียดทั้ง 3 ทฤษฎีดังกล่าว พอที่จะสรุปได้ว่า การรับบทบาทการสูญเสีย การเปลี่ยนแปลงบทบาทในครอบครัว และทางสังคม หากไม่มีกิจกรรม หรืองานอื่นมาทดแทน จะทำให้ความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุลดลง และหากปล่อยทิ้งไว้ จะทำให้เกิดความเหงา ชีวิตว่าเหว และเป็นสาเหตุของโรคจิตในวัยชราได้ การแยกตัวเองออกจากสังคม เพื่อให้คนรุ่นใหม่มีบทบาทในสังคม ไม่ทำกิจกรรมเด่น พยายามหากิจกรรมที่เล็กลงก็เป็นอีกวิธีการหนึ่ง ที่ทำให้มีกิจกรรมน้อยลง แต่ก็ถือว่า ยังคงต้องการกิจกรรมอยู่ ดังนั้น การเข้าร่วมกิจกรรม จึงขึ้นอยู่กับการสภาพของร่างกาย และสถานภาพที่ผ่านมา ทฤษฎีกิจกรรม จึงเป็นทฤษฎีที่เชื่อว่า ผู้สูงอายุจะมีชีวิตที่เป็นสุขได้นั้น ควรที่จะมีบทบาทหรือกิจกรรมทางสังคมพอสมควร ได้แก่ การมีงานอดิเรกทำ หรือการเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรม สมาคมหรือชมรม เป็นต้น สำหรับแนวคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยึดถือแนวคิดทฤษฎีกิจกรรม ด้วยเพราะเชื่อว่า ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และทฤษฎีกิจกรรมนั้น มีความเป็นไปได้ จึงเหมาะสมที่จะใช้กับงานวิจัยในครั้งนี้

4. วิวัฒนาการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในประเทศไทย และนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

สำหรับวิวัฒนาการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในประเทศไทย และนโยบายต่างๆ เกี่ยวกับผู้สูงอายุ นั้น ผู้ศึกษาวิจัย ได้รวบรวม และค้นคว้า ให้เห็นถึงวิวัฒนาการ และความเป็นมา ในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่า มีการดำเนินงานมาอย่าง

ต่อเนื่อง แม้ในระยะแรกเริ่มต้น จะยังคงไม่มีความชัดเจนมากนักก็ตามที ซึ่งก็เนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนผู้สูงอายุในอดีต ยังอยู่ในอัตราที่ไม่สูงมากนัก และการให้ความช่วยเหลือดำเนินการโดยครอบครัว ญาติมิตร และชุมชน เป็นผู้ดูแลให้ความช่วยเหลือ ผู้สูงอายุจึงยังคงมีความอบอุ่น และมีความสุขอยู่กับครอบครัว จึงยังไม่มีปัญหาหรือผลกระทบในวงกว้างมากนัก

ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ได้ชี้ชัดแล้วว่า ผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จากผลการประชุมของคณะกรรมการประสานงานสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2532 ที่ประชุมได้เรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ให้การสนับสนุนช่วยเหลือกองทุนผู้สูงอายุ (UN Trust Fund for Aging) และได้เสนอปัญหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เป็นปัญหาที่เร่งด่วน (Priority Theme) (ปัญหาผู้สูงอายุในสังคมไทยและแนวทางแก้ไข. ม.ป.ป.)

ประเทศไทย ในฐานะสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ได้มีการตอบสนองต่อคำเรียกร้องเชิญชวนดังกล่าวขององค์การสหประชาชาติ และองค์การอนามัยโลกมาโดยตลอด หลายฝ่ายจึงเกิดความตื่นตัวหันมาสนใจ และจัดกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุจำนวนมาก เช่น การจัดทำแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติ (พ.ศ. 2525 - 2545) ซึ่งนับว่าเป็น แผนแม่บทของรัฐบาล และให้มีคณะกรรมการเพื่อการศึกษาวิจัย และวางแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ ในคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ ซึ่งนับเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง ในการพัฒนางานด้านผู้สูงอายุของประเทศไทย และเพื่อให้เกิดความชัดเจน จึงได้ทบทวนความเป็นมาไว้ ดังนี้

ในปี พ.ศ. 2496 รัฐบาลไทยในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้นำแนวความคิดมาจากประเทศแถบตะวันตก โดยจัดตั้ง สถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค เป็นแห่งแรกในประเทศไทย เพื่อเป็นการให้สวัสดิการทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ โดยอยู่ในความดูแลของ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ในปัจจุบัน มีสถานสงเคราะห์คนชราประจำอยู่ทั่วทุกภาค จำนวน 12 แห่ง

ปี พ.ศ. 2505 เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม มูลนิธิวิจัยประสาทในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ดำเนินการจัดตั้ง ชุมนุมผู้สูงอายุ ขึ้นเป็นครั้งแรก

ปี พ.ศ. 2506 ในเดือน มีนาคม ได้มีการดำเนินการจัดตั้ง คลินิกผู้สูงอายุ ขึ้นเป็นครั้งแรกที่ โรงพยาบาลประสาท พญาไท

ปี พ.ศ. 2522 กระทรวงสาธารณสุข ได้มีคำสั่งแต่งตั้ง คณะกรรมการเฉพาะกิจเรื่องผู้สูงอายุ ขึ้น

ปี พ.ศ. 2523 - 2524 ได้มีคณะทำงานดำเนินงาน และคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ กระทรวงสาธารณสุข ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ คือ อบรมแพทย์ พยาบาล นักสังคมสงเคราะห์ จัดการประชุมทางวิชาการ สนับสนุนการจัดตั้งคลินิกผู้สูงอายุ และชมรมผู้สูงอายุ ตามโรงพยาบาลต่าง ๆ ให้บริการด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ ให้ความรู้แก่ประชาชน

ริเริ่มโครงการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งใน และนอกประเทศ และนับตั้งแต่ปี 2524 เป็นต้นมา กิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการมาได้วิวัฒนาการ และแพร่หลายมากยิ่งขึ้น และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง (ปัญหาผู้สูงอายุในสังคมไทย และแนวทางการแก้ไข. ม.ป.ป.)

จึงอาจกล่าวได้ว่า กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ได้เริ่มต้นให้บริการสวัสดิการทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ และ ต่อมา กระทรวงสาธารณสุข ได้จัดให้บริการทางด้านสุขภาพอนามัย โดยให้ความรู้แก่บุคคลทั่วไป ส่งเสริมให้เปิดคลินิกผู้สูงอายุ จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ขึ้นทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค สำหรับแนวนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุนั้น คณะรัฐมนตรีได้มีมติแต่งตั้ง คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2525 ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็น ประธาน อธิบดีกรมประชาสงเคราะห์ เป็น กรรมการ และเลขาธิการ ผู้แทนขององค์กรเอกชน และหน่วยงานราชการ เป็น กรรมการรวม 25 ท่าน ได้กำหนดนโยบาย และแต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อปฏิบัติงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุด้านต่าง ๆ 6 คณะ มีนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านสุขภาพอนามัยของประชาชน
2. ด้านการศึกษาของประชาชน
3. ด้านความมั่นคงของรายได้ และการทำงานของประชาชน
4. ด้านสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน
5. ด้านสาธารณสุขมูลฐาน
6. ด้านสวัสดิการสังคม

สำหรับด้านการศึกษาของประชาชน เร่งรัดจัดการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยเฉพาะ การศึกษานอกระบบ ให้มีรูปแบบ เนื้อหา สารที่ผู้สูงอายุจะเข้ามาร่วมกิจกรรม และได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง (บำรุง ศรีเป็ล่ง. 2533) กลุ่มประชากรวัยสูงอายุ เป็นวัยที่มีความต้องการปัจจัยพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต เช่นบุคคลทั่วไป และต้องการได้รับการยอมรับ การดูแลเอาใจใส่ และยังต้องการความสุขทางใจเพิ่มขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปในแต่ละช่วง เป็นพัฒนาการที่สำคัญของชีวิตมนุษย์ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุ จึงมีผลกระทบต่อสภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมของผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก และก่อให้เกิดปัญหาตามมา ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ ได้แก่ ปัญหาสุขภาพ โภชนาการ ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม ฐานะทางเศรษฐกิจ ความปลอดภัย และการศึกษา จากปัญหาดังกล่าว คณะรัฐมนตรีจึงมีมติแต่งตั้ง คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2525 มีหน้าที่กำหนดนโยบาย และวางแผนระยะยาวเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ในคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ และได้ให้แนวคิดพื้นฐานในการวางแผนสำหรับผู้สูงอายุไว้ ดังต่อไปนี้

1. ผู้สูงอายุได้ทำประโยชน์แก่สังคมในฐานะ "ผู้ให้" มากกว่าครั้งชีวิตแล้ว จึงควรที่จะได้รับผลตอบแทนในฐานะเป็น "ผู้รับ" จากสังคม โดยเฉพาะความชอบธรรมในสิทธิมนุษยชนที่พึงมี ทั้งในด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา ความมั่นคงทางรายได้สังคมวัฒนธรรมและสวัสดิการสังคม

2. ผู้สูงอายุยังมีความรู้ ความสามารถ พลังความคิด โดยเฉพาะประสบการณ์ ที่ควรนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้อีกมาก และการสนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุยังคงมีบทบาท มีส่วนร่วมในสังคมนั้น นอกจากจะทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกเหงา โดดเดี่ยว เห็นชีวิตมีคุณค่าแล้ว ยังจะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ได้ด้วย

3. ผู้สูงอายุจะสามารถเตรียมตัวที่จะใช้ชีวิตในวัยชรา อย่างมีคุณภาพได้เพียงไรนั้น ย่อมขึ้นกับผลของกระบวนการอันต่อเนื่องมาแต่วัยเด็ก ในการพัฒนาความพร้อมด้านต่าง ๆ เช่น สุขภาพอนามัยทางกายและจิตใจ การศึกษา การประกอบอาชีพ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในสังคมของแต่ละบุคคล

คณะอนุกรรมการ ฯ ดังกล่าว ได้กำหนดทิศทางของแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุเสนอไว้ด้วยกัน 4 ประการ คือ

1. ผู้สูงอายุควรจะได้อยู่กับครอบครัวอย่างอบอุ่น ได้รับการเคารพนับถือ และการดูแลเอาใจใส่จากลูกหลาน และควรลดความสำคัญในบทบาทของผู้หารายได้มาเลี้ยงครอบครัวลง

2. ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และไม่ได้รับการคุ้มครองดูแลจากครอบครัวไม่ว่าด้วยเหตุผลใดก็ตาม ควรจะได้รับการปกป้องดูแลจากสังคม

3. ผู้สูงอายุควรได้รับทราบข่าวสาร ข้อมูล รวมทั้งคำแนะนำ ถึงวิธีป้องกัน และรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง และในกรณีที่เจ็บป่วย ควรจะได้รับการดูแลรักษาพยาบาล นอกจากนี้ยังควรได้รับข่าวสารที่เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวเองเข้ากับสภาพแห่งความเปลี่ยนแปลงนั้นได้

4. ผู้สูงอายุควรที่จะได้รับการสนับสนุน ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว และชุมชน ตามความถนัดและความสามารถของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะในบทบาทที่ปรึกษา ซึ่งจะถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ บทบาทเช่นนี้ ย่อมเป็นผลให้ผู้สูงอายุ มีความภูมิใจในตนเอง และเห็นคุณค่าในการที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าต่อไป (บำรุง ศรีเป็ล่ง, 2533)

จากแนวทาง และนโยบาย ต่าง ๆ ตลอดจนมาตรการ ทั้งจากภาครัฐ และภาคเอกชน ที่ได้นำเสนอไว้ดังกล่าวข้างต้น จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ทุกฝ่าย และทุกภาคส่วนในสังคมไทย มีการมอง และเข้าใจต่อปัญหาการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในระดับหนึ่ง และยังมีความเห็นที่สอดคล้องร่วมกันว่า ประชากรสูงอายุ เป็น กลุ่มบุคคลที่มีความรู้ และมากด้วยประสบการณ์ พร้อมทั้งจะมี

ส่วนร่วมในสังคม ดังนั้นการที่จะปล่อยให้ผู้สูงอายุอยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่มีกิจกรรม หรือภารกิจใด ๆ ที่เหมาะสม ทดแทนต่อบทบาทที่สูญเสียไป จะมีผลกระทบต่อสุขภาพ ทางด้านร่างกาย และจิตใจของผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก และโดยที่ผู้สูงอายุ ถือเป็นผู้ให้แก่สังคมไทยมาโดยตลอดชั่วชีวิต ผู้สูงอายุ จึงควรได้เป็น ผู้รับ ในสิ่งต่าง ๆ ที่ดีจากสังคม และชุมชน เป็นการตอบแทนคุณงามความดีของผู้สูงอายุบ้าง ดังนั้น การดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสม และมีประโยชน์ให้แก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม และชุมชน เช่น การได้ร่วมกันอนุรักษ์ และถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ ต่าง ๆ ที่มีคุณค่า และคุณประโยชน์ให้แก่คนรุ่นหลัง มีความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทย ก็จะเป็นการทดแทนบทบาทที่สูญเสียไปของผู้สูงอายุ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่ออนุชนรุ่นหลัง ได้มีความรู้ความเข้าใจที่ดี มีคุณค่าด้วย ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุมีเวลาว่างลดน้อยลง และหากกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกับสังคม และชุมชน เป็นสิ่งที่พึงพอใจสำหรับผู้สูงอายุแล้ว ก็จะเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจในวัยสูงอายุด้วย

5. การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ

5.1 รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

ในประเด็น เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ นั้น ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูล และเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มานำเสนอไว้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้อย่างแจ่มชัด ในลักษณะของการสรุปถึง ประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ โดยที่ เพ็ญแข ประจันปัจฉิก อธิบายไว้ในคำบรรยายรายวิชา กฎ 538 (สูงอายุวิทยาศึกษา) สำหรับนิสิตปริญญาโท ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาควิชาอนุบาล ปีการศึกษา 2546 มีเนื้อความสำคัญ ดังนี้

ประการที่ 1 ประเด็นเกี่ยวกับความสำคัญ และความจำเป็นของการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งได้อธิบายว่า การศึกษานั้น เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญ และจำเป็นในชีวิตของบุคคล ทุกเพศ ทุกวัย มิใช่กลุ่มบุคคลเฉพาะในวัยต้นแห่งชีวิตเท่านั้น การศึกษาถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น และเป็นสิทธิ (Right) ที่จะต้องได้รับในบุคคลทุกคน และทุกช่วงวัย ซึ่งโดยทางหลักสากลนั้น การศึกษาถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน (Human Right) ที่มนุษย์ทุกคนพึงจะได้รับการคุ้มครองตามหลักแห่งกฎหมาย

ประการที่ 2 ประเด็นเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภท คือ ประเภทแรกเป็นการเน้นที่เนื้อหาความรู้ (Instrumental) เช่น การบรรยายความรู้ใน

เรื่องต่าง ๆ ซึ่งผู้สูงอายุมีความสนใจ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ทางด้านการแพทย์ หรือความรู้ทางด้านวิชาชีพอื่น ที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุก็ตามที่ ล้วนแล้วแต่เป็นการเน้นไปที่เนื้อหาความรู้ทั้งสิ้น ประเภทที่สอง เป็นการเน้นไปที่การแสดงออก (Expressive) อันได้แก่ การลงมือปฏิบัติ และการได้กระทำกิจกรรม ต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น การจัดให้มีการออกกำลังกาย การทำงานด้านศิลปหัตถกรรม ต่าง ๆ เป็นต้น

ประการที่ 3 ประเด็นเกี่ยวกับวิธีการในการเรียนการสอนสำหรับผู้สูงอายุ ในประเด็นนี้สามารถใช้หลักวิธีการในการเรียนการสอนได้ 2 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบที่ให้ครู หรือผู้สอนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้
2. รูปแบบที่ให้นักเรียน หรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้

ซึ่งวิธีการในการเรียนการสอนทั้ง 2 รูปแบบนี้ ถือได้ว่า เป็นการใช้หลักการเดียวกันกับการเรียนการสอนสำหรับมนุษย์วัยผู้ใหญ่โดยทั่วไป

ประการที่ 4 ประเด็นเกี่ยวกับปัญหาด้านการศึกษาของผู้สูงอายุที่พบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่พบในประเทศไทย ซึ่งมีข้อค้นพบที่สำคัญ และพอจะสรุปเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวได้ ดังนี้

1. ผู้สูงอายุมีการศึกษาค่ำ ประมาณครึ่งหนึ่งไม่มีการศึกษา ทำให้ไม่สามารถแสวงหาข้อมูล เพื่อการพัฒนาตนเอง และการดำรงชีวิตที่ดีได้
2. การให้บริการทางการศึกษาต่อเนื่อง ในรูปแบบ ต่าง ๆ ยังขาดแคลนทั้งในเชิงคุณภาพ และปริมาณ ทั้งต่อตัวผู้สูงอายุเอง และต่อตัวบุตรหลาน ที่จะเป็นผู้ทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุ
3. สังคมขาดความเข้าใจบทบาทผู้สูงอายุ มีค่านิยมที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

5.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ ควรจะจัดให้มีการดำเนินการในกิจกรรมทางการศึกษาหลัก ๆ ด้วยกัน 2 ประการ คือ

1. กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
2. กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย

และในส่วนของรูปแบบการดำเนินการจัดกิจกรรมทางการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุให้มุ่งเน้นเฉพาะเจาะจงไปที่กลุ่มเป้าหมายหลัก ๆ 2 กลุ่ม ได้แก่

1. ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป โดยไม่จำกัดอาชีพ และฐานะทางสังคม ในการเข้าร่วมโครงการ ทำได้ด้วยการสมัครเป็นสมาชิกของชมรมที่ตั้งขึ้น เพื่อประกอบกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุโดยผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นตามความสมัครใจ

2. ผู้ที่เตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 55 - 60 ปี ไม่จำกัดอาชีพ และฐานะทางสังคมเช่นเดียวกัน โดยสามารถจะเข้าร่วมโครงการเพื่อเตรียมตัวในการใช้ชีวิตวัย สูงอายุดังกล่าว ได้ตามความสมัครใจ

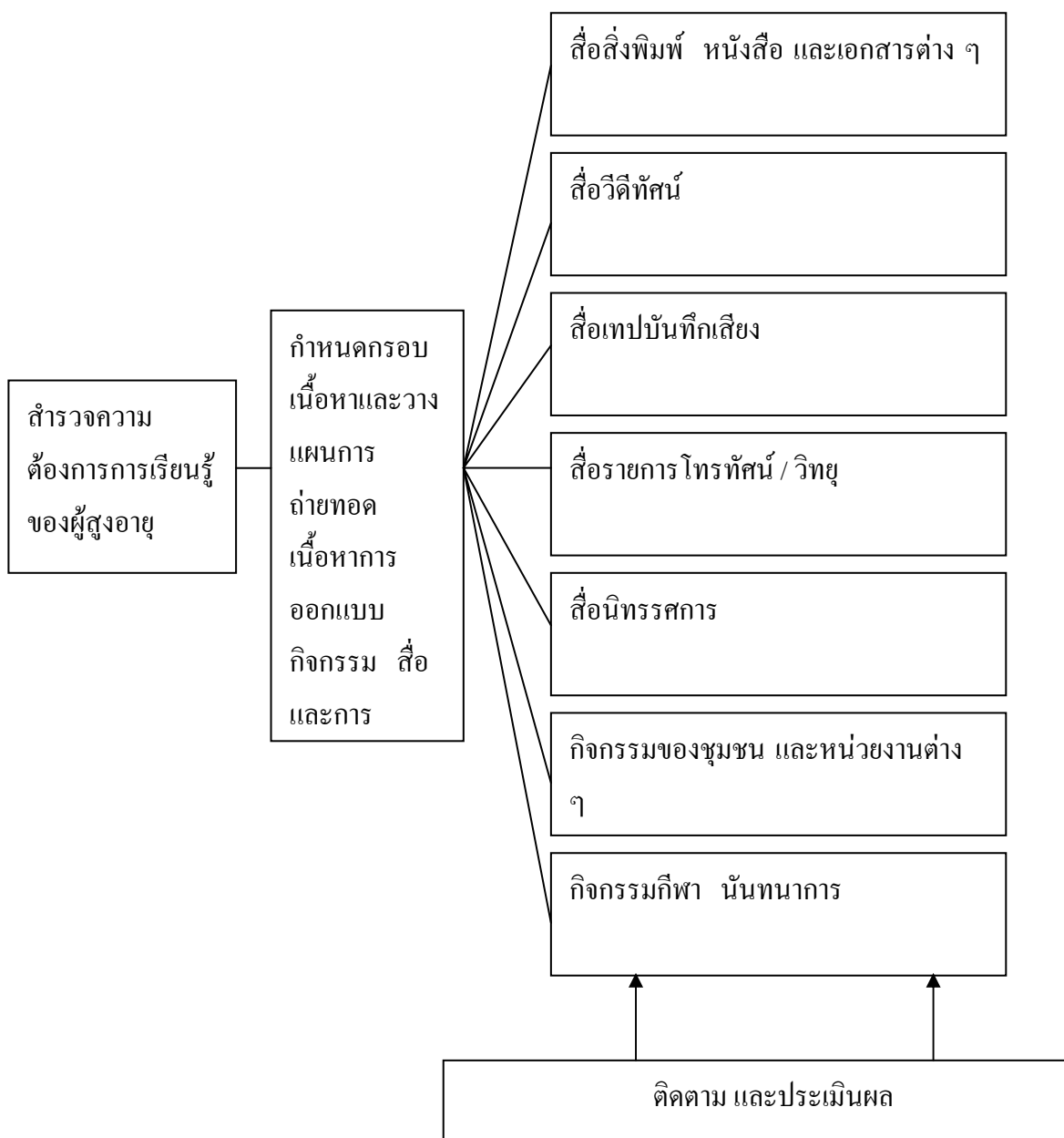
สำหรับในส่วนของกิจกรรมการเรียนการสอน โครงการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน สำหรับผู้สูงอายุ ได้แบ่งกิจกรรมการเรียนการสอนดังกล่าว ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลในเนื้อหาสาระที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ ในด้านสุขภาพอนามัย ด้านอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ งานอดิเรก และสันทนาการ เป็นต้น ซึ่งอาจจัดในรูปของชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การฝึกอบรม กลุ่มสนใจ หรือการฝึกอาชีพระยะสั้น ก็ได้

2. กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดกิจกรรม หรือบรรยากาศที่จะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยการจัดบริการในรูปของสื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งผู้สูงอายุสามารถจะใช้บริการได้จากแหล่งข่าวสารข้อมูลต่างๆ เหล่านี้

สำหรับรูปแบบในการจัดกิจกรรมทางการศึกษาทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าว สามารถที่จะอธิบาย และแสดงให้เห็นภาพที่ชัดเจนได้ ดังแผนภาพ ต่อไปนี้

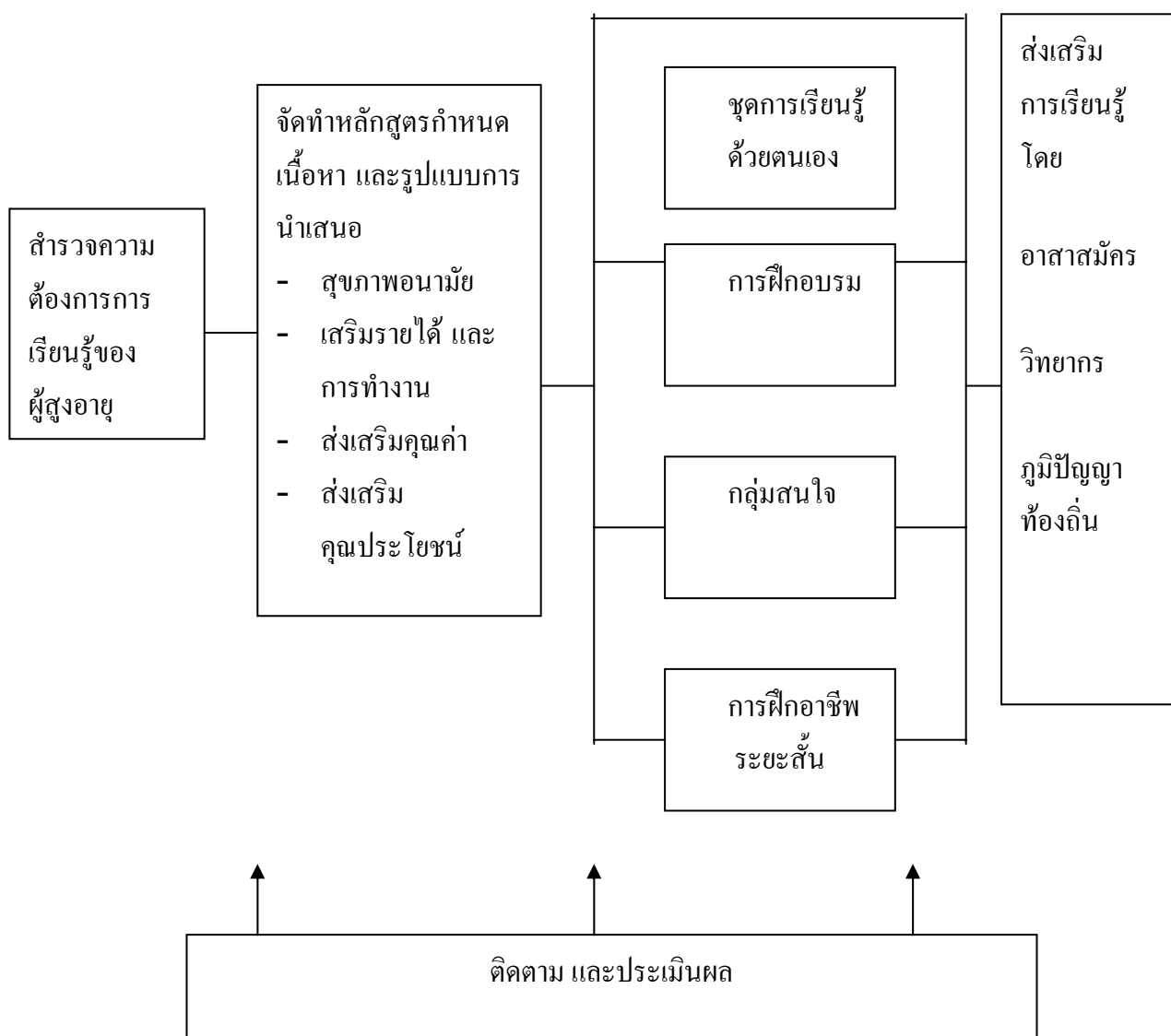
รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย

ภาพประกอบ 1 รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย

ที่มา : สุรกุล เจนอบรม. (2541). การศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ : 136.

รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ภาพประกอบ 2 รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ที่มา : สุรกุล เจนอบรม. (2541). การศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ : 137.

ในส่วนของเนื้อหาสาระกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ นั้น (Non -Formal Education for The Older Adults) ได้ยึดหลักในการจัดการศึกษา 4 ประการ คือ

1. การเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุ
2. การสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ
3. การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ
4. การใช้คุณค่าของผู้สูงอายุ

และสำหรับกรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรมดังกล่าว ควรมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรการเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมที่เน้นเกี่ยวกับความรู้ทั่วไป ในการเตรียมตัวเกษียณอายุจากงานประจำ ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสำหรับผู้สูงอายุ การพัฒนาสุขภาพจิต หลักธรรมะทางศาสนา การบริการ และสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ การออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ การบำรุงรักษาสุขภาพร่างกายสำหรับผู้สูงอายุ การเตรียมตัวทางการเงิน และการรายได้ภายหลังเกษียณอายุจากการทำงานปกติ งานอดิเรก และสันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย และจิตใจ เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

2. หลักสูตรส่งเสริมความมั่นคงในการดำรงชีวิต เป็นกิจกรรมที่เน้นหลักความรู้ และการฝึกทักษะในการประกอบอาชีพของกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น การจัดกลุ่มออมทรัพย์ การจัดหางานให้กับผู้สูงอายุ ฯลฯ

3. หลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมที่เน้นหนักในความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาพพลานามัย การออกกำลังกาย งานอดิเรกสำหรับผู้สูงอายุ หลักศาสนา ข่าวดารและข้อมูลต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุเพื่อการพัฒนาสุขภาพจิต และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

4. โครงการส่งเสริมคุณค่าผู้สูงอายุ เน้นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติให้กำลังใจผู้สูงอายุ และการใช้คุณค่าของผู้สูงอายุให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยมีกรอบ และแนวความคิดในการจัดกิจกรรมดังกล่าว เช่น

4.1 กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่ประกอบคุณงามความดีเป็นตัวอย่างแก่อนุชนรุ่นหลัง

4.2 กิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นการส่งเสริมผู้สูงอายุ ที่มีความรู้ความสามารถในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ถ่ายทอดความรู้ไปยังอนุชนคนรุ่นหลังและสังคม ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไป

4.3 กิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี โดยเน้นการสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ที่ผู้สูงอายุประพฤติปฏิบัติอยู่ โดยมีการพัฒนาให้เหมาะสมกับยุคสมัย

4.4 กิจกรรมครอบครัวศึกษา เพื่อส่งเสริมความเข้าใจของสมาชิกในครอบครัว ในการดูแล และใช้ชีวิตร่วมกับผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี

4.5 กิจกรรมเผยแพร่สื่อ และเอกสาร เพื่อสร้างความเข้าใจของสังคมให้เห็นคุณค่า ของผู้สูงอายุ

ในส่วนของการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Informal Education for The Older Adults) ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรม หรือบรรยายกาศที่จะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ สามารถ เรียนรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองได้ตามอัธยาศัยนั้น สามารถที่จะจัดบริการได้ ใน 2 รูปแบบ ดังนี้

1. การให้การศึกษาผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น

- เทปบันทึกเสียง
- เทปบันทึกโทรทัศน์
- รายการโทรทัศน์
- รายการวิทยุ
- สื่อสิ่งพิมพ์
- ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- หอกระจายข่าว
- นิทรรศการ
- สื่อบุคคล ฯลฯ

การให้การศึกษาโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ข้างต้น จะเป็นการจัดการศึกษาโดยส่วนกลาง แล้ว กระจายลงสู่พื้นที่ เช่น ส่วนกลางจะเป็นส่วนที่จัดทำรายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งประกอบด้วย สื่อหนังสือ และสื่อประสมอื่น ๆ เป็นต้น ยกเว้น สื่อที่เป็นหอกระจายข่าว การจัดนิทรรศการ และการให้ความรู้โดยสื่อบุคคลที่จะจัดให้มีขึ้นโดย หน่วยงานในระดับพื้นที่

2. การให้การศึกษาโดยผ่านกิจกรรมของชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ เช่น

- ค่ายผู้สูงอายุ
- การฝึกอบรม
- การไปทัศนศึกษา
- การเสวนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

- การกีฬา และนันทนาการ
- กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม ฯลฯ

การให้การศึกษาโดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น จะเป็นการให้การศึกษา โดยมีหน่วยงานระดับพื้นที่เป็นแกนกลางในการจัดตั้งจัดทำ และใช้ประโยชน์เองตามความต้องการ สำหรับแนวทางการกระจายสื่อลงสู่พื้นที่สำหรับการศึกษตามอหยาสัยนั้น สื่อบางลักษณะสามารถจัดทำได้ในส่วนกลาง เช่น การจัดทำรายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ และชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นต้น เพื่อจัดส่งไปให้บริการตามศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั่วประเทศ เพื่อบริการให้กับผู้สูงอายุต่อไป หรือจัดซื้อ จัดหา และจัดทำผลิตสื่อเพื่อส่งกระจายเสียงออกอากาศทางสถานีวิทยุ และสถานีโทรทัศน์ที่จัดหาได้ พร้อมทั้งมีการประสานงาน แจกจ่ายรายการต่าง ๆ ให้แก่ สถานีผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และศูนย์การเรียนรู้ทราบ เพื่อชี้แจงให้ผู้สูงอายุได้ใช้บริการต่อไป (สุรกุล เจนอบรม. 2541: 139)

กล่าวโดยสรุป การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในปัจจุบัน จึงมิใช่เป็นการจัดการศึกษาเพียงเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมทำ ไม่ให้เกิดความรู้สึกเหงา หรืออ้างว้างต่อเวลาในช่วงชีวิตที่เหลืออยู่เท่านั้น หากแต่เป็นการให้บริการ และให้โอกาสทางการศึกษาแก่ผู้สูงอายุ เพื่อเสริมสร้างให้เขามีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตต่อไป ด้วยการส่งเสริมให้มีความรู้ และทักษะที่จำเป็นในวิชาชีพที่เหมาะสมสำหรับวัยสูงอายุในกรณีที่เขายังมีความต้องการ และเป็นการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลที่ทันต่อเหตุการณ์ ทำให้ผู้สูงอายุรู้จักแสวงหาข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจ เพื่อที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ตามควรแก่อัตภาพ การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษตามอหยาสัย จึงเป็นรูปแบบในการจัดการศึกษาที่จะสามารถช่วยให้ ผู้สูงอายุได้แสวงหาและเลือกสรรสิ่งที่พึงาม เพื่อนำไปปรับปรุงในชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และครอบครัวให้ดียิ่งขึ้น หลักการจัดการศึกษาดังกล่าวนี้นี้ ตั้งอยู่บนแนวความคิดที่ว่า “ ประชาชนต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต ” ดังนั้น การจัดการศึกษา จึงต้องดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าประชาชนผู้นั้นจะอยู่ในช่วงวัยใดของชีวิต ซึ่งการจัดกิจกรรมทางการศึกษาให้แก่ผู้สูงอายุ นับได้ว่าเป็นการเพิ่มบทบาทหน้าที่ในทางสังคมให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อชดเชยการสูญเสียบทบาทหน้าที่ และเพื่อเป็นการสนองตอบต่อความต้องการของผู้สูงอายุ ในอันที่จะได้รับการยอมรับ การยกย่อง และเป็นส่วนหนึ่งที่มีคุณค่าของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความต้องการของผู้สูงอายุที่จะกระทำสิ่งที่พึงาม มีคุณประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่น ๆ และสังคมส่วนรวมต่อไป

5.3 การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการช่วยเหลือผู้สูงอายุ

ปัญหาสุขภาพ และความยากลำบากของผู้สูงอายุในสังคมไทย มักจะเพิ่มขึ้นเมื่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนไป ประเทศที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ก็อาจจัดให้มีระบบการประกันสังคม เพื่อบรรเทาหรือขจัดปัญหา ที่อาจจะส่งผลกระทบมาถึงผู้สูงอายุ จากการที่ครอบครัวขยายมีแนวโน้มลดลง และระบบเศรษฐกิจพัฒนามากขึ้น จำนวนผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาอาศัยลูกหลานมากขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุต้องประสบความยากลำบากอย่างมาก ในการที่จะรับบริการ หรือ สวัสดิการในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล จำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ความต้องการ ประสบการณ์ ภูมิหลัง และสิ่งที่ขาดไม่ได้ คือ วัย เพราะการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการจัดการศึกษาให้กับบุคคล ทุกเพศ ทุกวัย ไม่จำกัด ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่วัยต้น วัยกลางคน และวัยสูงอายุ สำหรับวัยสูงอายุจะต้องจัดให้ตรงกับความต้องการ ต้องทำให้ผู้สูงอายุเกิดความมั่นใจในตนเองว่าเขาเรียนได้ ไม่ควรจัดบรรยากาศการเรียนในลักษณะประกวดประชัน ตัวอย่างที่ดี คือ ต้องให้ผู้สูงอายุเข้าใจชัดเจนว่า ต้องการให้เขาเรียนรู้อะไร ให้เทคนิควิธีการเรียน ให้รู้จักจินตนาการผสมผสานความคิดเห็นจากการได้ยิน และการมองเห็น การสัมผัสทางหู การสัมผัสทางตา โดยให้เรียนตามความสามารถของเขาเอง ทั้งวิธีการเรียน ความเร็ว-ช้าของการเรียนรู้ ด้วยเหตุนี้ การให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุจึงจำเป็น และเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อผู้สูงอายุอย่างมาก ทั้งนี้เพราะเป็นการศึกษาเพื่อช่วยในการเตรียมตัวสำหรับผู้สูงอายุ ให้สามารถจัดการกับชีวิตในบั้นปลายของตนเองได้อย่างมีความสุข และสงบ ช่วยกระตุ้นให้ผู้สูงอายุมีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ สามารถรับทราบข้อมูลต่าง ๆ จากสังคมในปัจจุบันได้ ซึ่งการศึกษาดังกล่าว อาจจัดในรูปของการศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อให้ความรู้ด้านสุขภาพอนามัย การเตรียมตัวก่อนการเกษียณ การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ กิจกรรมนันทนาการ และอื่น ๆ เป็นต้น

ปัจจุบันกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้น โดยหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนจะเน้นการจัดให้แก่ผู้ที่อยู่ในวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ด้อยโอกาส พลัดโอกาส หรือขาดโอกาส รวมไปถึงการจัดในลักษณะของการศึกษาต่อเนื่อง ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป้าหมายของกลุ่มผู้รับบริการจะอยู่ในวัยเด็กที่กำลังจะเติบโต เพื่อเป็นกำลังสำคัญของประเทศ และอยู่ในวัยแรงงานที่เป็นกำลังสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศ ดังที่จะสังเกตเห็นได้จากแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ตลอดจนโครงการพัฒนาด้านการศึกษาต่าง ๆ แต่เมื่อได้พิจารณาแผนงานที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาการศึกษาให้แก่ผู้สูงอายุแล้วจะเห็นว่ามียุทธน้อยมาก เมื่อเทียบ

กับด้านอื่น ๆ และที่ปรากฏอยู่ ก็ยังไม่มีการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเท่าที่ควร ซึ่งความสำคัญเกี่ยวกับกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุนี้ ยังคงถูกมองข้ามความสำคัญไป

5.4 นโยบาย และมาตรการด้านการศึกษา

สำหรับประเด็นเรื่อง นโยบาย และมาตรการด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย นั้น คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้กระทรวงมหาดไทย มีคำสั่งแต่งตั้ง คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ และคณะอนุกรรมการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุแห่งชาติ โดยมีคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2525 โดยมี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นประธาน ทำหน้าที่วางแผนระดับชาติเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ซึ่งมีแผนระยะยาว 20 ปี (พ.ศ. 2525 - 2544) สามารถสรุปให้เห็นแนวนโยบาย และมาตรการด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ที่ชัดเจนได้ ดังนี้

1. เร่งรัดจัดการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยเฉพาะการจัดการศึกษานอกระบบ ให้มีรูปแบบและเนื้อหาสาระ ที่ผู้สูงอายุจะมาร่วมกิจกรรม และได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง กิจกรรมที่ควรจัด เช่น

- การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จในวัด หรือศูนย์ในชุมชน เวลาเย็น
- การจัดกิจกรรมนันทนาการ ฯลฯ

2. เน้นความสำคัญครอบครัวศึกษา (Family Life Education) ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เพื่อเตรียมการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงชีวิต พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนว่า สุขภาพในวัยสูงอายุจะดีหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับสุขภาพในวัยหนุ่มสาว ดังนั้น จึงควรจะดูแลรักษาสุขภาพ ปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัย กิจกรรมที่จัด ควรมุ่งเน้นในการส่งเสริมลักษณะครอบครัวไทย ส่งเสริมให้มีการดูแลผู้สูงอายุ เอาใจใส่ในเรื่องสุขภาพอนามัย และความต้องการของผู้สูงอายุ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม กิจกรรมที่ควรจัด เช่น

- กิจกรรมอาสาสมัครในชุมชน เพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุที่พิการ
- บริการให้คำปรึกษาแก่ผู้สูงอายุ ตลอดจนสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว
- บริการช่วยเหลือครอบครัวผู้สูงอายุ โดยการช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุ กรณีที่บุตรหลานมีปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุ เนื่องจากต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน

3. การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ควรส่งเสริมให้บุคคลในสังคม ได้มีความเข้าใจในสภาวะของการเป็นผู้สูงอายุ เพื่อที่จะได้เตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุที่ดี และมีประโยชน์ต่อสังคม เช่น

- จัดอบรมเกี่ยวกับการเตรียมการใช้จ่ายในวัยสูงอายุ
- อบรมวิชาชีพเพื่อส่งเสริมรายได้ เช่น การจัดในรูปแบบกลุ่มสนใจ อบรมวิชาชีพพระยะ
ต้น
- การจัดกิจกรรมฝึกสมาธิ และบำเพ็ญศาสนกุศลแก่ผู้สูงอายุ
- การจัดบริการห้องพักให้ผู้สูงอายุเช่า ในกรณีที่ไม่มีบุตรหลานคอยดูแล
- การจัดหาอาชีพให้ผู้สูงอายุ โดยให้มีการส่งเสริมด้านการตลาด เพื่อให้สินค้าที่ผลิต
โดยผู้สูงอายุมีการจำหน่ายมากขึ้น

4. การพัฒนาสังคม และสภาพแวดล้อม ควรมีการดำเนินงานเพื่อให้บรรยากาศ
เอื้ออำนวยต่อการยอมรับคุณค่าของผู้สูงอายุ การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เห็นคุณค่าของตนเอง
ให้ ผู้สูงอายุได้มีโอกาสทำงาน หรือทำประโยชน์ต่อไปในสังคม มีการสร้างความเข้าใจ
และยอมรับในตัวผู้สูงอายุ รวมทั้งการปรับเจตคติที่ถูกต้อง และเสริมสร้างค่านิยมที่ดีต่อผู้สูงอายุ
ซึ่งมีกิจกรรมที่ควรจัด เช่น

- กิจกรรมการเป็นอาสาสมัครต่าง ๆ
- การร่วมกิจกรรมเพื่อช่วยการสังคมสงเคราะห์ชุมชน
- การฝึกอบรมวิชาชีพตามความต้องการ และเหมาะสมกับวัยของผู้สูงอายุ เช่น การ
ประดิษฐ์ดอกไม้ การปั้นเซรามิก ฯลฯ

- ขอความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กร หรือสถาบันทางการศึกษาให้รับผู้สูงอายุเพื่อ
เข้ารับการอบรมอาชีพพระยะต้น

- การให้ความรู้แก่บุคคลในครอบครัว และแก่บุคคลโดยทั่วไป ในการจัด
สภาพแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

5. การพัฒนาผสมผสานทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบโรงเรียน การศาสนา
ศิลปวัฒนธรรม และการกีฬา ในการพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งกิจกรรมที่จัดนี้ ต้อง
จัดในลักษณะที่เอื้ออำนวยให้คนในชุมชน เข้าใจ ยกย่อง และสามารถอยู่ร่วมกับผู้สูงอายุได้อย่างดี
มีความสุข กิจกรรมที่ควรจัด เช่น

- กิจกรรมการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การจัดกีฬาสำหรับผู้สูงอายุ ควร
เป็นกิจกรรมเบา ๆ เช่น หมากรุก เปตอง กิจกรรมเข้าจังหวะ และอื่น ๆ เป็นต้น

- กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับสุขปฏิบัติสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การแจกเอกสารใบปลิว
เสริมความรู้ อบรมผู้สูงอายุเกี่ยวกับด้านสุขภาพ

- จัดกิจกรรมส่งเสริมศาสนาในวันพระ วันสำคัญในทางศาสนา การไปวัดฟังเทศน์
ฟังธรรม ทำสมาธิ ฝึกโยคะ ฯลฯ

- กิจกรรมด้านการบันเทิง และการละเล่นพื้นบ้าน เช่น เพลงฉ่อย หมอลำ ลิเก เพลงเรือ ฯลฯ

- กิจกรรมการศึกษานอกสถานที่
- การจัดตั้งคลินิกผู้สูงอายุ
- ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพสำหรับผู้สูงอายุ

6. การจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ที่เหมาะสมกับตนเองและชุมชน โดยการส่งเสริมให้ได้รับรู้วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง คนในครอบครัว สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม เพื่อประมวลข้อมูลต่าง ๆ เหล่านั้น นำมาเป็นแนวทางในการที่จะประกอบการตัดสินใจในด้านของการประกอบอาชีพ และเพื่อเป็นการสร้างรายได้ และการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นสำหรับผู้สูงอายุ

กิจกรรมที่ควรจัดสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อต้องการให้ผู้สูงอายุได้มีงานทำ และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น

- ฝึกอบรมผู้สูงอายุเกี่ยวกับวิชาชีพที่ตนเองสนใจ และมีความถนัด
- จัดอบรมทำบัญชีรายรับรายจ่าย และการออมเงินของผู้สูงอายุ
- จัดอบรมการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง คนในครอบครัว สิ่งแวดล้อม และสังคม โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ในการคิดแก้ปัญหาของผู้สูงอายุ
- จัดให้มีการแนะนำอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ โดยที่หน่วยงานของรัฐบาล และเอกชน ให้ความร่วมมือ สนับสนุน ด้วยการรับผู้สูงอายุเข้าฝึกความรู้วิชาชีพ ตามความสนใจ และความถนัดในหน่วยงาน หรือองค์การนั้น ๆ

7. จัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมวงจรอาชีพที่มีอยู่ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เห็นว่า ในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ในชุมชนนั้น ยังมีส่วนไหนที่ขาดหายไป หรือยังมีจุดเด่นอยู่ในเรื่องใด แล้วฝึกหัดให้ผู้สูงอายุ ได้เพิ่มเติมทักษะวิชาชีพให้สมบูรณ์ มีคุณภาพ ก่อเกิดรายได้และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้น

- จัดอบรมด้านการตลาด ด้านอาชีพครบวงจร ในชุมชนแก่ผู้สูงอายุ ในการผลิต และการขายงานประดิษฐ์ของผู้สูงอายุ

- เชิญชวนผู้สูงอายุที่มีความรู้ในวิชาชีพ มาจัดการอบรมส่งเสริม และเผยแพร่ความรู้

8. จัดการศึกษา และกิจกรรมเพื่อสนับสนุน ส่งเสริมความมั่นคงทางจิตใจสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจาก เมื่อถึงวัยสูงอายุ จะเริ่มเกิดความไม่แน่ใจตนเองว่า จะยังคงได้รับการยอมรับนับถือจากสังคมคนรุ่นหลัง หรือไม่ ความไม่แน่ใจดังกล่าวนี้ จะกลายเป็นความหวั่นวิตก และคับข้องใจ ซึ่งจะส่งผลต่อปัญหาสุขภาพกาย และสุขภาพจิต

กิจกรรมที่ควรจัดให้มี เช่น

- จัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ เกี่ยวกับบ้านพักคนชรา
- จัดอบรมวางแผนชีวิตในบั้นปลายสำหรับผู้สูงอายุ
- จัดอบรมในเรื่องโภชนาการ สุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ
- ให้ความรู้แก่ครอบครัว บุตรหลานในการปฏิบัติแก่ผู้สูงอายุ

9. จัดกิจกรรมทางการศึกษา เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้กัน ได้มีโอกาสปรึกษาหารือกัน ในการหาแนวทางปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพของตนเอง ให้มีโอกาสได้ฝึกทักษะบางประการที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น การเรียนรู้หนังสือ การเพาะปลูกต้นไม้ การขยายพันธุ์พืช การสาธารณสุขมูลฐาน การฝึกสมาธิ เป็นต้น

กิจกรรมที่ควรจัดให้มี เช่น

- จัดการศึกษาสายสามัญ เช่น การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ฯลฯ
- โครงการสำหรับฟังการบรรยายเกี่ยวกับการเมือง และการปกครอง
- ส่งเสริมการอ่าน โดยจัดทำห้องสมุดสำหรับผู้สูงอายุ
- จัดทำรายการวิทยุ โทรทัศน์ หรือสิ่งอื่น ๆ ทางสื่อมวลชน เพื่อให้บริการความรู้ต่าง ๆ ตลอดจนการด้านสันติภาพแก่ผู้สูงอายุ เช่น รายการสนทนาธรรม เพลงร่วมสมัย รายการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ

- การเชิญผู้สูงอายุมาเป็นวิทยากร ให้ความรู้ และประสบการณ์ต่าง ๆ
- จัดการฝึกสมาธิ การทำจิตใจให้สงบแก่ผู้สูงอายุ โดยใช้สถานที่ของวัด

10. ส่งเสริมให้มีข่าวสารข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะองค์การศาสนา ให้มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ธรรมะ เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตสำหรับผู้สูงอายุ และเพื่อได้นำไปใช้ประโยชน์ในการปรับตัวของผู้สูงอายุ

กิจกรรมที่ควรจัดให้มี เช่น

- การเผยแพร่ให้ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ ในปัจจุบัน ข่าวสาร การบ้าน การเมือง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่าง ๆ

11. การจัดทำโครงการเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุตามบ้าน หรือสถานสงเคราะห์คนชรา ในโอกาสที่เหมาะสม ถามไถ่ทุกข์สุข และรับฟังความคิดเห็นด้านต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดความอบอุ่น และความไว้วางใจ

กิจกรรมที่ควรจัดให้มี เช่น

- จัดเจ้าหน้าที่ออกเยี่ยมเยียน และติดตามผลเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ

- จัดให้มีนักสังคมสงเคราะห์ แพทย์ พยาบาล ตลอดจนเจ้าหน้าที่ หรืออาสาสมัครออกไปเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุถึงที่บ้าน

- จัดตั้งสถาบันเกี่ยวกับการดูแลรักษาผู้ป่วยที่เป็นผู้สูงอายุ

12. ส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม ในการเคารพ และกตัญญูต่อผู้สูงอายุ และมีการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการยกย่อง และเชิดชูเกียรติแก่ผู้สูงอายุต่อสาธารณชน หรือสังคมในโอกาสสำคัญพิเศษ

กิจกรรมที่ควรจัดให้มี เช่น

- การจัดตั้งศูนย์ประสานงานด้านการบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสช่วยเหลือสังคมบ้าง

- การจัดกิจกรรมยกย่องให้เกียรติแก่ผู้สูงอายุในโอกาสต่าง ๆ ด้านการบำเพ็ญประโยชน์ หรือรางวัลผู้สูงอายุดีเด่น เป็นต้น

13. ส่งเสริมให้มีการตั้งชมรมผู้สูงอายุในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้ผู้สูงอายุรวมตัวกันในรูปแบบหนึ่งรูปแบบใด เช่น ชมรมข้าราชการบำนาญ ชมรมแพทย์ผู้สูงอายุ ฯลฯ

กิจกรรมที่ควรจัดให้มี เช่น

- การจัดชมรมในวัดเพื่อทำกิจกรรมทางศาสนา และสาธารณกุศลอื่น ๆ

- การจัดตั้งชมรม หรือกลุ่มสนใจในงานอดิเรกที่ชอบคล้ายคลึงกัน โดยได้มีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกัน และกัน ตลอดจนได้พูดคุยถึงทัศนคติร่วมกัน ในความสนใจประเภทเดียวกัน เช่น ชมรมเลี้ยงนก ปลูกบอนไซ พืชสมุนไพร เป็นต้น

14. ส่งเสริมให้มีการเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้ผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุได้เตรียมตัวเตรียมใจที่จะใช้ชีวิตในบั้นปลายได้อย่างมีความสุข

กิจกรรมที่ควรจัด

- จัดอบรมเตรียมตัวก่อนการเกษียณทั้งในหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน

- จัดอบรมส่งเสริมอาชีพก่อนการเกษียณ

- ให้ความรู้ด้านสวัสดิการต่าง ๆ การคิดคำนวณด้านรายรับ-รายจ่าย

- แนะนำหน่วยงานที่ให้บริการแก่ผู้สูงอายุ

5.5 โครงการ และกิจกรรมที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุในต่างประเทศ

การจัดโครงการ และกิจกรรมเพื่อให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์แก่ผู้สูงอายุในต่างประเทศนั้น ได้มีการดำเนินการมาเป็นเวลานานแล้ว ทั้งในภาคพื้นยุโรป และอเมริกา รวมทั้งประเทศที่พัฒนาแล้ว ในภาคพื้นเอเชียด้วย ดังตัวอย่าง 3 ประเทศ ที่มีการจัดโครงการ และกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่น ดังพอลกล่าวโดยสังเขปได้ ดังนี้

1. ประเทศสหรัฐอเมริกา

โครงการ และกิจกรรมด้านการศึกษา ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการจัดโครงการ และกิจกรรมด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในลักษณะของการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ในโบสถ์ ศูนย์ชุมชน ในโรงเรียนสโมสรผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ยังมีการฝึกอบรมก่อนการเกษียณอายุงาน เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจสภาพการเป็นผู้สูงอายุ โดยเน้นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ตลอดจนการฝึกอาชีพเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุ สามารถมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพที่ไม่หนักนั้กภายหลังการเกษียณ

สำหรับ University of Newhamshire ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการจัดโครงการ ทางด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ โดยจัดหลักสูตรการเรียนแบบไม่มีการให้หน่วยกิต ไม่มีการสอบ เป็นการเรียนวิชาการสาขาต่าง ๆ การนำไปท่องเที่ยว การฝึกการใช้เวลาว่างในสังคมอย่างมีความสุข และในประการสำคัญ ผู้สูงอายุเหล่านี้ ได้มีโอกาสพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนทัศนคติต่อกันระหว่างคนวัยเดียวกัน ซึ่งถือว่าเป็นความสุขของบุคคลกลุ่มนี้ (สุรกุล เจนอบรม, 2541: 145)

นอกจากนี้ สำหรับโครงการและกิจกรรมทางด้านสังคมในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น มีข้อมูลว่า ภาครัฐได้พยายามส่งเสริมให้จัดบริการชุมชน (Community Service) สำหรับผู้สูงอายุให้มากขึ้น และพยายามหลีกเลี่ยงการส่งผู้สูงอายุเข้าไปอาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์ โดยพยายามจัดให้มีการดูแลผู้สูงอายุในระบบครอบครัว โดยจัดให้บริการในชุมชนต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างพัฒนาผู้สูงอายุ และส่งเสริมระบบครอบครัว นับเป็นการดำรงไว้ซึ่งการเคารพยกย่องผู้สูงอายุ ตัวอย่างเช่น

- การให้คำปรึกษาแก่ผู้สูงอายุ และสมาชิกในครอบครัว เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น
- การช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย (Legal Aids)
- การให้การดูแลผู้สูงอายุในเวลากลางวัน (Day Care Service)

- การช่วยเหลือผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในบ้านตามลำพัง โดยการจัดบริการต่าง ๆ ให้ถึงบ้าน เช่น บริการเยี่ยมบ้าน โดยส่งอาสาสมัครออกไปเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุเป็นครั้งคราว เพื่อมีการสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยเป็นผู้ช่วยแนะนำการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ฯลฯ

2. ประเทศญี่ปุ่น

โครงการ และกิจกรรมด้านการศึกษา ในประเทศญี่ปุ่น ได้มีการจัดโครงการ และกิจกรรม ด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งอยู่ในความดูแล และให้การสนับสนุนของกระทรวงศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม (Monvusho) ซึ่งเป็นโครงการระดับชาติที่สนับสนุนให้รัฐบาลส่วน ท้องถิ่น เทศบาล และชุมชนได้จัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น

- การประชุมเพื่อการส่งเสริมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ
- การจัดห้องเรียนสำหรับผู้สูงอายุ
- การจัดหลักสูตรกิจกรรมอาสาสมัครสำหรับผู้สูงอายุ
- การใช้คุณสมบัติประโยชน์ของทรัพยากรมนุษย์ผู้สูงอายุ
- โครงการประสานสัมพันธ์คนวัยต่าง ๆ
- การจัดกิจกรรมให้คำปรึกษาแนะนำ
- โครงการส่งเสริมกีฬาเพื่อชีวิตที่ยืนยาว

สำหรับการจัดโครงการ และกิจกรรมด้านสังคมของประเทศญี่ปุ่นนั้น รัฐบาลได้มอบหมาย ให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดโครงการ และกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ในลักษณะการสนับสนุนให้รัฐบาลส่วนท้องถิ่น เทศบาล และชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ เช่น กระทรวงสาธารณสุข และสวัสดิการ ได้จัดให้มีโครงการสำหรับผู้สูงอายุ โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

- โครงการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิตผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจาก ภาครัฐ โดยจัดบริการให้ตามศูนย์สาธารณสุข ให้บริการแก่ผู้สูงอายุ และครอบครัวของผู้สูงอายุ

- โครงการให้บริการเพื่อส่งเสริมความเข้าใจผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ กระทรวง สาธารณสุข และสวัสดิการจัดขึ้น เพื่อสนับสนุนรัฐบาลส่วนท้องถิ่น ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ปรับปรุงทัศนคติการใช้ชีวิตร่วมกับผู้สูงอายุในบ้าน การประสานงานการให้บริการแก่ ผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น

- ศูนย์ส่งเสริมความเข้าใจผู้สูงอายุระดับจังหวัด (Prefectural Senior Citizen' Comprehensive Center) เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนหน่วยงานระดับจังหวัด ในการจัดกิจกรรมให้ คำปรึกษาแนะนำ และให้บริการข่าวสารข้อมูลแก่ผู้สูงอายุ

- กิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนให้เทศบาล ดำเนินการสนับสนุน

ส่งเสริมกิจกรรมในชมรมผู้สูงอายุ โดยประสานงานในเรื่องสวัสดิการสังคม การเรียนรู้ และการดูแลสุขภาพ

- กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะช่วยกระตุ้นส่งเสริมกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุในชุมชนต่าง ๆ โดยการแนะนำ และการจัดทำรูปแบบการดำเนินงาน

- กิจกรรมการยกย่องเชิดชูเกียรติ และส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมที่รับการสนับสนุนจากกระทรวงสาธารณสุข ศูนย์พัฒนาสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ในการประสานงานกับเทศบาล และรัฐบาลส่วนภูมิภาค (สุรกุล เจนอบรม. 2541: 146)

3. ประเทศอังกฤษ

โครงการ และกิจกรรมด้านการศึกษาในประเทศอังกฤษ นั้น มีองค์กรเอกชนได้เข้ามาให้ความสนใจ และดำเนินงานในกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุทางการศึกษา อาทิเช่น

- การผลิตสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ การเผยแพร่สิ่งพิมพ์ที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ การผลิตหนังสือดี ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เป็นต้น
- การจัดพิมพ์สิ่งพิมพ์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ด้านสุขภาพอนามัยให้กับผู้สูงอายุ
- การส่งจดหมายข่าว เช่น กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ที่มีข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับกิจกรรมสุดสัปดาห์ การแจกจ่ายข่าวสารมอบให้ผู้สูงอายุเป็นระยะ ๆ ตลอดเวลา

ส่วนโครงการด้านอื่น ยังมีการจัดโครงการ และกิจกรรมด้านสังคม ซึ่งโครงการ หรือกิจกรรมด้านสังคมของประเทศอังกฤษ นั้น อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของหน่วยงานสังคมสงเคราะห์สำหรับผู้สูงอายุ บทบาทของหน่วยงานถูกกำหนดในกฎหมายของประเทศ คือ จะต้องจัดหาที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งที่ปกติและเจ็บป่วย นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่รับผิดชอบด้านสังคมสงเคราะห์อื่น ๆ ด้วย (สุรกุล เจนอบรม. 2541: 147)

นอกจากนี้ เพ็ญแข ประจันปัจจนึก ยังได้กล่าวไว้ใน คำบรรยายการเรียนการสอน รายวิชา ก ญ 5 3 8 (สูงอายุวิทยาศึกษา) ประจำภาคเรียนฤดูร้อน ปีการศึกษา 2546 มีเนื้อความเกี่ยวกับ กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุในต่างประเทศ ซึ่งสามารถที่จะสรุปเป็นประเด็นสำคัญเกี่ยวกับแหล่งที่จัดการเรียนการสอนสำหรับผู้สูงอายุได้ ดังต่อไปนี้

1. วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย (4 ปี)

หลังช่วงปี ค.ศ. 1980 ผู้ใหญ่วัย 55 ปี ขึ้นไป จะมีการเข้าเรียนในสถาบันการศึกษาเพิ่มมากขึ้น แบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 การจัดวิชาให้เฉพาะผู้สูงอายุ

ประเภทที่ 2 การจัดแบบการศึกษาต่อเนื่อง โดยลดค่าเล่าเรียนให้

ประเภทที่ 3 การจัดวิชาที่ผู้สูงอายุสนใจ ในแบบการศึกษาต่อเนื่อง

และมีข้อสังเกตพบว่า มีการลงเรียนในระดับปริญญาตรีมากที่สุด ต่อไปเป็นในระดับวิชาชีพ และระดับบัณฑิตศึกษา เรียงตามลำดับ

2. วิทยาลัยชุมชน (Community College) เป็นวิทยาลัย 2 ปี (ระยะสั้น) มีการจัดหลากหลายประเภท ซึ่งโดยส่วนใหญ่ เป็นประเภทไม่คิดหน่วยกิต

3. สถาบัน L R I มีสมาชิกอยู่ทั่วประเทศ โดยทำหน้าที่เป็นองค์กรอิสระ บริการสำหรับผู้ที่อยู่ในวัยเกษียณ สามารถเข้าเป็นสมาชิก และรับบริการได้ มีวิชาสอนที่หลากหลาย และไม่รับหน่วยกิต

4. ศูนย์ผู้สูงอายุ (Senior Center) เปิดขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1943 ในสหรัฐอเมริกา (นิวยอร์ก) เป้าหมายเพื่อการเรียน-การสอน การทำกิจกรรม และงานอาสาสมัครของผู้สูงอายุ เปิดทำการทุกวัน ตั้งแต่เช้าจนถึงเที่ยงคืน ในปีหนึ่งๆ อาจให้บริการแก่ผู้สูงอายุได้นับหมื่นคนทีเดียว

5. โครงการโอเอซิส (OASIS) เป็นโครงการที่จัดขึ้นในห้างสรรพสินค้า บริการสำหรับผู้สูงอายุ เริ่มในอเมริกา เมื่อปี ค.ศ. 1982 ที่ห้างเมย์ (MAY Dept. Store) จัดอย่างแพร่หลายในสหรัฐอเมริกา ในปัจจุบัน และในประเทศแคนาดา ให้บริการฟรีแก่ผู้สูงอายุ ดำเนินการสอนโดยอาสาสมัคร

6. เชปเฮอร์ด เซ็นเตอร์ (Shepherd Center) เป็นโครงการที่จัดโดยศาสนาคริสต์ เริ่มในปี ค.ศ. 1972 ในแคนซัส อเมริกา เปิดสอนผู้สูงอายุตามความสนใจ มีผู้สูงอายุกว่า 1 หมื่นคนเข้าร่วมในโครงการ นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมระยะสั้น ซึ่งมีค่าใช้จ่ายถูกมาก มีการจัดเป็นรายวิชาที่ผู้สูงอายุนิยมลงเรียน

7. Elderhostel เป็นโครงการจัดสอนให้แก่ผู้สูงอายุในมหาวิทยาลัย (อายุ 55 ปีขึ้นไป) เริ่มในปี ค.ศ. 1975 ในสหรัฐอเมริกา (มหาวิทยาลัยนิวยอร์ก) ปัจจุบันมีฐานะเป็นหน่วยงานอิสระ โดยได้รับการสนับสนุนจากสถานศึกษา และมีศูนย์กลางระดับชาติ 1 แห่ง ที่บอสตัน สามารถจัดการเรียนการสอนในสถานที่กว่า 1,800 แห่ง มีผู้ลงเรียนอยู่ประมาณปีละกว่า 3 แสนคน และยังมีการแลกเปลี่ยนระดับนานาชาติอีกด้วย เช่น จีน จากสมาคม CAEE ในนิวยอร์ก

จากการศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลตัวอย่าง แผนงานโครงการ และกิจกรรมที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุ ในต่างประเทศ ดังกล่าวข้างต้นนั้น สามารถที่จะสรุปถึง การจัดกิจกรรมด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ที่ควรให้ความสนใจ ได้โดยสังเขป คือ การให้ความร่วมมือ

ช่วยเหลือ และสงเคราะห์ด้านกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งโครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านการศึกษาที่จัดให้กับผู้สูงอายุ นั้น สามารถมองได้เป็น 2 มิติ คือ มิติในการให้การศึกษเพื่อเตรียมตัวสำหรับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ อันได้แก่ การจัดกิจกรรมการให้ความรู้ การฝึกอบรมเตรียมการในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพภายหลังการเกษียณอายุจากงานประจำแล้ว และ มิติในการให้การศึกษเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ได้แก่ การฝึกอาชีพให้สามารถประกอบอาชีพที่มีความเหมาะสมกับวัยสูงอายุ การให้การศึกษที่จะเป็นประโยชน์ในการดูแลสุขภาพพออนามัย การฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย ตลอดจนการพัฒนาสุขภาพจิตที่ดี เป็นต้น ซึ่งในการจัดกิจกรรมเพื่อให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุดังกล่าว ส่วนใหญ่จะจัดในรูปของการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non - Formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ซึ่งจะพบได้ว่า มีการจัดขึ้นโดยหน่วยงานต่าง ๆ และจัดในรูปของการฝึกอบรม (Classroom Training) กิจกรรมนันทนาการ งานอดิเรก และการให้การศึกษผ่านสื่อมวลชน เป็นต้น นอกเหนือจากนี้แล้ว ในด้านการให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ทางเศรษฐกิจจากการศึกษาค้นคว้าข้างต้น ยังสามารถที่จะสรุปใจความสำคัญได้อีกว่า ผู้สูงอายุนั้นยังต้องการทำงาน ต้องการมีรายได้เป็นของตนเอง โดยอาจไม่ต้องการพึ่งพาบุตรหลาน ซึ่งเป็นเรื่องที่จะขัดแย้งความรู้สึกว่า ต้องตกเป็นภาระของสังคม ได้เป็นอย่างดี และในขณะเดียวกันนั้น มีผู้สูงอายุอีกจำนวนไม่น้อย ที่เมื่อได้เกษียณอายุจากงานประจำที่เคยทำอยู่แล้ว ในกรณีที่ไม่มีบำเหน็จบำนาญ ก็มักจะไม่มีรายได้อื่น ๆ นอกเหนือจากการช่วยเหลือจากบุตรหลาน หรือครอบครัวของตน ดังนั้น จึงสามารถที่จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า หน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนในต่างประเทศ ได้ให้ความช่วยเหลือดูแลในสวัสดิการต่าง ๆ แก่ผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก มีหลาย ๆ โครงการ และกิจกรรม ซึ่งภาครัฐ และภาคเอกชนในต่างประเทศ ได้มีความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในบางประเทศนั้น รัฐบาลได้ทุ่มเทงบประมาณจำนวนมหาศาลให้แก่กิจกรรมทางการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพราะเล็งเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญ กอปรกับคุณูปการที่ผู้สูงอายุได้เคยทำคุณประโยชน์ไว้ให้แก่สังคม ประเทศชาติที่ผ่านมาในอดีตนั่นเอง

6. แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ

6.1 ความหมายของประสิทธิภาพ

รุ่ง แก้วแดง (2539: 9) กล่าวถึงประสิทธิภาพว่า คือ ความเร็ว ซึ่งหมายถึงการลดต้นทุน และทรัพยากร และความรวดเร็ว ยังหมายถึง การประหยัดทั้งเวลา ทรัพยากร และคน

นาหาเวนดิ; และ มาเลกซาเดซ (Nahavandi; & Malekzadeh, 1999: 22) ได้ให้ความหมายของประสิทธิภาพ หมายถึง วิธีการในการผลิตสินค้าหรือบริการให้เกิดความประหยัดคุ้มค่าที่สุด และใช้ทรัพยากรให้น้อยที่สุด

กันตยา เพิ่มผล (2541: 2) กล่าวถึงความหมายของประสิทธิภาพว่า หมายถึง ขนาดและความสามารถของความสำเร็จหรือบรรลุผลตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของตนเองและองค์การ

ศุภรัชต์ โชติคุณาน (ม.ป.ป.: 14) กล่าวถึงประสิทธิภาพและความคุ้มค่า ประกอบด้วย ความสั้น ง่าย สะดวก รวดเร็ว การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

สมโภช จัตุพร (2543: 11) ได้ให้ความหมายของประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (Efficiency) หมายถึง ผลการปฏิบัติงาน (Performance) เมื่อมีผลการปฏิบัติงานที่ดี แสดงว่ามีประสิทธิภาพในการทำงานสูง และในทางตรงกันข้าม หากการปฏิบัติงานไม่ดี ก็ถือว่าไม่มีประสิทธิภาพในการทำงานต่ำ

จิรุตม์ รัตนศรีบัลล์ (2543: 21) กล่าวถึงประสิทธิภาพว่า ประสิทธิภาพกับคุณภาพเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน เช่น อัตราความพึงพอใจของผู้ป่วยมองในเชิงคุณภาพ คือ ความสามารถเข้าถึงบริการ ความปลอดภัย ประสิทธิภาพ และความต่อเนื่อง ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนของการจัดบริการคุณภาพและการตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการจะทำให้ต้นทุนลดลง เนื่องจากสามารถบริการได้ตรงตามความต้องการ ทำให้กระบวนการผลิตมีมาตรฐาน ไร้ข้อผิดพลาด ไม่เกิดของเหลือทิ้ง (Waste) หรือการทำซ้ำ (Rework)

มัลลิกา ดันสอน (2544: 9) ได้ให้ความหมายของประสิทธิภาพ หมายถึง การทำงานให้ได้ผลลัพธ์ (Outputs) โดยการใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยนำเข้า (Inputs) ให้คุ้มค่าที่สุดที่สุด ซึ่งจะทำให้ความสำคัญกับวิธีการหรือกระบวนการในการทำงาน

มานะ ยิ้มพ้อย (2544: 6) กล่าวถึงความหมายของประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีที่สุด สามารถสร้างความพึงพอใจในการให้บริการประชาชนสูงสุด

ดังนั้น ประสิทธิภาพ จึงหมายถึง การดำเนินการหรือการปฏิบัติด้วยความรวดเร็ว มีคุณภาพ เกิดความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร และบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

6.2 การประเมินและวัดผลประสิทธิภาพ

ดิน ปรัชญพฤทธิ; และ ไกรยุทธ ชีรตยาคินันท์ (2537: 21) กล่าวถึงการวัดและประเมินกระบวนการการบริหารของประสิทธิภาพว่า การวัดกระบวนการของการบริหารในแง่ขั้นตอนที่ดี

การนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ก็ดี และการคิดค้นกระบวนการบริการให้สั้นลงแล้ว แต่มีส่วนทำให้หน่วยงานทราบถึงเปลี่ยนแปลงของประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานได้เช่นกัน

อลงกรณ์ มีสุทธา; และ สมิต สัจฉกร (2539: 11) กล่าวถึงการประเมินผลการปฏิบัติงานว่าเป็นการประเมินค่าความสำเร็จในการทำงานของพนักงานเพื่อจะใช้ในการตัดสินใจให้รางวัลหรือลงโทษ และให้คำปรึกษาหรือเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

สุพรรณิ ไพรัชเวทย์ (2540: 18) กล่าวว่า การวัด ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญในการบริหารงาน เพื่อให้ได้ผลสัมฤทธิ์ (Results) ตามที่ได้วางแผนเอาไว้ การที่จะบอกว่าการบริหารงานหรือโครงการใด ๆ ของหน่วยงานมีประสิทธิภาพหรือบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยมีได้มีการวัดและประเมินจริงก็ไม่น่าเชื่อถือ ไม่ถูกต้องนัก จึงจำเป็นต้องมีการวัดและประเมินผลการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ เพื่อที่จะสามารถบอกกับประชาชนผู้รับบริการและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ว่ารัฐบาลได้ใช้จ่ายเงินงบประมาณซึ่งมาจากภาษีอากรไปในการดำเนินการโครงการต่าง ๆ อย่างคุ้มค่า เกิดประโยชน์ และเป็นที่พอใจของผู้รับบริการหรือไม่เพียงใด

การประเมินและวัดผลประสิทธิภาพหรือกระบวนการทำงาน ทำให้ทราบถึงการบรรลุผลตามเป้าหมายและระดับความสำเร็จของงาน ระดับความพอใจของผู้รับบริการ และความคุ้มค่าจากการปฏิบัติงาน ซึ่งสามารถทราบถึงเปลี่ยนแปลงของประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของหน่วยงานได้ รวมทั้งสามารถสร้างความน่าเชื่อถือแก่องค์กรนั้นได้อีกด้วย

รุ่ง แก้วแดง (2540: 196-197) กล่าวถึงการวัดประสิทธิภาพ (Efficiency) ว่า คือ การได้ผลสูงสุดและความรวดเร็ว ในส่วนของความรวดเร็วก็คือ ระยะเวลาสั้น ขั้นตอนน้อย และไม่สลับซับซ้อน ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวชี้วัด (Indicators) ในส่วนของประสิทธิภาพ

สำนักงาน ก.พ. (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. 2542: 1; อ้างอิงจาก สำนักงาน ก.พ. 2538) กล่าวถึงการวัดประสิทธิภาพว่า ในทางปฏิบัติจะวัดประสิทธิภาพจากปัจจัยนำเข้า กระบวนการ หรือ ผลผลิตที่ออกมา โดยวัดอย่างใดอย่างหนึ่งหรือบางอย่างประกอบกัน ดังนั้นประสิทธิภาพจึงสามารถมองได้ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

1. ประสิทธิภาพในแง่ของค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนการผลิต (Input) เช่น การใช้ทรัพยากรทั้งเงิน คน วัสดุ เทคโนโลยีที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ้มค่า และเกิดการสูญเสียน้อยที่สุด หรือ
2. ประสิทธิภาพในแง่ของกระบวนการบริหาร (Process) เช่น การทำงานที่ถูกต้อง ได้มาตรฐาน รวดเร็ว และใช้เทคนิคที่สะดวกสบายกว่าเดิม หรือ
3. ประสิทธิภาพในแง่ของผลลัพธ์ (Output) เช่น การทำงานที่มีคุณภาพ เกิดประโยชน์ต่อสังคม เกิดผลกำไร ทนเวลา ผู้ปฏิบัติงานมีจิตสำนึกที่ดีต่อการทำงาน และบริการเป็นที่พอใจของลูกค้า

ทิพาดี เมฆสวรรค์ (2543: 17) กล่าวถึงการวัดผลการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมายและการเทียบผลการปฏิบัติงานกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ การวัดผลการปฏิบัติงานมีทั้งการวัดโดยใช้ตัวชี้วัดง่าย ๆ หรือต้องใช้ระบบการวัดที่ซับซ้อน และสามารถวัดในหลายแง่มุม เช่น ความประหยัด (Economy) ความมีประสิทธิภาพ (Efficiency) ความมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) หรือคุณภาพบริการ (Service Quality)

ดังนั้น การประเมินและการวัดผลประสิทธิภาพจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาระบบการทำงานนำไปปรับปรุงพัฒนางาน และเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น การวัดประสิทธิภาพสามารถมองได้ในแง่ของค่าใช้จ่าย กระบวนการบริหาร และผลลัพธ์ของประสิทธิภาพ ในแง่มุมของค่าใช้จ่ายอาจวัดได้จากการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด คำนวณค่าประสิทธิภาพของกระบวนการการปฏิบัติงานสามารถวัดได้จากความเร็ว การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน การใช้เทคโนโลยี และประสิทธิภาพในแง่ของผลลัพธ์ สามารถวัดได้จากความพึงพอใจจากการรับบริการ และ คุณภาพของงานที่ปรากฏ

นอกจากนี้ เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538: 324-325) ยังกล่าวถึงการประเมินและการวัดผลประสิทธิภาพ (Efficiency) ว่า ประสิทธิภาพที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นมักจะสัมพันธ์กับการใช้เวลา การใช้จ่าย และการใช้คนในการปฏิบัติงานนั้น ๆ ในบางกรณีประสิทธิภาพอาจจะต้องคำนึงถึงความถูกต้องในการปฏิบัติงานอีกด้วย และกล่าวว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพประกอบด้วย

1. วัฒนธรรมองค์กร (Corporate Culture) ในแต่ละองค์กรหรือสถาบันย่อมต้องมีระเบียบประเพณี แนวคิดในการปฏิบัติงาน หรือการอยู่ร่วมกันที่แตกต่างกันไป
2. ระบบงาน (System) การบริหารงานจะต้องมีระบบงานที่เปิดโอกาสให้พนักงานได้มีส่วนร่วม (Participation) ในการบริหาร ทั้งนี้เพื่อให้ได้ความคิดที่หลากหลาย อันจะนำมาสู่แนวทางในการปรับปรุงหรือเพิ่มประสิทธิภาพในงานได้ อาทิเช่น ระบบข้อเสนอแนะ (Suggestion System) ระบบคิวซี (QC Circles) เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันนี้ได้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับระบบงานที่จะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในงานได้ โดยมีชื่อย่อว่า TQM (Total Quality Management)
3. เทคโนโลยี (Technology) เทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ล้วนมีส่วนช่วยเสริมประสิทธิภาพในงานด้านที่เกี่ยวข้องกับเวลา ความรวดเร็ว และความถูกต้องทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อการใช้กำลังคนทีน้อยลงในการปฏิบัติงาน และ
4. คน (People) เป็นปัจจัยหลักสำคัญมากที่สุด คือ คนในฐานะผู้ปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติงาน ย่อมมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของงานทั้งสิ้น

ปีเตอร์สัน; และ พลาวแมน (ลีลา สีนานุเคราะห์. 2530: 27; อ้างอิงจาก Peterson; & Plowman) กล่าวถึงการประเมินประสิทธิภาพ ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1. คุณภาพของงาน (Quality) จะต้องมีความสูง คือ ผู้ผลิตและผู้ใช้ประโยชน์คุ้มค่า และมีความพึงพอใจ
2. ปริมาณงาน (Quantity) ของงานที่เกิดขึ้น จะต้องเป็นไปตามความคาดหวังของหน่วยงาน
3. เวลา (Time) คือ เวลาที่ใช้ในการดำเนินงานจะต้องเหมาะสมกับคุณภาพและปริมาณงาน รวมทั้งจะต้องเป็นไปตามกำหนดและสถานการณ์ด้วย
4. วิธีการ (Method) ในการดำเนินงานจะต้องอยู่ในลักษณะที่ถูกต้องตามหลักการเหมาะสมกับงานและทันสมัย
5. ค่าใช้จ่าย (Costs) ในการดำเนินงานทั้งหมดจะต้องเหมาะสมกับงานและวิธีการ คือ จะต้องลงทุนน้อยและได้ผลกำไรมากที่สุด

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยภายในประเทศ

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ข้อมูล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหลังเกษียณอายุ ในลักษณะรูปแบบ และวิธีการ ต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และน่าสนใจ เกี่ยวกับการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมาเรียบเรียงไว้ ดังต่อไปนี้

วิรัช แพ้วสกุล (2527: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการทางการศึกษานอกโรงเรียนของผู้สูงอายุ พบว่า ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นข้าราชการเกษียณอายุ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้แก่ผู้สูงอายุที่สำคัญคือ การให้ผู้สูงอายุได้มีการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนในประสบการณ์ซึ่งกันและกัน สื่อต่าง ๆ ที่จะใช้ในการเรียนรู้ ควรเน้นในด้านการมีประสิทธิภาพของเนื้อหาความรู้ และทักษะ ทั้งควรเป็นเรื่องที่จะช่วยแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน และสามารถปฏิบัติได้ด้วยตัวเอง และควรจัดให้ ผู้สูงอายุที่มีความชำนาญเป็นพิเศษ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนด้วย ทั้งนี้คณะกรรมการการศึกษา วัฒนธรรม และกิจกรรมผู้สูงอายุ กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้ศึกษาพบว่า การมีบทบาททางสังคมนั้น มีความสัมพันธ์ในทางลบกับความวิตกกังวลของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญ

จารุวรรณ ศรีสว่าง (2532: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กิจกรรม และความคาดหวังของข้าราชการเกษียณอายุในประเทศไทย ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อศึกษาทัศนคติของข้าราชการเกษียณอายุ ต่อการกำหนดอายุเกษียณราชการ
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของข้าราชการเกษียณอายุ ต่อรายได้ที่ได้รับบำนาญ
3. เพื่อศึกษาทัศนคติของข้าราชการเกษียณอายุ ต่อกิจกรรมหลังการเกษียณ รวมทั้ง

ลักษณะของกิจกรรมดังกล่าว

4. เพื่อศึกษาทัศนคติของข้าราชการเกษียณอายุ ต่อกิจกรรมที่คาดหวังว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม รวมทั้งลักษณะของกิจกรรม และอุปสรรคที่ขัดขวางไม่ให้ข้าราชการเกษียณอายุเข้าร่วมทำกิจกรรมดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ โดยส่งแบบสอบถามไปให้ข้าราชการเกษียณอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 886 ชุด และได้กลับคืนมาจำนวน 529 ชุด คิดเป็นร้อยละ 59.71

ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าว พบว่า

1. อายุเกษียณ ที่ข้าราชการเกษียณอายุส่วนใหญ่ต้องการเท่ากับ 60 ปี
2. ตัวแปรด้านภูมิหลังทางสังคม และเศรษฐกิจของข้าราชการผู้เกษียณอายุ 5 ตัวแปร มีความสัมพันธ์กับการกำหนดอายุเกษียณราชการสำหรับข้าราชการชาย โดยที่ตัวแปรระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามสูงสุด
3. มีตัวแปร 4 ตัวแปร ที่พบมีความสัมพันธ์กับการกำหนดอายุเกษียณราชการสำหรับข้าราชการหญิง โดยตัวแปรระดับตำแหน่ง (ซี) มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามสูงสุด
4. มีตัวแปร 11 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อรายได้ที่ได้รับบำนาญ โดยตัวแปรจำนวนผู้อยู่ในอุปการะ มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามสูงสุด และเมื่อนำตัวแปรการมีรายได้ของกลุ่มสมรสมาพิจารณา พบว่า เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มสมรสที่ไม่มีรายได้ มี 5 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อรายได้ที่ได้รับบำนาญ และเมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มสมรสที่มีรายได้ มี 3 ตัวแปรเท่านั้น ที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อรายได้ที่ได้รับบำนาญ
5. กลุ่มตัวอย่างทุกคนได้เข้าร่วมทำกิจกรรมหลังเกษียณอายุ โดยเฉพาะการทำงานอดิเรกหรืองานยามว่าง
6. มีตัวแปร 6 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมที่คาดหวังว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม
7. มีตัวแปร 2 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมที่คาดหวังว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ประเภทการทำงานอดิเรก หรืองานยามว่าง และมีตัวแปร 2 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมดังกล่าว ประเภทการเข้ามีส่วนร่วมเป็นสมาชิกในสมาคม หรือกลุ่ม

อย่างไรก็ตาม ไม่พบว่า มีตัวแปรใดที่มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมดังกล่าว ประเภทการทำงานที่เพิ่มรายได้

8. มีตัวแปร 5 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์กับอุปสรรคที่ขัดขวางไม่ให้เข้าร่วมทำกิจกรรม ที่คาดหวังว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า อายุเกษียณราชการที่เหมาะสมสำหรับข้าราชการไทย ยังคงเท่ากับ 60 ปี และข้าราชการเกษียณอายุส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจต่อรายได้ที่ได้รับบำนาญในระดับสูง และทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) สามารถอธิบายการเข้าร่วมทำกิจกรรมของข้าราชการเกษียณอายุได้

ฉัตรตริยา นาคเกษม (2538: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของ ข้าราชการก่อนเกษียณ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการในส่วนกลาง เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน สำหรับข้าราชการผู้สูงอายุ ก่อนและหลังการเกษียณอายุ โดยทำการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างอายุ 55 - 59 ปี จำนวนทั้งสิ้น 128 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าหน่วยงานควรให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับการส่งเสริม และบำบัดดูแลสุขภาพมากที่สุด รองลงไป เป็นการฝึกทักษะอาชีพต่าง ๆ ส่วนด้านวิชาการควรจัดให้น้อยที่สุด โดย กิจกรรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับข้าราชการผู้สูงอายุก่อนเกษียณ มีลักษณะเช่นเดียวกันกับกิจกรรมสำหรับข้าราชการผู้สูงอายุหลังเกษียณอายุราชการ

รัชณี ฝนทองมงคล (2538: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง การดำเนินชีวิตของ ผู้สูงอายุภายหลังเกษียณอายุราชการ : ศึกษาจากข้าราชการบำนาญ สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยได้ทำการศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง อายุระหว่าง 61-66 ปี จำนวน 279 คน ส่วนใหญ่จะเกษียณอายุราชการ ในระดับ 4 - 6 ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุในกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 54.6 เคยได้รับความรู้เกี่ยวกับการเตรียมตัวก่อนเกษียณ และร้อยละ 63.4 มีการเตรียมตัวก่อนเกษียณในด้านต่าง ๆ เช่น งานอดิเรก ด้านสุขภาพ ด้านอาชีพ ด้านรายได้ และที่อยู่อาศัย ซึ่งผู้สูงอายุในกลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติต่อชีวิตภายหลังเกษียณอายุเป็นไปในทางบวก ซึ่งส่งผลต่อการใช้ชีวิตในปัจจุบันว่าตนเองมีความสุข ส่วนปัญหาสำคัญ คือ ปัญหาด้านสุขภาพ

สมมาตร คงชื่นสิน (2538: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การเปิดรับและความต้องการรายการโทรทัศน์ ของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาในพฤติกรรมการเปิดรับรายการโทรทัศน์ และความต้องการรายการโทรทัศน์ ของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 300 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

คือ แบบสอบถาม และใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม ส่วนการวิเคราะห์ใช้ค่าร้อยละ และค่าไค-สแควร์ ซึ่งประมวลผลโดยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS For Windows ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้สูงอายุที่มีความแตกต่างกันในด้านเพศ ระดับการศึกษา อาชีพ และสถานภาพทางเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่มีพฤติกรรม的开รับรายการโทรทัศน์แตกต่างกัน
2. ผู้สูงอายุที่มีความแตกต่างกันในด้านเพศ และระดับการศึกษา ส่วนใหญ่ มีความต้องการเนื้อหารายการโทรทัศน์ไม่แตกต่างกัน
3. ผู้สูงอายุที่มีความแตกต่างกันในด้านอาชีพ และสถานภาพทางเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่มีความต้องการเนื้อหารายการโทรทัศน์แตกต่างกัน
4. ผู้สูงอายุที่มีความแตกต่างกันในด้านเพศ ระดับการศึกษา อาชีพ และสถานภาพทางเศรษฐกิจ มีความต้องการรูปแบบและวิธีการนำเสนอรายการโทรทัศน์ไม่แตกต่างกัน
5. ผู้สูงอายุจะมีเวลาในการชมโทรทัศน์ประมาณ 5 - 6 ชั่วโมงต่อวัน โดยเฉพาะในช่วงเวลาตั้งแต่บ่ายโมงจนถึงค่ำ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อได้รับทราบข่าวสารบ้านเมือง ดังนั้น ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ จึงชอบดูข่าวภายในประเทศ ส่วนรายการความรู้ที่ชอบ คือ ความรู้ด้านสุขภาพอนามัย และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ส่วนรายการบันเทิงนั้น ชอบดูละครแนวประวัติศาสตร์ หรือแนวย้อนยุค
6. ผู้สูงอายุมีความต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพทางกาย กฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สิน ความรู้เรื่องการเมืองไทย การส่งเสริมอาชีพ การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ และธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ
7. ผู้สูงอายุต้องการให้มีหลากหลายรูปแบบในรายการเดียว และนำเสนอโดยการให้ความรู้ สอดแทรกบันเทิง และออกอากาศแต่ละครั้งนานประมาณ 1 ชั่วโมงทุกวัน

นาย รัตนอัมภา (2540: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุราชการของพยาบาลวิชาชีพ ในโรงพยาบาลศูนย์สังกัดกระทรวงสาธารณสุข โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุราชการของพยาบาลวิชาชีพโดยส่วนรวม และในแต่ละด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านการเงิน ด้านที่อยู่อาศัย ด้านบทบาทในครอบครัว และด้านการใช้เวลา และเปรียบเทียบการเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุราชการของพยาบาลวิชาชีพ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพสมรส จำนวนบุตร วุฒิการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งปัจจุบัน จำนวนปีก่อนการเกษียณอายุราชการ รายได้ต่อเดือน ลักษณะครอบครัว ภาวะสุขภาพ งานอดิเรก และความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสูงอายุ กลุ่มตัวอย่าง คือ พยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลศูนย์สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ที่มีอายุระหว่าง 40 - 59 ปี จำนวน 285 คน เครื่องมือ คือ

แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสูงอายุ และแบบสอบถามเกี่ยวกับการเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุราชการที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาและมีความเที่ยงเท่ากับ .71 และ .93 ตามลำดับ การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่าที ค่าเอฟ และทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยวิธีของเซฟเฟ ผลการวิจัยพบว่า

1. การเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุราชการของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลศูนย์สังกัดกระทรวงสาธารณสุข โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุราชการด้านสุขภาพอยู่ในระดับดี ส่วนด้านการเงิน ด้านที่อยู่อาศัย ด้านบทบาทในครอบครัว และด้านการใช้เวลา อยู่ในระดับปานกลาง

2. การเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุราชการของพยาบาลวิชาชีพ โดยรวมทุกด้าน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อได้พิจารณารายด้าน พบว่า พยาบาลที่มีสถานภาพสมรสคู่ นั้น มีการเตรียมตัวก่อนการเกษียณ ด้านบทบาทในครอบครัวสูงกว่าพยาบาลที่มีสถานภาพโสด พยาบาลที่มีจำนวนบุตร 2 คน และ 3 คน มีการเตรียมตัวก่อนเกษียณสูงกว่าพยาบาลที่ไม่มีบุตร พยาบาลที่มีเวลา 10 ปีก่อนเกษียณอายุ มีการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุสูงกว่าพยาบาลที่มีเวลา 15 ปีก่อนเกษียณอายุ และพยาบาลที่มีโรคประจำตัว มีการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ สูงกว่าพยาบาลที่ไม่มีโรคประจำตัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ศศิศา นิรินธนาติ (2540: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการความรู้ในการเตรียมตัวก่อนการเกษียณของข้าราชการก่อนเกษียณ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการในส่วนกลาง พบว่า ความต้องการความรู้ในการเตรียมตัวก่อนเกษียณรวมทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความต้องการความรู้ในรายด้าน พบว่า ด้านร่างกายและจิตใจอยู่ในระดับมาก ส่วนที่เหลืออีก 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านรายได้ และการใช้จ่าย ด้านงานอดิเรก และด้านการมีส่วนร่วมในสังคม นอกจากนี้ยังพบว่า ข้าราชการก่อนการเกษียณที่มีเพศต่างกัน ระดับการศึกษาต่างกัน มีความต้องการความรู้ในการเตรียมตัวก่อนการเกษียณแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งโดยรวม และตามรายด้าน ส่วนตัวแปรอื่น ๆ ได้แก่ ประสบการณ์ในการทำงาน สถานภาพการสมรส รายได้ต่อเดือนที่มาจากงานประจำ จำนวนคนในครอบครัวต่างกัน มีความต้องการความรู้ในการเตรียมตัวก่อนการเกษียณไม่แตกต่างกัน

โกศล มีคุณ (2542: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยค้นคว้าเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในสังคมไทยด้านอาชีพ เศรษฐกิจ และกฎหมาย การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. สร้างเครื่องมือที่มีคุณภาพสำหรับศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุในสังคมไทย
2. ศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุด้านอาชีพ เศรษฐกิจ และ

กฎหมาย

3. แสวงหา และนำเสนอเกี่ยวกับรูปแบบ แนวทางในการจัดบริการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดังกล่าว

การศึกษาในครั้งนี้ ได้เลือกผู้สูงอายุ 560 คน ผู้ใกล้ชิดผู้สูงอายุ 552 คน จากประชากรทั่วประเทศ ด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เลือกผู้ทรงคุณวุฒิ 18 คน ด้วยวิธีการเจาะจงเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ โดยประสานงานกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำจังหวัด ใน 4 ภูมิภาค อันเป็นพื้นที่เป้าหมาย การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน สถิติอ้างอิง และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยที่ปรากฏ คือ การวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้เครื่องมือเพื่อการศึกษาผู้สูงอายุในสังคมไทยที่มีคุณภาพ จากการวิเคราะห์ทางสถิติพบว่า เครื่องมือสำหรับผู้สูงอายุ และเครื่องมือสำหรับผู้ใกล้ชิดผู้สูงอายุ ซึ่งมีความสามารถจำแนกได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน ค่าความเที่ยง (แอลฟา) ของกลุ่มข้อคำถามต่าง ๆ ในเครื่องมือชุดแรก มีค่าตั้งแต่ .77 ถึง .93 เครื่องมือชุดที่สองมีค่าตั้งแต่ .85 ถึง .96

สำหรับผลการศึกษาที่ได้ คือ สภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ ด้านอาชีพ เศรษฐกิจ และกฎหมาย พบว่า ผู้สูงอายุมีเงินที่ใช้ในการใช้จ่ายใช้สอยมาจาก เงินออม รายได้จากการประกอบอาชีพ และการอุปการะจากบุตรหลาน ผู้สูงอายุเกือบร้อยละ 40 ยังคงประกอบอาชีพ และมีรายได้ มีรายได้เฉลี่ยไม่เกิน 3,000 บาทต่อเดือน รายจ่ายส่วนใหญ่เป็นค่าอาหาร และค่ารักษาพยาบาล ผู้สูงอายุยังมีบทบาทต่อสังคมโดยการทำงาน ให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้อื่น ในการประกอบอาชีพ มีความรู้ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนในระดับปานกลาง มีปัญหาในการประกอบอาชีพ เนื่องจากสุขภาพกายไม่อำนวย และมีรายได้น้อย เมื่อรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ผู้สูงอายุเกินกว่าร้อยละ 50 จึงเป็นผู้มีหนี้สิน ผู้สูงอายุต้องการความช่วยเหลือด้านการเงิน สิ่งของจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ต้องการงานเพื่อมีรายได้ ต้องการความรู้ด้านเศรษฐกิจ และการประกอบอาชีพ และความรู้ด้านกฎหมาย

ผู้สูงอายุมีส่วนทำให้เกิดปัญหาอยู่บ้าง กับกลุ่มผู้ใกล้ชิด เนื่องจากยังมีรายจ่าย ขณะที่รายได้น้อยลง หรือไม่มียาได้ สำหรับผู้ใกล้ชิดผู้สูงอายุนั้น ต้องการความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ ตลอดจนความรู้ในด้านกฎหมาย และผลการบูรณาการความรู้เดิมกับข้อค้นพบใหม่จากการวิจัยนี้ ได้เสนอ 2 แนวทาง ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ด้านอาชีพ เศรษฐกิจ และกฎหมาย

แนวทางที่ 1 คือ การให้บริการ และความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุ ผู้ให้ความช่วยเหลือ ได้แก่ ญาติ ผู้ใกล้ชิด ชุมชน องค์กรภาคเอกชน และองค์กรภาครัฐ รูปแบบการให้ความช่วยเหลือต่อผู้สูงอายุมีทั้งที่ได้ผล และไม่ค่อยได้ผล

แนวทางที่ 2 คือ การพัฒนาผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถช่วยเหลือตนเองได้ นั่นก็คือ การพัฒนาความรู้ และประสบการณ์ ผู้ให้บริการในแนวทางนี้ ได้แก่ องค์กร หรือหน่วยงาน ที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร จัดการศึกษาอบรมด้วยการใช้สื่อ ทั้งที่ใช้ระบบไกล และระบบใกล้ ซึ่งการวิจัยนี้ ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับชนิดของสื่อที่มีความเหมาะสม พร้อมเนื้อหาความรู้ ประสบการณ์ และวิธีการนำเสนอ ซึ่งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปประยุกต์เพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุได้ตามความเหมาะสม

อัมพร เกลิมฉัตร (2542: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของข้าราชการครูบำนาญ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 30 คน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกี่ยวกับการเตรียมตัวสำหรับชีวิตหลังเกษียณอายุราชการ สามารถสรุปรายด้านของการเตรียมตัวก่อนเกษียณของข้าราชการในกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 6 ด้านใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ด้านสุขภาพร่างกาย กลุ่มตัวอย่างได้เตรียมตัว โดยการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ รับประทานอาหารที่ดีมีประโยชน์ ตรวจสุขภาพเป็นประจำทุกปี ระวังระวังไม่ให้เจ็บไข้ได้ป่วย มีการพักผ่อนให้เพียงพอ รักษาอารมณ์ไม่ให้เครียด ซึมเศร้า วิตกกังวล ไม่คิดมาก เป็นต้น

2. ด้านจิตใจ กลุ่มตัวอย่างได้เตรียมตัว โดยการทำสุขภาพจิตให้ดี สงบ เตรียมจิตใจเกี่ยวกับการเกษียณตั้งแต่นั้น ๆ คบหาสมาคมกับกลุ่มเพื่อน และร่วมสังสรรค์เป็นครั้งคราว เป็นต้น

3. ด้านเศรษฐกิจ และค่าใช้จ่าย กลุ่มตัวอย่างเตรียมตัว โดยได้เริ่มการวางแผนเตรียมตัวตั้งแต่วัยรับราชการ ใช้จ่ายอย่างประหยัด มัธยัสถ์ อดออม เก็บสะสมเงินฝากธนาคาร มีการทำประกันชีวิต และซื้อหุ้น เป็นต้น

4. ด้านการใช้เวลาว่าง กลุ่มตัวอย่างได้เตรียมตัว โดยการทำงานอดิเรกที่ตนเองถนัด เพื่อหารายได้เพิ่ม ปลูกต้นไม้ ดูแลพืชสวน เข้าร่วมกิจกรรมในสังคม และบำเพ็ญประโยชน์ อ่านหนังสือ เขียนหนังสือ เป็นต้น

5. ด้านที่อยู่อาศัย กลุ่มตัวอย่างเตรียมตัว โดยจัดหาบ้านที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างบางคน เสนอว่า ให้เตรียมเงินไว้ให้เพียงพอสำหรับค่าเช่าบ้านแทนการซื้อบ้านก็ได้ เพราะการซื้อบ้านเป็นการลงทุนที่ค่อนข้างสูง

6. ด้านกิจกรรมสังคม กลุ่มตัวอย่างเตรียมตัวโดยเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม พบปะสังสรรค์กับเพื่อนฝูง และญาติพี่น้องที่ห่างไกล ไม่ควรเก็บตัวอยู่เฉย ๆ เพียงคนเดียว ควรเข้าร่วมในงานสังคมบ้าง เป็นครั้งคราว เป็นต้น

ญาณี นาคพงษ์ (2543: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อ ศูนย์บริการผู้สูงอายุในวัดโดยชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี ศูนย์บริการผู้สูงอายุวัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้สูงอายุ ที่มีต่อศูนย์บริการผู้สูงอายุวัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของผู้สูงอายุ กับตัวแปรที่ศึกษา จำนวน 12 ตัวแปร ประชากรที่นำมาศึกษา ได้แก่ ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกประเภทสามัญของศูนย์บริการผู้สูงอายุ วัดสุวรรณดาราราม จำนวน 141 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยปรากฏว่า ความพึงพอใจต่อศูนย์บริการผู้สูงอายุวัดสุวรรณดาราราม อยู่ในระดับมาก โดยมีความพึงพอใจในองค์ประกอบด้านกระบวนการให้บริการของศูนย์มากที่สุด มีความพึงพอใจในองค์ประกอบด้านอาคารสถานที่น้อยที่สุด และความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อศูนย์บริการผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับตัวแปร อาชีพในปัจจุบัน ความถี่ในการมาใช้บริการ ระยะทาง ความสะดวกในการเดินทาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และขึ้นอยู่กับตัวแปรปัญหาผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แต่ความพึงพอใจของผู้สูงอายุ ต่อศูนย์บริการ ไม่ขึ้นอยู่กับตัวแปรระดับการศึกษา รายได้ จำนวนบุตร ภาวะสุขภาพ ลักษณะการอยู่อาศัย เวลาที่ใช้ในการเดินทาง และค่าใช้จ่ายในการเดินทาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กิจกรรมที่ผู้สูงอายุมาใช้บริการที่ศูนย์บริการผู้สูงอายุบ่อยที่สุด ได้แก่ กิจกรรมการตรวจสุขภาพ กิจกรรมนันทนาการ และกิจกรรมออกกำลังกาย ส่วนกิจกรรมที่ผู้สูงอายุมาใช้บริการน้อยที่สุด ได้แก่ กิจกรรมเสริมรายได้ กิจกรรมด้านกีฬา และกิจกรรมกายภาพบำบัด สำหรับข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยนั้น เนื่องจากผู้สูงอายุมีความพึงพอใจน้อยในเรื่องอาคารสถานที่ จึงควรตกแต่งปรับปรุง และ คัดแปลงอาคารสถานที่ที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับกิจกรรมการให้บริการของศูนย์ และเนื่องจากผู้สูงอายุมาใช้บริการในกิจกรรมการตรวจสุขภาพ นันทนาการ และการออกกำลังกายมากที่สุด จึงควร วางแผนสำหรับการเพิ่มขยายบริการดังกล่าวให้เพียงพอ และทั่วถึงในอนาคต เมื่อมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเพื่อหารูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

กลุ่มประชากรของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการพลเรือนสามัญที่อยู่ในความควบคุมดูแลของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ซึ่งเกษียณอายุราชการในปีงบประมาณ 2547 สังกัด 3 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวง สาธารณสุข จำนวนรวม 1,746 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างจากข้าราชการพลเรือนสามัญ สังกัด 3 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวง สาธารณสุข จำนวนรวม 1,746 คน ที่เกษียณอายุราชการในปีงบประมาณ 2547 ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรข้างต้น ทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 192 คน โดยมีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2535: 43)

1. จำแนกข้าราชการพลเรือนสามัญที่เกษียณอายุราชการในปีงบประมาณ 2547 จาก 3 กระทรวงหลัก จำนวนข้าราชการรวมทั้งสิ้น 1,746 คน
2. กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางสำเร็จรูป ของเครซี; และ มอร์แกน (Krejcie; and Morgan, 1970: 608) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 192 คน จาก 3 กระทรวงหลัก คือ กระทรวง

เกษตรและสหกรณ์ จำนวน 52 คน กระทรวงมหาดไทย จำนวน 58 คน และกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 82 คน

3. ทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ด้วยการจับสลากรายชื่อให้กับหน่วยตัวอย่างของทุกหน่วยจาก 3 กระทรวง ทีละรายชื่อ ทีละกระทรวง จนครบทั้ง 3 กระทรวงที่ต้องการ ตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 192 คน ดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนประชากร และกลุ่มตัวอย่าง (จำแนกรายกระทรวงที่เป็นตัวแทน 3 กระทรวง)

ส่วนราชการ	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
1. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	472	52
2. กระทรวงมหาดไทย	524	58
3. กระทรวงสาธารณสุข	750	82
จำนวนรวมทั้งสิ้น	1,746	192

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย
2. ประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยการศึกษาจากงานวิจัยต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และจากแบบสอบถามเรื่อง ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการไทย ของเพ็ญแข ประจันปัจฉิน (2545) ซึ่งนำมาปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา โดยแบ่ง โครงสร้างของเครื่องมือดังกล่าวออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว หรือลักษณะทางชีวสังคมของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ระดับตำแหน่งก่อนเกษียณอายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษาสูงสุด สาขาวิชาเอกที่สำเร็จการศึกษาในระดับสูงสุด รายได้ต่อเดือน หน่วยงานที่สังกัดก่อนเกษียณอายุ การเป็นสมาชิกของกลุ่ม หรือชมรม การเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ และจำนวนปีที่รับราชการ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ เป็นแบบสอบถามเพื่อวัดระดับความต้องการด้านการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา ด้าน วิธีการจัดการศึกษา และด้านสถานที่จัดการศึกษา ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ (1) ต้องการมากที่สุด (2) ต้องการมาก (3) ต้องการปานกลาง (4) ต้องการน้อย (5) ต้องการน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์ให้ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้พิจารณา ดังนี้

ต้องการมากที่สุด	ให้ค่าน้ำหนักคะแนน เท่ากับ 5
ต้องการมาก	ให้ค่าน้ำหนักคะแนน เท่ากับ 4
ต้องการปานกลาง	ให้ค่าน้ำหนักคะแนน เท่ากับ 3
ต้องการน้อย	ให้ค่าน้ำหนักคะแนน เท่ากับ 2
ต้องการน้อยที่สุด	ให้ค่าน้ำหนักคะแนน เท่ากับ 1

ตอนที่ 3 เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะได้โดยอิสระ เกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญในการจัดการศึกษา 5 ด้าน คือ หลักการ/แนวคิดในการจัดการศึกษา เป้าหมายการจัดการศึกษา เนื้อหาสาระสำคัญในการจัดการศึกษา แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา และการติดตามประเมินผลการจัดการศึกษา ซึ่งผู้ศึกษาจะได้นำมาประมวลข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั้งหมด เพื่อนำมาสร้างและพัฒนารูปแบบในการจัดการศึกษาให้เหมาะสมสำหรับข้าราชการหลังเกษียณอายุได้อย่างมีคุณภาพต่อไป

3. ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการวิจัย โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกษียณอายุการทำงาน ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ ตลอดจนรูปแบบแนวทางการจัดการศึกษาหลังเกษียณทั้งในแง่ของแนวคิด ทฤษฎี รูปแบบ และผลงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ พร้อมทั้งได้ศึกษาปรับปรุงเครื่องมือจากแบบสอบถาม เรื่อง ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการไทย ของเพ็ญแข ประจันปัจฉินิก (2545) เพื่อนำมาประมวลเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามที่มีคุณภาพ

2. นำแบบสอบถามฉบับร่างที่ได้สร้างขึ้น นำเสนอให้ประธาน และกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจและปรับปรุงแก้ไข

3. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแล้วไปเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุ จำนวน 3 ท่าน ได้พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงถูกต้องของเนื้อหา(Content Validity) และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency: IOC) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของสาระเนื้อหา และความชัดเจนของภาษาที่ใช้ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทุกท่านได้พิจารณาเห็นว่าแบบสอบถามดังกล่าว มีข้อคำถามซึ่งสอดคล้องและเป็นไปได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยในการประเมินความสอดคล้องดังกล่าว 100%

4. นำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะไปทดลองใช้ (Try-out) กับข้าราชการเกษียณอายุกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach, 1970: 363; อ้างถึงใน นภาพร สิงห์ต. 2547: 97-98) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.89

สูตร

$$\alpha = \frac{K}{K - 1} \left[\frac{\sum Si^2}{St^2} \right]$$

เมื่อ α แทน ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม
 Si^2 แทน ความแปรปรวนของข้อคำถามแต่ละข้อ
 St^2 แทน ความแปรปรวนของคำถามทั้งหมด
 K แทน จำนวนข้อในแบบสอบถาม

5. นำแบบสอบถามฉบับที่เสร็จสมบูรณ์ ไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง เป็นระยะเวลาประมาณ 2 เดือน ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม ถึง 30 พฤศจิกายน 2548

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้มีหนังสือราชการจากคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือไปถึงข้าราชการพลเรือนสามัญผู้เกษียณอายุ ปีงบประมาณ 2547 ในการตอบแบบสอบถาม และรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็นในการศึกษาวิจัย โดยดำเนินการดังต่อไปนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการส่งแบบสอบถามไปยังสถานที่อยู่ของกลุ่มเป้าหมาย คือ ข้าราชการพลเรือนไทยผู้เกษียณอายุที่ได้รับคัดเลือกจาก 3 กระทรวงหลักดังกล่าวข้างต้น โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงเป็นระยะเวลาประมาณ 2 เดือน
2. เมื่อผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามได้แล้ว จึงนำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้ เพื่อมาพิจารณา และตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้อง ก่อนที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับมาแล้ว จึงได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน และรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมา และนำมาจัดเตรียมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ เช่น การกำหนดรหัสให้กับตัวแปร ค่าของตัวแปร และกรอกตัวเลขในกระดาษรหัส

2. วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS or Windows (Statistical Package for Social Science- Personal Computer) โดยวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

- 2.1 ข้อมูลสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ และคำนวณค่าร้อยละ แล้วจึงนำเสนอในรูปของตารางประกอบคำบรรยาย

- 2.2 ในส่วนที่เป็นความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย นำมาให้คะแนนเป็นรายชื่อ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 หมายถึง ต้องการมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20 หมายถึง ต้องการระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40 หมายถึง ต้องการระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60 หมายถึง ต้องการระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80 หมายถึง ต้องการระดับน้อยที่สุด

3. นำคะแนนที่คำนวณได้ตามข้อ 2.2 มาหาค่าเฉลี่ย (X) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็นรายข้อ (S.D) รายด้าน และโดยรวมทุกด้าน ตามตัวแปรอิสระ

4. นำส่วนความคิดเห็นที่เป็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย มาดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหาทั้ง 3 ด้าน แล้วทำการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละเป็นรายด้านที่วิเคราะห์ได้

6. นำผลของข้อมูลที่รวบรวมประมวลได้มาสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

7. ดำเนินการจัดการสนทนาแบบกลุ่ม (Focus Group) เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2549 ณ ห้องประชุม APCD ชั้น 3 ภายในบริเวณสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อตรวจสอบรูปแบบแนวทางการจัดการศึกษาที่ค้นคว้าได้ โดยเรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนนักวิชาการด้านผู้สูงอายุและผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน ประกอบไปด้วยนักวิชาการผู้สูงอายุจากสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในกลุ่มงานหลักคือ กลุ่มการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ กลุ่มการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ และกลุ่มการพัฒนามาตรการกลไกผู้สูงอายุ นอกจากนี้ในส่วนของนักวิชาการยังมีผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุจากกระทรวงมหาดไทย จากสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์และการบริหารกองทุนสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ด้วย สำหรับกลุ่มต่อมาเป็นกลุ่มผู้สูงอายุจากชมรมผู้สูงอายุรัตนโกสินทร์ 200 ปี (เทศบาลเมืองรังสิต) และกลุ่มสุดท้ายที่เกี่ยวข้องคือ กลุ่มบุคคลผู้เกษียณอายุเอง ซึ่งประกอบไปด้วยข้าราชการผู้เกษียณอายุจากหลากหลายหน่วยงาน เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงกลาโหม และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งได้เข้ามาร่วมพิจารณาถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบดังกล่าว

8. ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการดำเนินการจัดการสนทนาแบบกลุ่ม(Focus Group) มาพิจารณาเพื่อพัฒนาปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย เพื่อเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาจากการค้นคว้าใหม่ให้มีความชัดเจน เหมาะสม และมีประสิทธิภาพสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

9. ได้รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยเป็นรูปแบบฉบับสมบูรณ์ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบ คือ

9.1 หลักการ/แนวคิดในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ

9.2 เป้าหมายการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ

9.3 เนื้อหาสาระสำคัญในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ

9.4 แนวทางและวิธีการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ และ

9.5 การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ

10. ผู้วิจัยนำเสนอ รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ให้แก่หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น สำนักงาน ก.พ. กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงาน ก.พ.ร. และกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น เพื่อที่จะได้มีการนำรูปแบบดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ได้จริงสำหรับข้าราชการผู้เกษียณอายุต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในส่วนของการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอผลของการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 6 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย (ครั้งที่ 1)

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของข้าราชการพลเรือนไทย ที่มีต่อรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ที่ได้มาจากแบบสอบถาม

ส่วนที่ 3 ร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย (ครั้งที่ 2)

ส่วนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ครั้งที่ 2 จากการสัมมนากลุ่ม

ส่วนที่ 5 การปรับปรุงรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ตามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

ส่วนที่ 6 รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ฉบับสมบูรณ์

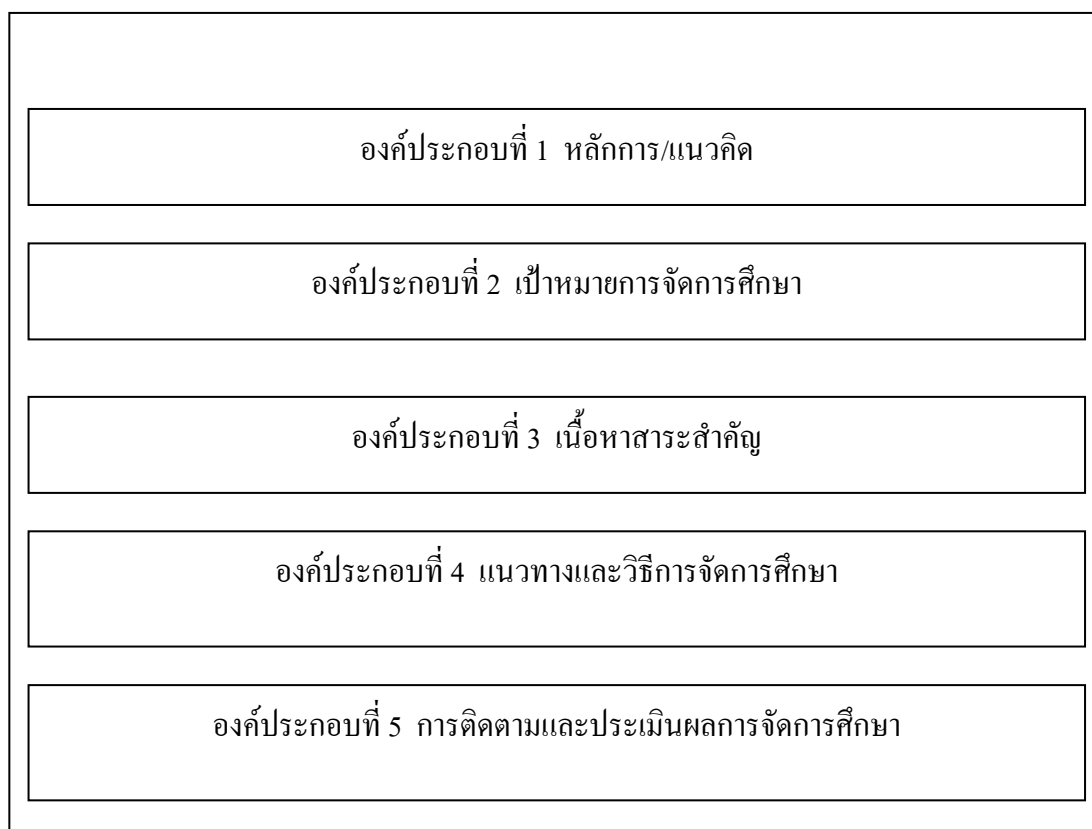
ซึ่งแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย (ครั้งที่ 1)

ในการร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย (ครั้งที่ 1) ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยทั้งจากต่างประเทศและภายในประเทศ ประกอบกับการศึกษาจากสภาพจริงของข้าราชการพลเรือนไทยผู้เกษียณอายุ และได้นำข้อมูลจากการศึกษาวิเคราะห์ดังกล่าวเพื่อมาประมวลขึ้นใช้ประกอบในการร่างรูปแบบครั้งที่ 1 ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งได้ศึกษาถึงสาระสำคัญจากพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร

ไทยฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2540 มาเป็นกรอบแนวทาง ซึ่งจะนำมาเสนอในที่นี้ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 5 องค์ประกอบ ดังนี้

ร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย (ครั้งที่ 1)

องค์ประกอบที่ 1 หลักการ/แนวคิด ประกอบด้วย

1. การศึกษาเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญสำหรับชีวิตของมนุษย์ในทุกเพศ วัย
2. การศึกษาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและมีความจำเป็นสำหรับบุคคลตั้งแต่แรกเกิดไปจนถึงช่วงวัยปลายแห่งชีวิต
3. การจัดการศึกษาให้แก่บุคคลในวัยสูงอายุ เป็นสิ่งที่จะต้องมีการเตรียมการด้านต่าง ๆ เพื่อให้ได้ทราบถึงความต้องการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในวัยสูงอายุ
4. การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุหรือวัยเกษียณอายุ นอกจากจะเป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในวัยสูงอายุแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมทัศนคติทางบวกสำหรับผู้สูงอายุในปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่น ๆ ด้วย

องค์ประกอบที่ 2 เป้าหมายการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

1. เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้บุคคลในวัยสูงอายุหรือผู้ที่เกษียณอายุได้เกิดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการสุขภาพตามธรรมชาติ และเป็นการเสริมความรู้ในทางปฏิสัมพันธ์กับสังคม
2. เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับบุคคลในวัยหลังเกษียณอายุ
3. เพื่อเสริมสร้างทักษะและความรู้ที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตในวัยหลังเกษียณอายุ
4. เพื่อความมุ่งหมายที่จะให้บุคคลในวัยเกษียณอายุสามารถใช้ชีวิตในบ้านปลายได้อย่างมีความสุขและปรับตัวสำหรับการดำเนินชีวิตได้เหมาะสมตามวัย
5. เพื่อประโยชน์สำหรับบุคคลในวัยหลังเกษียณอายุที่จะได้รับความรู้หรือทักษะต่าง ๆ ที่มีการแปรเปลี่ยนไปตามกระแสและเหตุการณ์ต่าง ๆ อยู่เสมอและตลอดเวลา ซึ่งไม่หยุดนิ่ง (เพื่อความทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์)

องค์ประกอบที่ 3 เนื้อหาสาระสำคัญ ประกอบด้วย

1. เป็นการศึกษาที่จัดให้สำหรับบุคคลในวัยเกษียณอายุ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และมีความจำเป็นสำหรับบุคคลในวัยนี้
2. เป็นการจัดการศึกษาที่มีเนื้อหาที่หลากหลายและอาจมีความแตกต่างกันออกไปตามความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. เป็นการจัดการศึกษาที่จะต้องมียุทธศาสตร์สอดคล้องกับความต้องการหลักของผู้สูงอายุ เช่น ความรู้พื้นฐานในการปรับตัว การแสดงออก การให้และถ่ายทอดแก่บุคคลอื่น การควบคุมสถานการณ์ และความต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้น เป็นต้น
4. ด้านเนื้อหาสาระจะต้องมีการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและปัจจัยประกอบอื่น ๆ สำหรับผู้เกษียณอายุหรือผู้เรียนแต่ละคนด้วย
5. เนื้อหาสาระที่น่าสนใจมีอยู่อย่างหลากหลาย เช่น ความรู้ด้านสุขภาพ ความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพกฎหมาย ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ

องค์ประกอบที่ 4 แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

1. มีแนวทางและวิธีการจัดซึ่งมีความหลากหลาย ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนวัยเกษียณอายุเป็นสำคัญ
2. มีวิธีการจัดซึ่งเป็นหลักการสำคัญด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ และรูปแบบที่ให้ครูหรือผู้สอนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้
3. ตัวอย่างแนวทางและวิธีการจัดที่น่าสนใจ เช่น การบรรยายให้ความรู้ การเน้นการแสดงออก การประกอบกิจกรรมกลางแจ้งต่าง ๆ การออกกำลังกาย การทำงานศิลปหัตถกรรม การจัดกลุ่มสนใจ การฝึกอบรม ตลอดจนการเรียนรู้จากสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ อาทิ หนังสือพิมพ์

รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เป็นต้น

4. แนวทางและวิธีการจัดควมมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับปัจจัย 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านสภาพชั้นเรียนหรือสถานที่ในการเรียน และด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีส่วนเชื่อมโยงและสนับสนุนต่อการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายได้

องค์ประกอบที่ 5 การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

1. มีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องทั้งก่อนเรียน ระหว่างเรียน และภายหลังการเรียน
2. มีการจัดระบบหรือวิธีการเพื่อการติดตามและสนับสนุนผู้เรียนให้สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ได้ในสถานการณ์จริง
3. มีการประเมินปัญหาหรืออุปสรรคของผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นในด้านของเนื้อหาสาระ วิธีการจัดหรือสถานที่จัดการเรียนการสอนว่ามีความเหมาะสมหรือสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนหรือไม่ และประชุมปรึกษาหารือกับผู้เรียนเพื่อหาแนวทางแก้ไขต่อไป
4. มีการประเมินเกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญ 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านสภาพชั้นเรียนหรือสถานที่ในการเรียน และด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง (ทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์)

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของข้าราชการพลเรือนไทยที่มีต่อรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ที่ได้มาจากแบบสอบถาม

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการสื่อความหมายที่ตรงกัน ผู้วิจัยกำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์และแปลความหมายข้อมูล เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

N แทน จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

$\bar{X}$ แทน คะแนนเฉลี่ย (Mean)

S.D. แทน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ในการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงสาธารณสุข ผู้วิจัยได้ กำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายของค่าคะแนนเฉลี่ยที่ได้ดังนี้

1.00 – 1.80	หมายถึง	มีความต้องการอยู่ในระดับน้อยที่สุด
1.81 – 2.60	หมายถึง	มีความต้องการอยู่ในระดับน้อย
2.61 – 3.40	หมายถึง	มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง
3.41 – 4.20	หมายถึง	มีความต้องการอยู่ในระดับมาก
4.21 – 5.00	หมายถึง	มีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ความต้องการทางการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย การติดตามประเมินผล การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในตอนนี้เป็นการวิเคราะห์หาจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ ระดับตำแหน่งก่อนเกษียณอายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษาสูงสุด สาขาวิชาเอกที่สำเร็จ การศึกษาในระดับสูงสุด รายได้ต่อเดือน หน่วยงานที่สังกัดก่อนเกษียณอายุ จำนวนปีที่รับราชการ การเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรม การเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ จำนวนสมาชิกในครอบครัว การใช้เวลาว่างทำกิจกรรม และภาวะสุขภาพ ปรากฏผลดังตาราง 2-14

ตาราง 2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ

ข้อมูลส่วนตัว	จำนวน N = 192	ร้อยละ
1. เพศ		
1.1 ชาย	105	54.70
1.2 หญิง	87	45.30
รวม	192	100.00

จากตาราง 2 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุเป็นชาย 105 คน คิดเป็นร้อยละ 54.70 เป็นหญิง 87 คน คิดเป็นร้อยละ 45.30 ตามลำดับ

ตาราง 3 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับตำแหน่งก่อนเกษียณอายุ

ข้อมูลส่วนตัว	จำนวน N = 192	ร้อยละ
2. ระดับตำแหน่งก่อนเกษียณอายุ		
2.1 ต่ำกว่าระดับ 5	61	31.80
2.2 ระดับ 5 – 8	88	45.80
2.3 สูงกว่าระดับ 8	43	22.40
รวม	192	100.00

จากตาราง 3 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุที่มีระดับตำแหน่งต่ำกว่าระดับ 5 มี 61 คน คิดเป็นร้อยละ 31.80 มีระดับ 5 – 8 มี 88 คน คิดเป็นร้อยละ 45.80 มีระดับสูงกว่าระดับ 8 มี 43 คน คิดเป็นร้อยละ 22.40 ตามลำดับ

ตาราง 4 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพการสมรส

ข้อมูลส่วนตัว	จำนวน N = 192	ร้อยละ
3. สถานภาพการสมรส		
3.1 โสด	46	24.00
3.2 สมรส	122	63.50
3.3 หม้าย/หย่าร้าง	24	12.50
รวม	192	100.00

จากตาราง 4 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุที่เป็นโสดมี 46 คน คิดเป็นร้อยละ 24.00 สมรส มี 122 คน คิดเป็นร้อยละ 63.50 หม้าย/หย่าร้าง มี 24 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50 ตามลำดับ

ตาราง 5 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด

ข้อมูลส่วนตัว	จำนวน N = 192	ร้อยละ
4. ระดับการศึกษาสูงสุด		
4.1 ต่ำกว่าปริญญาตรี	34	17.70
4.2 ระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	87	45.30
4.3 สูงกว่าระดับปริญญาตรี	71	37.00
รวม	192	100.00

จากตาราง 5 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มี 34 คน คิดเป็นร้อยละ 17.70 ระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า มี 87 คน คิดเป็นร้อยละ 45.30 สูงกว่าระดับปริญญาตรี มี 71 คน คิดเป็นร้อยละ 37.00 ตามลำดับ

ตาราง 6 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสาขาวิชาเอกที่สำเร็จการศึกษาในระดับสูงสุด

ข้อมูลส่วนตัว	จำนวน N = 192	ร้อยละ
5. สาขาวิชาเอกที่สำเร็จการศึกษาในระดับสูงสุด		
5.1 สังคมศาสตร์	55	28.60
5.2 สาธารณสุขศาสตร์	31	16.10
5.3 พยาบาลศาสตร์	28	14.60
5.4 วิศวกรรมศาสตร์	29	15.10
5.5 อื่น ๆ	49	25.50
รวม	192	100.00

จากตาราง 6 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุที่จบสาขาวิชาเอกสังคมศาสตร์ มี 55 คน คิดเป็นร้อยละ 28.60 สาขาวิชาเอกสาธารณสุข มี 31 คน คิดเป็นร้อยละ 16.10 สาขาพยาบาลศาสตร์ มี 28 คน คิดเป็นร้อยละ 14.60 สาขาวิชาเอกวิศวกรรมศาสตร์ มี 29 คน คิดเป็นร้อยละ 15.10 และอื่น ๆ มี 49 คน คิดเป็นร้อยละ 25.50 ตามลำดับ

ตาราง 7 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

ข้อมูลส่วนตัว	จำนวน N = 192	ร้อยละ
6. รายได้ต่อเดือน		
6.1 10,000 – 20,000 บาท	30	15.60
6.2 20,001 – 30,000 บาท	96	50.00
6.3 สูงกว่า 30,000 บาทขึ้นไป	66	34.40
รวม	192	100.00

จากตาราง 7 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่มีรายได้ต่อเดือน 10,000 – 20,000 บาท มี 30 คน คิดเป็นร้อยละ 15.60 รายได้ 20,001 – 30,000 บาท มี 96 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 รายได้สูงกว่า 30,000 บาทขึ้นไป มี 66 คน คิดเป็นร้อยละ 34.40 คน คิดเป็นร้อยละ 34.40 ตามลำดับ

ตาราง 8 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามหน่วยงานที่สังกัดก่อนเกษียณอายุ

ข้อมูลส่วนตัว	จำนวน N = 192	ร้อยละ
7. หน่วยงานที่สังกัดก่อนเกษียณอายุ		
7.1 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	52	27.10
7.2 กระทรวงมหาดไทย	58	30.20
7.3 กระทรวงสาธารณสุข	82	42.70
รวม	192	100.00

จากตาราง 8 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มี 52 คน คิดเป็นร้อยละ 27.10 สังกัดกระทรวงมหาดไทย มี 58 คน คิดเป็นร้อยละ 30.20 สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มี 82 คน คิดเป็นร้อยละ 42.70 ตามลำดับ

ตาราง 9 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนปีที่รับราชการ

ข้อมูลส่วนตัว	จำนวน N = 192	ร้อยละ
8. จำนวนปีที่รับราชการ		
8.1 ต่ำกว่า 20 ปี	41	21.40
8.2 20 – 30 ปี	51	26.60
8.3 สูงกว่า 30 ปี	100	52.09
รวม	192	100.00

จากตาราง 9 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่รับราชการต่ำกว่า 20 ปี มี 41 คน คิดเป็นร้อยละ 21.40 รับราชการ 20 – 30 ปี มี 51 คน คิดเป็นร้อยละ 26.60 รับราชการ สูงกว่า 30 ปี มี 100 คน คิดเป็นร้อยละ 52.09 ตามลำดับ

ตาราง 10 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรม

ข้อมูลส่วนตัว	จำนวน N = 192	ร้อยละ
9. การเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรม		
9.1 ไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรมอะไรเลย	56	29.20
9.2 เป็น 1 – 2 กลุ่ม	96	50.00
9.3 เป็นมากกว่า 2 กลุ่ม	40	20.80
รวม	192	100.00

จากตาราง 10 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่ไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรม มี 56 คน คิดเป็นร้อยละ 29.20 ที่เป็น 1-2 กลุ่ม มี 96 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 ที่เป็นมากกว่า 2 กลุ่ม มี 40 คน คิดเป็นร้อยละ 20.80 ตามลำดับ

ตาราง 11 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ

ข้อมูลส่วนตัว	จำนวน N = 192	ร้อยละ
10. การเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ		
10.1 มี	70	36.50
10.2 ไม่มี	122	63.50
รวม	192	100.00

จากตาราง 11 แสดงว่าข้าราชการพลเรือนไทยที่มีการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุราชการ มี 70 คน คิดเป็นร้อยละ 36.50 ที่ไม่มีการเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุราชการ มี 122 คน คิดเป็นร้อยละ 63.50 ตามลำดับ

ตาราง 12 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวของท่าน

ข้อมูลส่วนตัว	จำนวน N = 192	ร้อยละ
11. จำนวนสมาชิกในครอบครัวของท่าน		
11.1 1 คน	3	1.56
11.2 2 – 3 คน	98	51.04
11.3 4 คนขึ้นไป	91	47.40
รวม	192	100.00

จากตาราง 12 แสดงว่าข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่มีสมาชิกในครอบครัว จำนวน 1 คน มี 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.56 สมาชิกในครอบครัว จำนวน 2-3 คน มี 98 คน คิดเป็นร้อยละ 51.04 สมาชิกในครอบครัว จำนวน 4 คนขึ้นไป มี 91 คน คิดเป็นร้อยละ 47.40 ตามลำดับ

ตาราง 13 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการใช้เวลาว่างทำกิจกรรมอะไรบ้าง

ข้อมูลส่วนตัว	จำนวน N = 192	ร้อยละ
12. ท่านใช้เวลาว่างทำกิจกรรมอะไรบ้าง		
12.1 เลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้	78	40.60
12.2 ดูหนัง ฟังเพลง	63	32.80
12.3 อ่านหนังสือ เขียนหนังสือ	51	26.60
รวม	192	100.00

จากตาราง 13 แสดงว่า ประชากรพลเรือนไทยหลังเกษียณที่ใช้เวลาว่างทำกิจกรรมเลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้ มี 78 คน คิดเป็นร้อยละ 40.60 ดูหนัง ฟังเพลง มี 63 คน คิดเป็นร้อยละ 32.80 และอ่านหนังสือ เขียนหนังสือ มี 51 คน คิดเป็นร้อยละ 26.60 ตามลำดับ

ตาราง 14 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามภาวะสุขภาพ

ข้อมูลส่วนตัว	จำนวน N = 192	ร้อยละ
13 ภาวะสุขภาพของท่าน		
13.1 แข็งแรง (ไม่มีโรค)	143	74.50
13.2 ไม่แข็งแรง (มีโรค)	49	25.50
รวม	192	100.00

จากตาราง 14 แสดงว่า ประชากรพลเรือนไทยหลังเกษียณที่มีสุขภาพแข็งแรง มี 143 คน คิดเป็นร้อยละ 74.50 ที่สุขภาพไม่แข็งแรง มี 49 คน คิดเป็นร้อยละ 25.50 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ความต้องการทางการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย

ในการศึกษาความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย ผู้วิจัยได้คำนวณค่าสถิติพื้นฐานความต้องการแยกเป็นโดยรวมและรายด้าน ปรากฏผลดังตาราง 15-18

ตาราง 15 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย โดยรวมและรายด้าน

ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านความต้องการด้านเนื้อหา	3.72	0.70	มาก
2. ด้านความต้องการด้านวิธีการจัดการศึกษา	3.86	0.57	มาก
3. ด้านความต้องการด้านสถานที่จัดการศึกษา	3.86	0.39	มาก
รวม	3.80	0.43	มาก

จากตาราง 15 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยมีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความต้องการด้านวิธีการจัดการศึกษา และด้านความต้องการด้านสถานที่จัดการศึกษา ($\bar{X} = 3.86$) มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านความต้องการด้านเนื้อหา ($\bar{X} = 3.72$) มีความต้องการอยู่ในระดับมาก

ตาราง 16 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ
ของข้าราชการพลเรือนไทย ด้านความต้องการด้านเนื้อหา จำแนกเป็นรายชื่อ

ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านความต้องการด้านเนื้อหา			
1. ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในวัยสูงอายุ เช่น ระบบขับถ่าย ระบบย่อยอาหาร กระดูก กล้ามเนื้อ ผิวหนัง ตลอดจนระบบหัวใจและการไหลเวียนของโลหิต และโรคที่เกิดในวัยสูงอายุ เป็นต้น	3.80	0.79	มาก
2. ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพสภาพตามวัย เช่น การออกกำลังกาย หลักโภชนาการ การดูแลตนเองเพื่อป้องกันโรค ตลอดจนความรู้เรื่องยาหรือสมุนไพรที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ เป็นต้น	3.78	0.76	มาก
3. ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพ บทบาททางสังคม หน้าที่การงาน การปรับตัว ตลอดจนการใช้ชีวิตในวัยหลังเกษียณอายุ เป็นต้น	3.61	0.81	มาก
4. ความรู้และหลักวิธีการปฏิบัติตนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจและอารมณ์	3.64	0.83	มาก
5. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม และการแสวงหาความร่มเย็น สงบสุขทางใจ	3.65	0.82	มาก
6. ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อการผ่อนคลายจิตใจ เช่น นาฏศิลป์ ดนตรี กีฬา รวบรวมมาตรฐาน ศิลป เป็นต้น	3.46	0.87	มาก
7. ความรู้เกี่ยวกับการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม เช่น กิจกรรมงานอาสาสมัคร การใช้เวลาว่างช่วยเหลืองานสาธารณะ เป็นต้น	3.61	0.78	มาก
8. ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ	3.57	0.82	มาก

ตาราง 16 (ต่อ)

ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
9. ความรู้เกี่ยวกับงานอดิเรก เช่น การประดิษฐ์ต่าง ๆ การปลูกต้นไม้ งานหัตถกรรม งานฝีมือ การทำขนมหรืออาหาร เป็นต้น	3.74	0.99	มาก
10. ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ในบ้านเมือง สังคม ตลอดจนภาวะเศรษฐกิจของประเทศและโลก	3.82	0.90	มาก
11. ความรู้เกี่ยวกับเทคนิควิทยาการ นวัตกรรม เทคโนโลยี หรือความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกยุคปัจจุบัน	3.78	0.85	มาก
12. ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวประชาธิปไตย อำนาจอหน้าที่ของประชาชน พรรคการเมือง และการเลือกตั้ง เป็นต้น	3.72	0.91	มาก
13. ความรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์สำหรับวัยสูงอายุ เช่น การสะสมทรัพย์ เบี้ยเลี้ยงเพื่อยังชีพ หรือสวัสดิการผู้สูงอายุ เป็นต้น	4.06	0.77	มาก
14. ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่มีความจำเป็นสำหรับวัยหลังเกษียณอายุ	4.07	0.76	มาก
15. ความรู้เกี่ยวกับทักษะในการประกอบอาชีพและการเพิ่มรายได้ที่เหมาะสมในวัยเกษียณอายุ	3.76	1.07	มาก
รวม	3.72	0.70	มาก

จากตาราง 16 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยมีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ ในด้านความต้องการด้านเนื้อหา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.72$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่มีความจำเป็นสำหรับวัยหลังเกษียณอายุ ($\bar{X} = 4.07$) มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อการผ่อนคลายจิตใจ เช่น นาฏศิลป์ ดนตรี กีฬา สราวงมาตรฐาน ศิลปะ เป็นต้น ($\bar{X} = 3.46$) มีความต้องการอยู่ในระดับมาก

ตาราง 17 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ
ของข้าราชการพลเรือนไทย ด้านความต้องการด้านวิธีการจัดการศึกษา จำแนกเป็นรายชื่อ

ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านความต้องการด้านวิธีการจัดการศึกษา			
16. การสาธิตความรู้โดยวิทยากรผู้ชำนาญการ มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์	3.79	1.02	มาก
17. การฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ และสามารถประเมินผลการฝึกอบรมได้	3.66	1.09	มาก
18. การประชาสัมพันธ์แนะนำความรู้ที่เป็นทางเลือกในสาขาวิชาชีพที่เหมาะสมสำหรับวัยเกษียณอายุ	3.67	1.09	มาก
19. การเรียนการสอนที่จัดโดยชมรมผู้สูงอายุในสาขาวิชาต่าง ๆ	3.65	1.08	มาก
20. การจัดบทเรียนสำเร็จรูปเพื่อการศึกษาด้วยตนเองเกี่ยวกับความรู้ต่าง ๆ ที่มีความสนใจ	3.69	1.05	มาก
21. การจัดในลักษณะของกลุ่มสนใจในเนื้อหาความรู้ต่าง ๆ ที่สามารถรวมกลุ่มผู้เรียนได้ในระยะสั้นและสามารถเลือกเวลาที่จะเรียนได้เอง	3.78	1.09	มาก
22. การฝึกทักษะด้วยการฝึกปฏิบัติจริง	3.78	1.10	มาก
23. การจัดการศึกษาทางไกลให้แก่ผู้เกษียณอายุในสาขาวิชาต่าง ๆ เช่นเดียวกับนิสิตนักศึกษาโดยทั่วไป	3.74	0.85	มาก
24. การจัดสื่อการเรียนการสอนที่สะดวกและเข้าถึงองค์ความรู้ได้ง่าย เช่น โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง หรือหนังสือพิมพ์ เป็นต้น	3.61	0.98	มาก
25. การจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เกษียณอายุโดยการจัดให้เรียนร่วมกับนิสิตนักศึกษาทั่วไป เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนทัศนะและมุมมองระหว่างกัน	3.64	0.88	มาก
26. การจัดเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นหัวข้อที่อยู่ในความสนใจสำหรับผู้สูงอายุ	3.77	0.83	มาก

ตาราง 17 (ต่อ)

ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
27. การจัดประชุมหรือสัมมนาเพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง	3.94	0.87	มาก
28. การจัดให้มีการทัศนศึกษาหรือดูงานเพื่อเสริมสร้างให้มีประสบการณ์โดยตรงและก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ	4.04	0.82	มาก
รวม	3.86	0.57	มาก

จากตาราง 17 แสดงว่าข้าราชการพลเรือนไทยมีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุในด้านความต้องการด้านวิธีการจัดการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การจัดให้มีการทัศนศึกษาหรือดูงานเพื่อเสริมสร้างให้มีประสบการณ์โดยตรงและก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ($\bar{X} = 4.04$) มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า การจัดสื่อการเรียนการสอนที่สะดวกและเข้าถึงองค์ความรู้ได้ง่าย เช่น โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง หรือหนังสือพิมพ์ เป็นต้น ($\bar{X} = 3.61$) มีความต้องการอยู่ในระดับมาก

ตาราง 18 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ
ของข้าราชการพลเรือนไทย ด้านความต้องการด้านสถานที่จัดการศึกษา จำแนกเป็นรายชื่อ

ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านความต้องการด้านสถานที่จัดการศึกษา			
29. การจัดการเรียนการสอนโดยสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย เป็นต้น	3.43	0.99	มาก
30. การจัดแหล่งการเรียนรู้ในลักษณะของการค้นคว้าที่เป็นทางการและเป็นระบบ เช่น ห้องสมุดวิชาการ สถาบัน สำหรับการค้นคว้าและการวิจัย เป็นต้น	3.84	0.90	มาก
31. การจัดดำเนินการในสถานที่ของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีภารกิจ หน้าที่ชัดเจน และเป็นองค์กรถาวร มีการสนับสนุน มั่นคง เช่น โรงพยาบาล ศูนย์ฝึกอบรมการเกษตร เป็นต้น	3.85	0.68	มาก
32. การดำเนินการในสถานที่ของหน่วยงานภาคเอกชนซึ่งมีเป้าหมายที่แน่นอน มีการดำเนินงานที่สะดวก คล่องตัว และเป็นเอกเทศ	3.82	0.78	มาก
33. การดำเนินการในสถานที่ซึ่งมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ชัดเจน และครอบคลุมต่อกลุ่มเป้าหมาย เช่น ชมรม สมาคม หรือ สหพันธ์ เป็นต้น	3.75	0.75	มาก
34. การจัดการให้ความรู้ในสถาบันทางศาสนา เช่น ในวัดหรือ โบสถ์ เป็นต้น	3.44	0.93	มาก
35. การจัดแหล่งเรียนรู้นอกระบบ โดยไม่จำกัดด้วยเงื่อนไขของ เวลา โอกาส และสถานที่	3.90	0.86	มาก
36. การจัดให้มีการเรียนรู้ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อความรู้ จากวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น	3.95	0.74	มาก
37. การจัดการเรียนการสอนด้วยแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ในทุกท้องถิ่น ทุกโอกาส โดยให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน สามารถดำเนินการร่วมกันได้	3.91	0.82	มาก

ตาราง 18 (ต่อ)

ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
38. การจัดการเรียนการสอนที่บ้านหรือในที่พักอาศัยของผู้เกษียณอายุเอง	3.56	0.88	มาก
39. การจัดให้มีการท่องเที่ยว ทักษะศึกษาในสถานที่ต่าง ๆ ตามความสนใจและเป็นประโยชน์สำหรับผู้เกษียณอายุ	3.95	0.68	มาก
40. การส่งเสริมการเรียนรู้ในสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งมีลักษณะเป็นการจัดกิจกรรมในเชิงของการอภิปรายระดมความคิดเห็น เป็นต้น	3.77	0.68	มาก
รวม	3.86	0.38	มาก

จากตาราง 18 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยมีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุในด้านความต้องการด้านสถานที่จัดการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การจัดให้มีการเรียนรู้ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อความรู้จากวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือคอมพิวเตอร์ อินเตอร์เน็ต เป็นต้น ($\bar{X} = 3.95$) และข้อที่ว่า การจัดให้มีการท่องเที่ยว ทักษะศึกษาในสถานที่ต่าง ๆ ตามความสนใจและเป็นประโยชน์สำหรับผู้เกษียณอายุ ($\bar{X} = 3.95$) มีต้องการอยู่ในระดับมากทั้ง 2 ข้อ ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า การจัดการเรียนการสอนโดยสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย เป็นต้น ($\bar{X} = 3.43$) มีความต้องการอยู่ในระดับมาก

**ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย การติดตามประเมินผล
การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย**

ในการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย การติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ผู้วิจัยได้คำนวณค่าสถิติพื้นฐานความคิดเห็นแยกเป็น โดยรวมและรายด้าน ปรากฏผลดังตาราง 19-22

ตาราง 19 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย โดยรวมและรายด้าน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านแนวคิดในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ	4.00	0.56	มาก
2. ด้านเป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ	3.77	0.70	มาก
3. ด้านการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ	4.10	0.23	มาก
รวม	3.80	0.43	มาก

จากตาราง 19 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ($\bar{X} = 4.10$) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านเป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ($\bar{X} = 3.77$) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตาราง 20 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้านแนวคิดในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ จำแนกเป็นรายชื่อ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านแนวคิดในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ			
1. วัยสูงอายุเป็นวัยหนึ่งของชีวิตมนุษย์ตามหลักกระบวนการพัฒนาการแห่งชีวิต	4.09	0.74	มาก
2. การศึกษาเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องและมีความสำคัญในการปรับตัวสำหรับผู้สูงอายุ	4.04	0.71	มาก
3. ในวัยเกษียณอายุสามารถมองได้ 2 แง่มุม คือ ความเสื่อมโทรมและสิ้นหวัง กับความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้	4.03	0.72	มาก
4. ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ผู้สูงอายุยุคใหม่หรือผู้ที่อยู่ในวัยหลังเกษียณอายุมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้มากกว่าการเสื่อมโทรมหรือสิ้นหวังตามวัย	4.07	0.73	มาก
5. ในปัจจุบันภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงจากเดิมในทางที่ดีขึ้น คือ เปลี่ยนแปลงจากภาพในเชิงลบเป็นเชิงบวก	4.04	0.72	มาก
6. สิทธิที่มนุษย์ทุกคน ทุกเพศ และทุกช่วงวัย ควรได้รับคือการพัฒนาศักยภาพแห่งตนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้	4.10	0.72	มาก
7. ผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุหรือวัยหลังเกษียณอายุ ถ้าได้รับการเพิ่มพูนความรู้ย่อมสามารถที่จะดำรงตนในสังคมและใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น	4.15	0.74	มาก
8. การศึกษาเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวได้ทั้งในแง่ของร่างกาย จิตใจ และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น	3.97	0.67	มาก
9. การศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกเพศ ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ซึ่งอยู่ในวัยสูงอายุ	4.06	0.78	มาก
รวม	4.00	0.56	มาก

จากตาราง 20 แสดงว่าข้าราชการพลเรือนไทยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษา หลังเกษียณอายุ ด้านแนวคิดในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า ผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุ หรือวัยหลังเกษียณอายุ ถ้าได้รับการเพิ่มพูนความรู้ย่อมสามารถที่จะดำรงตนในสังคมและใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ($\bar{X} = 4.15$) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวได้ทั้งในแง่ของร่างกาย จิตใจ และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น ($\bar{X} = 3.97$) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตาราง 21 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้านเป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ จำแนกเป็นรายชื่อ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านเป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ			
10. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในวัยหลังเกษียณอายุหรือวัยปลายแห่งชีวิต สามารถพัฒนาไปได้ถึงขีดสุด เช่นเดียวกับมนุษย์ในช่วงวัยอื่น ๆ	3.99	0.77	มาก
11. การศึกษาสำหรับวัยหลังเกษียณอายุเป็นการกระตุ้นให้กลุ่มบุคคลในวัยนี้มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและไม่หยุดนิ่ง	4.01	0.76	มาก
12. การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุจะส่งผลให้ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคม	3.95	0.93	มาก
13. การศึกษาหลังเกษียณอายุจะส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้มากยิ่งขึ้น	3.97	0.95	มาก
14. การที่บุคคลในวัยหลังเกษียณอายุได้รับความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นเพิ่มเติมมากขึ้น ย่อมสามารถที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและพัฒนาชุมชน ตลอดจนสังคมและประเทศชาติได้	3.84	0.84	มาก
15. การศึกษาหลังเกษียณอายุนับเป็นหนทางแก้ไขปัญหาและบรรเทาความเดือดร้อนของสังคมอีกหนทางหนึ่ง	3.61	0.86	มาก
16. การศึกษาหลังเกษียณอายุจะมีความจำเป็นและมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในอนาคตด้วยเหตุที่มนุษย์มีอายุยืนยาวขึ้นและกลุ่มบุคคลในวัยสูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น	3.76	0.87	มาก
17. การศึกษาหลังเกษียณอายุมีความสำคัญหลัก ๆ ด้วยกันอย่างน้อย 2 ประการ คือ เป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในการใช้ชีวิตวัยเกษียณอายุ และนับเป็นการแก้ปัญหาทางสังคมเกี่ยวกับบุคคลในวัยพึ่งพิงที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น	3.77	0.85	มาก
รวม	3.77	0.70	มาก

จากตาราง 21 แสดงว่าข้าราชการพลเรือนไทยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้านเป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในวัยหลังเกษียณอายุหรือวัยปลายแห่งชีวิต สามารถพัฒนาไปได้ถึงขีดสุด เช่นเดียวกับมนุษย์ในช่วงวัยอื่น ๆ ($\bar{X} = 3.99$) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า การศึกษาหลังเกษียณอายุนับเป็นหนทางแก้ไขปัญหาและบรรเทาความเดือดร้อนของสังคมอีกหนทางหนึ่ง ($\bar{X} = 3.61$) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตาราง 22 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้านการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ จำแนกเป็นรายชื่อ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ			
18. การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ	3.76	0.81	มาก
19. การติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ควรครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านวิธีการจัด และด้านสถานที่จัดการศึกษา	4.10	0.61	มาก
20. การประเมินผลการจัดการศึกษาควรจัดให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบในการประเมินผลด้วย	4.07	0.64	มาก
21. การประเมินผลก่อน ระหว่าง และหลังจากการดำเนินการจัดการศึกษา ควรมีการติดตามและประเมินผลให้ครอบคลุมครบทุกด้าน	4.09	0.60	มาก
22. การประเมินผลการจัดการศึกษาควรมีการประเมินผลการเรียนรู้ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจนและเข้าใจง่าย	4.18	0.60	มาก
23. มีการติดตามผลการจัดการศึกษาทั้งจากตัวผู้เรียนเองและจากผู้สอนหรือผู้บรรยาย เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด	4.13	0.62	มาก
24. มีการติดตามผลความก้าวหน้าของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน และการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง	4.09	0.62	มาก
25. ผลของการติดตามและประเมินผลจะนำไปสู่การพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่มีประสิทธิภาพ และเป็นรูปธรรมชัดเจนได้	4.15	0.58	มาก
รวม	4.10	0.23	มาก

จากตาราง 22 แสดงว่าข้าราชการพลเรือนไทยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้านการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การประเมินผลการจัดการศึกษาควรมีการประเมินผลการเรียนรู้ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจน และเข้าใจง่าย ($\bar{X} = 4.18$) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ($\bar{X} = 3.76$) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย

ในการศึกษาข้อเสนอแนะ เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลการศึกษาจากผู้ตอบแบบสอบถาม ปรากฏผลดังตาราง 23-26

ตาราง 23 ข้อเสนอแนะ เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยเกี่ยวกับแนวคิดและเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ	ความถี่	ร้อยละ
แนวคิดและเป้าหมาย		
1. เพื่อให้วัยหลังเกษียณมีความสุข ดูแลตนเองได้โดยไม่เป็นภาระกับผู้อื่น	121	63.02
2. หากมีการศึกษาหลังเกษียณ ควรมีหลักสูตรสั้น ๆ ประมาณ 2-3 วันก็พอ เพราะแต่ละคนคงมีประสบการณ์ในการทำงานมาแล้ว หากเน้นให้ทำอะไรก็ฝึกเฉพาะกิจ จะทำให้ลดการสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็น	105	54.68
3. การศึกษาของผู้สูงอายุ ควรเป็นรูปแบบการศึกษานอกระบบ ไม่สร้างเครียด ควรเน้นด้านสุขภาพ อนามัย นำธรรมชาติมาใช้ให้มากที่สุด ควรเป็นรูปแบบของการรวมกลุ่ม ให้ความรู้ที่ได้ประโยชน์จริงกับชีวิตประจำวัน เช่น การศึกษาดูงาน ทัศนศึกษา เกี่ยวกับสุขภาพ	79	41.14
4. จัดให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดไป จัดเป็นรูปธรรมอย่างที่ทำให้คำถามมาได้จริง จะมีประโยชน์มาก ๆ	59	30.72
5. ควรมีหน่วยงานประสานดำเนินการจัดการศึกษาโดยรัฐให้การสนับสนุน	48	25.00
6. การจัดการศึกษาควรเน้นหนักเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ ความรู้ เรื่องกฎหมายเบื้องต้น การสืบสานวัฒนธรรม ชรามะ การดำเนินชีวิตในสังคม	38	19.79

จากตาราง 23 แสดงว่าข้าราชการพลเรือนไทยมีข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุเกี่ยวกับแนวคิดและเป้าหมายอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 63.02 ว่าเป้าหมายเพื่อให้วัยหลังเกษียณมีความสุข ดูแลตนเองได้โดยไม่เป็นภาระกับผู้อื่น รองลงมาคือ จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 54.68 ให้ข้อเสนอแนะว่าหากมีการศึกษาหลังเกษียณควรมีหลักสูตรสั้น ๆ ประมาณ 2-3 วันก็พอ เพราะแต่ละคนคงมีประสบการณ์ในการทำงานมาแล้ว หากเน้นให้ทำอะไรก็ฝึกเฉพาะกิจ จะทำให้ลดการสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็น

ตาราง 24 ข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย
เกี่ยวกับเนื้อหาสาระสำคัญ

ข้อเสนอแนะ	ความถี่	ร้อยละ
เนื้อหาสาระสำคัญ		
1. การดูแลสุขภาพเกี่ยวกับอาหาร และการออกกำลังกาย	112	58.33
2. การปรับตัวกับการว่างงาน การประกอบอาชีพหลังวัยเกษียณ และงานอดิเรก	104	54.16
3. เนื้อหาควรเน้นในเรื่องการปฏิบัติตัวของผู้สูงอายุเกี่ยวกับสุขภาพจิต สุขภาพทางร่างกาย อารมณ์ สังคม การออกกำลังกาย การ สันทนาการ ทักษะศึกษา	87	45.31
4. ใช้ด้านการปฏิบัติ ทำจริง มีประโยชน์ เกิดผลประจักษ์	74	38.54
5. ควรเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อช่วยเหลือสังคมโดยรวมได้	54	28.12
6. เนื้อหาสาระสำคัญควรจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปของโลก การปรับตัวให้ทันเหตุการณ์	35	18.22

จากตาราง 24 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยมีข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุเกี่ยวกับเนื้อหาสาระสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 58.33 ว่าควรเป็นการดูแลสุขภาพเกี่ยวกับอาหารและการออกกำลังกาย รองลงมาคือจำนวน 104 คน คิดเป็น ร้อยละ 54.16 เสนอแนะเรื่องการปรับตัวกับการว่างงาน การประกอบอาชีพหลังวัยเกษียณ และงานอดิเรก

ตาราง 25 ข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย
เกี่ยวกับแนวทางและวิธีการ

ข้อเสนอแนะ	ความถี่	ร้อยละ
แนวทางและวิธีการ		
1. การจัดประชุม สัมมนา หรือการส่งข้อมูลข่าวสารให้ถึงกัน	152	79.16
2. จัดศูนย์ฝึกอบรม กลุ่ม ชมรม อาสาสมัคร ตามความเหมาะสม	123	64.06
3. จัดการเรียนรู้โดยการสอนทางไกลหรือการศึกษาด้วยตนเอง เป็น หลักสูตรระยะสั้นหรือเรียนรู้ในชั้นเรียนตามศูนย์ฯ ที่จัดให้	115	59.89
4. เสนอให้มีการจัดทำวิจัยต่อเนื่อง เพื่อจะได้เป็นแนวทางและวิธีการ ที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาต่อไป	87	45.31
5. จัดเรียนเป็นกลุ่ม ศูนย์กลางตำบลหรืออำเภอ เรียนจากเอกสาร ทางไกล หรือทัศนศึกษาตามควร	57	29.68

จากตาราง 25 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยมีข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุเกี่ยวกับแนวทางและวิธีการอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 79.16 ว่ารูปแบบควรเป็นการจัดประชุม สัมมนา หรือการส่งข้อมูลข่าวสารให้ถึงกัน รองลงมาคือ จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 64.06 เสนอแนะว่าควรจัดในลักษณะของการจัดศูนย์ฝึกอบรม กลุ่มชมรม อาสาสมัครตามความเหมาะสม

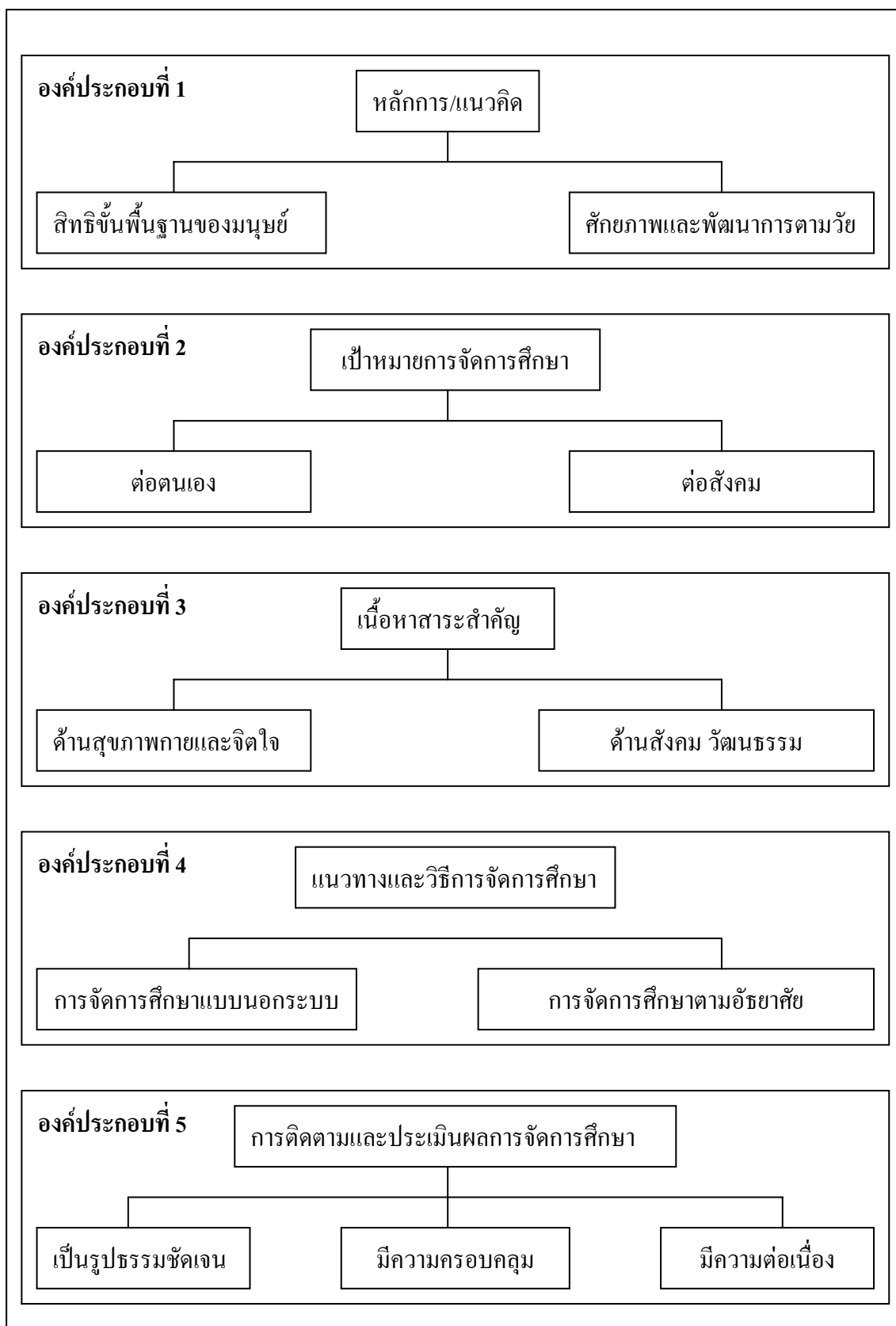
ตาราง 26 ข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย
เกี่ยวกับการติดตามและประเมินผล

ข้อเสนอแนะ	ความถี่	ร้อยละ
การติดตามและประเมินผล		
1. ใช้แบบสอบถามในการประเมินก่อน ระหว่าง หลัง เป็นวิธีการที่ดีสามารถนำไปวิเคราะห์สู่การปฏิบัติได้	162	84.37
2. มีการวัดผล ติดตามผล เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงให้ดีขึ้นในโอกาสต่อไป	140	72.91
3. ประเมินผลเป็นระยะตามช่วงเวลา เช่น 3 เดือน 6 เดือน หรือ 1 ปี	124	64.58
4. การติดตามการเปลี่ยนแปลงของแนวคิด พฤติกรรม ติดตามการพัฒนาศักยภาพ	85	44.27
5. การประเมินผลโดยรายงานต่อประชาคม การเข้าร่วมกิจกรรมของสังคม โดยการจัดทำรายงาน การพัฒนาสังคม	74	38.54

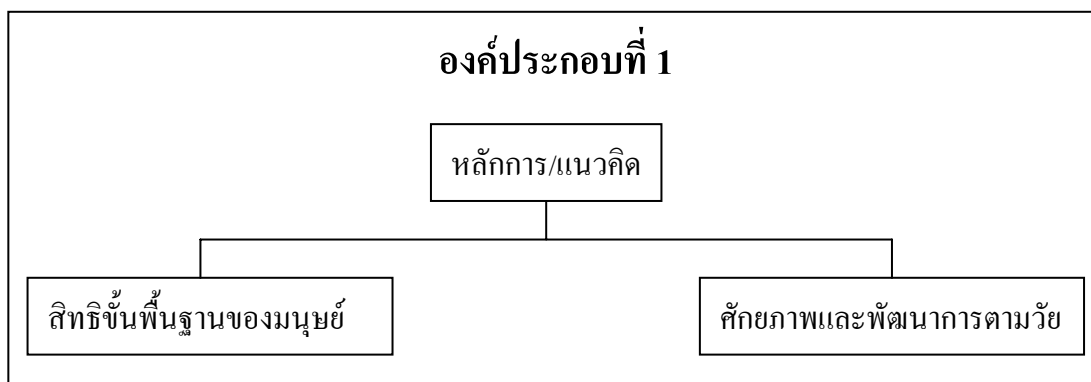
จากตาราง 26 แสดงว่า ข้าราชการพลเรือนไทยมีข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 84.37 ว่ารูปแบบการประเมินควรใช้แบบสอบถามในการประเมินก่อน ระหว่าง หลัง เป็นวิธีการที่ดี สามารถนำไปวิเคราะห์สู่การปฏิบัติได้ รองลงมาคือ จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 72.91 ให้ข้อเสนอแนะว่าควรมีการวัดผล ติดตามผล เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงให้ดีขึ้นในโอกาสต่อไป

โดยสรุป จากผลการวิเคราะห์ประเด็นสำคัญต่าง ๆ ตามข้อมูลของแบบสอบถามทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัว การวิเคราะห์ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย การติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ และข้อเสนอแนะเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ปรับปรุงร่างรูปแบบในครั้งที่ 1 โดยประมวลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของข้าราชการพลเรือนไทย ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด และสามารถที่จะนำมาประมวลจัดลำดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในรายละเอียดของร่างรูปแบบในแต่ละองค์ประกอบทั้ง 5 องค์ประกอบ จนสามารถร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยให้มีความเหมาะสมและชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบของร่างที่ปรับปรุงนี้ จะจำแนกประเด็นสำคัญของเนื้อหาในแต่ละองค์ประกอบไว้อย่างชัดเจนปรากฏผังแผนภูมิในร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยครั้งที่ 2 ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 3 (ร่าง)รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย
(ครั้งที่ 2)

องค์ประกอบที่ 1

คำอธิบายองค์ประกอบที่ 1

หลักการ/แนวคิด ประกอบด้วย

1. สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์

1.1 หลักการเกี่ยวกับสิทธิที่ถือว่ามนุษย์ทุกคน ทุกเพศ และทุกช่วงวัย ควรได้รับการพัฒนาศักยภาพแห่งตนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้

1.2 การศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ ทุกเพศ ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ ซึ่งอยู่ในวัยสูงอายุ

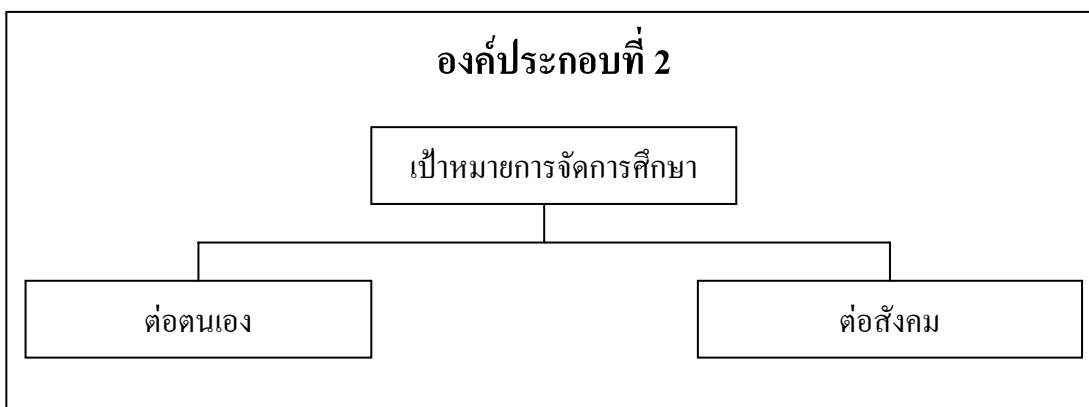
2. ศักยภาพและพัฒนาการตามวัย

2.1 แนวคิดพื้นฐานซึ่งเชื่อว่าผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุหรือวัยหลังเกษียณอายุ ถ้าได้รับการเพิ่มพูนความรู้ย่อมสามารถที่จะดำรงตนในสังคมและใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

2.2 แนวคิดหลักเกี่ยวกับพัฒนาการที่ถือว่าวัยสูงอายุเป็นวัยหนึ่งของชีวิตมนุษย์ตามหลักกระบวนการพัฒนาการแห่งชีวิต

2.3 ในสภาวะการณ์ปัจจุบันผู้สูงอายุยุคใหม่หรือผู้ที่อยู่ในวัยหลังเกษียณอายุมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้มากกว่าการเสื่อมโทรมหรือสิ้นหวังตามวัย

องค์ประกอบที่ 2

คำอธิบายขององค์ประกอบที่ 2

เป้าหมายการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

1. ต่อตนเอง

1.1 เป้าหมายของการจัดการศึกษาสำหรับวัยหลังเกษียณอายุเป็นการกระตุ้นให้กลุ่มบุคคลในวัยนี้ มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและไม่หยุดนิ่ง

1.2 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในวัยหลังเกษียณอายุหรือวัยปลายแห่งชีวิต สามารถพัฒนาไปได้ถึงขีดสุดเช่นเดียวกับมนุษย์ในช่วงวัยอื่น ๆ

1.3 การศึกษาหลังเกษียณอายุจะส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้มากยิ่งขึ้น

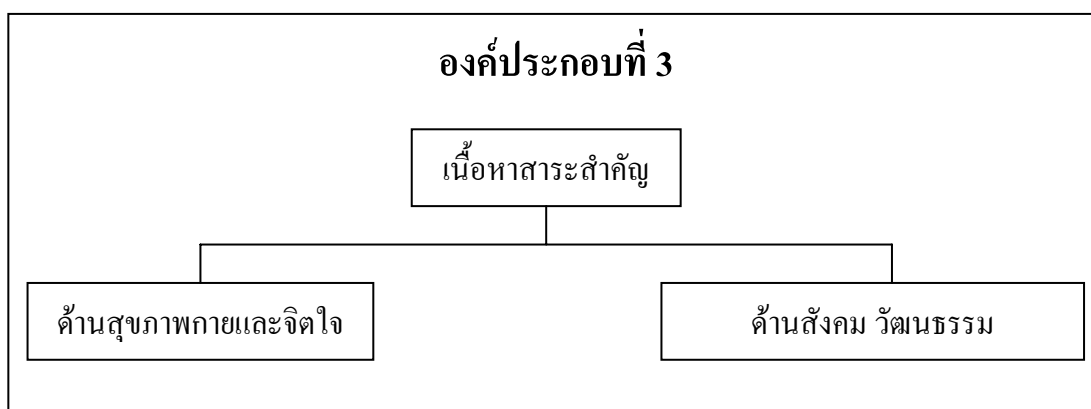
2. ต่อสังคม

2.1 การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุจะส่งผลให้ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคม

2.2 การที่บุคคลในวัยหลังเกษียณอายุได้รับความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นเพิ่มเติมมากขึ้น ย่อมสามารถที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและพัฒนาชุมชน ตลอดจนสังคมและประเทศชาติได้

2.2 เพื่อให้วัยหลังเกษียณมีความสุข ดูแลตนเองได้โดยไม่เป็นภาระกับผู้อื่น

องค์ประกอบที่ 3

คำอธิบายองค์ประกอบที่ 3

เนื้อหาสาระสำคัญ ประกอบด้วย

1. ด้านสุขภาพกายและจิตใจ

1.1 ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในวัยสูงอายุ เช่น ระบบขับถ่าย ระบบย่อยอาหาร กระดูก กล้ามเนื้อ ผิวหนัง ตลอดจนระบบหัวใจและการไหลเวียนของโลหิตและโรคที่เกิดในวัยสูงอายุ เป็นต้น

1.2 ส่งเสริมให้มีการปรับตัวเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เช่น การปรับตัวเกี่ยวกับการว่างงาน การประกอบอาชีพหลังวัยเกษียณ และงานอดิเรก

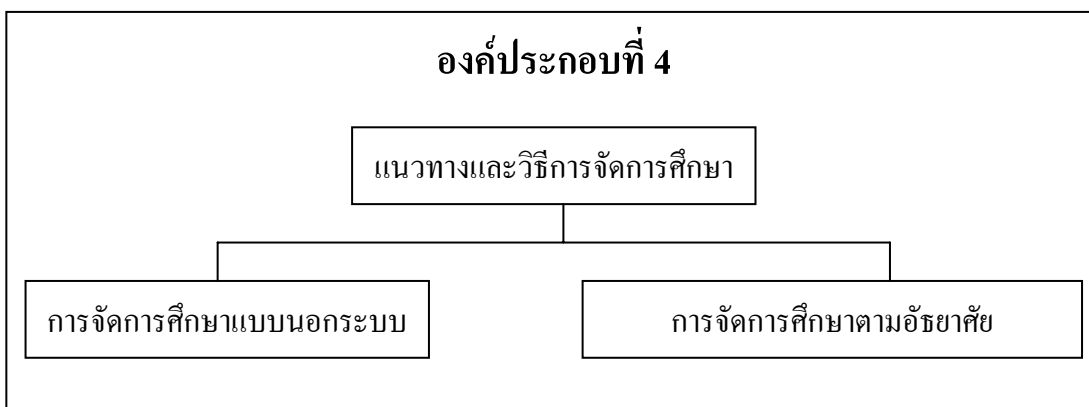
2. ด้านสังคม วัฒนธรรม

2.1 ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่มีความจำเป็นสำหรับวัยหลังเกษียณอายุ

2.2 ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ เช่น การสะสมทรัพย์ เบี้ยเลี้ยงเพื่อยังชีพ หรือสวัสดิการผู้สูงอายุ เป็นต้น

2.3 ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ในบ้านเมือง สังคม ตลอดจนภาวะเศรษฐกิจของประเทศและโลก

องค์ประกอบที่ 4

คำอธิบายขององค์ประกอบที่ 4

แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

1. การจัดการศึกษาแบบนอกระบบ

1.1 ส่งเสริมให้มีการจัดให้มีการทัศนศึกษาหรือดูงานเพื่อเสริมสร้างให้มีประสบการณ์โดยตรงและก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ

1.2 ส่งเสริมให้มีการจัดประชุมหรือสัมมนาเพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

1.3 ส่งเสริมให้มีการจัดประชุม สัมมนา หรือการส่งข้อมูลข่าวสารให้ถึงกัน

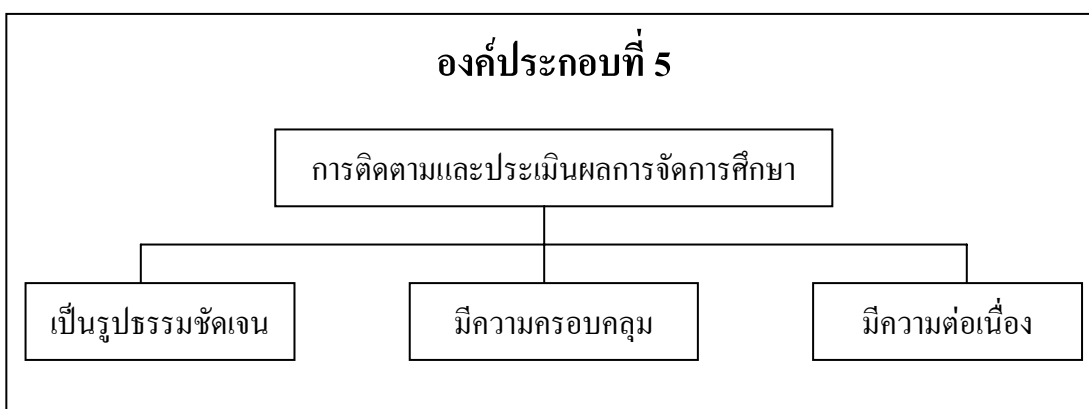
2. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

2.1 ส่งเสริมให้มีการจัดให้มีการเรียนรู้ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อความรู้จากวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

2.2 ส่งเสริมให้มีการจัดให้มีการท่องเที่ยว ทัศนศึกษาในสถานที่ต่าง ๆ ตามความสนใจและเป็นประโยชน์สำหรับผู้เกษียณอายุ

2.3 ส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนด้วยแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในทุกท้องถิ่น ทุกโอกาส โดยให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน สามารถดำเนินการร่วมกันได้

องค์ประกอบที่ 5

คำอธิบายองค์ประกอบที่ 5

การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

1. เป็นรูปธรรมชัดเจน

1.1 ดำเนินการประเมินผลการจัดการศึกษาควรมีการประเมินผลการเรียนรู้ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจนและเข้าใจง่าย

1.2 ผลของการติดตามและประเมินผลจะนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมชัดเจนได้

2. มีความครอบคลุม

2.1 มีการติดตามผลการจัดการศึกษาทั้งจากตัวผู้เรียนเองและจากผู้สอนหรือผู้บรรยาย เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

2.2 ดำเนินการติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ควรครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านวิธีการจัด และด้านสถานที่จัดการศึกษา

2.3 ดำเนินการประเมินผลก่อน ระหว่าง และหลังจากการดำเนินการจัดการศึกษา ควรมีการติดตามและประเมินผลให้ครอบคลุมครบทุกด้าน

3. มีความต่อเนื่อง

3.1 มีความต่อเนื่องในการติดตามผลความก้าวหน้าของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.2 มีความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน และผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

ส่วนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ครั้งที่ 2 จากการประชุมสัมมนา

จากการประชุมสัมมนาของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบครั้งที่ 2 ดังกล่าวข้างต้น ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในประเด็นหลักต่าง ๆ ได้แก่ ผลการวิจัยในภาพรวม หลักการและแนวคิดของรูปแบบ เป้าหมายการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ เนื้อหาสาระสำคัญในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ แนวทางและวิธีการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ตลอดจนการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ดังต่อไปนี้

ตาราง 27 ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นหลักของร่างรูปแบบจากการประชุมสัมมนา

ประเด็นหลักของรูปแบบ	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
1. ผลการวิจัยในภาพรวม	สาระสำคัญของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่นำเสนอ นั้นมีความเป็นไปได้ เหมาะสม และ มีข้อคิดเห็นดังนี้ 1. ผลการวิจัยในภาพรวม มีความสอดคล้องกับงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพบว่า การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ มีความจำเป็นอย่างยิ่ง อย่างน้อย ก็เพื่อดูแลตนเองสำหรับผู้สูงอายุ ไม่เป็นภาระต่อบุคคลอื่น นอกเหนือจากนั้นคือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุ 2. มีข้อคำถามเกี่ยวกับการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นกลุ่มข้าราชการที่ได้นำมาวิจัยว่าเป็นตัวแทนที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุอื่น ๆ หรือไม่ ซึ่งที่ประชุมเห็นว่ามีความเหมาะสมเนื่องจากกลุ่มข้าราชการโดยเฉพาะข้าราชการพลเรือนเป็นกลุ่มประชากรที่มีขนาดใหญ่ มีจำนวนมาก อีกทั้งมีคุณสมบัติซึ่งเป็นตัวแทนได้ดี คือ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ทำงานมาเป็นระยะ

ตาราง 27 (ต่อ)

ประเด็นหลักของรูปแบบ	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
	เวลานาน และมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสมทั้งในด้านวัสดุและคุณวุฒิ จึงสามารถนำมาเป็นตัวแบบที่ดีในส่วนของ การเก็บข้อมูลวิจัยด้านการจัดการศึกษาได้
3.	รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่นำเสนอ นับได้ว่าเป็นเรื่องใหม่และมีความสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาตลอดชีพ โดยเฉพาะรูปแบบนี้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและเป็นกลุ่มใหญ่มากยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ และมีความต้องการการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นอย่างหลากหลายและรอบด้าน
4.	ผลการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่นำเสนอมานี้ ควรมีการขยายผลต่อไปยังกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มอื่น ๆ แม้ผลการวิจัยนี้จะเป็นเพียงการนำร่องเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ แต่ก็นับเป็นนิมิตหมายที่ดี ซึ่งจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นตัวแบบสำหรับกลุ่มข้าราชการสูงอายุก่อกลุ่มอื่น ๆ หรือกลุ่มผู้สูงอายุอื่น ๆ มิได้เป็นข้าราชการต่อไป
5.	รูปแบบที่นำเสนอมานี้จะสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรต้องมีความยืดหยุ่นในทุก ๆ องค์ประกอบ นั่นคือ ต้องเหมาะสมกับสภาพการณ์ทางสังคม สิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ และต้องมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติที่เหมาะสม

สำหรับ

ตาราง 27 (ต่อ)

ประเด็นหลักของรูปแบบ	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
	กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนั้น ๆ เอง ซึ่งคงจะมีความหลากหลายและแตกต่างกันมากจากกลุ่มที่ได้ศึกษาวิจัยครั้งนี้
2. หลักการ/แนวคิดของรูปแบบ	หลักการแนวคิดที่นำมาเสนอมีความเป็นไปได้และเหมาะสม ซึ่งมีข้อคิดเห็นสำคัญดังนี้ 1. ในประเด็นเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานซึ่งเชื่อว่าผู้สูงอายุหรือผู้ที่อยู่ในวัยหลังเกษียณอายุ เมื่อได้รับความรู้เพิ่มพูนขึ้น สามารถที่จะดำรงตนในสังคมอย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั้น เป็นการมองถึงกลุ่มผู้สูงอายุทั่วไปหรือไม่ เพราะงานวิจัยเป็นการศึกษาถึงกลุ่มข้าราชการเกษียณอายุซึ่งมีความพร้อมความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ จึงควรศึกษาถึงกลุ่มผู้สูงอายุทั่วไปอาจเป็นการต่อยอดจากงานวิจัยนี้ หรืออาจมีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้สูงอายุอื่น ๆ ที่มีความแตกต่างจากกลุ่มข้าราชการพลเรือนมาก ๆ 2. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์เรื่องการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นและสอดคล้องกับมนุษย์ทุกช่วงวัยจริง หากแต่กลุ่มผู้สูงอายุมีความหลากหลายและความพร้อมต่างกัน บางกลุ่มได้รับการเอาใจใส่ดูแล ย่อมมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองเพิ่มขึ้นได้ แต่ในบางกลุ่มการขาดการเหลียวแลเล็งดูจากสังคม ดังนั้นโอกาสที่จะพัฒนาตนเองของกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งด้อยโอกาสเป็นไปได้ยาก ทางออกที่น่าเสนอคือการมีการรวมตัวกันของกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น ชมรม ผู้สูงอายุ สมาคมผู้สูงอายุ หรือกลุ่ม

อาสาสมัคร ต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ จะสามารถเข้ามาร่วมกันทำ

ตาราง 27 (ต่อ)

ประเด็นหลักของรูปแบบ	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
	กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุเอง และช่วยเหลือสังคมได้ดียิ่งขึ้น 3. ประเด็นเกี่ยวกับแนวคิดในการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ นอกจากเชื่อว่าเป็นหลักการแห่งกระบวนการพัฒนาการแห่งชีวิตซึ่งต่อเนื่องและไม่สิ้นสุดแล้ว ยังมีความคิดว่า การศึกษาจะเป็นเครื่องมือที่ เหมาะสมที่สุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับมนุษย์ในทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยสูงอายุ และควรมีการเน้นย้ำให้ความสำคัญอย่างจริงจัง โดยเฉพาะจากหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่โดยตรง และจากภาคประชาชนที่ควรให้เข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นกว่านี้
3. เป้าหมายการจัดการศึกษา	เป้าหมายการจัดการศึกษาที่นำมาเสนอมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ ซึ่งมีข้อคิดเห็นสำคัญดังนี้ 1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในวัยหลังเกษียณอายุ หรือวัยปลายแห่งชีวิตเป็นเรื่องที่จำเป็นและมีความสำคัญจริง แต่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในวัยนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับความพร้อมและความสามารถของ ผู้สูงอายุในแต่ละบุคคลด้วย ซึ่งอาจมีความพร้อมหรือความสามารถที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาวะการณ์แห่งสุขภาพตามวัยในผู้สูงอายุแต่ละคน 2. เป้าหมายการจัดการศึกษาซึ่งระบุว่าการศึกษาหลังเกษียณอายุจะส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้มากยิ่งขึ้นนั้น ถือว่ามีความ

เหมาะสมอย่างยิ่ง แต่จะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด
ย่อมขึ้นอยู่กับตัวของผู้สูงอายุผู้นั้นเองเป็นสำคัญ
ปัญหาก็คือ ยังมีกลุ่มผู้สูงอายุอื่น ๆ โดยทั่วไปที่อาจ

ตาราง 27 (ต่อ)

ประเด็นหลักของรูปแบบ	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
	จะไม่อยากเรียน หรือไม่เห็นความสำคัญเกี่ยวกับ การศึกษาสำหรับคนในวัยนี้ ดังนั้นเป้าหมายที่จะ ต้องกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการศึกษาจึง ควรเป็นเป้าหมายหลักที่จะต้องดำเนินการปรัชญา แห่งการศึกษาตลอดชีวิต 3. ควรมีการกำหนดเป้าหมายในการจัดการศึกษา สำหรับผู้สูงอายุ ออกเป็นเป้าหมายหลักและ เป้าหมายรอง อันได้แก่ เป้าหมายหลัก ควรเป็น เป้าหมายที่จะให้ผู้สูงอายุได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีการดูแลตนเองในทุก ๆ ด้าน ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะด้านร่างกายและจิตใจสำหรับ ตัวผู้สูงอายุเอง ส่วนเป้าหมายรอง ควรเป็นความ คาดหวังที่จะได้รับจากกลุ่มผู้สูงอายุที่ได้ประสบ ผลสำเร็จมาจากเป้าหมายหลักแล้ว เช่น มีการ พัฒนาตนเองที่พร้อมจะเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือ ผู้อื่นหรือสังคมได้มากขึ้น ตามศักยภาพแห่ง ผู้สูงอายุที่มี เช่น ด้านการให้ความรู้ การถ่ายทอด ประสบการณ์เรื่องราวที่เป็นประโยชน์ การเป็น ผู้นำในชุมชนหรือสัญลักษณ์อันดีงามแห่งสังคม การเป็นปวงชนียบุคคลที่ได้รับการยกย่องนับถือ เป็นต้น
4. เนื้อหาสาระสำคัญ	เนื้อหาสาระสำคัญของรูปแบบการจัดการศึกษาหลัง เกษียณอายุที่นำเสนอมีความเป็นไปได้ สอดคล้องและ เหมาะสม ดังมีข้อคิดเห็นต่อไปนี้

-
1. เนื้อหาสาระสำคัญสำหรับกลุ่มบุคคลในวัยนี้ ควรมีความหลากหลาย รอบด้าน และเหมาะสมกับสภาพการณ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะ
-

ตาราง 27 (ต่อ)

ประเด็นหลักของรูปแบบ	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
	คนที่แตกต่างกัน นั่นคือ คำนึงถึงความสนใจเฉพาะแต่ละบุคคลเป็นด้านหลัก เพราะเมื่อมีความสนใจแล้วความตั้งใจและความเอาใจใส่ก็จะตามมา โดยเฉพาะบุคคลในวัยเกษียณอายุ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์และผ่านโลกมามาก ย่อมต้องการการเรียนรู้ในเรื่องที่อยู่ในความสนใจ และเป็นประโยชน์สำหรับเขาจริง ๆ เช่น การปรับตัวในการดำเนินชีวิตวัยหลังเกษียณ การปรับตัวในด้านเศรษฐกิจ การครองชีพ ค่าใช้จ่ายส่วนตัว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการออมทรัพย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับบุคคลในวัยสูงอายุ
	2. เนื้อหาสาระสำคัญเกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบันในบ้านเมืองในสังคม ตลอดจนต่างประเทศทั่วโลก นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งควรส่งเสริมให้กลุ่มผู้สูงอายุได้รับรู้ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ โดยช่องทางหรือวิธีการที่เหมาะสมตามวัยสำหรับผู้สูงอายุ อาจเป็นการใช้สื่อที่เข้าถึงได้ง่าย เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่ออื่น ๆ ที่เพียงพอต่อความต้องการ นอกจากนั้นอาจจัดให้มีการแลกเปลี่ยน พูดคุย หรือเวทีสัมมนาในเนื้อหาสาระที่ผู้สูงอายุสนใจอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง จึงไม่เป็นการยากเกินไปที่จะได้รับความสนใจจากผู้สูงอายุ ถ้ามีการนำเสนอเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของเขาเป็นสำคัญ

ตาราง 27 (ต่อ)

ประเด็นหลักของรูปแบบ	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
	3. ในส่วนขององค์ประกอบที่ 3 นี้ เสนอให้มีการแยกเนื้อหาสาระสำคัญออกมาเป็นด้านเศรษฐกิจ การครองชีพสำหรับผู้สูงอายุ เพราะเนื้อหาสาระในส่วนนี้มีความจำเป็นและค่อนข้างเป็นเอกเทศ ซึ่งจะทำให้รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุนี้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเนื้อหาด้านเศรษฐกิจนั้น มีความหลากหลายและนับได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การออมทรัพย์ในวัยชรา สิทธิประโยชน์และสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ การรับความช่วยเหลือจากองค์การภาครัฐ และการปรับตัวเกี่ยวกับการว่างงาน การบริหารเกี่ยวกับการใช้จ่ายในการดำรงชีวิต เป็นต้น
5. แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา	แนวทางและวิธีการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่นำเสนอมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ โดยมีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1. แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา ควรยึดหลักการที่ยึดหยุ่น เหมาะสมและผ่อนคลาย สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เป็นจริงสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น การจัดการศึกษาที่จะต้องมีการคำนึงถึงความเหมาะสมในประเด็นหลัก ๆ เช่น เรื่องเวลา สถานที่ และวิธีการจัด นั่นคือ ไม่มีรูปแบบที่ตายตัวเกินไป 2. แนวทางที่น่าสนใจอีกวิธีหนึ่ง คือ การเรียนรู้โดยการแลกเปลี่ยนพูดคุยประสบการณ์ระหว่างกัน ซึ่ง

เป็นวิธีการที่เหมาะสมและเป็นไปได้ สอดคล้องตามองค์ประกอบที่ 4 ข้อที่ว่า จัดให้มีการประชุมสัมมนาเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์และความรู้อย่าง

ตาราง 27 (ต่อ)

ประเด็นหลักของรูปแบบ	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
	ต่อเนื่อง เพราะบุคคลในวัยนี้ มีประสบการณ์มาก ต้องการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับบุคคลอื่น ซึ่งก็ถือเป็นการเรียนรู้ที่เหมาะสมอีกวิธีการหนึ่ง 3. การส่งเสริมเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดให้มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การระดมสมองสำหรับผู้สูงอายุ ก็นับเป็นวิธีการที่ดีสำหรับแนวทางในการเพิ่มพูนความรู้ นั่นหมายถึงต้องคำนึงถึงเรื่องโอกาส สถานที่ และหัวข้อที่อยู่ในความสนใจไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้นแนวทางที่เหมาะสมและเป็นไปได้มากที่สุดก็คือ การจัดการศึกษาแบบนอกระบบ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย นั่นเอง 4. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยที่ระบุเน้นเรื่องสื่อนั้นมีความสำคัญมาก นอกจากหลากหลายแล้ว ควรต้องมีความเพียงพอ ทัวถึงและเป็นสื่อที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุด้วย นอกจากนั้นควรส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐได้ร่วมมือกับภาคประชาชนมากยิ่งขึ้น ในการจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากยังไม่เพียงพอแก่ความต้องการสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งในบางครั้งภาครัฐและภาคประชาชนควรดำเนินการร่วมกันได้ เช่น รัฐสนับสนุนงบประมาณ ภาคประชาชนเข้าร่วมเป็นอาสาสมัคร เป็นต้น

ตาราง 27 (ต่อ)

ประเด็นหลักของรูปแบบ	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
6. การติดตามและประเมินผล	ในส่วนของการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษานั้น มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังนี้ 1. การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ควรทำอย่างจริงจังและนำผลที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไขจริง มิใช่แต่เป็นเพียงการดำเนินการให้ครบถ้วนตามขั้นตอนเท่านั้น นอกจากนี้คือ มีการรายงานผลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบข้อมูลได้อย่างทั่วถึงด้วย 2. การติดตามและประเมินผลก่อน ระหว่าง และ หลังจากการดำเนินการจัดการศึกษา นับว่ามีความเหมาะสม เพราะจะทำให้เกิดการเปรียบเทียบความก้าวหน้าของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสิ่งที่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับผู้เรียน ทั้งนี้ต้องนำผลแห่งการเปลี่ยนแปลงจากการประเมินได้ ไปปรับปรุงให้มีการจัดการศึกษาที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้นด้วย 3. ควรเน้นย้ำให้ผู้จัดการศึกษาหรือหน่วยงานที่ดำเนินการให้ความสำคัญต่อการติดตามและประเมินผลเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นหัวใจของการดำเนินการจัดการศึกษาทั้งหมด ซึ่งความสำเร็จที่จะประเมินหรือวัดได้นั้นก็เป็นผลมาจากการดำเนินการในส่วนนี้ที่สำคัญ 4. ผลของการติดตามและประเมินผล จะนำไปสู่การ

พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่มี
ประสิทธิภาพและประสิทธิผลจริง จะต้องมีการ
ติดตามและประเมินผลที่มีคุณภาพ นั่นคือ เป็น
รูปธรรมชัดเจน ครอบคลุม และมีความต่อเนื่อง
ด้วย

ส่วนที่ 5 การปรับปรุงรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการ พลเรือนไทย ตามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

จากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นหลักของรูปแบบ ผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงร่างรูปแบบให้มีความเหมาะสมและชัดเจนขึ้นในประเด็นต่อไปนี้

1. ผลการวิจัยในภาพรวม

สำหรับผลการวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยได้นำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงเพิ่มเติมให้มีความสมบูรณ์ชัดเจนขึ้น ซึ่งโดยภาพรวมแล้วความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยในองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ดังที่ได้เสนอในร่างรูปแบบครั้งที่ 2 อย่างไรก็ตามก็ดียังมีในรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบทั้ง 5 ด้านของรูปแบบนั้น ได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

2. หลักการ/แนวคิดของรูปแบบ

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นแนวคิดพื้นฐานซึ่งเชื่อว่า ผู้ที่เกษียณอายุ เมื่อได้รับความรู้เพิ่มพูนขึ้น จะสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ดีขึ้น ตามปรัชญาที่ว่า “การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม” เพราะเมื่อผู้สูงอายุได้รับความรู้ที่จำเป็นสำหรับเขาเพิ่มมากขึ้น ก็จะเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้สูงอายุเองในการดูแลสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตใจ ตลอดจนการปรับตัวในการดำเนินชีวิตในวัยสูงอายุได้ดียิ่งขึ้น สำหรับประเด็นที่ว่าเป็นการอ้างอิงไปถึงกลุ่มผู้สูงอายุอื่น ๆ ทัวไปได้หรือไม่ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการกลุ่มข้าราชการเกษียณอายุนับได้ว่าเป็นตัวแทนที่ดีของกลุ่มผู้สูงอายุ เนื่องจากกลุ่มข้าราชการเกษียณอายุเป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์ และผ่านการทำงานมาเป็นระยะเวลายาวนาน จึงนับได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีความพร้อมในระดับหนึ่ง และสามารถที่จะดำเนินการวิจัยโดยเฉพาะเกี่ยวกับการจัดการศึกษาได้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่ว่า ควรมีการดำเนินการศึกษากับกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งอาจมีความแตกต่างจากกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการพลเรือนซึ่งเกษียณอายุกลุ่มนี้

3. เป้าหมายการจัดการศึกษา

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับข้อเสนอในที่ประชุมสัมมนาที่เสนอว่า ควรมีการกำหนดความชัดเจนของเป้าหมายในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุออกเป็นเป้าหมายหลักและเป้าหมายรอง เนื่องจากว่าเป็นการระบุให้เห็นความชัดเจนของวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการจัดการศึกษาได้อย่างแจ่มชัดมากขึ้น เช่นที่ว่า เป้าหมายหลักของการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุควรเป็นเป้าหมายที่จะมุ่งหวังให้ผู้สูงอายุได้รับการศึกษาและเรียนรู้เพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตแห่งตนให้ดียิ่งขึ้น มีการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจของตนเองได้ดีขึ้น ส่วนเป้าหมายรองก็จะเป็นไปเพื่อความคาดหวังที่กลุ่มผู้สูงอายุจะได้มีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือหรือดูแลสังคมได้มากยิ่งขึ้นทั้งในฐานะผู้ทรงคุณความรู้ คลังสมอง หรือปราชญ์บุคคลผู้มีประสบการณ์อันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อสังคม

4. เนื้อหาสาระสำคัญในการจัดการศึกษา

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เสนอว่า เนื้อหาสาระสำคัญสำหรับกลุ่มบุคคลในวัยสูงอายุควรมีความหลากหลาย รอบด้าน และเหมาะสมกับสภาพการณ์ของผู้สูงอายุแต่ละบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะที่แตกต่างกันไป และผู้วิจัยยังมีความเห็นสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่ว่าให้คำนึงถึงความสนใจเฉพาะบุคคลเป็นด้านหลัก นั่นก็คือ เลือกจัดเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุหรือผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามหลักการจัดการศึกษาที่ยึดถือผู้ศึกษาหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้นั่นเอง

5. แนวทางและวิธีการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิในหลักการแห่งการจัดการศึกษาที่ควรมีความยืดหยุ่น เหมาะสมและผ่อนคลาย โดยเฉพาะการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มผู้สูงอายุนอกเหนือจากการคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญแล้ว ควรจะต้องจัดการศึกษาให้มีความเหมาะสมและสะดวกสำหรับผู้เรียนในวัยสูงอายุด้วย นั่นก็คือ ความเหมาะสมในเรื่องเวลา สถานที่ และวิธีการจัด ซึ่งก็คือ การจัดรูปแบบที่ไม่ตายตัวเกินไป มีความยืดหยุ่นได้เสมอ และสามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติได้จริง

นอกจากนี้แล้ว ผู้วิจัยยังเห็นด้วยกับผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นที่เกี่ยวกับการส่งเสริมเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นและศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งนับว่าเป็นแนวทางในการดึงเอาการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามามีประโยชน์ได้อย่างมาก ทั้งสอดคล้องกับสภาพการณ์แห่งความเป็นจริงของสังคมไทยที่นับถอยหลังผู้อาวุโสว่าเป็นหลักชัยแห่งสังคมรุ่นหลังแล้ว ผู้สูงอายุยังมีส่วนสำคัญที่จะให้ข้อคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนและให้การอบรมศีลธรรมจรรยาแก่เยาวชนในทางที่ดีงามด้วย นับเป็นการเรียนรู้ร่วมกันอีกแนวทางหนึ่งที่ควรส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาในแนวทางนี้อย่างแพร่หลายและทั่วถึงในทุกท้องถิ่นชุมชนด้วย

6. การติดตามและประเมินผล

ในส่วนนี้ผู้วิจัยมีข้อคิดเห็นสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิในหลากหลายประการ เช่น ควรมีการดำเนินการในส่วนของการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง นั่นคือ มีการนำผลที่ได้ไปใช้ปรับปรุงแก้ไขผลที่เกิดขึ้นจริง และมีการรายงานผลการดำเนินงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ในประเด็นขั้นตอนของการติดตามและประเมินผลนั้น ผู้วิจัยเห็นด้วยกับผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้มีการติดตามและประเมินผลอย่างครบขั้นตอนและกระบวนกรทั้งก่อน ระหว่าง และหลังจากการดำเนินการจัดการศึกษา ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะได้นำผลแห่งการเปลี่ยนแปลงจากการประเมินได้ ไปปรับปรุงแนวทางการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นต่อไป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลความเหมาะสมและความเป็นไปได้ และจากข้อเสนอแนะตลอดจนความคิดเห็นต่าง ๆ ของผู้ทรงคุณวุฒิจากการประชุมสัมมนากลุ่ม (Focus Group) นั้น ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ จากการอภิปรายโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีความหลากหลายเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในประเด็นขององค์ประกอบที่ 3 ซึ่งมีการนำเสนอให้แยกประเด็นเนื้อหาสาระสำคัญด้านเศรษฐกิจออกมาเป็นเอกเทศ เพราะมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้เกษียณอายุ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการแก้ไข ปรับปรุงเพิ่มเติม อันนำไปสู่การนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย (ฉบับสมบูรณ์) ได้เป็นผลสำเร็จต่อไป

ส่วนที่ 6 รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย (ฉบับสมบูรณ์)

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย (ฉบับสมบูรณ์) ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการ/แนวคิด ประกอบด้วย

1. สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์
2. ศักยภาพและพัฒนาการตามวัย

องค์ประกอบที่ 2 เป้าหมายการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

1. เป้าหมายต่อตนเอง
2. เป้าหมายต่อสังคม

องค์ประกอบที่ 3 เนื้อหาสาระสำคัญ ประกอบด้วย

1. ด้านสุขภาพกายและจิตใจ
2. ด้านเศรษฐกิจ
3. ด้านสังคม วัฒนธรรม

องค์ประกอบที่ 4 แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

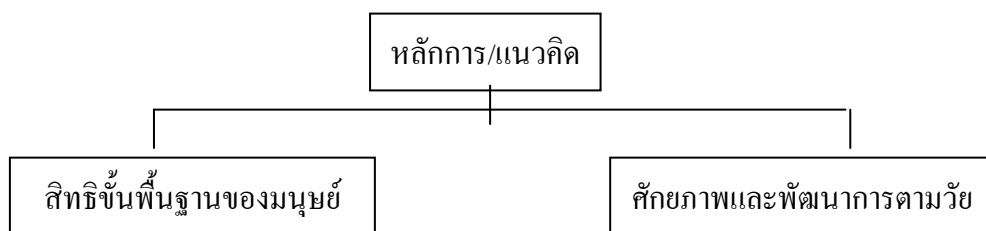
1. การจัดการศึกษาแบบนอกระบบ
2. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

องค์ประกอบที่ 5 การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

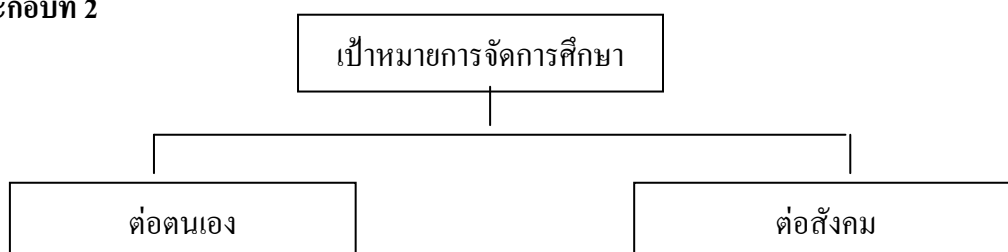
1. เป็นรูปธรรมชัดเจน
2. มีความครอบคลุม
3. มีความต่อเนื่อง

สำหรับรายละเอียดโครงสร้างในแต่ละองค์ประกอบ สามารถนำเสนอได้ดังต่อไปนี้

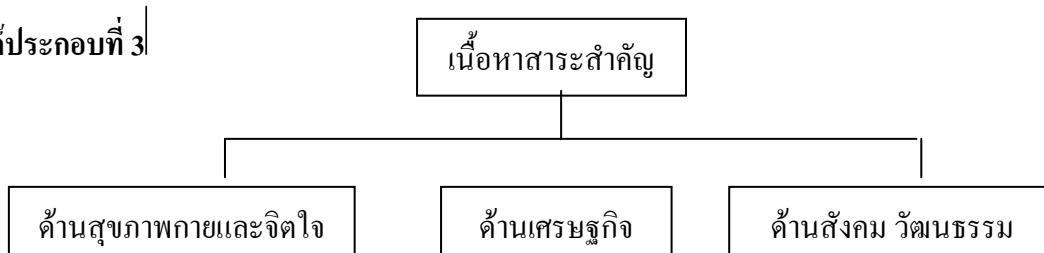
องค์ประกอบที่ 1

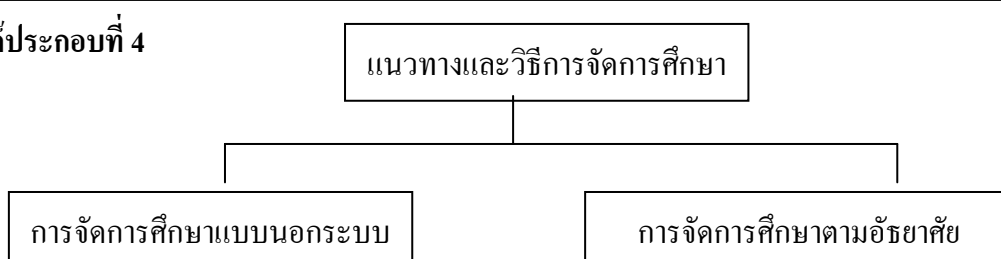
องค์ประกอบที่ 2

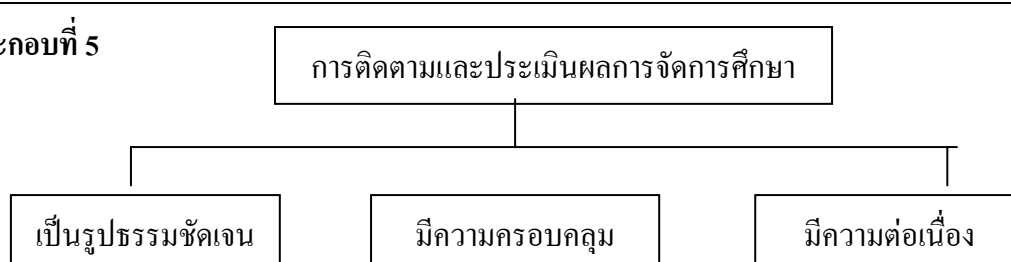
องค์ประกอบที่ 3

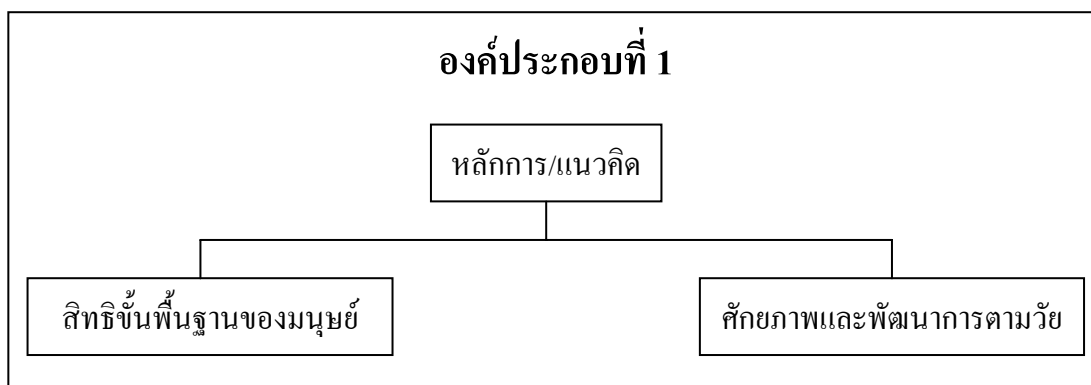
องค์ประกอบที่ 4

องค์ประกอบที่ 5

องค์ประกอบที่ 1

1.2 การศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ ทุกเพศ ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ ซึ่งอยู่ในวัยสูงอายุ

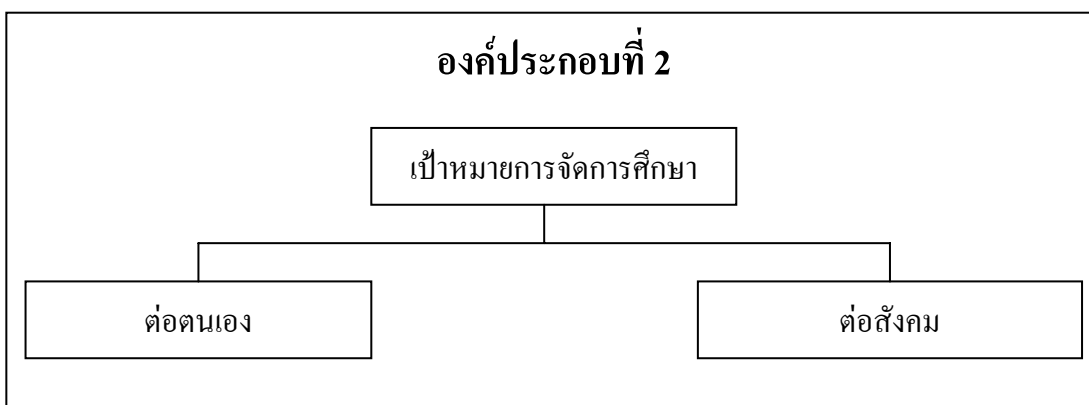
2. ศักยภาพและการพัฒนาการตามวัย

2.1 แนวคิดพื้นฐานซึ่งเชื่อว่าผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุหรือวัยหลังเกษียณอายุ ถ้าได้รับการเพิ่มพูนความรู้ย่อมสามารถที่จะดำรงตนในสังคมและใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

2.2 แนวคิดหลักเกี่ยวกับพัฒนาการที่ถือว่าวัยสูงอายุเป็นวัยหนึ่งของชีวิตมนุษย์ตามหลักกระบวนการพัฒนาการแห่งชีวิต

2.3 ในสถานการณ์ปัจจุบันผู้สูงอายุยุคใหม่หรือผู้ที่อยู่ในวัยหลังเกษียณอายุมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้มากกว่าการเสื่อมโทรมหรือสิ้นหวังตามวัย

องค์ประกอบที่ 2

บุคคลในวัยนี้ มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและไม่หยุดนิ่ง

1.2 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในวัยหลังเกษียณอายุหรือวัยปลายแห่งชีวิต สามารถพัฒนาไปได้ถึงขีดสุดเช่นเดียวกับมนุษย์ในช่วงวัยอื่น ๆ

1.3 การศึกษาหลังเกษียณอายุจะส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้มากยิ่งขึ้น

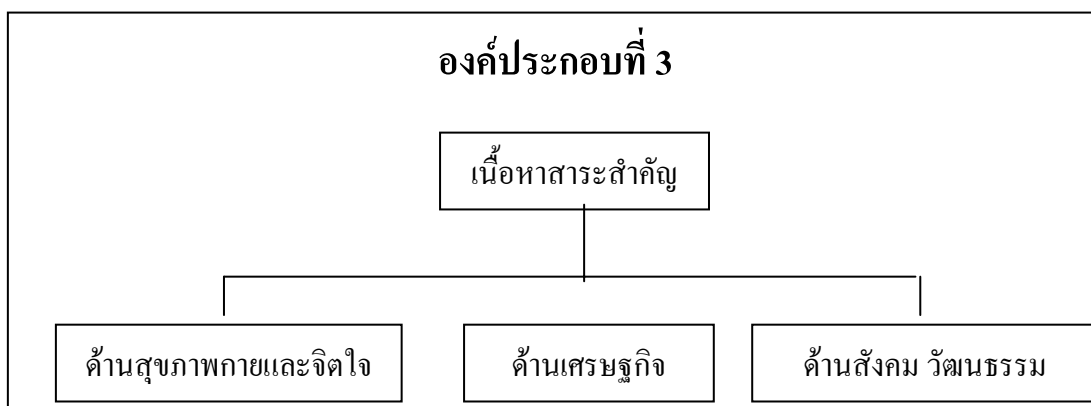
2. ต่อสังคม

2.1 การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุจะส่งผลให้ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคม

2.2 การที่บุคคลในวัยหลังเกษียณอายุได้รับความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นเพิ่มเติมมากขึ้นย่อมสามารถที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและพัฒนาชุมชน ตลอดจนสังคมและประเทศชาติได้

2.3 เพื่อให้วัยหลังเกษียณมีความสุข ดูแลตนเองได้โดยไม่เป็นภาระกับผู้อื่น

องค์ประกอบที่ 3

คำอธิบายองค์ประกอบที่ 3

เนื้อหาสาระสำคัญ ประกอบด้วย

1. ด้านสุขภาพกายและจิตใจ

1.1 ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในวัยสูงอายุ เช่น ระบบขับถ่าย ระบบย่อยอาหาร กระดูก กล้ามเนื้อ ผิวหนัง ตลอดจนระบบหัวใจและการไหลเวียนของโลหิตและโรคที่เกิดในวัยสูงอายุ เป็นต้น

1.2 ส่งเสริมให้มีการดูแลเกี่ยวกับสุขภาพจิตในวัยสูงอายุ

2. ด้านเศรษฐกิจ

2.1 ส่งเสริมให้มีการปรับตัวเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เช่น การปรับตัวเกี่ยวกับการว่างงาน การประกอบอาชีพหลังวัยเกษียณ และงานอดิเรก

2.2 ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ เช่น การสะสมทรัพย์สิน เบี้ยเลี้ยงเพื่อยังชีพ หรือสวัสดิการผู้สูงอายุ เป็นต้น

3. ด้านสังคม วัฒนธรรม

3.1 ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่มีความจำเป็นสำหรับวัยหลังเกษียณอายุ

3.2 ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ในบ้านเมือง สังคม ตลอดจนภาวะเศรษฐกิจของประเทศและโลก

องค์ประกอบที่ 4

คำอธิบายขององค์ประกอบที่ 4

แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

1. การจัดการศึกษาแบบนอกระบบ

1.1 ส่งเสริมให้มีการจัดให้มีการทัศนศึกษาหรือดูงานเพื่อเสริมสร้างให้มีประสบการณ์โดยตรงและก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ

1.2 ส่งเสริมให้มีการจัดประชุมหรือสัมมนาเพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

1.3 ส่งเสริมให้มีการจัดประชุม สัมมนา หรือการส่งข้อมูลข่าวสารให้ถึงกัน

2. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

2.1 ส่งเสริมให้มีการจัดให้มีการเรียนรู้ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อความรู้จากวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

2.2 ส่งเสริมให้มีการจัดให้มีการท่องเที่ยว ทัศนศึกษาในสถานที่ต่าง ๆ ตามความสนใจและเป็นประโยชน์สำหรับผู้เกษียณอายุ

2.3 ส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนด้วยแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในทุกท้องที่ ทุกโอกาส โดยให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน สามารถดำเนินการร่วมกันได้

ประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

1.3 ส่งเสริมให้มีการจัดประชุม สัมมนา หรือการส่งข้อมูลข่าวสารให้ถึงกัน

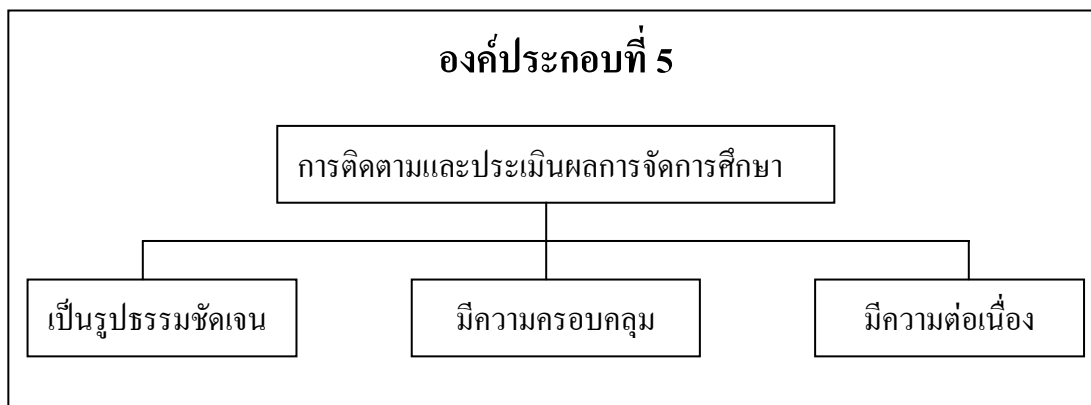
4. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

2.1 ส่งเสริมให้มีการจัดให้มีการเรียนรู้ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อความรู้จากวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

2.2 ส่งเสริมให้มีการจัดให้มีการท่องเที่ยว ทัศนศึกษาในสถานที่ต่าง ๆ ตามความสนใจและเป็นประโยชน์สำหรับผู้เกษียณอายุ

2.4 ส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนด้วยแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในทุกท้องที่ ทุกโอกาส โดยให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน สามารถ

องค์ประกอบที่ 5

1. เป็นรูปธรรมชัดเจน

1.1 ดำเนินการประเมินผลการจัดการศึกษาควรมีการประเมินผลการเรียนรู้ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจนและเข้าใจง่าย

1.2 ผลของการติดตามและประเมินผลจะนำไปสู่การพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมชัดเจนได้

2. มีความครอบคลุม

2.1 มีการติดตามผลการจัดการศึกษาทั้งจากตัวผู้เรียนเองและจากผู้สอนหรือผู้บรรยาย เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

2.2 ดำเนินการติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ควรครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านวิธีการจัด และด้านสถานที่จัดการศึกษา

2.3 ดำเนินการประเมินผลก่อน ระหว่าง และหลังจากการดำเนินการจัดการศึกษา ควรมีการติดตามและประเมินผลให้ครอบคลุมครบทุกด้าน

3. มีความต่อเนื่อง

3.1 มีความต่อเนื่องในการติดตามผลความก้าวหน้าของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.2 มีความความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน และผู้เรียนสามารถนำไปใช้ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย ความสำคัญของการวิจัย ปัญหาในการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลการวิจัย ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย
2. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย
3. เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ความสำคัญของการวิจัย

1. ได้ทราบถึงความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
2. ได้รูปแบบในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาสำหรับข้าราชการผู้เกษียณอายุ
3. ได้ข้อมูลและแนวทางเพื่อการวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับข้าราชการหลังเกษียณอายุ ทั้งในระยะสั้น และระยะยาวได้อย่างมีคุณภาพ
4. สามารถเชื่อมโยง และบูรณาการการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรผู้เกษียณอายุในหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนได้อย่างเป็นระบบ และมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพราะจะเห็นภาพรวมในการที่จะจัดการศึกษาสำหรับบุคคลวัยเกษียณอายุในลักษณะต่าง ๆ และมีรูปแบบในการจัดการศึกษาที่เหมาะสม โดยมุ่งเน้นที่ความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ปัญหาในการวิจัย

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ควรมีรูปแบบแนวทางในการจัดการศึกษาอย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวทางเกี่ยวกับการเกษียณอายุการทำงาน ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ ตลอดจนรูปแบบแนวทางการจัดการศึกษาหลังเกษียณทั้งในแง่ของแนวคิด ทฤษฎี รูปแบบ และผลงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ พร้อมทั้งได้ศึกษาปรับปรุงเครื่องมือจากแบบสอบถามเรื่อง ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการไทย ของ เพ็ญแข ประจันปัจฉิก (2545) เพื่อนำมาประมวลเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามที่มีคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลจากการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อมาประมวลจัดทำเป็นแบบสอบถาม เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย และนำแบบสอบถามฉบับร่างที่ได้สร้างขึ้นนำเสนอให้ประธานและกรรมการผู้ควบคุมปริญญาโทตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแล้วไปเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ได้พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency: IOC) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของสาระเนื้อหา และความชัดเจนของภาษาที่ใช้ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทุกท่านได้พิจารณาแล้วเห็นว่าแบบสอบถามดังกล่าวมีข้อคำถามซึ่งสอดคล้องและเป็นไปได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยในการประเมินความสอดคล้องดังกล่าว 100% จากนั้นจึงนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับข้าราชการเกษียณอายุกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.89

ขั้นตอนที่ 4 นำแบบสอบถามฉบับที่เสร็จสมบูรณ์แล้ว ไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง โดยสอบถามความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างคือ ข้าราชการพลเรือนสามัญ สังกัด 3 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงสาธารณสุข ที่เกษียณอายุราชการในปีงบประมาณ 2547 จำนวนทั้งสิ้น 192 คน จากนั้นนำวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อประมวลจัดทำเป็นร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ขั้นตอนที่ 5 ตรวจสอบและประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ โดยดำเนินการจัดการสนทนาแบบกลุ่ม (Focus Group) กับผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ตลอดจนการให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ขั้นตอนที่ 6 ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการดำเนินการจัดการสนทนาแบบกลุ่ม (Focus Group) มาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขร่างดังกล่าว เพื่อเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยฉบับสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 7 ผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยฉบับสมบูรณ์ต่อหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น สำนักงาน ก.พ. กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อที่จะได้นำรูปแบบดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ได้จริงสำหรับข้าราชการผู้เกษียณอายุต่อไป

สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด สามารถสรุปผลการวิจัย จำแนกออกเป็น 4 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในตอนนี้เป็นการวิเคราะห์หาจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ ระดับตำแหน่งก่อนเกษียณอายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษาสูงสุด สาขาวิชาเอกที่สำเร็จ การศึกษาในระดับสูงสุด รายได้ต่อเดือน หน่วยงานที่สังกัดก่อนเกษียณอายุ จำนวนปีที่รับราชการ การเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรม การเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ จำนวนสมาชิกในครอบครัว การใช้เวลาวางทำกิจกรรม และภาวะสุขภาพ ปรากฏผลดังต่อไปนี้

1. จำแนกตามเพศ พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุเป็นชาย 105 คน คิดเป็นร้อยละ 54.70 เป็นหญิง 87 คน คิดเป็นร้อยละ 45.30

2. จำแนกตามระดับตำแหน่งก่อนเกษียณอายุ พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุที่มีระดับตำแหน่งต่ำกว่าระดับ 5 มี 61 คน คิดเป็นร้อยละ 31.80 มีระดับ 5 – 8 มี 88 คน คิดเป็นร้อยละ 45.80 มีระดับสูงกว่าระดับ 8 มี 43 คน คิดเป็นร้อยละ 20.40

3. จำแนกตามสถานภาพการสมรส พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุที่เป็นโสดมี 46 คน คิดเป็นร้อยละ 24.00 สมรส มี 122 คน คิดเป็นร้อยละ 63.50 ม่าย/หย่าร้าง มี 24 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50

4. จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มี 34 คน คิดเป็นร้อยละ 17.70 ระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า มี 87 คน คิดเป็นร้อยละ 45.30 สูงกว่าระดับปริญญาตรี มี 71 คน คิดเป็นร้อยละ 37.00

5. จำแนกตามสาขาวิชาเอกที่สำเร็จการศึกษาในระดับสูงสุด พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุที่จบสาขาวิชาเอกสังคมศาสตร์ มี 55 คน คิดเป็นร้อยละ 28.60 สาขาวิชาเอกสาธารณสุข มี 31 คน คิดเป็นร้อยละ 16.10 สาขาพยาบาลศาสตร์ มี 28 คน คิดเป็นร้อยละ 14.60 สาขาวิชาเอกวิศวกรรมศาสตร์ มี 29 คน คิดเป็นร้อยละ 15.10 และอื่น ๆ มี 49 คน คิดเป็นร้อยละ 25.50

6. จำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่มีรายได้ต่อเดือน 10,000 – 20,000 บาท มี 30 คน คิดเป็นร้อยละ 15.60 รายได้ 20,001 – 30,000 บาท มี 96 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 รายได้สูงกว่า 30,000 บาทขึ้นไป มี 66 คน คิดเป็นร้อยละ 34.40 คน คิดเป็นร้อยละ 34.40

7. จำแนกตามหน่วยงานที่สังกัดก่อนเกษียณอายุ พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มี 52 คน คิดเป็นร้อยละ 27.10 สังกัดกระทรวงมหาดไทย มี 58 คน คิดเป็นร้อยละ 30.20 สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มี 82 คน คิดเป็นร้อยละ 42.70

8. จำแนกตามจำนวนปีที่รับราชการ พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่รับราชการต่ำกว่า 20 ปี มี 41 คน คิดเป็นร้อยละ 21.40 รับราชการ 20 – 30 ปี มี 51 คน คิดเป็นร้อยละ 26.60 รับราชการ สูงกว่า 30 ปี มี 100 คน คิดเป็นร้อยละ 52.09

9. จำแนกตามการเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรม พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่ไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรม มี 56 คน คิดเป็นร้อยละ 29.20 ที่เป็น 1-2 กลุ่ม มี 96 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 ที่เป็นมากกว่า 2 กลุ่ม มี 40 คน คิดเป็นร้อยละ 20.80

10. จำแนกตามการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยที่มีการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุราชการ มี 70 คน คิดเป็นร้อยละ 36.50 ที่ไม่มีการเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุราชการ มี 122 คน คิดเป็นร้อยละ 63.50

11. จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวของท่าน พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่มีสมาชิกในครอบครัว จำนวน 1 คน มี 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.56 สมาชิกในครอบครัว จำนวน 2-3 คน มี 98 คน คิดเป็นร้อยละ 51.04 สมาชิกในครอบครัว จำนวน 4 คนขึ้นไป มี 91 คน คิดเป็นร้อยละ 47.40

12. จำแนกตามการใช้เวลาว่างทำกิจกรรมอะไรบ้าง พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่ใช้เวลาว่างทำกิจกรรมเลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้มี 78 คน คิดเป็นร้อยละ 40.60 ดูหนัง ฟังเพลง มี 63 คน คิดเป็นร้อยละ 32.80 และอ่านหนังสือ เขียนหนังสือ มี 51 คน คิดเป็นร้อยละ 26.60

13. จำแนกตามภาวะสุขภาพ พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่มีสุขภาพแข็งแรง มี 143 คน คิดเป็นร้อยละ 74.50 ที่สุขภาพไม่แข็งแรง มี 49 คน คิดเป็นร้อยละ 25.50

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ความต้องการทางการศึกษาหลังเกษียณอายุของ ข้าราชการพลเรือนไทย

ในการศึกษาความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย ผู้วิจัยได้คำนวณค่าสถิติพื้นฐานความต้องการแยกเป็นโดยรวมและรายด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความต้องการด้านวิธีการจัดการศึกษา และด้านความต้องการด้านสถานที่จัดการศึกษา มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านความต้องการด้านเนื้อหา มีความต้องการอยู่ในระดับมาก

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุในด้านความต้องการด้านเนื้อหา โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่มีความจำเป็นสำหรับวัยหลังเกษียณอายุ มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อการผ่อนคลายจิตใจ เช่น นาฏศิลป์ ดนตรี กีฬา รวบรวมมาตรฐาน ศิลปะ เป็นต้น มีความต้องการอยู่ในระดับมาก

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุในด้านความต้องการด้านวิธีการจัดการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การจัดให้มีการทัศนศึกษาหรือดูงานเพื่อเสริมสร้างให้มีประสบการณ์โดยตรงและก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า การจัดสื่อการเรียนการสอนที่สะดวกและเข้าถึงองค์ความรู้ได้ง่าย เช่น โทรศัพท์ วิทยุกระจายเสียง หรือหนังสือพิมพ์ เป็นต้น มีความต้องการอยู่ในระดับมาก

ข้าราชการพลเรือนไทยมีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุในด้านความต้องการด้านสถานที่จัดการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การจัดให้มีการเรียนรู้ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อความรู้จากวิทยุ โทรศัพท์ วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น และข้อที่ว่า การจัดให้มีการท่องเที่ยว ทัศนศึกษาในสถานที่ต่าง ๆ ตามความสนใจและเป็นประโยชน์สำหรับผู้เกษียณอายุ มีความต้องการอยู่ในระดับมากทั้ง 2 ข้อ ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ย ต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า การจัดการเรียนการสอนโดยสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย เป็นต้น มีความต้องการอยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย การติดตาม ประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย

ในการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย การติดตามประเมินผลการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย ผู้วิจัยได้คำนวณค่าสถิติพื้นฐานความคิดเห็นแยกเป็นโดยรวมและรายด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านเป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้านแนวคิดในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า ผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุหรือวัยหลังเกษียณอายุ ถ้าได้รับการเพิ่มพูนความรู้ย่อมสามารถที่จะดำรงตนในสังคมและใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น มีความ

คิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวได้ทั้งในแง่ของร่างกาย จิตใจ และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้านเป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การศึกษาสำหรับวัยหลังเกษียณอายุเป็นการกระตุ้นให้กลุ่มบุคคลในวัยนี้มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและไม่หยุดนิ่ง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า การศึกษาหลังเกษียณอายุนับเป็นหนทางแก้ไขปัญหาและบรรเทาความเดือดร้อนของสังคมอีกหนทางหนึ่ง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้านการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การประเมินผลการจัดการศึกษาควรมีการประเมินผลการเรียนรู้ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจนและเข้าใจง่าย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ในการศึกษาข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาจากผู้ตอบแบบสอบถามในตอนนี้ ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ข้าราชการพลเรือนไทย มีข้อเสนอแนะ เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุเกี่ยวกับแนวคิดและเป้าหมายอยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 63.02 ว่าเป้าหมายเพื่อให้วัยหลังเกษียณมีความสุข คุณตนเองได้โดยไม่เป็นภาระกับผู้อื่น รองลงมาคือ จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 54.68 ให้ข้อเสนอแนะว่า หากมีการศึกษาหลังเกษียณควรมีหลักสูตรสั้น ๆ ประมาณ 2-3 วัน ก็พอ เพราะแต่ละคนคงมีประสบการณ์ในการทำงานมาแล้ว หากเน้นให้ทำอะไรก็ฝึกเฉพาะกิจ จะทำให้ลดการสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็น

ข้าราชการพลเรือนไทย มีข้อเสนอแนะ เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุเกี่ยวกับเนื้อหาสาระสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 58.33 ว่าควรเป็น

การดูแลสุขภาพเกี่ยวกับอาหาร และการออกกำลังกาย รองลงมาคือ จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 54.16 เสนอแนะเรื่อง การปรับตัวกับการว่างงาน การประกอบอาชีพหลังวัยเกษียณ และ งานอดิเรก

ข้าราชการพลเรือนไทย มีข้อเสนอแนะ เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ เกี่ยวกับแนวทางและวิธีการอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 152 คน คิดเป็น ร้อยละ 79.16 ว่ารูปแบบควรเป็นการจัดประชุม สัมมนา หรือการส่งข้อมูลข่าวสารให้ถึงกัน รองลงมาคือ จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 64.06 เสนอแนะว่าควรจัดในลักษณะของการจัดศูนย์ฝึกอบรม กลุ่มชมรม กลุ่มอาสาสมัครตามความเหมาะสม

ข้าราชการพลเรือนไทย มีข้อเสนอแนะ เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ เกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 84.37 ว่ารูปแบบการประเมินควรใช้แบบสอบถามในการประเมินก่อน ระหว่าง หลัง เป็นวิธีการที่ดีสามารถนำไปวิเคราะห์สู่การปฏิบัติได้ รองลงมาคือ จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 72.91 ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการวัดผล ติดตามผล เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงให้ดีขึ้นในโอกาสต่อ ๆ ไป

การอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย สามารถนำผลการวิจัยมาอภิปรายได้ดังนี้

1. จากผลของการศึกษาวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามในด้านต่าง ๆ นั้น ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจหลากหลายประการ ดังนี้

ผลการศึกษาพบว่า ข้าราชการพลเรือนไทยมีระดับตำแหน่งก่อนเกษียณอายุอยู่ในระดับกลาง คือ ระดับ 5-8 จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 45.80 ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ข้าราชการพลเรือนไทยผู้เกษียณอายุมีศักยภาพที่จะดูแลตนเองได้ในระดับพอสมควร เนื่องจากถือเป็น ผู้ที่เกษียณอายุจากข้าราชการระดับกลางถึงประมาณเกือบครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในประเด็นของรายได้ต่อเดือน ซึ่งพบว่า ข้าราชการพลเรือนผู้เกษียณอายุนี้นี้รายได้หลังเกษียณต่อเดือนอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุด คือ ร้อยละ 50.00 (รายได้ 20,001-30,000 บาท) ซึ่งมีจำนวนถึง 96 คน นั้นแสดงว่าผลการวิจัยในส่วนของระดับตำแหน่งก่อนเกษียณมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับด้านรายได้ ซึ่งเป็นผลให้ข้าราชการพลเรือนไทยกลุ่มนี้มีศักยภาพ พอสมควรที่จะดูแลเลี้ยงชีพของตนเองในวัยเกษียณ ได้อย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ว่า ข้าราชการผู้เกษียณอายุเป็นผู้ที่มีความพร้อม ความรู้ ความสามารถ มีศักยภาพและประสบการณ์ในการทำงานที่ยาวนาน และเป็นตัวแทนที่ดีในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งมีศักยภาพที่จะดูแลเลี้ยงชีพตนเองได้ ซึ่งในประเด็นนี้จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า เมื่อมีการศึกษาถึงกลุ่มผู้สูงอายุอื่น ๆ

ซึ่งมิใช่ ข้าราชการ อาจเป็นกลุ่มผู้สูงอายุทั่วไปหรือกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งด้อยโอกาสนั้น ระดับความพร้อมต่าง ๆ เหล่านี้จะมีมากหรือน้อยเพียงใด โดยเฉพาะสภาพการณ์ของเศรษฐกิจในโลกยุคปัจจุบันที่มีค่า ทรัพย์สินสูง และผู้คนในสังคมมีภาระที่ต้องใช้จ่ายมากขึ้น ดังนั้นสภาพการณ์ที่ปรากฏสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งจะเป็นกลุ่มบุคคลหลักที่จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะในประเทศไทยจะมีการเตรียมการเพื่อรองรับและดูแลกลุ่มบุคคลผู้สูงอายุนี้ได้อย่างมีคุณภาพได้อย่างไร

สำหรับประเด็นด้านการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุนั้น ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการพลเรือนไทยมีการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุราชการเพียงร้อยละ 36.50 คือ จำนวน 70 คน จากทั้งหมด 192 คน ผลการค้นพบนี้บ่งชี้ว่าเป็นที่น่ากังวลอย่างยิ่ง เพราะเนื่องจากแม้กระทั่งข้าราชการซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่นับได้ว่ามีความพร้อมและเป็นผู้มีฐานะในทางสังคมของไทยยังมีการเตรียมการด้านการเกษียณอายุเป็นจำนวนน้อยมาก และถ้าเป็นกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มอื่น ๆ ที่มีศักยภาพหรือความพร้อมด้อยกว่ากลุ่มข้าราชการ การเตรียมตัวของผู้สูงอายุกลุ่มอื่น ๆ นี้จะเป็นอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเกี่ยวกับการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุนั้น นับได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นประเทศใด ๆ ก็ตาม ถ้าไม่มีการเตรียมการหรือวางแผนรองรับเรื่องเหล่านี้ ก็นับว่าจะต้องประสบกับปัญหาทางสังคมที่มีความหนักหน่วงยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดระบบดูแลผู้สูงวัยอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพของสังคม ซึ่งผลของการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วรณี พงษ์ธีรพร (2530: บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาพบปัญหาของต้นทุนในการให้บริการสงเคราะห์ผู้สูงอายุในประเทศไทย พบว่า กลุ่มตัวอย่างของการศึกษาในครั้งนี้เกือบครึ่งหนึ่ง ร้อยละ 44.3 เป็นผู้มียาได้น้อย (รายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน) จึงทำให้ไม่สามารถใช้บริการสำหรับผู้สูงอายุที่จัดโดยเอกชน ซึ่งมีราคาค่อนข้างสูงขึ้น

สำหรับประเด็นด้านจำนวนสมาชิกในครอบครัวของข้าราชการพลเรือนผู้เกษียณอายุ ซึ่งศึกษาค้นพบว่า มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 2-3 คน คิดเป็นร้อยละ 51.04 นั้น ยิ่งทำให้ต้องตระหนักถึงภาระในการดูแลผู้สูงอายุของสังคมในอนาคตเป็นอย่างยิ่ง เพราะขนาดว่ากลุ่มข้าราชการเองซึ่งมีความพร้อมและความสามารถ ตลอดจนศักยภาพในระดับหนึ่งแล้ว ยังมีความต้องการที่จะได้รับการดูแลจากครอบครัวเป็นอย่างมาก ดังผลการศึกษาที่ปรากฏนี้ เมื่อครอบครัวในปัจจุบันมีสภาพที่มีขนาดเล็กลง การดูแลผู้สูงอายุจากครอบครัวจึงต้องตกเป็นภาระของรัฐอย่างหลีกเลี่ยงมิได้และสำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่อยู่ในกลุ่มของโลกที่สาม จะยังคงมีความสามารถที่จะจัดสวัสดิการเหล่านี้สนองตอบต่อความต้องการของผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในประเทศได้หรือไม่ สำหรับผู้วิจัยมีความเห็นว่า การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ คือ คำตอบสำคัญ ที่จะบรรเทาเบาบางต่อปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ เพราะเมื่อภาครัฐ

ภาคเอกชน ตลอดจนภาคประชาชนให้ความสนใจต่อการสนับสนุนด้านการศึกษา สำหรับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ การศึกษาจะเป็นเครื่องมือและเครื่องช่วยในการจัดการคุณภาพชีวิตของบุคคลในสังคม โดยเฉพาะบุคคลผู้อยู่ในวัยเกษียณอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อย่างน้อยก็เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของสังคม ในความคาดหวังที่ผู้สูงอายุหรือผู้เกษียณอายุเป็นบุคคลผู้มีความสามารถดำรงชีวิต ดูแลรักษาสุขภาพ ตลอดจนถึงการดูแลตนเองเบื้องต้นได้ ทั้งการจัดการศึกษาสำหรับ ผู้สูงอายุยังก่อให้เกิดประโยชน์นอกเหนือจากตัวผู้สูงอายุเอง คือ ผู้สูงอายุซึ่งมีศักยภาพและความพร้อม ยังสามารถที่จะเข้าร่วมหรือสนับสนุนภารกิจทางสังคมได้อีกเป็นอย่างมาก

2. จากผลของการศึกษาวิจัยด้านความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยที่ค้นพบนี้ นับได้ว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างชัดเจน และครอบคลุม โดยสามารถอภิปรายในรายละเอียดของวัตถุประสงค์ที่ระบุ คือ

“เพื่อศึกษาความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย” ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการพลเรือนไทย มีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านยิ่งได้ข้อค้นพบว่า ข้าราชการพลเรือนไทยมีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก คือ ด้านความต้องการด้านเนื้อหา ข้าราชการพลเรือนไทยมีความต้องการด้านเนื้อหาอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเฉพาะข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่มีความจำเป็นสำหรับวัยหลังเกษียณอายุนั้นแสดงให้เห็นว่า ข้าราชการพลเรือนผู้เกษียณอายุมีความต้องการที่จะศึกษาหาความรู้อีกมาก และมีความหลากหลายเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในหัวข้อความรู้ที่เป็นประโยชน์และอยู่ในความสนใจของผู้เกษียณอายุ จากผลการวิจัยนี้ นับได้ว่าสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุทธิพันธุ์ พิศสุวรรณ (2537: 71) ที่พบว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูง มีความสามารถในการปรับตัวได้ดีกว่าผู้มีระดับการศึกษาต่ำ จึงทำให้ผู้สูงอายุมีความต้องการความรู้ด้านกฎหมายอยู่ในระดับสูงกว่าผู้สูงอายุกลุ่มอื่นก็เป็นได้ สำหรับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุด้านความต้องการด้าน วิธีการจัดการศึกษานั้น ผลการวิจัยสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยค้นพบว่าข้าราชการพลเรือนผู้เกษียณอายุมีความต้องการด้านวิธีการจัดการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะข้อที่ว่า การจัดให้มีการทัศนศึกษาหรือดูงานเพื่อเสริมสร้างให้มีประสบการณ์โดยตรงและก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ นั่นคือ แสดงถึงคำตอบที่ว่า การจัดการศึกษาให้ความรู้แก่บุคคลในวัยเกษียณอายุนั้น ควรมีความหลากหลายในวิธีการจัด มีความยืดหยุ่น ผ่อนคลาย และที่สำคัญคือให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งการจัดทัศนศึกษาดูงานในที่ต่าง ๆ ให้แก่ผู้สูงอายุนั้น นับได้ว่าเป็นวิธีการหนึ่งที่น่าสนใจ และสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลผู้เกษียณอายุเป็นอย่างยิ่ง สำหรับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุประการสุดท้าย คือ ความต้องการด้านสถานที่จัดการศึกษานั้น ผลการวิจัยพบว่า

ข้าราชการพลเรือนผู้เกษียณอายุมีความต้องการโดยรวมอยู่ในระดับมาก และข้อที่น่าสนใจและมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การจัดให้มีการเรียนรู้ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น วิทยู โทททัศน์ วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น จากผลของการวิจัยนี้พบว่า สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เพ็ญแข ประจันปัจจนึก (2545:บทคัดย่อ) ที่ทำการศึกษารื่อง ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการไทย ที่พบว่า ข้าราชการเกษียณอายุมีข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ว่า ควรจัดการสอนประเภทนอกระบบโดยใช้แหล่งสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น วิทยู โทททัศน์ และควรจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุมากขึ้น โดยชมรมผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ เช่น งานอดิเรก และความรู้ใหม่ ๆ เช่น ด้านคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

3. จากผลของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ว่า เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ และเพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการกลุ่มนี้ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ แมคคลัสกี (McClusky. 1975) ที่ว่า ผู้สูงอายุจำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อการพัฒนาสำหรับการดำเนินชีวิตของตนเอง จึงมีความสอดคล้องกับผลของการวิจัยครั้งนี้ และจากผลการวิจัยทำให้สามารถสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยฉบับสมบูรณ์ และนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น ทั้งนี้การดำเนินการวิจัยได้ประมวลข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของข้าราชการผู้เกษียณอายุ ซึ่งเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญในกระทรวงหลัก ๆ ถึง 3 กระทรวง คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ ทำให้สามารถดำเนินการร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยเป็นร่างรูปแบบฉบับที่ 2 ได้สำเร็จ จากนั้นจึงนำร่างรูปแบบฉบับที่ปรับปรุงในครั้งที่ 2 นำเสนอต่อกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านผู้สูงอายุ และข้าราชการผู้เกษียณอายุเอง โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตรวจสอบรูปแบบแนวทางในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่ศึกษาค้นคว้าได้ ซึ่งผู้วิจัยได้รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวมา ปรับปรุงรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยให้เป็นร่างรูปแบบฉบับสมบูรณ์ ซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยนี้ จะเป็นตัวแบบแห่งความสำเร็จในการดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับข้าราชการผู้สูงอายุและบุคคลผู้สูงอายุกลุ่มอื่น ๆ ได้ เพราะเป็นรูปแบบที่มาจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน โดยมี องค์ประกอบสำคัญด้วยกัน 5 องค์ประกอบ ตั้งแต่หลักการ/แนวคิดในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ เป้าหมายในการจัด เนื้อหาสาระสำคัญในการจัด แนวทางและวิธีการที่จัด ตลอดจนรวมถึงการ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบจะมี

รายละเอียดที่ระบุไว้อย่าง ชัดเจนและครอบคลุม เช่นในเรื่อง เป้าหมายการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุนั้น ก็เป็นไปเพื่อตัว ผู้สูงอายุเอง และเป็นไปเพื่อภาระหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมด้วย โดยเฉพาะผู้เกษียณอายุที่มีความรู้ความสามารถที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลรุ่นหลังได้ สำหรับด้านเนื้อหาสาระสำคัญก็เช่นเดียวกัน คือ มีความครอบคลุมในสิ่งที่ผู้สูงอายุอยากรู้ อยากเรียน มีความ สนใจและเป็นประโยชน์สำหรับเขา ซึ่งได้จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านสุขภาพกายและจิตใจ ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม วัฒนธรรม ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่าข้าราชการพลเรือนผู้เกษียณอายุ มีความต้องการด้านเนื้อหาเหล่านี้โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน สำหรับประเด็นของ องค์ประกอบด้านแนวทางและวิธีการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุนั้น นับได้ว่าผลของการวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ อาทิ งานวิจัยของ U.S. Department of Health and Human Science (1981: Abstract) ในปี 1981 ซึ่งพบข้อมูลว่า จากสถิติของหน่วยงานของสหรัฐในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมานี้ มีจำนวนผู้ที่อายุ 55 ปีขึ้นไป เข้าเรียนในการศึกษานอกระบบ โรงเรียนประเภทต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีกประมาณ 80% และเมื่อพิจารณาการเข้าเรียนของกลุ่มอายุ 55-65 ปีแล้ว พบว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อการอาชีพ สำหรับบุคคลที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปนั้น มักลงเรียนประเภทที่ไม่มีการสอบ ซึ่งจากงานวิจัยที่ยกมานี้ นับได้ว่าสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบคือ ผู้สูงอายุหรือข้าราชการเกษียณอายุจะเน้นการเรียนประเภทการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นสำคัญ

4. สำหรับผลการวิจัยในภาพรวมครั้งนี้ สามารถนำรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับข้าราชการเกษียณอายุกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งมีได้เป็นข้าราชการพลเรือน เช่น ข้าราชการทหาร ข้าราชการตำรวจ ข้าราชการครู ตลอดจนข้าราชการผู้เกษียณอายุอื่น ๆ หรือบุคคลผู้เกษียณอายุ ซึ่งมีใช่เป็นกลุ่มข้าราชการได้ เพราะหลักการ แนวคิดของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยนี้ นับได้ว่าสอดคล้องกับพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ในส่วนที่ว่าการจัดการศึกษาสำหรับ ผู้สูงอายุดังกล่าวนี้อธิปไตยเป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคน ทุกเพศ และทุกช่วงวัยควร จะได้รับการพัฒนา ศักยภาพแห่งตนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้ และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 ที่เน้นว่า การศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกเพศและทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่มนุษย์จะได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ผลการวิจัยในครั้งนี้ยังสอดคล้องกับบทสรุปของงานเขียนเรื่อง จิตวิทยาผู้สูงอายุของ เพ็ญแข ประจณปัจจนิก (2544) ที่ว่า แนวโน้มที่ตรงกันจากข้อมูลแหล่งใดก็ตามในปัจจุบันจะพบว่าจำนวนผู้สูงอายุหรือบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปทั้งของประเทศต่าง ๆ และของโลก จะเพิ่มจำนวนสูงขึ้นเรื่อย ๆ และโลกในอนาคตจะเป็นโลกของผู้สูงอายุ ดังนั้นจึงมี

ความจำเป็นอย่างอื่นที่จะต้องมีการเตรียมการเพื่อรองรับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น การเตรียมการที่สำคัญก็คือ การเตรียมการด้านการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถที่จะรองรับต่อจำนวนประชากรผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการศึกษาตามรูปแบบของงานวิจัยนี้ ที่พบว่า จะต้องมียุทธศาสตร์ในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุทั้งในด้านแคบคือ เป้าหมายต่อผู้สูงอายุเอง และในด้านกว้าง คือ เป้าหมายต่อสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ

5. ในส่วนที่เกี่ยวกับแนวทางและวิธีการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุนั้น ผลการวิจัยมีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับความคิดเห็นของ Atchley (1994) ซึ่งอธิบายว่า ระยะเวลาหลังเกษียณอายุเป็นระยะของความสุขและเป็นระยะเวลาของการพักผ่อน ซึ่งผู้สูงอายุเองต้องการสิ่งที่ไม่ยุ่งยากมีเวลาที่จะทำก่อนหรือใช้ชีวิตอย่างไม่เร่งรีบ เช่น การท่องเที่ยว งานอดิเรก และการแสวงหาความรู้ เป็นต้น ซึ่งแนวทางในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของงานวิจัยที่เสนอให้มีการจัดการศึกษาแบบนอกระบบ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย นับได้ว่าเป็นแนวทางและวิธีการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่เหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะเน้นความเป็นอิสระของผู้เรียนตามความสนใจของผู้เรียน มีความยืดหยุ่นในวิธีการเรียน และเป็นการจัดการศึกษาเรียนรู้อย่างผ่อนคลาย โดยคำนึงถึง ผู้เรียนหรือผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ซึ่งนับได้ว่ามีความสอดคล้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศที่เน้นการจัดโดยวิธีการดังกล่าว และประเด็นสำคัญที่กล่าวนี้ยังสอดคล้องและเป็นไปตามการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ของ โนลส์ (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2538: 224) ที่กล่าวไว้ว่า ผู้ใหญ่ยังมีความต้องการและความสนใจในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดี ถ้าหากถือเอาตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ซึ่งผู้สูงอายุหรือข้าราชการเกษียณอายุจากผลการวิจัยนี้ก็จะเป็นไปตามหลักการที่ 3 ของรูปแบบ คือ ด้านเนื้อหาสาระสำคัญ ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ด้านหลัก คือ ด้านสุขภาพกายและจิตใจ ซึ่งมีประเด็นเนื้อหา คือ ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในวัยสูงอายุ และส่งเสริมให้มีการดูแลเกี่ยวกับสุขภาพจิตในวัยสูงอายุ ด้านเศรษฐกิจ มีประเด็นเนื้อหา คือ ส่งเสริมให้มีการปรับตัวเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เช่น การว่างงาน การประกอบอาชีพหลังวัยเกษียณ และงานอดิเรก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับการส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ เช่น เบี้ยเลี้ยงยังชีพหรือสวัสดิการผู้สูงอายุ และด้านสังคม วัฒนธรรมนั้น มีประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับการส่งเสริมความรู้ด้านกฎหมายในชีวิตประจำวันที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ในบ้านเมือง สังคม ตลอดจนภาวะการณ์ต่าง ๆ ของประเทศและโลก

6. จากพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 11 ที่ว่า ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการ

คุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะใน (2) การศึกษา การศาสนา และ ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต จากหลักการที่บัญญัติไว้ในกฎหมายดังกล่าว นับได้ว่าเป็นไปตามผลการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งพบว่า ข้าราชการเกษียณอายุจะสามารถนำผลสัมฤทธิ์หรือ ความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนตามองค์ประกอบที่ 5 เรื่อง การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาไปใช้ประโยชน์ได้จริงสำหรับการดำเนินชีวิตของข้าราชการหลังเกษียณอายุ นั่นคือ กลุ่ม ข้าราชการเกษียณอายุสามารถที่จะนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาหลังเกษียณอายุไปปรับใช้ในการ ดำรงชีวิตในวัยเกษียณได้อย่างมีคุณภาพ และการติดตามผลความก้าวหน้าหรือการประเมินผลการ เรียนรู้ดังกล่าวนี้ ควรจะได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังด้วย ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนภาคประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการดังกล่าวนี้ แนวทางที่เหมาะสม ก็คือ ภาครัฐเป็นส่วนสนับสนุนในด้านงบประมาณการดำเนินการ ความรู้ในด้านวิชาการและเป็น องค์กรหลักที่กระตุ้นให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนภาคเอกชนและภาค ประชาชน จะสามารถมีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนได้อย่างสำคัญยิ่งในส่วนของปฏิบัติ การให้ ความร่วมมือ การรณรงค์หรือการเข้ามาร่วมกลุ่มเป็นอาสาสมัครในการจัดการศึกษาสำหรับบุคคล ในวัยเกษียณนี้ อาจอยู่ในรูปของสมาคมผู้เกษียณอายุ ชมรมผู้สูงอายุ คลังสมองภูมิปัญญาท้องถิ่น มูลนิธิหรืออาสาสมัครอื่น ๆ ก็ย่อมที่จะทำได้ทั้งสิ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

1. จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งก็คือ ข้าราชการพลเรือนผู้เกษียณอายุ มีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุในระดับมากนั้น แสดงให้เห็นว่าการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ มีความสำคัญและเป็นความต้องการหลักในการดำรงชีวิตของผู้เกษียณอายุหรือผู้สูงอายุ โดยเฉพาะ ในส่วนที่เกี่ยวกับความต้องการการศึกษาด้านเนื้อหา นั้น ข้าราชการเกษียณอายุกลุ่มนี้มีความ ต้องการความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวันสูงสุด นั้นย่อมแสดงว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานที่ส่งเสริมความรู้ด้านกฎหมายจะต้องตระหนักและถือเป็นนโยบายสำคัญที่จะ ส่งเสริมสนับสนุนให้ความรู้ด้านกฎหมายสำหรับผู้สูงอายุให้เพิ่มมากขึ้นและอย่างทั่วถึง โดยการ จัดการสื่อสารข้อมูลความรู้ผ่านองค์กรที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือชุมชนก็ได้ เช่น องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น (เทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล) ชมรมผู้สูงอายุ สมาคมข้าราชการผู้เกษียณอายุ หรือวิทยากรอาสาสมัครแนะนำความรู้ด้านกฎหมาย เป็นต้น

2. ควรเน้นการจัดการศึกษาใน 2 รูปแบบที่พบ คือ การจัดการศึกษานอกระบบ และ การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุให้เพิ่มมากขึ้นและอย่างทั่วถึง ภาครัฐควรทุ่มเท งบประมาณลงไปที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านนี้อย่างจริงจัง เพื่อที่จะเป็นการแก้ปัญหา

ประชากรซึ่งอยู่ในภาวะพึ่งพิงเหล่านี้ได้อย่างถูกต้องและตรงประเด็นอย่างยิ่ง เพราะผลการศึกษาวิจัยนี้พบว่า ข้าราชการเกษียณอายุเองมีความมุ่งหวังในเป้าหมายจากการศึกษาหลังเกษียณอายุนี้อย่างต่อเนื่องและต่อสังคม ซึ่งเมื่อเขาสามารถดูแลตนเองได้ในระดับหนึ่งแล้ว จะเป็นการลดภาระการพึ่งพิงทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุเหล่านี้ได้อย่างมาก และผู้สูงอายุซึ่งมีความรู้จะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมได้อีกทางหนึ่ง ทั้งในแง่ของการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ การอบรมจริยธรรม ตลอดจนการเป็นแบบอย่างแห่งคุณงามความดีให้อนุชนรุ่นหลังได้ประพฤติปฏิบัติตามได้อย่างดียิ่ง

3. รัฐควรตระหนักถึงการให้ความสนใจในการเข้ามามีส่วนส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มิใช่แต่เพียงเหตุผลด้านจำนวนประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น หากแต่การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุนับเป็นหนทางออกที่สำคัญวิธีการหนึ่งในการพัฒนากำลังคนของประเทศชาติ ตามปรัชญาแห่งการศึกษาตลอดชีพ ซึ่งบุคคลในวัยนี้ยังมีศักยภาพที่จะสามารถพัฒนาตนเองได้เมื่อได้รับการจัดการศึกษาหรือวิธีการให้การเรียนรู้ที่เหมาะสมและมีคุณภาพ

4. หน่วยงานหรือองค์กร ซึ่งมีข้อจำกัดการภาครัฐหรือองค์กรภาคประชาชน ก็สมควรอย่างยิ่งที่จะเข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แนวความคิดใหม่ก็คือ ควรให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลในทุกช่วงวัย มิใช่ช่วยเด็กหรือเยาวชนเท่านั้นที่จะเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการจัดการศึกษา ดังแนวคิดเดิม ๆ ที่มีมาแต่อดีต หากแต่ในสถานการณ์โลกยุคปัจจุบัน นับว่าเป็นเรื่องของการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิตอย่างแท้จริง นั่นก็คือ การจัดการศึกษาอย่างเสมอหน้า ไม่มีการเหลื่อมล้ำกันในการที่มนุษย์ทุกคน ทุกเพศ และทุกช่วงวัย ควรจะได้รับการศึกษาและการเรียนรู้อย่างทั่วถึงเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลตามสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์อย่างแท้จริง

5. ควรจัดเป็นแผนงาน/โครงการสนับสนุนด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุอย่างชัดเจน มีระบบที่แน่นอนและเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ โดยทำงานควบคู่ไปกับนโยบายที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้าน กิจกรรมผู้สูงอายุ ด้านสวัสดิการผู้สูงอายุ หรือด้านสังคม วัฒนธรรม สำหรับผู้สูงอายุ และควรจัดไว้ในแผนพัฒนาผู้สูงอายุเป็นวาระแห่งชาติที่สำคัญต่อไป

6. เนื่องจากสถานการณ์ของเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและเป็นไปในทางที่ก่อให้เกิดผลด้านลบต่อผู้สูงอายุทั้งสิ้น ทั้งปัญหาจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น การจัดสวัสดิการดูแลผู้สูงอายุของประเทศที่ไม่ทั่วถึงและไม่มีคุณภาพ ปัญหาเกี่ยวกับสถาบันครอบครัวมีความอ่อนแอ ต่างจากสังคมไทยในอดีต ทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่

โดยทั่วไปของประเทศขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างจริงจัง รัฐบาลไม่สามารถจัดให้บริการสำหรับผู้สูงอายุได้อย่างทั่วถึง ทั้งถึง และเพียงพอ ทำให้ความต้องการด้านต่าง ๆ ของผู้สูงอายุไม่ได้รับการตอบสนองเท่าที่ควร ไม่เพียงแต่ความต้องการด้านสวัสดิการทางสังคมเท่านั้น ความต้องการด้านการศึกษาของผู้สูงอายุนั้นยังขาดการเหลียวแลและสนับสนุนจากภาครัฐ จะด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณหรืออัตราค่าจ้างเจ้าหน้าที่ของภาครัฐก็ดี ล้วนเป็นผลให้สถานภาพของผู้สูงอายุไทยต่างตกอยู่ในสถานการณ์ที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างลำบากยิ่ง นอกเหนือจากการเสนอให้ภาครัฐได้ตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนต่อปัญหาด้านผู้สูงอายุเหล่านี้แล้ว สมควรอย่างยิ่งที่หน่วยงานอื่น ๆ ที่มีในภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นภาคเอกชน ภาคประชาชน กลุ่ม ชมรมหรือสมาคมอาสาสมัครต่าง ๆ จะต้องให้ความสำคัญและเข้ามาดูแลเอาใจใส่ต่อกลุ่มบุคคลในวัยสูงอายุนี้อย่างจริงจัง ทางออกที่สำคัญอีกแนวทางหนึ่งก็คือ การส่งเสริมให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็งและเป็นหลักในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลเอาใจใส่ต่อความต้องการของผู้สูงอายุในทุก ๆ ด้าน และให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงตนในสังคมได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี ที่เรียกว่าสุขทั้งกายและสุขทั้งใจ โดยมีการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนภารกิจเหล่านี้ ซึ่งจะสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายได้ด้วยความร่วมมือจากทุกฝ่ายและทุกส่วนของสังคม เพื่อวันหนึ่งข้างหน้าทุกคนจะได้เข้าสู่วัยสูงอายุได้อย่างมีความสุขและเป็นหลักชัยให้แก่สังคมได้ตลอดไป

7. ทุกภาคส่วนของสังคม ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรเอกชน ภาคประชาชน ตลอดจนหน่วยงานอื่นๆ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาคม ชมรม กลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ ควรตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงานด้านผู้สูงอายุระดับชาติ ซึ่งอาจกำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติที่ชัดเจน โดยระบุถึงเป้าหมายทั้งในระยะสั้นและระยะยาว สำหรับแผนงานเตรียมการด้านผู้สูงอายุ และควรจัดทำให้มีครอบคลุมครบทุกด้านตามความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น ด้านสุขภาพกายและจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งการดำเนินงานเพื่อกำหนดแผนรองรับต่อปัญหาด้านผู้สูงอายุนี้ควรดำเนินการโดยเร่งด่วน อาจจัดให้มีการประชุมสัมมนาอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง จากระดับชาติ ระดับประเทศ ลงสู่ระดับจังหวัด อำเภอ ไปถึงระดับท้องถิ่นและชุมชน โดยการเตรียมการเพื่อจัดความพร้อมในการรองรับปัญหาผู้สูงอายุของชาตินี้ จะต้องดำเนินการโดยรัฐบาลจะต้องเข้ามาเป็นเจ้าภาพหลัก และกำหนดกระทรวงเป้าหมายคือ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นผู้ประสานงานหลักที่จะดำเนินการด้านการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของไทยให้มีศักยภาพและความพร้อมที่จะรองรับต่อ สถานการณ์ของฐานประชากรไทยที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่นี้ โดยอาจร่วมมือกันเป็น เครือข่ายทั้งจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการเป็นเจ้าภาพด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ กระทรวงมหาดไทยเป็นเจ้าภาพด้านการรวมกลุ่มชมรมผู้สูงอายุ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ อาจเป็นเจ้าภาพด้านการส่งเสริมอาชีพในวัยสูงอายุ หรือกระทรวงวัฒนธรรม อาจเป็นเจ้าภาพด้านขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงามสำหรับผู้สูงอายุ ล้วนเป็นไปได้ทั้งสิ้น จึงควรมีการนำร่องที่จะดำเนินงานตามโครงการเหล่านี้ให้สำเร็จลุล่วง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาวิจัยกับกลุ่มข้าราชการอื่น ๆ เช่น กลุ่มข้าราชการครู กลุ่มข้าราชการทหาร กลุ่มข้าราชการตำรวจหรือกลุ่มผู้เกษียณอายุในภาคเอกชนซึ่งจะเป็นการขยายผลต่อไปจากการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อที่จะพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุจากการวิจัยนี้ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นการศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลายและมีความแตกต่างกันมากขึ้น
2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ ที่มีใช้กลุ่มข้าราชการซึ่งมีความรู้ ประสบการณ์ ความสามารถ และความพร้อม แต่อาจเป็นกลุ่มเป้าหมายคือ กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไปหรือกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งด้อยโอกาส ซึ่งจะสามารถทำการเปรียบเทียบกับงานวิจัยนี้ เพื่อที่จะพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณสำหรับผู้สูงอายุได้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป
3. ควรมีการศึกษาต่อยอดจากงานวิจัยนี้ เช่น มีการทดลองจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับกลุ่มข้าราชการผู้เกษียณอายุจริง และมีหลักสูตรทดลองสำหรับดำเนินการในการจัดการศึกษา เพื่อสามารถดำเนินการ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาดังกล่าวได้อย่างเป็นรูปธรรม และนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้ ตลอดจนการดำเนินการทดลองนี้จะทำให้ได้ทราบถึงปัญหาอุปสรรค และสามารถดำเนินการเพื่อหาแนวทางแก้ไขข้อบกพร่องต่อไป
4. ควรมีการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุนี้ในแง่มุมอื่น ๆ เช่น กลุ่มเป้าหมายมีขนาดใหญ่ขึ้น กลุ่มเป้าหมายมีคุณสมบัติที่แตกต่างออกไป และควรจัดทำเป็นวาระแห่งชาติด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ โดยรวบรวมแนวคิด ผลงาน และการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุไว้เป็นองค์ความรู้หลักด้านการศึกษาผู้ใหญ่ เช่น วิทยาลัยสูงอายุ การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ เป็นต้น ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวนี้จะมีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับงานวิจัยด้าน ผู้สูงอายุ ซึ่งจะเป็นแขนงวิชาการหลักต่อไปในอนาคตอันใกล้
5. ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยของความสำเร็จในการนำรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุไปใช้ โดยอาจเป็นการนำร่องในการจัดการศึกษาดังกล่าว และผลการวิจัยที่จะพบต่อไปจะได้ทราบว่า สิ่งใดเป็นปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จบ้าง และนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้นมาเป็นแนวทางแห่งการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจะเป็นการขยายผลต่อยอดในเชิงวิจัยองค์ความรู้ใหม่ ๆ ต่อไป
6. ควรมีการศึกษาวิจัยด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอีก โดยอาจจัดทำเป็นวาระ

แห่งชาติด้านการศึกษสำหรับผู้สูงอายุ นั่นคือ ควรมีการศึกษาวิจัยครอบคลุมไปยังกลุ่มผู้สูงอายุอื่น ๆ ทั่วประเทศ โดยตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาว่าจะเป็นทางออกที่สำคัญสำหรับการแก้ไขปัญหาสำหรับผู้สูงอายุที่กำลังทวีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างยิ่ง และเป็นการเตรียมการรองรับต่อฐานพหุวัฒนธรรมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปของประเทศ

7. ควรจัดให้ศูนย์ค้นคว้าวิจัยด้านผู้สูงอายุอย่างแพร่หลายและครอบคลุมทั้งประเทศเป็นแหล่งวิชาการความรู้ด้านผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถที่จะตอบปัญหาและเป็นศูนย์วิชาการความรู้ด้านผู้สูงอายุที่มีการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง เพื่อรองรับจำนวนประชากรสูงอายุไทยที่กำลังทวีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมากในอนาคตอันใกล้

8. ควรสนับสนุนให้มีโครงการวิจัยระดับชาติด้านผู้สูงอายุโดยตรง โดยทำงานวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ อย่างครบวงจรและต่อเนื่อง และควรมีการนำเสนอผลงานวิจัยด้านผู้สูงอายุอย่างแพร่หลาย โดยจัดเป็นงานวิจัยประเภทต่าง ๆ ด้านผู้สูงอายุอย่างครอบคลุมและกว้างขวาง

9. ควรจัดให้มีการสัมมนาเผยแพร่งานวิจัยด้านผู้สูงอายุอย่างแพร่หลายและต่อเนื่อง โดยนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุ เพื่อได้มีโอกาสแลกเปลี่ยน อภิปรายระหว่างนักวิชาการผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ด้านสูงอายุวิทยาศาสตร์ให้มีความก้าวหน้าทางวิชาการและพัฒนาศาสตร์ความรู้ที่แตกแขนงต่อยอดไปอย่างไม่หยุดยั้ง

บรรณานุกรม

- กันตยา เพิ่มผล. (2541). การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน. กรุงเทพฯ: ฝ่ายเอกสารและ
ตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- โกศล มีคุณ. (2542). การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมไทยด้านอาชีพ
เศรษฐกิจและกฎหมาย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2545).
แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการฯ.
- จารุวรรณ ศรีสว่าง. (2532). กิจกรรมและความคาดหวังของข้าราชการเกษียณอายุใน
ประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ รศ.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- จิตตินันท์ พรหมสุวรรณ. (2547). ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของอาจารย์ที่เป็น
สมาชิกชมรม มก. อาวุโส และชมรมผู้สูงอายุ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
รายงานการวิจัย กศ.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จิระ เจริญเลิศ. (2529). “ชีวิตหลังเกษียณอายุ,” *จุลสารสราญรมย์*. 1: 98.
- จิรุตม์ ศรีรัตนบัลล์. (2543ก). *ประสิทธิภาพในระบบสุขภาพ*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบ
สาธารณสุข.
- จิรนาฏ ยิ่งศักดิ์มงคล. (2544). ผลการสอนโดยใช้กิจกรรมตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสต์ต่อการ
เห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุหญิงในสถานสงเคราะห์. วิทยานิพนธ์ พบ.ม.
(การพยาบาลศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย; และ คณะ. (2541). การวิเคราะห์ประสิทธิภาพหน่วยงานกระทรวง
ยุติธรรมเพื่อการบริหารจัดการเชิงคุณภาพในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรตริยา นาคเกษม. (2538). *ความคิดเห็นของข้าราชการก่อนเกษียณ สังกัดสำนักงานปลัด
กระทรวงศึกษาธิการ ส่วนกลาง เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับ
ข้าราชการผู้สูงอายุก่อนและหลังเกษียณอายุ*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ชุติมา พังชัยมงคล. (2544). ผลการสอนแบบมีส่วนร่วมในการดูแลตนเองต่อความรู้และความสามารถในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุที่ป่วยด้วยโรคกล้ามเนื้อหัวใจตาย. วิทยานิพนธ์ พบ.ม. (การพยาบาลศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- เชียรศรี วิวิธสิริ. (2527). จิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ญาณิ นาคพงษ์. (2543). ความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อศูนย์บริการผู้สูงอายุในวัดโดยชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี ศูนย์บริการผู้สูงอายุวัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ พบ.ม. (ประชากรศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ดนัย ทิพยกก. (2544). ภาวะสุขภาพทางใจของผู้สูงอายุ. วิทยานิพนธ์ พบ.ม. (ประชากรศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ดิน ปรัชญพฤทธิ์ และ ไกรยุทธ ชีรตยาสินันท์. (2537). ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการพลเรือน. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพาดี เมฆสวรรค์. (2543). การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. เอกสารวิชาการ.
- ธนัน อนุমানราชชน. (2544). การวิจัยเชิงปริมาณทางสังคมศาสตร์. เชียงใหม่: หจก. เชียงใหม่พิมพ์สวย.
- ธาดา วิมลวัตรเวที. (2543). รายงานการวิจัยเรื่อง การเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุทำงานของบุคลากร สังกัดมหาวิทยาลัยของรัฐ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นาคยา รัตนอัมภา. (2540). การเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุราชการของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลศูนย์ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (พยาบาลศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- นิตา ชูโต. (2525). คนชราไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรลุ ศิริพานิช. (2537). พฤติกรรมและการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในและแข็งแรง. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการพิมพ์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2535). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ประสพ รัตนกร. (2524). สุขภาพจิตผู้สูงอายุ. บรรยาย ณ ชุมชนผู้สูงอายุมูลนิธิวิจัยประสาทและสมาคมสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ. อัดสำเนา.

- พิมพ์ใจ ลังการ์พินธุ์. (2544). ผลการใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเรื่องเพศในผู้สูงอายุต่อความรู้และทัศนคติในการพยาบาลผู้สูงอายุเรื่องเพศของนักศึกษา. วิทยานิพนธ์ พบ.ม. (การพยาบาลศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- พิรสิทธิ์ คำนวนคิดปี่; สินี กมลนาวัน; และประเสริฐ รักไทยดี. (2523). ความทันสมัย ภาพพจน์เกี่ยวกับตนเอง และปัญหาบางประการของคนชรา. รายงานการวิจัย สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพฯ: สถาบันฯ.
- พูนทรัพย์ จรรยาสุภาพ. (2530, มกราคม). “เกษียณ 55 ช่วยกันคิดอีกสักนิด,” วารสารข้าราชการ. 32(1): 39-40.
- เพ็ญแข ประจณปัจจนึก. (2544, มกราคม-ธันวาคม). “จิตวิทยาผู้สูงอายุ,” วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์. 2(1-3): 48-53.
- (2545). รายงานการวิจัยเรื่อง ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการไทย. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2545). สูงอายุวิทยาศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เพ็ญแข ประจณปัจจนึก; และคณะ. (2542). รายงานการวิจัยในพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “ตัวมเตี้ยมเลี้ยมเตาะเตะ กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมในครอบครัวไทย,” กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- ภมริน เขาวนจินดา. (2542). ลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- มัลลิกา ต้นสอน. (2544). การจัดการยุคใหม่ = *Modern Management*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- มานะ ยิ้มฟอย. (2544). ประสิทธิภาพในการให้บริการของสำนักงานบริการโทรศัพท์: ศึกษากรณีเปรียบเทียบสำนักงานบริการโทรศัพท์ลาดพร้าวและสำนักงานบริการโทรศัพท์นนทบุรี. ปรินญานิพนธ์ ศศ.ม. (รัฐศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- รุ่ง แก้วแดง. (2539). รีเอ็นจิเนียริง ระบบราชการไทย ภาค 2. กรุงเทพฯ: มติชน.

- วริศา มัทยา. (2543). ผลของการจัดกิจกรรมกระบวนการกลุ่มต่อการลดความว้าเหวของผู้สูงอายุ
ในสถานสงเคราะห์คนชรารบ้านเขาบ่อแก้ว จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ พบ.ม.
(พยาบาลสาธารณสุข). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- วิรัช แผ้วสกุล. (2527). ความต้องการทางการศึกษานอกโรงเรียนของผู้สูงอายุที่สังกัดสำนักงาน
ปลัดกระทรวงของกระทรวงศึกษาธิการ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- วิไลวรรณ วัฒนานนท์. (2544). ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ ชุมชนบ้านเป็ด อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ พบ.ม. (การพยาบาลชุมชน). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- ศศิดา นิรินธนาชาติ. (2540). การศึกษาความต้องการการเตรียมตัวก่อนการเกษียณของข้าราชการ
ก่อนเกษียณในหน่วยงานสังกัดกระทรวงศึกษาธิการในส่วนกลาง. ปรินิพนธ์
กศ.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- ศิริเพ็ญ วานิชนันท์. (2544). ผลของการใช้โปรแกรมส่งเสริมการนอนหลับต่อความรู้และ
คุณภาพการนอนหลับของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ. วิทยานิพนธ์ พบ.ม. (การพยาบาล
ศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ศุภรัตน์ โชติคุณาณ. (ม.ป.ป.). เอกสารประกอบการบรรยายการพัฒนาระบบการบริการ
ประชาชน. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ก.พ. ถ่ายเอกสาร.
- สมบุญ สาลาชาชีวิน. (2526). จิตวิทยาเพื่อการศึกษาผู้ใหญ่. เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์.
- สมโภช จัตุพร. (2543). ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน
การไฟฟ้านครหลวง : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานกองรายได้. ปรินิพนธ์ ศศ.ม.
(รัฐศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- สมมาตร คงชื่นสิน. (2538). การเปิดรับและความต้องการรายการโทรทัศน์ของผู้สูงอายุใน
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ นท.ม. (การประชาสัมพันธ์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สมศรี กันธมาลา. (2529). การส่งเสริมบทบาทของผู้เกษียณอายุให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม.
เอกสารการวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาสังคมจิตวิทยา วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- สันตรา เกตุพันธ์. (2529). แนวทางการจัดองค์การศึกษานอกระบบของสถาบันพัฒนาฝีมือ
แรงงาน กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

- สาลี เพ็ญศิริ. (2535). *การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ ในจังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกระบบ).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุชาติ นิมหิรัญวงษ์. (2544). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการท่องเที่ยวภายในประเทศของผู้สูงอายุ*. วิทยานิพนธ์ พบ.ม. (ประชากรศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- สุธีรา นุ้ยจันทร์. (2530). *การศึกษาบทบาทของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ : เฉพาะกรณี ครอบครัวผู้ใช้บริการศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุคนแดง และครอบครัวสมาชิกชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลสงฆ์*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สุพรรณิ ไพรัชเวทย์. (2540, พฤษภาคม-มิถุนายน). “การวัดและประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานราชการของประเทศออสเตรเลีย,” *ข้าราชการ*. 42(3): 18-27.
- สุมาลี สังข์ศรี; เจียรนัย ทรงชัยกุล; และประมาญ พิรัชพันธุ์. (2540). *การศึกษาความต้องการและแนวทางเกี่ยวกับการจัดการศึกษาด้วยระบบทางไกลแก่ผู้สูงอายุ*. รายงานการวิจัย
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุรกุล เจริญธรรม. (2541). *การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: กองนโยบายและแผน กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- (2534). *วิทยาการผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. (2538). *จิตวิทยาการเรียนรู้ผู้ใหญ่*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- อลงกรณ์ มีสุทธา; และ สมิต สัจฉกร. (2539). *การประเมินผลการปฏิบัติงาน แนวความคิดหลักการ วิธีการ กระบวนการ*. กรุงเทพฯ: บริษัทเอเชียเพรส (1989) จำกัด.
- อัมพล สุอำพัน. (2531). “จิตวิทยากับการดำรงชีวิตประจำวัน,” ใน *เอกสารประกอบการสอนชุดจิตวิทยาทั่วไป มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- Atchley, R.C. (1994). *The Demography of Aging*. In R.C. Atchley (Ed.). *Social Forces and Aging*. Belmont, (A : Wadsworth).
- Barrow, G.M.; & Smith, P.A. (1979). *Aging, Ageism and Society*. St. Paul, Minn: West Publishing Co.
- Brearily, C.P. (1977). *Resident Work with the Elderly*. London: Routledy & Kegan Paul.

- Burnside, Inene Morenson. (1981). *Nursing and the Aged*. 2nd ed. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Castetter B. William. (1976). *The Personal Function in Educational Administration*. 2nd ed. New York: Macmillan Publishing Co., Inc.
- Chatfield, W.F. (1977). "Economic and Sociological Factors in Influencing Life Satisfaction of the Aged," *Journal of Gerontology*. 32: 593-599.
- Florio, C. (1978). *College Programs for Older Adults : A Summary Report on a 1976 Survey*. New York: Academy for Education Development.
- Grandall, Richard C. (1980). *Gerontology : A Behavioral Science Approach*. Massachusetts: Adelisor Wesly.
- Knowles M.S. (1972). *The Modern Practice of Adult Education Andragogy Versus Padagogy*. New York: Association Press.
- McClusky, H.Y. (1975). *Education for Aging : The Scope of the Field and Perspection for the Future*. Washington D.C.: Adult Education Association of the U.S.A.
- Nahavandi, Atsaneh; & Malekzadeh, Ali R. (1999). *Organizational Behavior : The Person-Organization Fit*. Newjersey: Pretice Hall.
- Tippette, R. (1990). *Aging, Self-Concept and Activity*. Montana: University of Montana.
- U.S. Department of Health and Human Sciences. (1981). *Administration on Aging Statistical from the National Clearinghouse on Aging*. Washington D.C.: U.S. Government Printing Office.
- Vroom, W.H. (1964). *Work and Motivation*. New York: John Wiley and Sons Inc.
- Wolman, Benhamin B. (1973). *Dictionary of Behavioral Science*. Van Nostrand: Reinheld Company.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบถาม

ภาคผนวก ข

แบบประเมินเครื่องมือวิจัยจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ
เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

แบบประเมินเครื่องมือวิจัย

เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ข้อมูลนิติปรัชญาเอก

ว่าที่ร้อยโท นภเกตุ สุขสมเพียร

ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สถานที่ทำงาน : กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง ท่าอากาศยานแห่งชาติ

เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร

โทรศัพท์ติดต่อ : 0-9305-4510, 0-5129-1293

แบบประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย โดยการดำเนินการในขั้นตอนนี้ เป็นการเชิญผู้เชี่ยวชาญให้พิจารณาความเป็นไปได้ ความสอดคล้องของร่างข้อคำถาม และตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้วิจัยจะขอความกรุณาให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาแบบประเมิน เพื่อจะนำความคิดเห็นของท่านมาประกอบการสร้างเครื่องมือให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้นก่อนที่จะนำไปสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ข้าราชการพลเรือนผู้เกษียณอายุในขั้นตอนต่อไป

แบบประเมินความคิดเห็นนี้ เป็นเครื่องมือในการประเมินความสอดคล้องหรือเป็นตัวแทนที่จะเป็นกรอบแนวทางในการพิจารณาร่างข้อคำถาม ซึ่งจะมีโครงสร้างหลักประกอบด้วย ส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย การติดตามประเมินผล การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความกรุณา อนุเคราะห์ของท่านเป็นอย่างสูง ความคิดเห็นของท่านเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะทำให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความสมบูรณ์ และสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ว่าที่ร้อยโท นภเกตุ สุขสมเพียร

ผู้วิจัย

แบบประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
เรื่อง

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

คำชี้แจง

โปรดระบุความคิดเห็นของท่าน โดยทำเครื่องหมาย (/) ลงในช่อง 1 เมื่อพิจารณาเห็นว่าคำถามในข้อใดตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และทำเครื่องหมาย (/) ลงในช่อง 0 หากไม่แน่ใจว่าคำถามตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และทำเครื่องหมาย (/) ลงในช่อง -1 หากคำถามในข้อใดไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ส่วนที่ 1

แบบประเมินเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ

ข้อ	ข้อความ	การพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าเฉลี่ย %
		รศ.หวน พินธุพันธ์	อ.นนวล พงษ์ไพบูลย์	ผศ.ปรีชา ธรรมา	
1.	<u>ความต้องการด้านเนื้อหา</u> ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในวัยสูงอายุ เช่น ระบบขับถ่าย ระบบย่อยอาหาร กระดูก กล้ามเนื้อ ผิวหนัง ตลอดจนระบบหัวใจและการไหลเวียนของโลหิต เป็นต้น	1	1	1	100
2.	ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงสถานภาพ บทบาททางสังคม หน้าที่การงาน ตลอดจนการใช้ชีวิตในวัยหลังเกษียณอายุ เป็นต้น	1	1	1	100

ข้อ	ข้อความ	การพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าเฉลี่ย %
		รศ.หวน พินธุพันธ์	อ.นงนวล พงษ์ไพบูลย์	ผศ.ปรีชา ธรรมา	
3.	ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ที่มีความจำเป็นสำหรับวัยหลังเกษียณอายุ การจัดการให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจน ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ	1	1	1	100
4.	ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ	1	1	1	100
5.	ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของ เหตุการณ์ในบ้านเมือง สังคมและเศรษฐกิจ ของประเทศและโลก	1	1	1	100
6.	ความรู้และการปฏิบัติตนเพื่อเสริมสร้างความ มั่นคงทางด้านจิตใจและอารมณ์	1	1	1	100
7.	ความรู้เกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม และการแสวงหาความร่มเย็นสงบสุขทางใจ	1	1	1	100
8.	ความรู้เกี่ยวกับทักษะในการประกอบอาชีพ และการเพิ่มรายได้ที่เหมาะสมในวัย เกษียณอายุ	1	1	1	100
9.	ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพสภาพตามวัย เช่น การออกกำลังกาย หลักโภชนาการ ตลอดจนความรู้เรื่องยาหรือสมุนไพรที่เป็น ประโยชน์ต่อสุขภาพ เป็นต้น	1	1	1	100
10.	ความรู้เกี่ยวกับงานอดิเรก เช่น การประดิษฐ์ ดอกไม้ งานฝีมือ การทำขนม เป็นต้น	1	1	1	100

11.	ความรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์สำหรับวัย สูงอายุ เช่น การสะสมทรัพย์ เบี้ยเลี้ยง เพื่อยังชีพ หรือสวัสดิการผู้สูงอายุ เป็นต้น	1	1	1	100
ข้อ	ข้อความ	การพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าเฉลี่ย %
		รศ.หวน พินธุพันธ์	อ.นงนวล พงษ์ไพบุลย์	ผศ.ปรีชา ธรรมา	
12.	ความรู้เกี่ยวกับเทคนิควิทยาการ นวัตกรรม เทคโนโลยี หรือความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นใน โลกยุคปัจจุบัน	1	1	1	100
13.	ความรู้เกี่ยวกับการบำเพ็ญตนให้เป็น ประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม เช่น กิจกรรม งานอาสาสมัคร การใช้เวลาวางช่วยเหลืองาน สาธารณะ เป็นต้น	1	1	1	100
14.	ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวขอประชาธิปไตย อำนาจหน้าที่ของประชาชน พรรคการเมือง และการเลือกตั้ง เป็นต้น	1	1	1	100
15.	ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อการผ่อนคลาย จิตใจ เช่น นาฏศิลป์ ดนตรี กีฬา รำวง มาตรฐาน ศิลปะ เป็นต้น	1	1	1	100
16.	<u>ความต้องการด้านวิธีการจัดการศึกษา</u> การจัดการประชุม หรือสัมมนาเพื่อเพิ่มพูน ความรู้ประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์อย่าง ต่อเนื่อง	1	1	1	100
17.	การจัดในลักษณะของกลุ่มสนใจในเนื้อหา ความรู้ต่าง ๆ ที่สามารถรวมกลุ่มผู้เรียนได้ ในระยะสั้น และสามารถเลือกเวลาที่จะเรียน ได้เอง	1	1	1	100
18.	การเรียนการสอนที่จัดโดยชมรมผู้สูงอายุใน สาขาต่าง ๆ เช่น งานอดิเรก นันทนาการ กีฬา หรือกลุ่มวิชาชีพ ฯลฯ	1	1	1	100

19.	การจัดให้มีการทัศนศึกษาหรือการดูงาน เพื่อเสริมสร้างให้มีประสบการณ์โดยตรง และก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ	1	1	1	100
ข้อ	ข้อความ	การพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าเฉลี่ย %
		รศ.หวน พินธุพันธ์	อ.นงนวล พงษ์ไพบุลย์	ผศ.ปรีชา ธรรมา	
20.	การฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เป็นการเฉพาะ และสามารถประเมินผลการฝึกอบรมได้	1	1	1	100
21.	การจัดสื่อการเรียนการสอนที่สะดวก และเข้าถึงองค์ความรู้ได้ง่าย เช่น สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุกระจายเสียง หรือสื่อหนังสือพิมพ์ เป็นต้น	1	1	1	100
22.	การสาธิตความรู้โดยวิทยากรผู้ชำนาญการ มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ที่น่าสนใจ และเป็นประโยชน์ เช่น การสาธิตการออกกำลังกาย การสาธิตเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับสุขภาพ การสาธิตการเล่นกีฬา เป็นต้น	1	1	1	100
23.	การประชาสัมพันธ์และแนะนำความรู้เป็นทางเลือกตามที่น่าสนใจในสาขาวิชาชีพที่เหมาะสมสำหรับวัยหลังเกษียณอายุ เช่น งานประดิษฐ์ งานฝีมือ การทำสมุนไพร หรือ การปรุงอาหาร เป็นต้น	1	1	1	100
24.	การจัดเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นหัวข้อที่อยู่ในความสนใจสำหรับผู้สูงอายุ เช่น สถานภาพยามเช้า ขอดิด้วยคน หรือมองต่างมุม เป็นต้น	1	1	1	100
25.	การจัดบทเรียนสำเร็จรูปเพื่อการศึกษาด้วยตนเองเกี่ยวกับความรู้ต่าง ๆ ที่มีความสนใจ	1	1	1	100

26.	การฝึกทักษะด้วยการฝึกปฏิบัติจริง เช่น การประดิษฐ์ งานฝีมือ การเลี้ยงต้นไม้ หรือ ธุรกิจภาคบริการ เป็นต้น	1	1	1	100
ข้อ	ข้อความ	การพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าเฉลี่ย %
		รศ.หวน พินธุพันธ์	อ.นงนวล พงษ์ไพบุลย์	ผศ.ปรีชา ธรรมา	
27.	การจัดการประชุมหรือการสัมมนาเพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง	1	1	1	100
28.	การจัดให้มีการทัศนศึกษาหรือการดูงาน เพื่อเสริมสร้างให้มีประสบการณ์โดยตรง และก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ	1	1	1	100
29.	<u>ความต้องการด้านสถานที่จัดการศึกษา</u> การดำเนินการในสถานที่ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เฉพาะ ชัดเจนและครอบคลุมต่อกลุ่ม เป้าหมาย เช่น ชมรม สมาคมหรือสหพันธ์ เป็นต้น	1	1	1	100
30.	การดำเนินการในสถานที่ของหน่วยงาน ภาครัฐ ซึ่งมีภารกิจ หน้าที่ชัดเจน และเป็น องค์การถาวร มีการสนับสนุนมั่นคง เช่น โรงพยาบาล ศูนย์ฝึกอบรมการเกษตร เป็นต้น	1	1	1	100
31.	การดำเนินการจัดในสถานที่ของหน่วยงาน ภาคเอกชน ซึ่งมีเป้าหมายที่แน่นอน มีการ ดำเนินงานที่สะดวก คล่องตัว และค่อนข้าง เป็นเอกเทศ	1	1	1	100
32.	การจัดการเรียนการสอนที่บ้าน หรือในที่พักอาศัยของผู้เกษียณอายุ	1	1	1	100

33.	การจัดการเรียนการสอนโดย สถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย เป็นต้น	1	1	1	100
34.	การจัดการให้ความรู้ในสถาบันทางศาสนา เช่น ในวัด หรือ ในโบสถ์ เป็นต้น	1	1	1	100

ข้อ	ข้อความ	การพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าเฉลี่ย %
		รศ.หวน พินธุพันธ์	อ.นงนวล พงษ์ไพบุลย์	ผศ.ปรีชา ธรรมา	
35.	การจัดให้มีการท่องเที่ยว ทัศนศึกษา ดูงาน ตามความสนใจและเป็นประโยชน์เหมาะสม ตามวัยสำหรับผู้เกษียณอายุ	1	1	1	100
36.	การเรียนการสอนด้วยแหล่งการเรียนรู้ที่ หลากหลายในทุกท้องที่ ทุกโอกาส โดยให้ หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและ ภาคประชาชนสามารถดำเนินการร่วมกัน	1	1	1	100
37.	การจัดให้มีการเรียนรู้ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อความรู้จากวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือคอมพิวเตอร์อินเทอร์เน็ต เป็นต้น	1	1	1	100
38.	การจัดแหล่งการเรียนรู้นอกระบบ โดยไม่ จำกัดด้วยเงื่อนไข ของโอกาส และสถานที่ ด้วยความหลากหลายของสื่อความรู้ เช่น การเรียนรู้จากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ วารสารหรือ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น	1	1	1	100
39.	การจัดการส่งเสริมการเรียนรู้ในสถานที่กลาง ของชุมชนซึ่งจะมีลักษณะเป็นการจัดกิจกรรม ในลักษณะของการอภิปราย ระดมความ คิดเห็น เช่น เวทีชาวบ้าน สนทนาปัญหา ชุมชน หรือประชาพิจารณ์ เป็นต้น	1	1	1	100

40.	การจัดแหล่งการเรียนรู้ในลักษณะของการ ค้นคว้าที่เป็นทางการและเป็นระบบ เช่น ห้องสมุดวิชาการ สถาบันค้นคว้าและการ วิจัย เป็นต้น	1	1	1	100
-----	--	---	---	---	-----

ส่วนที่ 2

แบบประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย การติดตามประเมินผล
การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ

ข้อ	ข้อความ	การพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าเฉลี่ย %
		รศ.หวน พินธุพันธ์	อ.นงนวล พงษ์ไพบูลย์	ผศ.ปรีชา ธรรมา	
1.	แนวคิดในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ วัยสูงอายุเป็นช่วงวัยหนึ่งของชีวิตมนุษย์ตาม หลักกระบวนการพัฒนาการแห่งชีวิต	1	1	1	100
2.	การศึกษาเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง และมีความสำคัญในการปรับตัวสำหรับ ผู้สูงอายุ	1	1	1	100
3.	ในวัยเกษียณอายุสามารถมองได้ 2 แง่มุม คือ ความเสื่อมโทรมและสิ้นหวังกับ ความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้	1	1	1	100
4.	ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ผู้สูงอายุยุคใหม่หรือ ผู้ที่อยู่ในวัยหลังเกษียณอายุมีความสามารถ ที่จะพัฒนาตนเองได้มากกว่าการเสื่อมโทรม หรือสิ้นหวังตามวัย	1	1	1	100
5.	ในปัจจุบันภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุ เปลี่ยนแปลงจากเดิมในทางที่ดีขึ้น คือ เปลี่ยนแปลงจากภาพในเชิงลบเป็นเชิงบวก	1	1	1	100

6.	สิทธิที่มนุษย์ทุกคน ทุกเพศ และทุกช่วงวัย ควรได้รับคือ การพัฒนาศักยภาพแห่งตนด้วย การศึกษาและการเรียนรู้	1	1	1	100
7.	ผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุหรือวัยหลังเกษียณอายุ ถ้าได้รับการเพิ่มพูนความรู้ ย่อมสามารถ ที่จะดำรงตนในสังคมและใช้ชีวิตได้อย่างมี คุณภาพมากยิ่งขึ้น	1	1	1	100
ข้อ	ข้อความ	การพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าเฉลี่ย %
		รศ.หวน พินธุ พันธ์	อ.นงนวล พงษ์ ไพบูลย์	ผศ. ปรีชา ธรรมา	
8.	การศึกษาเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้สูงอายุ สามารถปรับตัวได้ทั้งในแง่ของร่างกาย จิตใจ และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น	1	1	1	100
9.	การศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกเพศ ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ซึ่งอยู่ใน วัยสูงอายุ	1	1	1	100
10.	<u>เป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ</u> การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในวัยหลัง เกษียณอายุหรือวัยปลายแห่งชีวิต สามารถ พัฒนาไปได้ถึงขีดสุดเช่นเดียวกับมนุษย์ ในช่วงวัยอื่นๆ	1	1	1	100
11.	การศึกษาสำหรับวัยหลังเกษียณอายุเป็นการ กระตุ้นให้กลุ่มบุคคลในวัยนี้มีความ กระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และไม่หยุดนิ่ง	1	1	1	100
12.	การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุจะส่งผลให้ ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็น ประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคม	1	1	1	100

13.	การศึกษาหลังเกษียณอายุจะส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้มากยิ่งขึ้น	1	1	1	100
14.	การที่บุคคลในวัยหลังเกษียณอายุได้รับความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นเพิ่มเติมมากขึ้น ย่อมสามารถที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและพัฒนาชุมชน ตลอดจนสังคมและประเทศชาติได้	1	1	1	100

ข้อ	ข้อความ	การพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าเฉลี่ย %
		รศ.หวน พินธุ พันธ์	อ.นงนวล พงษ์ ไพบูลย์	ผศ. ปรีชา ธรรมา	
15.	การศึกษาหลังเกษียณอายุนับเป็นหนทางแก้ไขปัญหาและบรรเทาความเดือดร้อนของสังคมอีกทางหนึ่ง	1	1	1	100
16.	การศึกษาหลังเกษียณอายุจะมีความจำเป็นและมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในอนาคต ด้วยเหตุที่มนุษย์มีอายุยืนยาวขึ้น และกลุ่มบุคคลในวัยสูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น	1	1	1	100
17.	การศึกษาหลังเกษียณอายุมีความสำคัญหลักๆ ด้วยกันอย่างน้อย 2 ประการ คือ เป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในการใช้ชีวิตวัยหลังเกษียณอายุ และนับเป็นการแก้ปัญหาทางสังคมเกี่ยวกับบุคคลในวัยพึ่งพิงที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น	1	1	1	100
18.	<u>การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ</u> การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ	1	1	1	100

19.	การติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านวิธีการจัด และด้านสถานที่จัดการศึกษา	1	1	1	1
20.	การประเมินผลการจัดการศึกษาควรจัดให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบในการประเมินผลด้วย	1	1	1	100

ข้อ	ข้อความ	การพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าเฉลี่ย %
		รศ.หวน พินรุพันธ์	อ.นงนวล พงษ์ไพบูลย์	ผศ.ปรีชา ธรรมา	
21.	การประเมินผลก่อน ระหว่าง และหลังจากการดำเนินการจัดการศึกษา ควรมีการติดตามและประเมินผลให้ครอบคลุมครบทุกด้าน	1	1	1	100
22.	การประเมินผลการจัดการศึกษา ควรมีการประเมินผลการเรียนรู้ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจนและเข้าใจง่าย	1	1	1	100
23.	มีการติดตามผลการจัดการศึกษาทั้งจากตัวผู้เรียนเองและจากผู้สอนหรือผู้บรรยาย เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด	1	1	1	100
24.	มีการติดตามผลความก้าวหน้าของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน และการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง	1	1	1	100
25.	ผลของการติดตามและประเมินผลจะนำไปสู่การพัฒนาแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมชัดเจนได้	1	1	1	100

ภาคผนวก ค
หนังสือขอข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก ง

แบบสอบถาม

เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

แบบสอบถาม

เรื่อง

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมความคิดเห็นของข้าราชการพลเรือนไทย หลังเกษียณอายุ เกี่ยวกับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ รูปแบบในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ตลอดจนข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ซึ่งจะนำมาประมวลรวบรวมเพื่อสร้าง และพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

อนึ่ง แบบสอบถามนี้ ไม่มีผลกระทบหรือจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ตอบแบบสอบถามแต่อย่างใดทั้งสิ้น ดังนั้น จึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านได้โปรดตอบคำถามทุกข้อตามความเป็นจริง โปรดอย่าเว้นข้อหนึ่งข้อใดไว้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ที่สุด

แบบสอบถามชุดนี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน

ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย การติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ตอนที่ 4 เป็นข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาอนุเคราะห์ของท่านเป็นอย่างสูง

ว่าที่ ร้อยโท นภเกตุ สุขสมเพียร
นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้วิจัย

ตอนที่ 1

ด้านข้อมูลส่วนตัว

คำชี้แจง โปรดให้ข้อมูลโดยใส่เครื่องหมาย (/) หน้าข้อความหรือเติมข้อความในช่องว่างตามความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่านมากที่สุด

ท่านเกษียณอายุราชการเมื่อปี พ.ศ. (โปรดระบุ).....

1. เพศ

- () ชาย
() หญิง

2. ระดับตำแหน่งก่อนเกษียณอายุ

- () ต่ำกว่าระดับ 5
() ระดับ 5 - 8
() สูงกว่าระดับ 8

3. สถานภาพการสมรส

- () โสด
() สมรส
() ม้าย / หย่าร้าง

4. ระดับการศึกษาสูงสุด

- () ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี
() ระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
() สูงกว่าระดับปริญญาตรี

5. สาขาวิชาเอกที่สำเร็จการศึกษาในระดับสูงสุด

สาขาวิชา (โปรดระบุ)

6. รายได้ต่อเดือน

- () 10,000 - 20,000 บาท
- () 20,001 - 30,000 บาท
- () สูงกว่า 30,000 บาทขึ้นไป

7. หน่วยงานที่สังกัดก่อนเกษียณอายุ

- () กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- () กระทรวงมหาดไทย
- () กระทรวงสาธารณสุข

8. การเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรม

- () ไม่เป็นสมาชิก
- () เป็น 1 - 2 กลุ่ม
- () เป็นมากกว่า 2 กลุ่ม

9. การเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ

- () มี
- () ไม่มี

10. จำนวนปีที่รับราชการ

- () ต่ำกว่า 20 ปี
- () 20 - 30 ปี
- () สูงกว่า 30 ปี

11. ท่านใช้เวลาว่างทำกิจกรรมอะไรบ้าง (โปรดระบุกิจกรรม)

- (1).....
- (2).....
- (3).....

12. ภาวะสุขภาพของท่านเป็นอย่างไรบ้าง (โปรดระบุรายละเอียด)

.....
.....
.....

ตอนที่ 2

ด้านความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ

คำชี้แจง ข้อความต่อไปนี้ เป็นความต้องการในการศึกษาหลังเกษียณอายุของท่าน แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านวิธีการจัดการศึกษา และด้านสถานที่จัดการศึกษา ขอให้แสดงความคิดเห็นว่าท่านมีความต้องการในแต่ละข้อมากน้อยเพียงใด โดยใส่เครื่องหมาย (/) ลงในช่องที่ตรงกับระดับความต้องการของท่านมากที่สุด ดังนี้

คะแนน 5	หมายถึง	มีความต้องการมากที่สุด
คะแนน 4	หมายถึง	มีความต้องการมาก
คะแนน 3	หมายถึง	มีความต้องการปานกลาง
คะแนน 2	หมายถึง	มีความต้องการน้อย
คะแนน 1	หมายถึง	มีความต้องการน้อยที่สุด

ข้อ	ข้อความ	ระดับความต้องการ				
		5	4	3	2	1
1.	<u>ความต้องการด้านเนื้อหา</u> ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในวัยสูงอายุ เช่น ระบบขับถ่าย ระบบย่อยอาหาร กระดูก กล้ามเนื้อ ผิวหนัง ตลอดจนระบบหัวใจและการไหลเวียนของโลหิต เป็นต้น					

2.	ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและสังคม เช่นการเปลี่ยนแปลงสถานภาพบทบาททางสังคม หน้าที่ การงาน ตลอดจนการใช้ชีวิตในวัยหลังเกษียณอายุ เป็นต้น					
3.	ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่มีความ จำเป็นสำหรับวัยหลังเกษียณอายุ การจัดการให้ความรู้ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ					
4.	ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ					
ข้อ	ข้อความ	ระดับความต้องการ				
		5	4	3	2	1
5.	ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ในบ้านเมือง สังคมและเศรษฐกิจของประเทศและโลก					
6.	ความรู้และการปฏิบัติตนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง ทางด้านจิตใจและอารมณ์					
7.	ความรู้เกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม และการ แสวงหาความร่มเย็นสงบสุขทางใจ					
8.	ความรู้เกี่ยวกับทักษะในการประกอบอาชีพ และการเพิ่ม รายได้ที่เหมาะสมในวัยเกษียณอายุ					
9.	ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพสภาพตามวัย เช่น การออกกำลังกาย หลักโภชนาการ ตลอดจนความรู้เรื่องยาหรือ สมุนไพรที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ เป็นต้น					
10.	ความรู้เกี่ยวกับงานอดิเรก เช่น การประดิษฐ์ดอกไม้ งาน ฝีมือ การทำขนม เป็นต้น					
11.	ความรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์สำหรับวัยสูงอายุ เช่น การสะสมทรัพย์สิน เบี้ยเลี้ยงเพื่อยังชีพ หรือสวัสดิการ ผู้สูงอายุ เป็นต้น					
12.	ความรู้เกี่ยวกับเทคนิควิทยาการ นวัตกรรม เทคโนโลยี หรือความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกยุคปัจจุบัน					

13.	ความรู้เกี่ยวกับการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น และสังคม เช่น กิจกรรมงานอาสาสมัคร การใช้เวลาว่าง ช่วยเหลืองานสาธารณะ เป็นต้น					
14.	ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของประชาธิปไตย อำนาจหน้าที่ของประชาชน พรรคการเมือง และการเลือกตั้ง เป็นต้น					
15.	ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อการผ่อนคลายจิตใจ เช่น นาฏศิลป์ ดนตรี กีฬา รำวงมาตรฐาน ศิลป เป็นต้น					

ข้อ	ข้อความ	ระดับความต้องการ				
		5	4	3	2	1
16.	<u>ความต้องการด้านวิธีการจัดการศึกษา</u> การจัดการประชุม หรือสัมมนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง					
17.	การจัดในลักษณะของกลุ่มสนใจในเนื้อหาความรู้ต่าง ๆ ที่สามารถรวมกลุ่มผู้เรียนได้ในระยะสั้น และสามารถเลือกเวลาที่จะเรียนได้เอง					
18.	การเรียนการสอนที่จัดโดยชมรมผู้สูงอายุในสาขาต่าง ๆ เช่น งานอดิเรก นันทนาการ กีฬา หรือกลุ่มวิชาชีพ ฯลฯ					
19.	การจัดให้มีการทัศนศึกษาหรือการดูงาน เพื่อเสริมสร้างให้มีประสบการณ์โดยตรง และก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ					
20.	การฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เป็นการเฉพาะ และสามารถประเมินผลการฝึกอบรมได้					
21.	การจัดสื่อการเรียนการสอนที่สะดวก และเข้าถึงองค์ความรู้ได้ง่าย เช่น สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุกระจายเสียง หรือสื่อหนังสือพิมพ์ เป็นต้น					

22.	การสาธิตความรู้โดยวิทยากรผู้ชำนาญการ มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ที่น่าสนใจ และเป็นประโยชน์ เช่น การสาธิตการออกกำลังกาย การสาธิตเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับสุขภาพ การสาธิตการเล่นกีฬา เป็นต้น					
23.	การประชาสัมพันธ์และแนะนำความรู้เป็นทางเลือกตามที่สนใจในสาขาวิชาชีพที่เหมาะสมสำหรับวัยหลังเกษียณอายุ เช่น งานประดิษฐ์ งานฝีมือ การทำสมุนไพร หรือการปรุงอาหาร เป็นต้น					
24.	การจัดเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นหัวข้อที่อยู่ในความสนใจสำหรับผู้สูงอายุ เช่น สภากาแฟยามเช้า ขอดิฉันด้วยคน หรือมองต่างมุม เป็นต้น					
25.	การจัดบทเรียนสำเร็จรูปเพื่อการศึกษาด้วยตนเองเกี่ยวกับความรู้ต่าง ๆ ที่มีความสนใจ					
ข้อ	ข้อความ	ระดับความต้องการ				
		5	4	3	2	1
26.	การฝึกทักษะด้วยการฝึกปฏิบัติจริง เช่น การประดิษฐ์งานฝีมือ การเลี้ยงต้นไม้ หรือธุรกิจภาคบริการ เป็นต้น					
27.	การจัดการประชุมหรือการสัมมนาเพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง					
28.	การจัดให้มีการทัศนศึกษาหรือการดูงานเพื่อเสริมสร้างให้มีประสบการณ์โดยตรงและก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ					
29.	<u>ความต้องการด้านสถานที่จัดการศึกษา</u> การดำเนินการในสถานที่ซึ่งมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ชัดเจน และครอบคลุมต่อกลุ่มเป้าหมาย เช่น ชมรม สมาคม หรือสหพันธ์ เป็นต้น					
30.	การดำเนินการในสถานที่ของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีภารกิจ หน้าที่ชัดเจน และเป็นองค์กรถาวร มีการสนับสนุนมั่นคง เช่น โรงพยาบาล ศูนย์ฝึกอบรม การเกษตร เป็นต้น					

31.	การดำเนินการจัดในสถานที่ของหน่วยงานภาคเอกชน ซึ่งมีเป้าหมายที่แน่นอน มีการดำเนินงานที่สะดวก คล่องตัว และค่อนข้างเป็นเอกเทศ					
32.	การจัดการเรียนการสอนที่บ้าน หรือในที่พักอาศัยของ ผู้เกษียณอายุ					
33.	การจัดการเรียนการสอนโดยสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย เป็นต้น					
34.	การจัดการให้ความรู้ในสถาบันทางศาสนา เช่น ในวัด หรือ ในโบสถ์ เป็นต้น					
35.	การจัดให้มีการท่องเที่ยว ทัศนศึกษา ดูงานตามความ สนใจและเป็นประโยชน์เหมาะสมตามวัยสำหรับผู้ เกษียณอายุ					

ข้อ	ข้อความ	ระดับความต้องการ				
		5	4	3	2	1
36.	การเรียนการสอนด้วยแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในทุก ท้องถิ่น ทุกโอกาส โดยให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนสามารถดำเนินการร่วมกัน					
37.	การจัดให้มีการเรียนรู้ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อ ความรู้จากวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือ คอมพิวเตอร์อินเทอร์เน็ต เป็นต้น					
38.	การจัดแหล่งการเรียนรู้นอกระบบ โดยไม่จำกัดด้วย เงื่อนไข ของโอกาส และสถานที่ ด้วยความหลากหลาย ของสื่อความรู้ เช่น การเรียนจากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ วารสารหรือสิ่งพิมพ์ เป็นต้น					

39.	การจัดการส่งเสริมการเรียนรู้ในสถานที่กลางของชุมชน ซึ่งจะมีลักษณะเป็นการจัดกิจกรรมในลักษณะของการ อภิปราย ระดมความคิดเห็น เช่น เวทีชาวบ้าน สนทนา ปัญหาชุมชน หรือประชาพิจารณ์ เป็นต้น					
40.	การจัดแหล่งการเรียนรู้ในลักษณะของการค้นคว้าที่เป็น ทางการและเป็นระบบ เช่น ห้องสมุดวิชาการ สถาบัน ค้นคว้าและการวิจัย เป็นต้น					

ตอนที่ 3

ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย การติดตามประเมินผล
การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ

คำชี้แจง ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย ตลอดจนการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยอย่างไร ขอให้แสดงความคิดเห็นว่าท่านมีความเห็นด้วยกับข้อความในแต่ละข้อมากน้อยเพียงใด โดยใช้เครื่องหมาย (/) ลงในช่องที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด ดังนี้

คะแนน 5	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
คะแนน 4	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
คะแนน 3	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
คะแนน 2	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
คะแนน 1	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

ข้อ	ข้อความ	ระดับความต้องการ				
		5	4	3	2	1
1.	แนวคิดในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ วัยสูงอายุเป็นช่วงวัยหนึ่งของชีวิตมนุษย์ตามหลัก กระบวนการพัฒนาแห่งชีวิต					
2.	การศึกษาเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องและมี ความสำคัญในการปรับตัวสำหรับผู้สูงอายุ					
3.	ในวัยเกษียณอายุสามารถมองได้ 2 แง่มุม คือ ความเสื่อม โทรมและสิ้นหวังกับความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้					
4.	ในสภาวะการณ์ปัจจุบันผู้สูงอายุยุคใหม่หรือผู้ที่อยู่ในวัย หลังเกษียณอายุมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ มากกว่าการเสื่อมโทรมหรือสิ้นหวังตามวัย					
5.	ในปัจจุบันภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงจากเดิม ในทางที่ดีขึ้น คือ เปลี่ยนแปลงจากภาพในเชิงลบเป็นเชิง บวก					
6.	สิทธิที่มนุษย์ทุกคน ทุกเพศ และทุกช่วงวัยควรได้รับคือ การพัฒนาศักยภาพแห่งตนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้					
ข้อ	ข้อความ	ระดับความต้องการ				
		5	4	3	2	1
7.	ผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุหรือวัยหลังเกษียณอายุ ถ้าได้รับการ เพิ่มพูนความรู้ ย่อมสามารถที่จะดำรงตนในสังคมและใช้ ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น					
8.	การศึกษาเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวได้ ทั้งในแง่ของร่างกาย จิตใจ และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม กับผู้อื่น					
9.	การศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกเพศ ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ซึ่งอยู่ในวัยสูงอายุ					

10.	เป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในวัยหลังเกษียณอายุหรือวัย ปลายแห่งชีวิต สามารถพัฒนาไปได้ถึงขีดสุดเช่นเดียวกับ มนุษย์ในช่วงวัยอื่น ๆ					
11.	การศึกษาสำหรับวัยหลังเกษียณอายุเป็นการกระตุ้นให้ กลุ่มบุคคลในวัยนี้มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่องและไม่หยุดนิ่ง					
12.	การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุจะส่งผลให้ผู้สูงอายุเป็น ทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคม					
13.	การศึกษาหลังเกษียณอายุจะส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถ ช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้มากยิ่งขึ้น					
14.	การที่บุคคลในวัยหลังเกษียณอายุได้รับความรู้ต่าง ๆ ที่ จำเป็นเพิ่มเติมมากขึ้น ย่อมสามารถที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและ พัฒนาชุมชน ตลอดจนสังคมและประเทศชาติได้					
15.	การศึกษาหลังเกษียณอายุนับเป็นหนทางแก้ไขปัญหาและ บรรเทาความเดือดร้อนของสังคมอีกทางหนึ่ง					
16.	การศึกษาหลังเกษียณอายุจะมีความจำเป็นและมีบทบาท มากยิ่งขึ้นในอนาคต ด้วยเหตุที่มนุษย์มีอายุยืนยาวขึ้นและ กลุ่มบุคคลในวัยสูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น					
ข้อ	ข้อความ	ระดับความต้องการ				
		5	4	3	2	1
17.	การศึกษาหลังเกษียณอายุมีความสำคัญหลักๆ ด้วยกันอย่าง น้อย 2 ประการ คือ เป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุใน การใช้ชีวิตวัยหลังเกษียณอายุ และนับเป็นการแก้ปัญหา ทางสังคมเกี่ยวกับบุคคลในวัยพึ่งพิงที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น					
18.	<u>การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลัง</u> <u>เกษียณอายุ</u> การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษามีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ					

19.	การติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ควรครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านวิธีการจัด และด้านสถานที่จัดการศึกษา					
20.	การประเมินผลการจัดการศึกษาควรจัดให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบในการประเมินผลด้วย					
21.	การประเมินผลก่อน ระหว่าง และหลังจากการดำเนินการจัดการศึกษา ควรมีการติดตามและประเมินผลให้ครอบคลุมครบทุกด้าน					
22.	การประเมินผลการจัดการศึกษาควรมีการประเมินผลการเรียนรู้ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจนและเข้าใจง่าย					
23.	มีการติดตามผลการจัดการศึกษาทั้งจากตัวผู้เรียนเองและจากผู้สอนหรือผู้บรรยาย เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด					
24.	มีการติดตามผลความก้าวหน้าของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน และการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง					
25.	ผลของการติดตามและประเมินผลจะนำไปสู่การพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่มีประสิทธิภาพ และเป็นรูปธรรมชัดเจนได้					

ตอนที่ 4

ด้านความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ

คำชี้แจง ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยอย่างไรบ้าง ? โปรดให้รายละเอียด โดยเขียนข้อเสนอแนะลงในช่องว่างข้างล่างนี้

1. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวคิดและเป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ข้อคิดเห็น

ข้อเสนอแนะ

2. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหาสาระสำคัญในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ข้อคิดเห็น

ข้อเสนอแนะ

3. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางและวิธีการในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ข้อคิดเห็น

ข้อเสนอแนะ

4. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ
สำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ข้อคิดเห็น

ข้อเสนอแนะ

ขอขอบพระคุณ
ผู้วิจัย

ภาคผนวก จ

โครงการประชุมสัมมนา

เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

โครงการประชุมสัมมนา

เรื่อง

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

หลักการและเหตุผล

ในโลกยุคปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสาธารณสุข ตลอดจนวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ ล้วนส่งผลให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ และป้องกันตนเองจากโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ได้มากขึ้น อีกทั้งการรักษาพยาบาล และการให้บริการด้านสุขภาพจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ก็เป็นไปในลักษณะทั่วถึง กว้างขวาง มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากกว่าในอดีต ด้วยเหตุและปัจจัยหลากหลายประการนี้ ส่งผลให้อายุขัยโดยเฉลี่ยของประชากรโลกยืนยาวมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งนั่นก็ย่อมหมายถึงว่า จำนวนประชากรในวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ได้ทวีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ในอนาคตอันใกล้นี้ สามารถประมาณการได้ว่า อัตราส่วนที่พึ่งพิง (Dependency Ratio) ระหว่างบุคคลที่อยู่ในวัยแรงงานกับกลุ่มที่พึ่งพิง (เด็กและผู้สูงอายุ) จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยจะมีจำนวนบุคคลที่อยู่ในวัยแรงงานลดลง และมีกลุ่มผู้สูงอายุมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มผู้สูงอายุในวัยกลางอายุ 75-84 ปี และวัยปลายอายุ 85 ปีขึ้นไป และอายุเฉลี่ย (Median Age) ของประชากรก็จะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนอัตราการตายก็จะลดลงเรื่อย ๆ ในปี ค.ศ. 2045 เชื่อว่า คนจะมีอายุยืนยาวได้จนถึง 85 ปี (เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม, 2544: 49) จากข้อมูลทางประชากร และการฉายภาพของโครงสร้างประชากรในอนาคต สามารถทำนายได้ว่า โลกในอนาคตจะเป็นโลกของคนชรา หรือโลกที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งมีผลมาจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก การเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุจากการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาสภาพแวดล้อม และการพัฒนารูปแบบการรักษาพยาบาล ที่จัดให้แก่ประชากรสูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ นอกเหนือจากการควบคุมอัตราการเกิด ประการที่สอง ความรู้ความเข้าใจของผู้สูงอายุเองเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เป็นผลให้อายุของคนยืนยาว ซึ่งอาจอยู่ได้ถึง 15 ปี เป็นอย่างต่ำ ภายหลังอายุ 60 หรือ 65 ปีไปแล้ว (เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม, 2544: 52) ปัจจุบันในยุโรปมีจำนวนผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มากกว่าร้อยละ 20 ของจำนวนประชากรทั้งหมด และในอีก 50 ปีข้างหน้า หรือในปี พ.ศ. 2593 จะเพิ่มเป็นร้อยละ 35 และประเทศที่มีประชากรสูงอายุจำนวนมากอยู่แล้ว เช่น จีน และญี่ปุ่น เป็นต้น จะมีประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้นเป็น 2 ถึง 3 เท่าของปัจจุบัน (เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม, 2544: 50) จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักวิชาการที่มีชื่อเสียงของไทย ดังเช่น ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประสพ รัตนากร (2545) ได้กล่าว

ไว้ว่า ในอนาคตมีแนวโน้มว่าผู้สูงอายุทั่วโลกจะมีมากขึ้นเฉลี่ยถึงร้อยละ 15 ของประชากรทั้งหมด และในอีก 50 ปีข้างหน้า ก็จะเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 22 สำหรับประเทศไทยนั้น ในปัจจุบันมีประชากรสูงอายุอยู่ร้อยละ 10 หรือประมาณ 9 ล้านคน จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลมาจากแหล่งใดก็ตาม ในปัจจุบัน จะพบแนวโน้มตรงกันว่า จำนวนผู้สูงอายุ หรือบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้งของประเทศต่าง ๆ และของโลก จะเพิ่มจำนวนสูงขึ้นเรื่อย ๆ และโลกในอนาคตจะเป็นโลกของผู้สูงอายุ (เพ็ญแข ประจันปัจฉินึก. 2544: 53)

สำหรับในประเทศไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้รายงานว่ ปัญหาผู้สูงอายุ นับวันจะยิ่งกลายเป็นปัญหาใหญ่มากขึ้น โดยองค์การสหประชาชาติระบุว่า ในอีกไม่ถึง 50 ปีข้างหน้า สัดส่วนจำนวนผู้สูงอายุ (อายุเกิน 60 ปี) ต่อประชากรทั้งหมด จะเพิ่มขึ้นถึง 1 เท่า และจากการสำรวจของสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คาดได้ว่าประชากรสูงอายุ หรือผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่มีประมาณ 5.7 ล้านคน หรือร้อยละ 9.19 ของประชากรทั้งหมดในปี 2543 จะเพิ่มเป็น 7.6 ล้านคน หรือร้อยละ 11.4 ในปี 2553 แนวทางการรับมือกับปัญหาดังกล่าว คือ การศึกษาบทเรียนจากประเทศอื่น ๆ เพื่อจะได้นำมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาในบ้านเรา ไม่เช่นนั้นปัญหาจะรุนแรงมากขึ้นในอนาคต หากรัฐบาลไม่มีนโยบายเพื่อรองรับคนกลุ่มวัยทำงานที่กำลังจะกลายเป็นผู้สูงอายุในช่วง 20 ปี ต่อจากนี้ (มัทนา พนานิรามัย. 2547) ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับ เพ็ญแข ประจันปัจฉินึก (2545: 2) ได้กล่าวถึงประเทศไทยว่า มีประชากรในวัยสูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ จัดได้ว่าเป็นประเทศที่มีการเพิ่มของผู้สูงอายุมากที่สุดในโลกด้วยประเทศหนึ่ง ดังนั้นผู้สูงอายุจึงเป็นกลุ่มบุคคลที่สังคมจะต้องหันมาให้ความสนใจ และเอาใจใส่มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ มิใช่เฉพาะแต่เพียงเหตุผลจากข้อมูลด้านจำนวนตัวเลขประชากรสูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่กลุ่มบุคคลในวัยสูงอายุ ยังนับได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลในวัยที่จะต้องเกษียณการทำงาน หรือพ้นสภาพจากภารกิจหน้าที่ซึ่งเคยปฏิบัติ และพ้นจากสถานภาพ หรือบทบาทที่เคยดำรงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งเป็นข้าราชการที่จะต้องเกษียณอายุตามกฎหมาย โดยที่ประเทศไทยได้กำหนดให้ผู้ที่อายุ 60 ปีบริบูรณ์ ออกจากราชการ หรือที่เรียกว่าเกษียณอายุราชการตามพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการฉบับที่ 19 พ.ศ.2543 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 117 ตอนที่ 29 ก วันที่ 1 เมษายน 2543) การเกษียณอายุจึงถือได้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในชีวิตของข้าราชการ ผู้มีอาชีพทำงานประจำมาตลอดช่วงชีวิตจากการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทครั้งสำคัญ เนื่องมาจากการเกษียณอายุราชการนี้เอง อัมพล สุอัมพันธ์ (2531: 75) ได้กล่าวว่า การออกจากงานเนื่องจากการเกษียณอายุ อาจก่อให้เกิดความยุ่งยากอย่างมาก เพราะส่วนใหญ่บุคคลที่ปลดเกษียณงาน มักมีตำแหน่งหน้าที่มั่นคงถาวรอยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อต้องหยุดจากงาน จะรู้สึกว่ศักดิ์ศรีลดลง รู้สึกอาย เสียหน้า

ไร้สมรรถภาพ ว้าเหว่ ซึมเศร้า เพราะงานเป็นภารกิจหนึ่งในชีวิตประจำวัน และเป็นองค์ประกอบของบุคลิกภาพของบุคคลนั้น เมื่อออกจากงานจึงเท่ากับได้สูญเสียบุคลิกภาพของตนเองไป นอกจากนี้ผู้เกษียณอายุยังต้องปรับตัวหรือเตรียมรับกับสภาพอื่น ๆ อีก เช่น การจากไปตั้งครอบครัวใหม่ของลูก การเปลี่ยนแปลงในฐานการเงิน รายได้ลดลงเมื่อเกษียณ การปรับตัวกับการจากไปของกลุ่มสมรส และเตรียมรับกับความตายของตนเอง นอกจากนี้ที่กล่าวแล้วงานวิจัยที่ได้ทำในต่างประเทศเกี่ยวกับการเกษียณอายุ ยังพบว่า การปรับตัวของบุคคลต่อการเกษียณอายุ จะไม่เหมือนกัน และปัจจัยที่มีส่วนสัมพันธ์กับการปรับตัวต่อการเกษียณอายุ ได้แก่ ความรู้สึกเชิงบวกต่อการเกษียณอายุ ซึ่งก็คือ ความมุ่งหวังที่มีต่อการเกษียณอายุ เช่น รายได้ เพื่อน กิจกรรมที่จะทำ และการเตรียมพร้อมต่อสิ่งเหล่านี้ (ศศิดา นรินธนาติ. 2540 : 2; อ้างอิงจาก Glammer. 1976) บุคคลที่มีการเตรียมพร้อมที่ดี มักจะมีความรู้สึกเชิงบวกต่อการเกษียณอายุ จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ข้อมูล และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่า การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยนั้น นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้บุคลากรที่เกษียณอายุสามารถปรับตัวในการดำเนินชีวิตหลังการเกษียณอายุอย่างมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งเป็นการลดภาระของครอบครัว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ของการปรับตัวให้แก่บุคคลวัยหลังเกษียณ ซึ่งที่สำคัญก็คือ การจัดกิจกรรมและการเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้แก่ผู้เกษียณอายุ เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนในการดำรงชีวิตที่ดี หลังการเกษียณอายุของบุคคล ซึ่งก็คือ การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุให้ตนเอง ซึ่งการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลหลังวัย 60 ปี นั้น ถือเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้ผู้สูงอายุปรับตัวได้เป็นอย่างดี และสามารถเพิ่มพูนทักษะต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของตนเอง และการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคมด้วย ดังที่แมคคลัสกี (McClusky) นักปราชญ์และนักวิชาการทางด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ในช่วงปลายของชีวิตมนุษย์นั้น มีสิ่งที่ดีกว่าความเสื่อมถอยและความสิ้นหวัง นั่นก็คือ การศึกษาจะเป็นเครื่องช่วยให้ผู้สูงอายุ สามารถที่จะปรับตัวได้ และดำรงชีวิตที่ดีในสังคมขณะเดียวกัน แมคคลัสกี (McClusky) ได้เสนอทฤษฎีว่าด้วยความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบไปด้วย ความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่สำคัญ 5 ด้านหลัก ดังนี้

1. ความต้องการความรู้พื้นฐานในการปรับตัว
2. ความต้องการการแสดงออก
3. ความต้องการที่จะให้ และถ่ายทอดแก่ผู้อื่น
4. ความต้องการควบคุมสถานการณ์
5. ความต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้น และไม่มีจุดมุ่งหมายแต่เพียงอย่างเดียว

อย่างไรก็ตาม สำหรับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุราชการนั้น นับได้ว่าเป็นเรื่องที่จะต้องมีการจัดวางแผนที่ดีและมีการเตรียมการพอสมควร ทั้งยังจะต้องมีข้อมูลปัจจัยพื้นฐานหรือลักษณะทางชีวสังคมที่สำคัญของข้าราชการเกษียณอายุที่หลากหลายและรอบด้าน อันจะนำไปประกอบในการค้นคว้าเกี่ยวกับความต้องการของบุคคลผู้เกษียณอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการด้านการศึกษาหลังเกษียณอายุ เพื่อเป็นการสนองตอบความต้องการของข้าราชการหลังเกษียณอายุได้มากที่สุดโดยคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานหลักหรือลักษณะทางชีวสังคมของกลุ่มข้าราชการเกษียณอายุเป็นสำคัญ ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยยังไม่มีมีการคิดคำนึงถึงเรื่องนี้มาก่อน และยังไม่มีการเตรียมการรองรับต่อปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น นั่นก็คือ การมีอายุที่ยืนยาวหลังการเกษียณอายุราชการของข้าราชการไทย ซึ่งในระยะเวลาอันไม่นานนักจากนี้ก็จะมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะหาแนวทางในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุราชการที่เหมาะสมให้แก่ข้าราชการเกษียณอายุของไทย

จากเหตุผลและความสำคัญดังที่กล่าวมานี้ ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะค้นคว้าเกี่ยวกับกลุ่มข้าราชการพลเรือนไทยผู้เกษียณอายุ ซึ่งถือได้ว่า เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถตลอดจนประสบการณ์ และทักษะความชำนาญในหน้าที่การงาน ซึ่งมีความหลากหลาย และเป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยคุณวุฒิ วิทยุติ จากการผ่านงานในระบบราชการมาเป็นเวลายาวนาน จนกระทั่งถึงระยะเวลาเกษียณอายุจากชีวิตราชการ ซึ่งกลุ่มบุคคลวัยสูงอายุที่ผู้วิจัยได้ คัดเลือกนี้ก็เพื่อที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ ซึ่งจะนำไปสู่การนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่ชัดเจน และเหมาะสมสำหรับกลุ่มข้าราชการพลเรือนไทย โดยจะได้วิจัยค้นคว้าถึงลักษณะทางชีวสังคมหรือปัจจัยพื้นฐานหลัก ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ และจากความต้องการการศึกษาของข้าราชการเกษียณอายุดังกล่าว จะได้นำมาสู่ข้อเสนอ แนวทางในการจัดรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ใน รูปแบบใด และอย่างไร โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญแข ประจันปัจฉินิก เป็นประธานกรรมการ รองศาสตราจารย์ ดร. ธาดา วิมลวัตรเวที และอาจารย์ ดร. ละเอียด รักษ์เผ่า เป็นกรรมการ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัย และกร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทยแล้วเสร็จ การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนต่อไปคือการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและพัฒนาขึ้น โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนั้นผู้วิจัยจึงจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันพิจารณา อภิปรายให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการจัดการศึกษาหลัง

เกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย เพื่อที่จะทำให้งานวิจัยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการประชุมสัมมนา

การสัมมนาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย
2. เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนา(ร่าง)รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย

วิธีดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการ

1. การนำเสนอความเป็นมาและขั้นตอนของการวิจัยของ (ร่าง) รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย
2. อภิปรายและให้ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ (ร่าง) รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย
3. อภิปรายและให้ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการนำรูปแบบไปใช้ และเงื่อนไข/ข้อจำกัดของรูปแบบ
4. สรุปผลการประชุมสัมมนา

ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ

ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน

สถานที่จัดประชุม

ห้องประชุม APCD ชั้น 3 ภายในบริเวณสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

วัน เวลา ที่จัดประชุม

วันที่ 16 มีนาคม 2549 เวลา 13.30 – 16.00 น.

งบประมาณ

นิสิตเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดสัมมนาครั้งนี้

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ได้รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทยที่มีความเหมาะสม และเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ปฏิบัติจริงต่อไป

ผู้รับผิดชอบโครงการ

ว่าที่ ร.ท. นกเกตุ สุขสมเพียร นิสิตปริญญาการศึกษาคุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กำหนดการประชุมสัมมนา

เรื่อง

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย
ณ ห้องประชุม APCD ชั้น 3 ภายในบริเวณสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี

เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

วันที่ 16 มีนาคม 2549

- 13.00 – 13.30 น. ลงทะเบียน
- 13.30 – 14.00 น. เริ่มประชุมเชิงปฏิบัติการ
- นำเสนอผลการวิจัย ประกอบด้วย
- ความเป็นมาและการดำเนินการวิจัย
 - (ร่าง)รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย โดยว่าที่ ร.ท.นภเกตุ สุขสมเพียร นิสิตหลักสูตรการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 14.30 – 14.45 น. อาหารว่าง เครื่องดื่ม (บริการในห้องประชุม)
- 14.45 – 15.45 น. เปิดอภิปรายในประเด็นต่อไปนี้
- ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของ(ร่าง)รูปแบบในภาพรวม
 - ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบ(ร่าง) รูปแบบแต่ละองค์ประกอบ ได้แก่
 1. หลักการ/แนวคิด
 2. เป้าหมายการจัดการศึกษา
 3. เนื้อหาสาระสำคัญ
 4. แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา
 5. การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา
 - ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ ต่อการนำ(ร่าง)รูปแบบไปใช้และเงื่อนไข/ข้อจำกัดของ(ร่าง)รูปแบบ
- 15.45 – 16.00 น. สรุปผลการประชุมสัมมนา และปิดการประชุมสัมมนา
-

เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา
เรื่อง
รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย
A Model for Postretirement Education for Thai Civil Officers

ว่าที่ ร้อยโท นภเกตุ สุขสมเพียร
นิสิตปริญญาการศึกษาดุขปฏิบัติ สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คำนำ

ประเทศไทยมีประชากรในวัยสูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ จัดได้ว่าเป็นประเทศที่มีการเพิ่มของผู้สูงอายุมากที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง ดังนั้นผู้สูงอายุจึงเป็นกลุ่มบุคคลที่สังคมจะต้องหันมาให้ความสนใจและเอาใจใส่มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ มิใช่เฉพาะแต่เพียงเหตุผลจากข้อมูลด้านจำนวนตัวเลขประชากรสูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่กลุ่มบุคคลในวัยสูงอายุ ยังนับได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลในวัยที่จะต้องเกษียณการทำงานหรือพ้นสภาพจากภารกิจหน้าที่ซึ่งเคยปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งเป็นข้าราชการที่จะต้องเกษียณอายุตามกฎหมาย โดยที่ประเทศไทยได้กำหนดให้ผู้สูงอายุ 60 ปีบริบูรณ์ ออกจากราชการหรือที่เรียกว่าเกษียณอายุราชการ ตามพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการฉบับที่ 19 พ.ศ.2543 การเกษียณอายุจึงถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในชีวิตของข้าราชการ ผู้มีอาชีพทำงานประจำมาตลอดช่วงชีวิตจากการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทครั้งสำคัญ เนื่องมาจากการเกษียณอายุราชการนี้เอง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาหารูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ที่เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ โดยได้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยและได้ยกร่างรูปแบบแล้วเสร็จ ดังเอกสารประกอบการประชุมสัมมนาฉบับนี้ รวมทั้งจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ขึ้น เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบที่สร้างขึ้น โดยผู้ทรงคุณวุฒิให้เป็นรูปแบบ ที่สมบูรณ์และเหมาะสมกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยต่อไป

ว่าที่ ร้อยโทนภเกตุ สุขสมเพียร

ผู้วิจัย

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

หลักการและเหตุผล

ในโลกยุคปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสาธารณสุข ตลอดจนวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ ล้วนส่งผลให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ และป้องกันตนเองจากโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ได้มากขึ้น อีกทั้งการรักษาพยาบาล และการให้บริการด้านสุขภาพจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ก็เป็นไปในลักษณะทั่วถึง กว้างขวาง มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากกว่าในอดีต ด้วยเหตุและปัจจัยหลากหลายประการนี้ ส่งผลให้อายุขัยโดยเฉลี่ยของประชากรโลกยืนยาวมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งนั่นก็ย่อมหมายถึงว่า จำนวนประชากรในวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ได้ทวีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ในอนาคตอันใกล้นี้ สามารถประมาณการได้ว่า อัตราส่วนที่พึ่งพิง (Dependency Ratio) ระหว่างบุคคลที่อยู่ในวัยแรงงานกับกลุ่มที่พึ่งพิง (เด็กและผู้สูงอายุ) จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยจะมีจำนวนบุคคลที่อยู่ในวัยแรงงานลดลง และมีกลุ่มผู้สูงอายุมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มผู้สูงอายุในวัยกลางอายุ 75-84 ปี และวัยปลายอายุ 85 ปีขึ้นไป และอายุเฉลี่ย (Median Age) ของประชากรก็จะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนอัตราการตายก็จะลดลงเรื่อย ๆ ในปี ค.ศ. 2045 เชื่อว่า คนจะมีอายุยืนยาวได้จนถึง 85 ปี (เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม, 2544: 49) จากข้อมูลทางประชากร และการฉายภาพของโครงสร้างประชากรในอนาคต สามารถทำนายได้ว่า โลกในอนาคตจะเป็นโลกของคนชรา หรือโลกที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งมีผลมาจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก การเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุจากการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาสภาพแวดล้อม และการพัฒนารูปแบบการรักษาพยาบาล ที่จัดให้แก่ประชากรสูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ นอกเหนือจากการควบคุมอัตราการเกิด ประการที่สอง ความรู้ความเข้าใจของผู้สูงอายุเองเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เป็นผลให้อายุของคนยืนยาว ซึ่งอาจอยู่ได้ถึง 15 ปี เป็นอย่างต่ำ ภายหลังอายุ 60 หรือ 65 ปีไปแล้ว (เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม, 2544: 52) ปัจจุบันในยุโรปมีจำนวนผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มากกว่าร้อยละ 20 ของจำนวนประชากรทั้งหมด และในอีก 50 ปีข้างหน้า หรือในปี พ.ศ. 2593 จะเพิ่มเป็นร้อยละ 35 และประเทศที่มีประชากรสูงอายุจำนวนมากอยู่แล้ว เช่น จีน และญี่ปุ่น เป็นต้น จะมีประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้นเป็น 2 ถึง 3 เท่าของปัจจุบัน (เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม, 2544: 50) จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักวิชาการที่มีชื่อเสียงของไทย ดังเช่น ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประสพ รัตนากร (2545) ได้กล่าวไว้ว่า ในอนาคตมีแนวโน้มว่าผู้สูงอายุทั่วโลกจะมีมากขึ้นเฉลี่ยถึงร้อยละ 15 ของประชากรทั้งหมด และในอีก 50 ปีข้างหน้า ก็จะเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 22 สำหรับประเทศไทยนั้น ในปัจจุบันมีประชากร

สูงอายุอยู่ร้อยละ 10 หรือประมาณ 9 ล้านคน จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลมาจากแหล่งใดก็ตาม ในปัจจุบัน จะพบแนวโน้มตรงกันว่า จำนวนผู้สูงอายุ หรือบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้งของประเทศต่าง ๆ และของโลก จะเพิ่มจำนวนสูงขึ้นเรื่อย ๆ และโลกในอนาคตจะเป็นโลกของผู้สูงอายุ (เพ็ญแข ประจณปัจฉนีก. 2544: 53)

สำหรับในประเทศไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้รายงานว่ ปัญหาผู้สูงอายุ นับวันจะยิ่งกลายเป็นปัญหาใหญ่มากขึ้น โดยองค์การสหประชาชาติระบุว่า ในอีกไม่ถึง 50 ปีข้างหน้า สัดส่วนจำนวนผู้สูงอายุ (อายุเกิน 60 ปี) ต่อประชากรทั้งหมด จะเพิ่มขึ้นถึง 1 เท่า และจากการสำรวจของสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คาดได้ว่าประชากรสูงอายุ หรือผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่มีประมาณ 5.7 ล้านคน หรือร้อยละ 9.19 ของประชากรทั้งหมดในปี 2543 จะเพิ่มเป็น 7.6 ล้านคน หรือร้อยละ 11.4 ในปี 2553 แนวทางการรับมือกับปัญหาดังกล่าว คือ การศึกษาบทเรียนจากประเทศอื่น ๆ เพื่อจะได้นำมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาในบ้านเรา ไม่นเช่นนั้นปัญหาจะรุนแรงมากขึ้นในอนาคต หากรัฐบาลไม่มีนโยบายเพื่อรองรับคนกลุ่มวัยทำงานที่กำลังจะกลายเป็นผู้สูงอายุในช่วง 20 ปี ต่อจากนี้ (มัทนา พนานิรามัย. 2547) ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับ เพ็ญแข ประจณปัจฉนีก (2545: 2) ได้กล่าวถึงประเทศไทยว่า มีประชากรในวัยสูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ จัดได้ว่าเป็นประเทศที่มีการเพิ่มของผู้สูงอายุมากที่สุดในโลกด้วยประเทศหนึ่ง ดังนั้นผู้สูงอายุจึงเป็นกลุ่มบุคคลที่สังคมจะต้องหันมาให้ความสนใจ และเอาใจใส่มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ มิใช่เฉพาะแต่เพียงเหตุผลจากข้อมูลด้านจำนวนตัวเลขประชากรสูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่กลุ่มบุคคลในวัยสูงอายุ ยังนับได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลในวัยที่จะต้องเกษียณการทำงาน หรือพ้นสภาพจากการกิจหน้าที่ซึ่งเคยปฏิบัติ และพ้นจากสถานภาพ หรือบทบาทที่เคยดำรงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งเป็นข้าราชการที่จะต้องเกษียณอายุตามกฎหมาย โดยที่ประเทศไทยได้กำหนดให้ผู้ที่อายุ 60 ปีบริบูรณ์ ออกจากราชการ หรือที่เรียกว่าเกษียณอายุราชการตามพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการฉบับที่ 19 พ.ศ.2543 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 117 ตอนที่ 29 ก วันที่ 1 เมษายน 2543) การเกษียณอายุจึงถือได้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในชีวิตของข้าราชการ ผู้มีอาชีพทำงานประจำมาตลอดช่วงชีวิตจากการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทครั้งสำคัญ เนื่องมาจากการเกษียณอายุราชการนี้เอง อัมพล สุอัมพัน (2531: 75) ได้กล่าวว่า การออกจากงานเนื่องจากการเกษียณอายุ อาจก่อให้เกิดความยุ่งยากอย่างมาก เพราะส่วนใหญบุคคลที่ปลดเกษียณงาน มักมีตำแหน่งหน้าที่มั่นคงถาวรอยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อต้องหยุดจากงาน จะรู้สึกว่ศักดิ์ศรีลดลง รู้สึกอาย เสียหน้า ไร้สมรรถภาพ ว้าเหว่ ซึมเศร้า เพราะงานเป็นภารกิจหนึ่งในชีวิตประจำวัน และเป็นองค์ประกอบของบุคลิกภาพของบุคคลนั้น เมื่อออกจากงานจึงเท่ากับได้สูญเสียบุคลิกภาพของตนเองไป

นอกจากนี้ผู้เกษียณอายุยังต้องปรับตัวหรือเตรียมรับกับสภาพอื่น ๆ อีก เช่น การจากไปตั้งครอบครัวใหม่ของลูก การเปลี่ยนแปลงในฐานะการเงิน รายได้ลดลงเมื่อเกษียณ การปรับตัวกับการจากไปของคู่สมรส และเตรียมรับกับความตายของตนเอง นอกจากนี้ที่กล่าวแล้วงานวิจัยที่ได้ทำในต่างประเทศเกี่ยวกับการเกษียณอายุ ยังพบว่า การปรับตัวของบุคคลต่อการเกษียณอายุ จะไม่เหมือนกัน และปัจจัยที่มีส่วนสัมพันธ์กับการปรับตัวต่อการเกษียณอายุ ได้แก่ ความรู้สึกเชิงบวกต่อการเกษียณอายุ ซึ่งก็คือ ความมุ่งหวังที่มีต่อการเกษียณอายุ เช่น รายได้ เพื่อน กิจกรรมที่จะทำ และการเตรียมพร้อมต่อสิ่งเหล่านี้ (ศศิดา นรินชนาติ. 2540 : 2; อ้างอิงจาก Glammer. 1976) บุคคลที่มีการเตรียมพร้อมที่ดี มักจะมีความรู้สึกเชิงบวกต่อการเกษียณอายุ จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ข้อมูล และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่า การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยนั้น นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้บุคลากรที่เกษียณอายุสามารถปรับตัวในการดำเนินชีวิตหลังการเกษียณอายุอย่างมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งเป็นการลดภาระของครอบครัว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการมีรูปแบบของการปรับตัวให้แก่บุคคลวัยหลังเกษียณ ซึ่งที่สำคัญก็คือ การจัดกิจกรรมและการเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้แก่ผู้เกษียณอายุ เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนในการดำรงชีวิตที่ดี หลังการเกษียณอายุของบุคคล ซึ่งก็คือ การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุให้ตนเอง ซึ่งการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลหลังวัย 60 ปี นั้น ถือเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้ผู้สูงอายุปรับตัวได้เป็นอย่างดี และสามารถเพิ่มพูนทักษะต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของตนเอง และการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคมด้วย ดังที่แมคคลัสกี้ (McClusky) นักปราชญ์และนักวิชาการทางด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ในช่วงปลายของชีวิตมนุษย์นั้น มีสิ่งที่ดีกว่าความเสื่อมถอยและความสิ้นหวัง นั่นก็คือ การศึกษาจะเป็นเครื่องช่วยให้ผู้สูงอายุ สามารถที่จะปรับตัวได้ และดำรงชีวิตที่ดีในสังคมขณะเดียวกัน แมคคลัสกี้ (McClusky) ได้เสนอทฤษฎีว่าด้วยความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบไปด้วย ความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่สำคัญ 5 ด้านหลัก ดังนี้

6. ความต้องการความรู้พื้นฐานในการปรับตัว
7. ความต้องการการแสดงออก
8. ความต้องการที่จะให้ และถ่ายทอดแก่ผู้อื่น
9. ความต้องการควบคุมสถานการณ์
10. ความต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้น และไม่มีจุดมุ่งหมายแต่เพียงอย่างเดียว

อย่างไรก็ตาม สำหรับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุราชการนั้น นับได้ว่าเป็นเรื่องที่จะต้องมีการจัดวางแผนที่ดีและมีการเตรียมการพอสมควร ทั้งยังจะต้องมีข้อมูลปัจจัยพื้นฐานหรือลักษณะทางชีวสังคมที่สำคัญของข้าราชการเกษียณอายุที่หลากหลายและรอบด้าน อันจะนำไป

ประกอบในการค้นคว้าเกี่ยวกับความต้องการของบุคคลผู้เกษียณอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการด้านการศึกษาล้างเกษียณอายุ เพื่อเป็นการสนองตอบความต้องการของข้าราชการล้างเกษียณอายุได้มากที่สุดโดยคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานหลักหรือลักษณะทางชีวสังคมของกลุ่มข้าราชการเกษียณอายุเป็นสำคัญ ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยยังไม่มีการศึกษาค้นคว้าถึงเรื่องนี้มาก่อน และยังไม่มีการเตรียมการรองรับต่อปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น นั่นก็คือ การมีอายุที่ยืนยาวหลังการเกษียณอายุราชการของข้าราชการไทย ซึ่งในระยะเวลาอันไม่นานนักจากนี้ก็จะมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะหาแนวทางในการจัดการศึกษาล้างเกษียณอายุราชการที่เหมาะสมให้แก่ข้าราชการเกษียณอายุของไทย

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวมานี้ ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะค้นคว้าเกี่ยวกับกลุ่มข้าราชการพลเรือนไทยผู้เกษียณอายุ ซึ่งถือได้ว่า เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถตลอดจนประสบการณ์ และทักษะความชำนาญในหน้าที่การงาน ซึ่งมีความหลากหลาย และเป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยคุณวุฒิ วิทยุติ จากการผ่านงานในระบบราชการมาเป็นเวลายาวนาน จนกระทั่งถึงระยะเวลาเกษียณอายุจากชีวิตราชการ ซึ่งกลุ่มบุคคลวัยสูงอายุที่ผู้วิจัยได้ คัดเลือกนี้ก็เพื่อที่จะทำการศึกษเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ ซึ่งจะนำไปสู่การนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาล้างเกษียณอายุที่ชัดเจน และเหมาะสมสำหรับกลุ่มข้าราชการพลเรือนไทย โดยจะได้วิจัยค้นคว้าถึงลักษณะทางชีวสังคมหรือปัจจัยพื้นฐานหลัก ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ และจากความต้องการการศึกษาของข้าราชการเกษียณอายุดังกล่าว จะได้นำมาสู่ข้อเสนอ แนวทางในการจัดรูปแบบการจัดการศึกษาล้างเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ใน รูปแบบใด และอย่างไร โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญแข ประจันปัจฉินัก เป็นประธานกรรมการ รองศาสตราจารย์ ดร. ธาดา วิมลวัตรเวที และอาจารย์ ดร. ละเอียด รักษ์เฝ้า เป็นกรรมการ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาล้างเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัย และยกกร่างรูปแบบการจัดการศึกษาล้างเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทยแล้วเสร็จ การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนต่อไปคือการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและพัฒนาขึ้น โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนั้นผู้วิจัยจึงจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันพิจารณา อภิปรายให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการจัดการศึกษาล้างเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย เพื่อที่จะทำให้งานวิจัยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย
2. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย
3. เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับ

ข้าราชการพลเรือนไทย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวทางเกี่ยวกับการเกษียณอายุการทำงาน ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุ ตลอดจนรูปแบบแนวทางการจัดการศึกษาหลังเกษียณทั้งในแง่ของแนวคิด ทฤษฎี รูปแบบ และผลงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ พร้อมทั้งได้ศึกษาปรับปรุงเครื่องมือจากแบบสอบถามเรื่อง ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการไทย ของ เพ็ญแข ประจันปัจฉิก (2545) เพื่อนำมาประมวลเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามที่มีคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลจากการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ มาสร้างร่างรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย และจัดทำเป็นแบบสอบถามความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบที่สร้างขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแล้วไปเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ได้พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency: IOC) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของสาระเนื้อหา และความชัดเจนของภาษาที่ใช้ และนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับข้าราชการเกษียณอายุกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.89

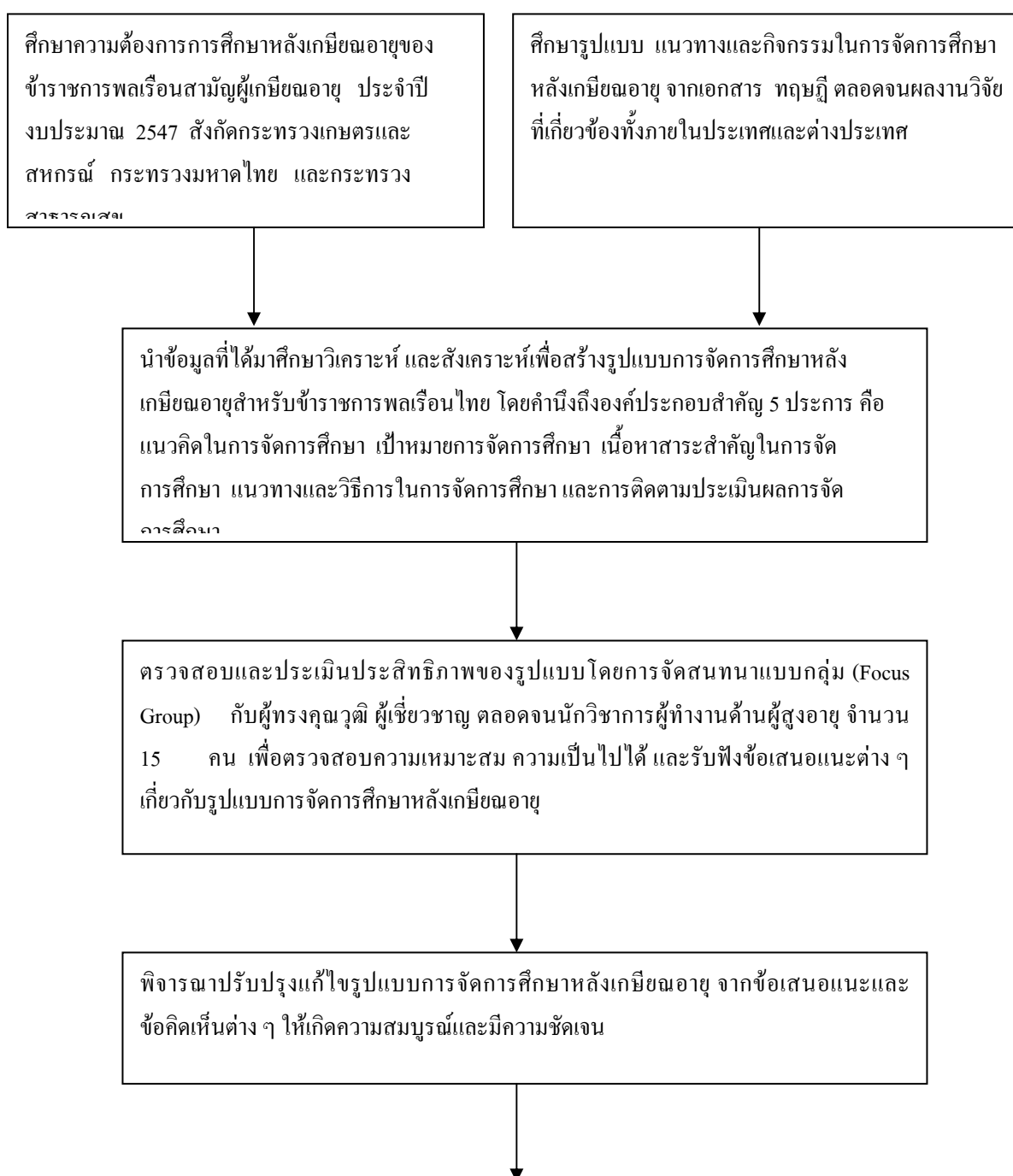
ขั้นตอนที่ 4 ประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ โดยสอบถามความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการพลเรือนสามัญ สังกัด 3 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงสาธารณสุข ที่เกษียณอายุราชการในปีงบประมาณ 2547 จำนวนทั้งสิ้น 192 คน ที่มีต่อความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบที่สร้างขึ้น จากนั้นนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูล และปรับปรุงร่างรูปแบบที่สร้างขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 ตรวจสอบรูปแบบ โดยดำเนินการจัดการสนทนาแบบกลุ่ม (Focus Group) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และรับฟังข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย

ขั้นตอนที่ 6 การปรับปรุง และนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทยที่สมบูรณ์ต่อ สำนักงาน ก.พ. กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อได้มีการพัฒนารูปแบบ และนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงสำหรับข้าราชการผู้เกษียณอายุต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

ได้รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย (ฉบับสมบูรณ์)

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในตอนนี้เป็นการวิเคราะห์หาจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ ระดับตำแหน่งก่อนเกษียณอายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษาสูงสุด สาขาวิชาเอกที่สำเร็จ การศึกษาในระดับสูงสุด รายได้ต่อเดือน หน่วยงานที่สังกัดก่อนเกษียณอายุ จำนวนปีที่รับราชการ การเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรม การเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ จำนวนสมาชิกในครอบครัว การใช้เวลาว่างทำกิจกรรม และภาวะสุขภาพ ปรากฏผลดังต่อไปนี้

1. จำแนกตามเพศ พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุเป็นชาย 105 คน คิดเป็นร้อยละ 54.70 เป็นหญิง 87 คน คิดเป็นร้อยละ 45.30

2. จำแนกตามระดับตำแหน่งก่อนเกษียณอายุ พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุที่มีระดับตำแหน่งต่ำกว่าระดับ 5 มี 61 คน คิดเป็นร้อยละ 31.80 มีระดับ 5 – 8 มี 88 คน คิดเป็นร้อยละ 45.80 มีระดับสูงกว่าระดับ 8 มี 43 คน คิดเป็นร้อยละ 20.40

3. จำแนกตามสถานภาพการสมรส พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุที่เป็นโสดมี 46 คน คิดเป็นร้อยละ 24.00 สมรส มี 122 คน คิดเป็นร้อยละ 63.50 ม้าย/หย่าร้าง มี 24 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50

4. จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มี 34 คน คิดเป็นร้อยละ 17.70 ระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า มี 87 คน คิดเป็นร้อยละ 45.30 สูงกว่าระดับปริญญาตรี มี 71 คน คิดเป็นร้อยละ 37.00

5. จำแนกตามสาขาวิชาเอกที่สำเร็จการศึกษาในระดับสูงสุด พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณอายุที่จบสาขาวิชาเอกสังคมศาสตร์ มี 55 คน คิดเป็นร้อยละ 28.60 สาขาวิชาเอกสาธารณสุข มี 31 คน คิดเป็นร้อยละ 16.10 สาขาพยาบาลศาสตร์ มี 28 คน คิดเป็นร้อยละ 14.60 สาขาวิชาเอกวิศวกรรมศาสตร์ มี 29 คน คิดเป็นร้อยละ 15.10 และอื่น ๆ มี 49 คน คิดเป็นร้อยละ 25.50

6. จำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่มีรายได้ต่อเดือน 10,000 – 20,000 บาท มี 30 คน คิดเป็นร้อยละ 15.60 รายได้ 20,001 – 30,000 บาท มี 96 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 รายได้สูงกว่า 30,000 บาทขึ้นไป มี 66 คน คิดเป็นร้อยละ 34.40 คน คิดเป็นร้อยละ 34.40

7. จำแนกตามหน่วยงานที่สังกัดก่อนเกษียณอายุ พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มี 52 คน คิดเป็นร้อยละ 27.10 สังกัดกระทรวงมหาดไทย มี 58 คน คิดเป็นร้อยละ 30.20 สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มี 82 คน คิดเป็นร้อยละ 42.70

8. จำแนกตามจำนวนปีที่รับราชการ พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่รับราชการต่ำกว่า 20 ปี มี 41 คน คิดเป็นร้อยละ 21.40 รับราชการ 20 – 30 ปี มี 51 คน คิดเป็นร้อยละ 26.60 รับราชการ สูงกว่า 30 ปี มี 100 คน คิดเป็นร้อยละ 52.09

9. จำแนกตามการเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรม พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่ไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรม มี 56 คน คิดเป็นร้อยละ 29.20 ที่เป็น 1-2 กลุ่ม มี 96 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 ที่เป็นมากกว่า 2 กลุ่ม มี 40 คน คิดเป็นร้อยละ 20.80

10. จำแนกตามการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยที่มีการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุราชการ มี 70 คน คิดเป็นร้อยละ 36.50 ที่ไม่มีการเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุราชการ มี 122 คน คิดเป็นร้อยละ 63.50

11. จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวของท่าน พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่มีสมาชิกในครอบครัว จำนวน 1 คน มี 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.56 สมาชิกในครอบครัว จำนวน 2-3 คน มี 98 คน คิดเป็นร้อยละ 51.04 สมาชิกในครอบครัว จำนวน 4 คนขึ้นไป มี 91 คน คิดเป็นร้อยละ 47.40

12. จำแนกตามการใช้เวลาว่างทำกิจกรรมอะไรบ้าง พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่ใช้เวลาว่างทำกิจกรรมเลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้มี 78 คน คิดเป็นร้อยละ 40.60 ดูหนัง ฟังเพลง มี 63 คน คิดเป็นร้อยละ 32.80 และอ่านหนังสือ เขียนหนังสือ มี 51 คน คิดเป็นร้อยละ 26.60

13. จำแนกตามภาวะสุขภาพ พบว่า

ข้าราชการพลเรือนไทยหลังเกษียณที่มีสุขภาพแข็งแรง มี 143 คน คิดเป็นร้อยละ 74.50 ที่สุขภาพไม่แข็งแรง มี 49 คน คิดเป็นร้อยละ 25.50

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ความต้องการทางการศึกษาหลังเกษียณอายุของ ข้าราชการพลเรือนไทย

ในการศึกษาความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย ผู้วิจัยได้คำนวณค่าสถิติพื้นฐานความต้องการแยกเป็นโดยรวมและรายด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความต้องการด้านวิธีการจัดการศึกษา และด้านความต้องการด้านสถานที่จัดการศึกษา มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านความต้องการด้านเนื้อหา มีความต้องการอยู่ในระดับมาก

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุในด้านความต้องการด้านเนื้อหา โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่มีความจำเป็นสำหรับวัยหลังเกษียณอายุ มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อการผ่อนคลายจิตใจ เช่น นาฏศิลป์ ดนตรี กีฬา ว่ายน้ำมาตรฐาน ศิลปะ เป็นต้น มีความต้องการอยู่ในระดับมาก

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุในด้านความต้องการด้านวิธีการจัดการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การจัดให้มีการทัศนศึกษาหรือดูงานเพื่อเสริมสร้างให้มีประสบการณ์โดยตรงและก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า การจัดสื่อการเรียนการสอนที่สะดวกและเข้าถึงองค์ความรู้ได้ง่าย เช่น โทรศัพท์ วิทยุกระจายเสียง หรือหนังสือพิมพ์ เป็นต้น มีความต้องการอยู่ในระดับมาก

ข้าราชการพลเรือนไทยมีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุในด้านความต้องการด้านสถานที่จัดการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การจัดให้มีการเรียนรู้ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อความรู้จากวิทยุ โทรศัพท์ วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น และข้อที่ว่า การจัดให้มีการท่องเที่ยว ทัศนศึกษาในสถานที่ต่าง ๆ ตามความสนใจและเป็นประโยชน์สำหรับผู้เกษียณอายุ มีความต้องการอยู่ในระดับมากทั้ง 2 ข้อ ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า การจัดการเรียน

การสอนโดยสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย เป็นต้น มีความต้องการอยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย การติดตาม ประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย

ในการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย การติดตามประเมินผลการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย ผู้วิจัยได้คำนวณค่าสถิติพื้นฐานความคิดเห็นแยกเป็น โดยรวมและรายด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านเป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้านแนวคิดในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า ผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุหรือวัยหลังเกษียณอายุ ถ้าได้รับการเพิ่มพูนความรู้ย่อมสามารถที่จะดำรงตนในสังคมและใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวได้ทั้งในแง่ของร่างกาย จิตใจ และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้านเป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การศึกษาสำหรับวัยหลังเกษียณอายุเป็นการกระตุ้นให้กลุ่มบุคคลในวัยนี้มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและไม่หยุดนิ่ง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า การศึกษาหลังเกษียณอายุนับเป็นหนทางแก้ไขปัญหาและบรรเทาความเดือดร้อนของสังคมอีกหนทางหนึ่ง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ข้าราชการพลเรือนไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ ด้านการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ว่า การประเมินผลการจัดการศึกษาควรมีการประเมินผลการเรียนรู้ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจนและเข้าใจง่าย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ว่า การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษามีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย

ในการศึกษาข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาจากผู้ตอบแบบสอบถามในตอนนี้ ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ข้าราชการพลเรือนไทย มีข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุเกี่ยวกับแนวคิดและเป้าหมายอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 63.02 ว่าเป้าหมายเพื่อให้วัยหลังเกษียณมีความสุข คุณแลตนเองได้โดยไม่เป็นภาระกับผู้อื่น รองลงมาคือจำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 54.68 ให้ข้อเสนอแนะว่า หากมีการศึกษาหลังเกษียณควรมีหลักสูตรสั้น ๆ ประมาณ 2-3 วัน ก็พอ เพราะแต่ละคนคงมีประสบการณ์ในการทำงานมาแล้ว หากเน้นให้ทำอะไรก็ฝึกเฉพาะกิจ จะทำให้ลดการสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็น

ข้าราชการพลเรือนไทย มีข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุเกี่ยวกับเนื้อหาสาระสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 58.33 ว่าควรเป็นการดูแลสุขภาพเกี่ยวกับอาหาร และการออกกำลังกาย รองลงมาคือ จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 54.16 เสนอแนะเรื่อง การปรับตัวกับการว่างงาน การประกอบอาชีพหลังวัยเกษียณ และ งานอดิเรก

ข้าราชการพลเรือนไทย มีข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุเกี่ยวกับแนวทางและวิธีการอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 152 คน คิดเป็น ร้อยละ 79.16 ว่ารูปแบบควรเป็นการจัดประชุม สัมมนา หรือการส่งข้อมูลข่าวสารให้ถึงกัน รองลงมาคือ จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 64.06 เสนอแนะว่าควรจัดในลักษณะของการจัดศูนย์ฝึกอบรม กลุ่มชมรม กลุ่มอาสาสมัครตามความเหมาะสม

ข้าราชการพลเรือนไทย มีข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 84.37 ว่ารูปแบบการประเมินควรใช้แบบสอบถามในการประเมินก่อน ระหว่าง หลัง เป็นวิธีการที่ดีสามารถนำไปวิเคราะห์สู่การปฏิบัติได้ รองลงมาคือ จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 72.91 ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการวัดผล ติดตามผล เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงให้ดีขึ้นในโอกาสต่อไป

แบบประเมิน

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

คำชี้แจง

การประชุมสัมมนา เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ในครั้งนี้ เป็นการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของ(ร่าง)รูปแบบ ซึ่งเป็นการดำเนินงานในขั้นสุดท้ายของการวิจัยก่อนที่จะนำไปสู่การนำเสนอรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้สมบูรณ์ต่อไป

แบบประเมินนี้ เป็นเครื่องมือในการประเมินตามความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย สำหรับในการประชุมสัมมนาและเป็นกรอบแนวทางในการพิจารณาแบบในที่ประชุม ซึ่งมีโครงสร้างขององค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ คือ

องค์ประกอบที่ 1 หลักการ/แนวคิด

องค์ประกอบที่ 2 เป้าหมายการจัดการศึกษา

องค์ประกอบที่ 3 เนื้อหาสาระสำคัญ

องค์ประกอบที่ 4 แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา

องค์ประกอบที่ 5 การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

โดยขอให้ท่านผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นที่เป็นฉันทานุมัติในภาพรวม และองค์ประกอบแต่ละส่วนของรูปแบบในรายละเอียดว่ามีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้หรือไม่ หรือมีความคิดเห็นอย่างไร รวมทั้งข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปปรับปรุงรูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

ผู้วิจัยตระหนักดีว่า ท่านผู้ทรงคุณวุฒิมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบมากมาย แต่ความเห็นของท่านเป็นสิ่งที่มีความค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะทำให้งานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เวลาอันมีค่าของท่าน และขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงที่ท่านได้กรุณาเข้าร่วมประชุมสัมมนาในครั้งนี้

ว่าที่ ร.ท. นกเกตุ สุขสมเพียร นิสิตหลักสูตรการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์
สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

แบบประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

รายการ	เหมาะสม		เป็นไปได้		ข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม	ไม่	ได้	ไม่ได้	
องค์ประกอบที่ 1 หลักการ/แนวคิด					
1. แนวคิดพื้นฐานซึ่งเชื่อว่าผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุหรือวัยหลังเกษียณอายุ ถ้าได้รับการเพิ่มพูนความรู้ ย่อมสามารถที่จะดำรงตนในสังคมและใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น					
2. หลักการเกี่ยวกับสิทธิที่ถือว่ามนุษย์ทุกคน ทุกเพศ และทุกช่วงวัย ควรได้รับคือ การพัฒนาศักยภาพแห่งตนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้					
3. แนวคิดหลักเกี่ยวกับพัฒนาการที่ถือว่าวัยสูงอายุเป็นวัยหนึ่งของชีวิตมนุษย์ตามหลักกระบวนการพัฒนาการแห่งชีวิต					
4. ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ผู้สูงอายุยุคใหม่หรือผู้ที่อยู่ในวัยหลังเกษียณอายุ มีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้มากกว่าการเสื่อมโทรมหรือสิ้นหวังตามวัย					
5. การศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกเพศ ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ซึ่งอยู่ในวัยสูงอายุ					
องค์ประกอบที่ 2 เป้าหมายการจัดการศึกษา					
1. เป้าหมายของการจัดการศึกษาสำหรับวัยหลังเกษียณอายุเป็นการกระตุ้นให้กลุ่มบุคคลในวัยนี้มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและไม่หยุดนิ่ง					
2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในวัยหลังเกษียณอายุหรือ					

วัยปลายแห่งชีวิต สามารถพัฒนาไปได้ถึงขีดสุด เช่นเดียวกับมนุษย์ในช่วงวัยอื่น ๆ					
---	--	--	--	--	--

รายการ	เหมาะสม		เป็นไปได้		ข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม	ไม่	ได้	ไม่ได้	
3. การศึกษาหลังเกษียณอายุจะส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้มากยิ่งขึ้น					
4. การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุจะส่งผลให้ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคม					
5. การที่บุคคลในวัยหลังเกษียณอายุได้รับความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นเพิ่มเติมมากขึ้น ย่อมสามารถที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและพัฒนาชุมชน ตลอดจนสังคมและประเทศชาติได้					
6. เพื่อให้วัยหลังเกษียณมีความสุข คุณเองได้โดยไม่เป็นภาระกับผู้อื่น					
องค์ประกอบที่ 3 เนื้อหาสาระสำคัญ					
1. ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่มีความจำเป็นสำหรับวัยหลังเกษียณอายุ					
2. ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ เช่น การสะสมทรัพย์ เบี้ยเลี้ยงเพื่อยังชีพ หรือสวัสดิการผู้สูงอายุ เป็นต้น					
3. ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ใน บ้านเมือง สังคม ตลอดจนภาวะเศรษฐกิจของประเทศ และ โลก					
4. ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายใน วัยสูงอายุ เช่น ระบบขับถ่าย ระบบย่อยอาหาร กระดูก กล้ามเนื้อ ผิวหนัง ตลอดจนระบบหัวใจและการไหลเวียนของโลหิตและโรคที่เกิดในวัยสูงอายุ เป็นต้น					

5. ส่งเสริมให้มีการปรับตัวเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เช่น การปรับตัวเกี่ยวกับการว่างงาน การประกอบอาชีพหลังวัยเกษียณ และงานอดิเรก					
รายการ	เหมาะสม		เป็นไปได้		ข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม	ไม่	ได้	ไม่ได้	
องค์ประกอบที่ 4 แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา					
1. ส่งเสริมให้มีการจัดให้มีการทัศนศึกษาหรือดูงานเพื่อเสริมสร้างให้มีประสบการณ์โดยตรงและก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ					
2. ส่งเสริมให้มีการจัดประชุมหรือสัมมนาเพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง					
3. ส่งเสริมให้มีการจัดให้มีการเรียนรู้ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อความรู้จากวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น					
4. ส่งเสริมให้มีการจัดให้มีการท่องเที่ยว ทัศนศึกษาในสถานที่ต่าง ๆ ตามความสนใจและเป็นประโยชน์สำหรับผู้เกษียณอายุ					
5. ส่งเสริมให้มีการจัดประชุมสัมมนาหรือการส่งข้อมูลข่าวสารให้ถึงกัน					
6. ส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนด้วยแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในทุกท้องที่ ทุกโอกาส โดยให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนสามารถดำเนินการร่วมกันได้					
องค์ประกอบที่ 5 การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา					
1. ดำเนินการประเมินผลการจัดการศึกษาควรมีการประเมินผลการเรียนรู้ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจน					

และเข้าใจง่าย					
---------------	--	--	--	--	--

รายการ	เหมาะสม		เป็นไปได้		ข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม	ไม่	ได้	ไม่ได้	
2. ผลของการติดตามและประเมินผลจะนำไปสู่การพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่มีประสิทธิภาพ และเป็นรูปธรรมชัดเจนได้					
3. มีการติดตามผลการจัดการศึกษาทั้งจากตัวผู้เรียนเอง และจากผู้สอนหรือผู้บรรยาย เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด					
4. ดำเนินการติดตามและประเมินผลการเรียนรู้การ ครอบคลุม ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านวิธีการจัด และด้านสถานที่จัดการศึกษา					
5. ดำเนินการประเมินผลก่อน ระหว่าง และหลังจากการ ดำเนินการจัดการศึกษา ควรมีการติดตามและประเมินผล ให้ครอบคลุมครบทุกด้าน					
6. มีการติดตามผลความก้าวหน้าของผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน และการ นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง					

ภาคผนวก จ

รายนามผู้เข้าร่วมโครงการประชุมสัมมนา

เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเรียนเชิญเข้าร่วมประชุมสัมมนา

เรื่อง

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย
ณ ห้องประชุม APCD ชั้น 3 ภายในบริเวณบ้านราชวิถี กรุงเทพมหานคร
วันพฤหัสบดีที่ 16 มีนาคม 2549 เวลา 13.30-16.30 น.

1. น.ส.จิรฎา วิวัฒนะ	นักพัฒนาสังคม 7ว	กลุ่มการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ
2. นายมานิช นิรุตตินานนท์	นักพัฒนาสังคม 7ว	กลุ่มการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ
3. นางกณณิกา รุจิราภา	นักสังคมสงเคราะห์ 7ว	กองบริหารกองทุน สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
4. นายขจรยศ เหมพันธุ์	ผู้อำนวยการโครงการฝึกอบรมข้าราชการ กลุ่มส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สถาบันพัฒนาบุคลากรท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย	
5. น.ส.ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์	นักสังคมสงเคราะห์ 7ว	กลุ่มการพัฒนามาตรการกลไก
6. น.ส.จิรากร อรุณพลทรัพย์	นักวิชาการพัฒนาสังคม 7ว	กลุ่มการพัฒนามาตรการกลไก
7. นางวันทนี อุบลเยี่ยม	นักวิชาการพัฒนาสังคม 5	กลุ่มการพัฒนามาตรการกลไก
8. น.ส.สุลาวัลย์ ทศนานุตรियะ	นักพัฒนาสังคม 7	กลุ่มนโยบายและแผน
สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์
9. นายสมศักดิ์ สันติยานนท์	ประธานชมรมผู้สูงอายุรัตนโกสินทร์ 200 ปี เทศบาลเมืองรังสิต	
10. คุณจันทรารัตน์ หล้าปิงเมือง	อดีตข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข (เลขานุการชมรมผู้สูงอายุปทุมธานี)	
11. คุณสุกัญญา พรหมพูล	อดีตข้าราชการกรมที่ดิน	
12. คุณวัสนี สล้าสกุล	อดีตข้าราชการครู	
13. คุณสมพงษ์ พรประสาทศิลป์	กรรมการชมรมผู้สูงอายุรัตนโกสินทร์ 200 ปี เทศบาลเมืองรังสิต	

14. คุณศศิณีรัช พระบุญเรือง	อดีตข้าราชการทหาร (กรรมการชมรมผู้สูงอายุ
รัตนโกสินทร์ 200 ปี)
15. คุณวราภรณ์ บรรพลา	อดีตข้าราชการกรมประชาสัมพันธ์
16. นายเทพ เขียวรุ่งเพชร	อดีตข้าราชการกรมชลประทาน

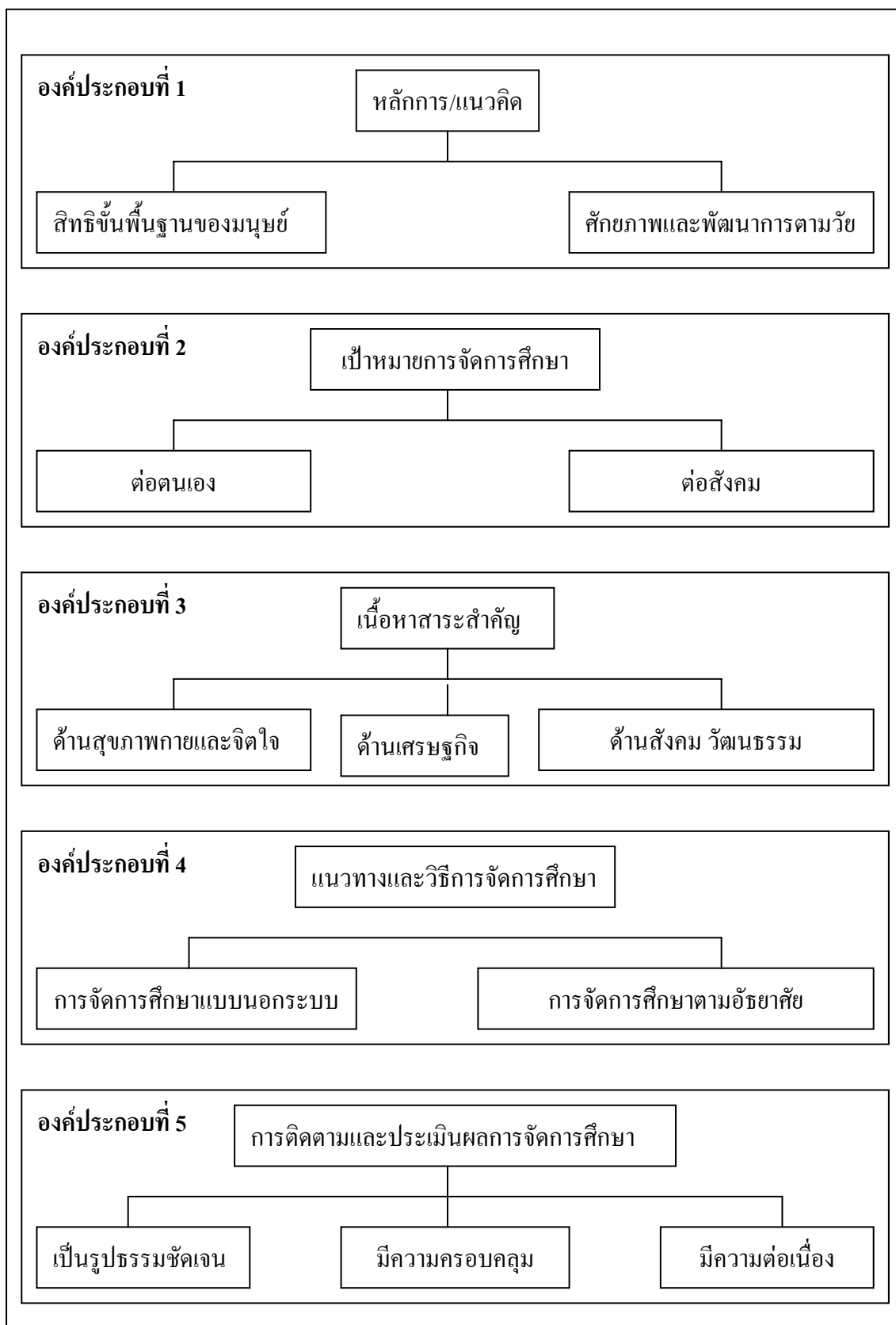
อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญแข ประจันปัจฉินึก	ประธานกรรมการควบคุมการทำ ปริญญาบัตร
---	--

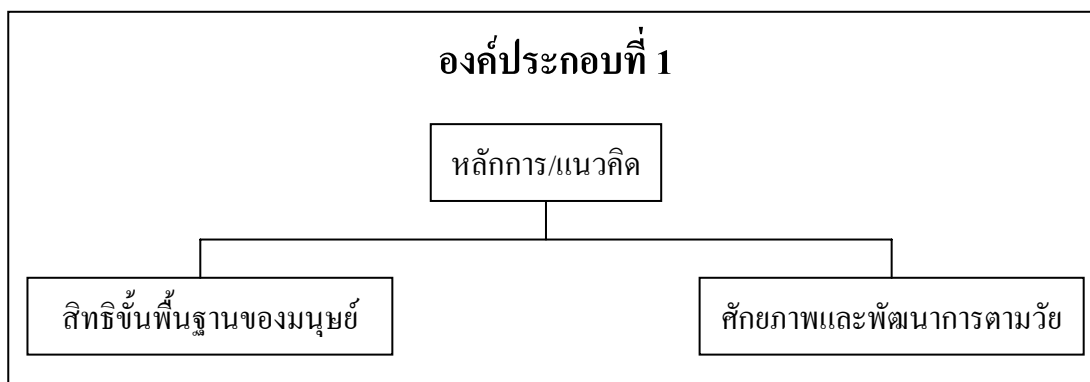
ภาคผนวก ข

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย

องค์ประกอบที่ 1

คำอธิบายองค์ประกอบที่ 1

หลักการ/แนวคิด ประกอบด้วย

1. สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์

1.1 หลักการเกี่ยวกับสิทธิที่ถือว่ามนุษย์ทุกคน ทุกเพศ และทุกช่วงวัย ควรได้รับการพัฒนาศักยภาพแห่งตนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้

1.2 การศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ ทุกเพศ ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ ซึ่งอยู่ในวัยสูงอายุ

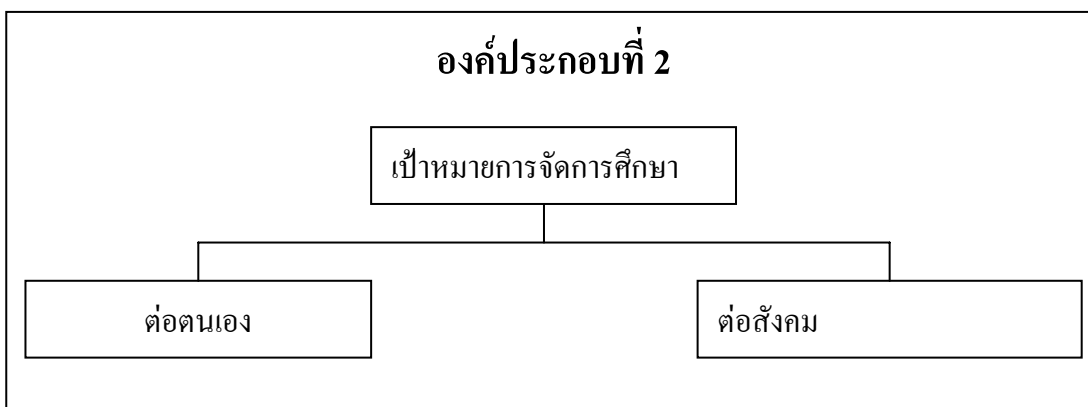
2. ศักยภาพและพัฒนาการตามวัย

2.1 แนวคิดพื้นฐานซึ่งเชื่อว่าผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุหรือวัยหลังเกษียณอายุ ถ้าได้รับการเพิ่มพูนความรู้ย่อมสามารถที่จะดำรงตนในสังคมและใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

2.2 แนวคิดหลักเกี่ยวกับพัฒนาการที่ถือว่าวัยสูงอายุเป็นวัยหนึ่งของชีวิตมนุษย์ตามหลักกระบวนการพัฒนาการแห่งชีวิต

2.3 ในสถานการณ์ปัจจุบันผู้สูงอายุยุคใหม่หรือผู้ที่อยู่ในวัยหลังเกษียณอายุมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้มากกว่าการเสื่อมโทรมหรือสิ้นหวังตามวัย

องค์ประกอบที่ 2

คำอธิบายขององค์ประกอบที่ 2

เป้าหมายการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

1. ต่อตนเอง

1.1 เป้าหมายของการจัดการศึกษาสำหรับวัยหลังเกษียณอายุเป็นการกระตุ้นให้กลุ่มบุคคลในวัยนี้ มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและไม่หยุดนิ่ง

1.2 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในวัยหลังเกษียณอายุหรือวัยปลายแห่งชีวิต สามารถพัฒนาไปได้ถึงขีดสุดเช่นเดียวกับมนุษย์ในช่วงวัยอื่น ๆ

1.3 การศึกษาหลังเกษียณอายุจะส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้มากยิ่งขึ้น

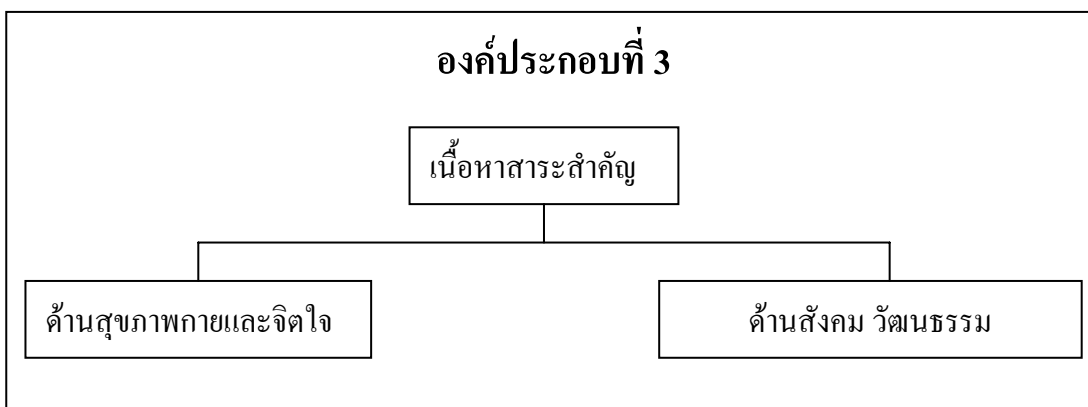
2. ต่อสังคม

2.1 การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุจะส่งผลให้ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคม

2.2 การที่บุคคลในวัยหลังเกษียณอายุได้รับความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นเพิ่มเติมมากขึ้น ย่อมสามารถที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและพัฒนาชุมชน ตลอดจนสังคมและประเทศชาติได้

2.2 เพื่อให้วัยหลังเกษียณมีความสุข ดูแลตนเองได้โดยไม่เป็นภาระกับผู้อื่น

องค์ประกอบที่ 3

คำอธิบายองค์ประกอบที่ 3

เนื้อหาสาระสำคัญ ประกอบด้วย

1. ด้านสุขภาพกายและจิตใจ

1.1 ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในวัยสูงอายุ เช่น ระบบขับถ่าย ระบบย่อยอาหาร กระดูก กล้ามเนื้อ ผิวหนัง ตลอดจนระบบหัวใจและการไหลเวียนของโลหิตและโรคที่เกิดในวัยสูงอายุ เป็นต้น

1.2 ส่งเสริมให้มีการปรับตัวเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เช่น การปรับตัวเกี่ยวกับการว่างงาน การประกอบอาชีพหลังวัยเกษียณ และงานอดิเรก

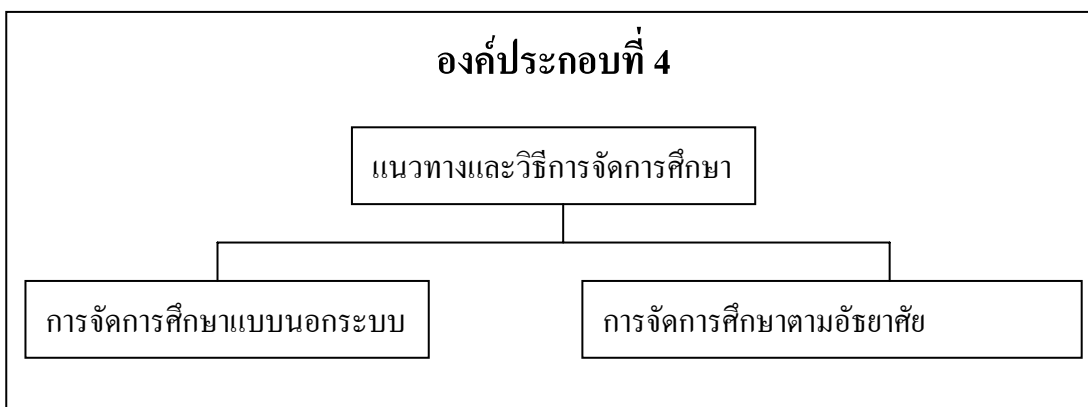
2. ด้านสังคม วัฒนธรรม

2.1 ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่มีความจำเป็นสำหรับวัยหลังเกษียณอายุ

2.2 ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ เช่น การสะสมทรัพย์ เบี้ยเลี้ยงเพื่อยังชีพ หรือสวัสดิการผู้สูงอายุ เป็นต้น

2.3 ส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ในบ้านเมือง สังคม ตลอดจนภาวะเศรษฐกิจของประเทศและโลก

องค์ประกอบที่ 4

คำอธิบายขององค์ประกอบที่ 4

แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

1. การจัดการศึกษาแบบนอกระบบ

1.1 ส่งเสริมให้มีการจัดให้มีการทัศนศึกษาหรือดูงานเพื่อเสริมสร้างให้มีประสบการณ์โดยตรงและก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ

1.2 ส่งเสริมให้มีการจัดประชุมหรือสัมมนาเพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

1.3 ส่งเสริมให้มีการจัดประชุม สัมมนา หรือการส่งข้อมูลข่าวสารให้ถึงกัน

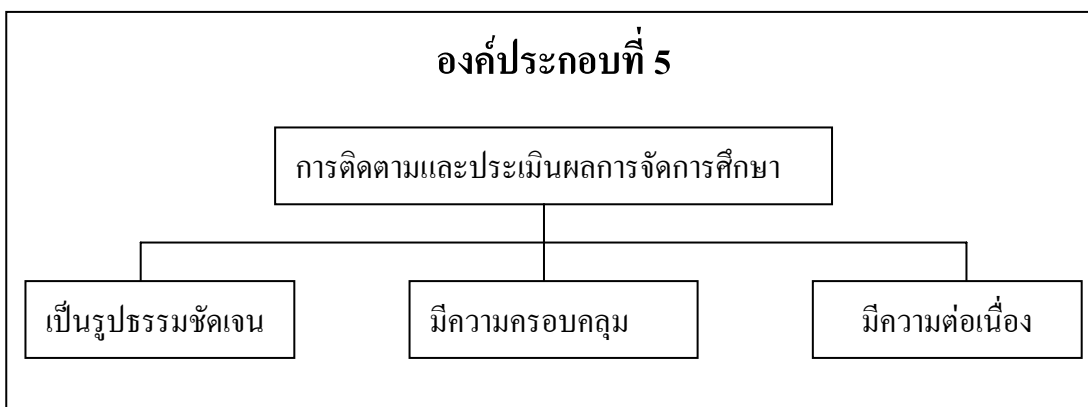
2. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

2.1 ส่งเสริมให้มีการจัดให้มีการเรียนรู้ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อความรู้จากวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

2.2 ส่งเสริมให้มีการจัดให้มีการท่องเที่ยว ทัศนศึกษาในสถานที่ต่าง ๆ ตามความสนใจและเป็นประโยชน์สำหรับผู้เกษียณอายุ

2.3 ส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนด้วยแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในทุกท้องที่ ทุกโอกาส โดยให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน สามารถดำเนินการร่วมกันได้

องค์ประกอบที่ 5

คำอธิบายขององค์ประกอบที่ 5

การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

1. เป็นรูปธรรมชัดเจน

1.1 ดำเนินการประเมินผลการจัดการศึกษาควรมีการประเมินผลการเรียนรู้ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจนและเข้าใจง่าย

1.2 ผลของการติดตามและประเมินผลจะนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุที่มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมชัดเจนได้

2. มีความครอบคลุม

2.1 มีการติดตามผลการจัดการศึกษาทั้งจากตัวผู้เรียนเองและจากผู้สอนหรือผู้บรรยาย เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

2.2 ดำเนินการติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ควรครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านวิธีการจัด และด้านสถานที่จัดการศึกษา

2.3 ดำเนินการประเมินผลก่อน ระหว่าง และหลังจากการดำเนินการจัดการศึกษา ควรมีการติดตามและประเมินผลให้ครอบคลุมครบทุกด้าน

3. มีความต่อเนื่อง

3.1 มีความต่อเนื่องในการติดตามผลความก้าวหน้าของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.2 มีความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน และผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-ชื่อสกุล	ว่าที่ ร้อยโท นกเขต สุขสมเพียร
วัน เดือน ปีเกิด	วันเสาร์ที่ 20 พฤศจิกายน 2514
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	2/128 ม. 6 ซอยทหารอากาศ ถนนพหลโยธิน เขตสายไหม กรุงเทพฯ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	รับราชการตำรวจ สังกัดสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2523	ประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา จังหวัดชลบุรี
พ.ศ. 2526	ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนปานะพันธุ์วิทยาในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2529	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนศรีสงครามวิทยา อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
พ.ศ. 2531	มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
พ.ศ. 2532	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมแพศึกษา อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
พ.ศ. 2536	รัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) สาขาการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พ.ศ. 2539	ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม.) สาขาจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
พ.ศ. 2549	การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (กศ.ด.) สาขาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประวัติการรับราชการ	
พ.ศ. 2537	รับราชการครั้งแรก 5 มกราคม 2537 ในตำแหน่ง เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 3 ส่วนอำเภอน้ำพอง องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
พ.ศ. 2539	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 4 ศูนย์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงาน ป.ป.ส.
พ.ศ. 2539	ปลัดอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2541	ปลัดอำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม (ช่วยราชการในตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มงานจัดการเลือกตั้ง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดมหาสารคาม)
พ.ศ. 2543	ปลัดอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ
พ.ศ. 2544	(ลาศึกษาต่อระดับปริญญาเอก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2 ปี)
พ.ศ. 2546	นักพัฒนาทรัพยากรบุคคล 6ว (ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าภาควิชาการศึกษาท้องถิ่น) สถาบันพัฒนาบุคลากรท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย